

Universitätsbibliothek Wuppertal

M. Tvllii Ciceronis Opera Omnia

Cicero, Marcus Tullius

Basileæ, MDCLXXXII

In M. Antonium Philippicæ

Nutzungsrichtlinien Das dem PDF-Dokument zugrunde liegende Digitalisat kann unter Beachtung des Lizenz-/Rechtehinweises genutzt werden. Informationen zum Lizenz-/Rechtehinweis finden Sie in der Titelaufnahme unter dem untenstehenden URN.

Bei Nutzung des Digitalisats bitten wir um eine vollständige Quellenangabe, inklusive Nennung der Universitätsbibliothek Wuppertal als Quelle sowie einer Angabe des URN.

[urn:nbn:de:hbz:468-1-1133](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:468-1-1133)

M. TVLLII CICERONIS
 IN M. ANTONIVM
 PHILIPPICARVM
 LIBER PRIMVS,
 SEU
 PHILIPPICA PRIMA.
 ORATIO QVADRAGESIMA TERTIA.

NTEQUAM de republica, patres con-
 scripti, dicam ea, quae dicenda hoc tem-
 pore arbitror, exponam vobis breviter
 consilium & profectiois, & rever-
 sionis meae. Ego, cum sperarem aliquan-
 do ad vestrum consilium, auctoritatem
 que temp. esse revocatam, manendum
 mihi stituebam, quasi in vigilia quada[m] consulari, ac sena-
 toria. nec vero usquam discedebam. nec à rep. deieci-
 ebam oculos. ex eo die, quo in aedem Telluris convocati sumus. in
 quo templo, quantum in me fuit, jeci fundamenta pacis:
 Atheniensiumque renovavi vetus exemplum: Graecum
 etiam verbum usurpavi, quo tum in sedandis discordiis
 erat usa civitas illa: atque omnem memoriam discordiarum
 oblivione sempiterna delendam censui. Praeclara tum oratio
 M. Antonii: egregia etiam voluntas: pax denique per eum,
 & per liberos ejus cum praestantissimis civibus confirmata
 est. Atque his principiis reliqua consuebant. ad delibe-
 rationes eas, quas habebat domi de rep. principes civitatis
 adhibebat: ad hunc ordinem res optimas & deserebat:
 summa cum dignitate, & constantia ad ea, quae quaesita
 erant, respondebat: nihil tum, nisi quod erat notum omni-
 bus. in C. Caesaris commentariis reperiebatur. numqui exsules
 restituti? unum aiebat, praeterea neminem. num immuni-
 tates datae? nullae, respondebat. Assentiri etiam nos Ser.
 Sulpicio, clarissimo viro, voluit, nequa tabula post idus
 Martias ullius decreti Caesaris, aut beneficii figeretur. Multa
 praeterea, eaque praecleara. ad singulare enim M. Antonii
 factum festinat oratio. Dictaturam, quae vim jam regia
 potestatis obfederat, funditus ex republ. sustulit, de qua ne
 sententias quidem diximus. scriptum senatusconsultum,
 quod fieri vellet, attulit. quo recitato, auctoritatem ejus
 summo studio secuti sumus, eique amplissimis verbis per

senatusconsultum gratias egimus. Lux quaedam videbatur
 oblata, non modo regno, quod pertuleramus: sed etiam
 regni timore sublato: magnumque pignus ab eo rei publicae
 datum, se liberam civitatem esse velle. cum *dictatoris* nomen,
 quod saepe justum fuisset, propter perpetuam dictaturam
 recentem memoriam, funditus ex republica sustulisset. Li-
 beratus (caedis periculo paucis post diebus senatus, unicus
 impactus est fugitivo illi, 3 qui in C. Marii nomen invase-
 rat. atque haec omnia communiter cum collega. alia pond
 propria Dolabellae: quae, nisi collega abfuisset: credo eis
 fuisset futura communia. Nam, cum serperet in urbe in-
 nitum malum, idque manaret in dies latius: iidemque bu-
 stum in foro facerent, 4 qui illam insepultam sepulchrum
 refecerant: & quotidie magis, magisque perditii homines,
 cum sui similibus servis, relictis, ac templis urbis minarentur:
 talis animadversio fuit Dolabellae, cum in audacis,
 sceleratosque servos, tum in impuros, & nefarios liberos:
 talis quoque everio illius exsterae columnae, ut mirum mihi
 videatur, tam valde reliquum tempus ab illo anno die *disen-*
sisse. Ecce enim Kalendis Junii, quibus ut adessems edi-
 xerat: mutata omnia: nihil per senatum, 5 multa & magna
 per populum, & absente populo, & invito. consules desi-
 gnati se audere negabant in senatum venire: patris libera-
 tores 6 urbe carebant ea, cujus à cervicibus jugum servile
 dejecerat: quos tamen ipsi consules & in concionibus, &
 in omni sermone laudabant. 7 Veterani, qui appellantur,
 quibus hic ordo diligentissime caveat. non ad conservatio-
 nem earum rerum, quas habebant, sed ad spem novarum
 praedarum incitabantur. Quae cum audire mallem, quam vi-
 dere, haberemque jus legationis liberum, ea mente discessi,
 ut adessems Kalendis Januariis, quod initium senatus co-
 gendi fore videbatur. Exposui. P. C. profectiois consilium: 7
 nunc reversiois, quae plus admirationis habet, breviter
 exponam.

1. R. Ennotari veteri exemplis. Ita Pall. nostri doo. ii enim soli erant
 ad manum. alii aliquot edd. *revertari*, quod respondendum vel idco,
 quod proxime praecessit, *conversari*.

2. Deserebat: summa cum dignitate. J. hunc ordinem verborum ser-
 vant Pall. & vetuste cusi. in ep. Lambinus, qui Hier. Ferrar. o assensus
 mutavit. nihil enim horridius transpositione illa periodi istius, dum-
 modo quis propius attendat.

3. Quia C. Marii nomen invaserat. Sic Pall. sic olim editi. at Gulielm. si-
 de Liliensis omittit praepositionem.

4. Qui illam insepultam sepulchrum refecerant. Ita Liliensis codex, me-
 ius omnino vulgato, *effecerant*. in lauratum enim fuitus Caesar. est au-

tem hinc imitatio Graecorum, *πύλῳ ἀνάσσει*, quod existat apud
 Heripidem Phoenisiam.

5. Multa & magna per populum & absente populo. Sic Pal. sec. S. Vi. &
 Ferrar. m. omnes vulgat. per ipsum & abs.

6. Urbe carebant ea, &c. Mauritanus omittit ea, quod per place
 Gulielm.

7. Veterani qui appellantur. Ita Gulielm. e suis legebat. non male. ad-
 di tamen olim & Pall. nostri nihil distantiunt à vulgato prius *appella-*
bantur propterea in ep.

apponam. Cum Brundisium, iterque illud, quod tritum in Græciam est, non sine causa vitavissim, Kalendis Sextilibus veni Syraculas, quod ab urbe ea transmissio in Græciam laudabatur, quæ tamen urbs mihi conjunctissima, plus una me nocte cupiens retinere, non potuit, veritissimum, ne meus repentinus ad meos necessarios adventus, suspitioni aliquid afferret, si essem commoratus. Cum autem me ex Sicilia ad Leucopetram, quod est promontorium agri Rhegini, venti detulissent; ab eo loco conscendi, ut transmitterem: nec ita multum proventus, rejectus austro sum in eum ipsum locum, unde conscenderam, cumque intempesta nox esset, mansisseque in villa P. Valerii, comitis & familiaris mei, postridieque apud eundem, ventum exspectans, manerem: municipes Rhegini complures ad me venerunt: ex his quidam Roma recentes: à quibus primum accipio M. Antonii concionem: quæ ita mihi placuit, ut ea lecta, de reverentia primum coeperim cogitare. nec multò post edictum Bruti affertur, & Crassii, quod quidem mihi, tota scilicet quod eos etiam plus reip. quam familiaritatis gratia, dili. o. plenam æquitatis videbatur. Addebant præterea (sit enim plerumque, ut ii, qui boni quid volunt afferre, affingant aliquid, quo faciant id, quod nuntiant, Jovius) 1 rem convenitur: Kalendis Sextilibus senatum frequentem fore: Antonium, repudiatis malis suavoribus, remisit Gallis provinciis, ad auctoritatem senatus esse rediturum. Tum verò tanta sum cupiditate incensus ad reditum, ut mihi nulli neque remi, neque venti fastidirent: non quo me ad tempus occursum putarem, sed ne tardius, quam euperem, reip. gratularet. Atque ego celeriter Vellam deVectus, Brutum vidi, quanto meo dolore, non dico, turpe mihi ipsi videbatur, in eam urbem me audere reverti, 2 ex qua Brutus cederet: & ibi velle turd esse; ubi ille non posset. Neque verò illum similiter, atque ipse eram, commotum esse vidi, erectus enim maximus, ac pulcherrimi facti conscientia, nihil de suo casu, multa de nostro querebatur. Ex quo primum cognovi, quæ Kalendis Sextilibus in senatu misit L. Pisonis oratio: qui quamquam parum erat (idem ipsum à Bruto audieram) à quibus debuerat, adjunctus: tamen & Bruti testimonio (quo quid potest esse gravius?) & omnium predicatione, quos postea vidi, magnam mihi videbatur gloriam consecutus. Hunc igitur ut sequeretur, properavi, quem præsentem non sunt secuti: non ut proficerem aliquid (neque enim sperabam id, neque præstare poteram) sed ut, si quid mihi humanitas accidisset (muta autem impendere videbantur præter naturam etiam, præterque fatum) hujus dici vocem testem reip. reliquerem meæ perpetuæ erga se voluntatis. Quoniam utriusque consilii causam, P. C. probat: in vobis esse confido, prius quam de republ. dicere incipio, pauca querat de hesterna M. Antonii injuria, cui sum amicus; 3 idque me nonnullo ejus officio debere esse, præ me semper tuli. Quid tandem erat causa, cur in senatum hesterno die tam acerbe cogere? solusne aberam? an non sæpe mihi, frequenter fuisset? an ea res agebatur, ut etiam ægros deferri oporteret? Annibal, credo, erat ad portas: aut de Pyrrhi pace agebatur: ad quam causam etiam Appium illum & cæcum, & senem, delatum esse memoria proditum est. De supplicationibus referebatur: quo in genere senatores deesse non solent. coguntur enim non pignori- bus, sed eorum, quorum de honore agitur, gratia; quod idem

fit, cum de triumpho refertur. Ita sine cura consules sunt, ut præ liberum sit senatori non adesse, qui cum mihi mos notus esset, cumque de via languerem, & mihi met displicerem, nisi, pro amicitia, qui hoc ediceret. At ille, vobis audientibus, cum fabris se domum meam venturum esse dixit. Nimis iracundè hoc quidem, & valde intemperanter, cuius enim maleficii ista pœna est, ut dicere in hoc ordine auderet, se publicis operis disturbatarum publice ex senatus sententia edificatam domum? quis autem unquam tanto damno senatorem coëgit? aut quid est ultra pignus, aut multam? qui si scisset, quam sententiam dicturus essem, remisisset aliquid profecto de severitate cogendi. An me censeis, P. C. quod vos in viti secuti estis, decreturum fuisse, ut parentalia cum supplicationibus miscerentur? ut in expiabilibus religiones in temp. inducerentur? ut decernerentur supplicationes mortuorum? nihil dico, cui. Fecerit ille L. Brutus, qui & ipse regio dominatu temp. liberavit, & ad similem virtutem, & simile factum stuprem in prope quingentesimum annum propagavit: adduci tamen non possem, ut quemquam mortuum conjungerem cum deorum immortalium religione: 5 ut, cujus sepulchrum usquam esset, ubi parentetur, ei publice supplicetur. Ego verò eam sententiam dixissem, patres conscripti, ut me adversus populum R. si quid accidisset gravius reip. casus, si bellum, si morbus, si fames: facile possem defendere: quæ partim jam sunt, partim timeo ne impendant. Sed hoc ignoscant dii immortales, velim, & populo Rom. qui id non probat huic ordini, qui decrevis in viti. Quid? de reliquis reip. malis licetne dicere? mihi verò licet, & semper licet dignitatem tueri, mortem continere. potestas modò veniendi in hunc locum sit: dicendi periculum non recuso. Atque utinam, P. C. Kalendis Sextilibus adesse potuissem: non quo profici potuerit aliquid: sed ne unus modò consularis, quod tum accidit, dignus illo honore, dignus rep. inveniretur. Quæ quidem ex te magnum accipio dolorem, homines amplissimis populi R. beneficiis usos, L. Pisonem, ducem optimæ sententiæ non secutos. Idcirco nos populus R. consularis fecit, ut in altissimo, amplissimoque gradu dignitatis locati, temp. pro nihilo haberemus? non modò voce nemo L. Pisoni consularis, sed ne vultu quidem assensus est. Quænam (malum) est ista voluntaria fer- vitus? fuerit quædam necessaria. nec ego hoc ab omnibus iis desidero, qui sententiam loco consulari dicunt, alia causa est eorum, quorum silentio ignosco: alia eorum, quorum vocem requiro, quos quidem doleo in suspensionem P. R. venire, non metu, quod ipsam esset turpe, sed alium alia de causa deesse dignitati lux. Quare primum maximas gratias & habeo, & ago L. Pisoni, qui non, quid efficere posset in rep. cogitavit, sed quid ipse facere deberet: deinde à vobis, P. C. peto, ut, etiam si sequi minus audebitis orationem, atque auctoritatem meam, benignè tamen me, ut fecistis adhuc, audiatis. Primum igitur acta Cæsaris fer- vanda censeo: non quò probem: quis enim id quidem potest? sed quia rationem habendam maxime arbitror pacis, & civi. Vellem adesset Antonius, modò sine advocatis, sed, ut opinor, licet ei minus valere: quod mihi heri per illum non licebat, doceret me, vel potius vos, P. C. quem admodum ipse Cæsaris acta defenderet. An in commentariolis, & chirographis, & libellis se uno auctore prolatis; ac ne prolatis quidem, sed tantummodo dictis, acta Cæsaris firma

1. Non est vitiosum. Hand aliter Pal. fec. non ut antea vulgare interpretatur. Sic Livius lib. xxx. ac ipse facit sapienter utroque agitanti- bus, rem vitiosam videatur Ferrarius.
2. Ex qua Brutus cederet. Sic Pal. fec. primas enim excederet vulg.
3. Idque me nonnullo ejus officio debere esse. Ita & nostris, n. i. e. Lambinus & Manutius, qui esse mutarunt in etiam adducti conjectura Ferrari. quod idem velim super voce dicitur, quam mutarunt in et dicitur, præter omnes libros.
4. Nihil dico cui. Est à conjectura Ferrarii, confirmata deinde ex em- placibus vetustis, & accedunt Pallan quibus que.

5. Ut quis sepulchrum unquam esset. Ita alibi legi, est ad oram ed. Lambini, sicque Mauric ac S. V. & membranæ rectè. tangit morem Romanum. Dicit enim supplicatur, ut Romulo, cuius nequam sepulchrum, ac viti illustribus ad sepulchrum, cuiusque parentabant, ut Tacito, alius, &c.
6. Quid ipsum esset turpe. Habebat & situd Pall. fec. & S. V. & tunc Maur. & P. non ut vulgatur est.
7. Non quid sperare posset in republ. agitavit. Malim accedere m. l. in: Ferrari, in quibusque quid in temp. agitavit.

firma erunt: quæ ille in æs incidit, in quo populi iussa, perpetuasque leges esse voluit, pro nihilo habebuntur?
 17. Equidem sic existimo: nihil tam esse in actis Cæsaris, quam leges Cæsaris. An, si cui quid ille promissit, id erit fixum quod idem facere non potuit? ut multis multa promissa non fecit, quæ tamen multo plura reperta sunt, illo nostro, quam vivo beneficia per omnes annos tributa, & data, sed ea non muto, non moveo: summo etiam studio præclara illius acta defendo. pecunia unam ad opis maneret; eruenta illa quidem, sed his temporibus, cum iis, quorum est, non redditur, necessaria, quanquam ea quoque sit effusa, si ita in actis fuit. *Ecquid est, quod tam proprie dici possit, actum ejus, qui togatus in rep. cum potestate, imperioque versatus sit, quam lex?* Quære acta Gracchi, leges Sempronie proferentur. quare nulla? Cornelia? quid? Cn. Pompeji tertius consulatus in quibus actis continitur? nempe in legibus à Cæsare ipso si quæreret, quidnam egisset in urbe, & toga: leges multas responderet se, & præclaras tulisset. *Chirographa vero aut mutaret; aut non daret: aut si dedisset, non illas res in actis suis duceret.* Sed ea ipsa concedo: quibusdam in rebus etiam conniveo: in maximis vero rebus, id est, legibus acta Cæsaris dissolvi, ferendum non puto. Quæ lex est melior, utilior, optima etiam rep. sapius flagitata, quam ne prætorie provinciæ plus quam *annum*, neve plus quam biennium consulares obtinerentur? Hæc lege sublata, videntur vobis acta Cæsaris servari? quid? ea lege, quæ promulgata est de tertia decuria iudicum, nonne omnes iudicaria leges Cæsaris dissolvuntur? Et vos acta Cæsaris defenditis, qui leges ejus evertitis? nisi forte, si quid memorie causa retulit in libellum, id numerabitur in actis, & quamvis *iniquum*, & inutile sit, defendetur; quod ad populum centuriatis comitiis tulit, id in actis Cæsaris non habebitur. At quæ est ista tertia decuria? Centurionum, inquit. Quid? isti ordini iudicatus lege Julia, etiam ante Pompeja, Aurelia non patebat? Censuræ præfiebatur, inquit. Non centurioni quidem solum, sed equiti etiam Romano. Itaque viri fortissimi, atque honestissimi, qui ordines duxerunt, res & iudicant, & iudicaverunt. Non quæro, inquit, istos. quicumque ordinem duxit, iudicet. At si ferretis, quicumque equo meruisset, quod est laudatius, nemini probaretis. In *Judicia* enim spectari & fortuna debet, & dignitas. Non quæro, inquit, ista: addo etiam iudices manipularis ex legione Alaudarum. aliter enim nostri negant posse se salvos esse. O contumeliosum honorem iis, quos ad iudicandum nec opinanteis vocatis! hic enim est legis index, ut in tertia decuria iudicent, qui liberè iudicare non audeant. in quo quantum est error, dii immortales, eorum, qui istam legem extogitaverunt? ut enim quisque fordidissimus videbitur, ita libentissimè *severitate iudicandi* sordis suæ eluet; laborabitque, ut honestis decuriis potius dignus videatur, quam in turpeis iure confectus. Altera promulgata lex est, ut & de vi, & de *maiestate* damnati ad populum provocent, si velint. Hæc utrum tandem lex est, an legum omnium dissolutio? quis enim est hodie, cuius inter sit istam legem servare? nemo scus est istis legibus; nemo est, quem futurum putemus. *ARMIS* enim gesta, nunquam profectò in iudicium vocabuntur. At res popularis. Utinam quidem vellet is aliquid esse populare. omnes enim jam cives de reipub. salute una

& mente, & voce consentiant. Quæ est igitur ista cupiditas ejus legis ferendæ, quæ turpitudinem summam habeat, gratiam nullam? quid enim turpius, quam qui maiestatem populi Rom. per vim minuerit, eum damnatum iudicio, ad eam ipsam vim reverti, propter quam sit iure damnatus? Sed quid plura de lege disputo? quali verò id agatur, ut quisquam provocet, id agitur, id fertur, ne quis omnino unquam istis legibus reus fiat. Quis enim aut acculator tam amens reperietur, qui reo condemnato, obijci se multitudini conductæ velit? aut iudex, qui reum damnare audeat, ut ipse ad operas mercenarias statim protrahatur? Non igitur provocatio ista lege datur: sed dux maxime salutare leges, quaestionesque tolluntur. 3. Quid est aliud igitur, *adhocari adolescentis*, ut turbulenti, ut seditiosi, ut perniciosi cives velint esse? quam autem ad reipub. pestem furor tribunicius impelli non poterit, his duabus quaestionibus, de vi, & de maiestate, sublatis? 4. Quid, quod obrogatur? legibus Cæsaris, quæ jubent, ei, qui de vi, itemque ei, qui maiestatis damnatus sit, aqua & igni interdici? quibus cum provocatio datur, nonne acta Cæsaris rescinduntur? Quæ quidem ego, Patres conscripti, qui illa nunquam probavi, ita conservanda concordia causa arbitrari sum, ut non modo, quas vivus Cæsar leges tulisset, infirmandas hoc tempore non putarem, sed ne illas quidem, quas post mortem Cæsaris prolatas esse, & fixas videris. De exilio rediisti à mortuo: *civitas data* non solum singulis, sed nationibus, & provinciis universis à mortuo: immortalibus iniunctis subiecta vestigalia à mortuo. Ergo hæc uno viro optimo auctore *domo prolata* defendimus: eas leges, quas ipse, vobis inspectantibus, recitavit, pronuntiavit, tulit, quibus laus gloriabatur, isque legibus temp contineri putabat, de provinciis, de iudiciis, eas, inquam, Cæsaris leges, nos, qui defendimus acta Cæsaris, evitandas putabimus? Ac de istis tam legibus, quæ promulgatae sunt, saltem queri possumus: de iis, quæ jam lata dicuntur, ne illud quidem scit, illæ enim nulla promulgatione latae sunt ante quam scriptæ. Quærunt quid sit, cur aut ego, aut quisquam vestrum, P. C. bonis tribunis pl. leges malas nectat. paratos habemus, qui *intercedant*; paratos, qui tempus, religione defendant: vacui metu esse debemus. Quas tu mihi, inquit, intercessiones, & quas religiones? Eas scilicet, quibus reip. salus continetur. Negligimus ista, & nimis antiqua, & *stulta ducimus*. forum sapientur: omnes clauduntur aditus; armati in prædiis multis locis collocebuntur. Quid tum? 6. Quod erit ita gestum, id lex erit, & in æs incidit videbitur. cedo illa legitima: *CONSULES POPULUM JURE ROGAVERUNT* (hoc enim à majoribus acceptum jus rogandi) *POPULUSQUE JURIS CIVIT.* Qui populus? isne, qui exclusus est? quo jure? an eo, quod vi, & armis omne sublatum est? Atque ego hoc dico de *furis*, quod est amicorum, antè dicere ea, quæ vitari possunt: quæ si facta non erunt, reselletur oratio mea. Loquer de legibus promulgatis: de quibus est integrum vobis, demonstro vitia: tollite. 7. denuntio vim, arma: remoyete. Irasci vos quidem mihi, Dolabella, pro rep. dicenti, non oportebit, quamquam te quidem, id facturum non arbitror. novi enim facilitatem tuam. collegam tuum ajunt in hac sua fortuna, quæ bona ipsi videtur; mihi, ne gratias quippiam dicam, avorum, & avunculi sui consula-

1. Fixum quod idem facere non potuit? Securus sum distinctionem Turnebi, quam habet lib. xv. Adverf. cap. 2.
 2. In actis suis duceret. Pal. sec. & S. Vict. Maur. P. alteri, rectè respondens enim facit Antonio Cæsarem.
 3. Quid est aliud igitur, *adhocari*. Ejecl quem iussu S. Vict. & sec. quibus auctoribus adhuc poterat extorbari igitur.
 4. Quid quod obrogatur legibus Cæsaris. Habent & istud Pal. quoque sec. ac S. Victoris, non, ut antea publicati, *abrogatur* his legibus.
 5. Quæ religiones? *Eas, &c.* Sic Pall. nostri, & Maurie. item P. sine verbo *nomina*, quod jure tolli iussit Ferrarius.

6. Quæ erit ita gestum, id lex erit? & in æs incidit videbitur. Securus sum Gulielmum, qui istud repererat in fragmento Coloniensi atque libro S. Victoris: neque alter Pal. sec. vulgo erat, *jubebitur*. minus rectè, non enim Senatus id iussurus erat; neque expectaretur Antonius iussu Senatus, quod ipsum omnino præcedunt, & præcedentia & sequentia.
 7. Denuntio vim, arma: remoyete. De hac distinctione optimus viro rum P. Victorius lib. xxxi. cap. 13. in quem dum heic invehit Lam- binus Lycabets armis, ostendit quam sit animi pullus. in O nullius

tum si imitaretur, fortunatior videretur: sed eum iracundum audio factum. Vides autem, quā sit odiosum habere iratum eundem, & armatum, cum tanta praesertim gladiatorum sit impunitas. sed proponam jus, ut opinor, & quum, quod M. Antonium non arbitror repudiaturum. Ego, si quid in vitam ejus, aut in mores contumeliosè dixerò, quo minus mihi inimicissimus sit, non recusabo. sin consuetudinem meam, quam in republ. semper habui, tenuero, id est, si liberè quæ sentiam, de rep. dixerò: primum deprecor, ne irascatur: deinde si hoc non impetro, peis, ut sic irascatur, ut civi. armis utatur, si ita necesse est ut dicit, sui defendendi causa: iis, qui pro rep. quo ipsi visa erunt, dixerint, ista arma ne noceant. Quid hac postulatione dici potest æquius? Quod si, ut à quibusdam mihi ejus familiaribus dictum est, omnis eum, quæ habetur contra voluntatem ejus, oratio, graviter offendit, etiam si nulla inest contumelia: teremus amici naturam, sed idem illi ita mecum, Non idem tibi adversario Cæsaris sicebit, quod pisoni, scero. & simul admonent quiddam, quod cavebimus: nec erit justior, P. C. in senatum non veniendi morbi causa, quàm mortis. Sed per deos immortales, te enim intuens, Dolabella, qui es mihi carissimus, non possum de utriusque veitrum errore reticere. Credo enim vos, homines nobiles, magna quadam spectantem, non pecuniam, ut quidam nimis creduli suspicantur, quæ SEMPER ab amplissimo quoque, clarissimoque contenta est, non opes violentas, & populo R. minime terendam potentiam, sed caritatem civium, & gloriam concupiscit. Ea autem est G. L. O. R. I. A, laus recte factorum, magnotumque in temp. meritorum: quæ cum optimi cujusque, tum etiam multitudinis testimonio comprobatur. Dicerem, Dolabella, qui recte factorum fructus esset, nisi te paullisper esse expertum viderem. Quem potes recordari in vita tibi illuxisse diem lætiorem, quam cum, expiato foro, dissipato concursu impiorum, principibus sceleris 2. pœna affectis, te domum recepisti? ejus ordinis, ejus generis, ejus denique fortuna studia tua laudis, & gratulationis tuæ non obtulerunt? Quin mihi etiam, quo auctore in iis tebus uti arbitrabantur, & gratias boni viri agebant, & tuo nomine gratulabantur. Recordare, quæto, Dolabella, consensum illum theatri, cum omnes earum rerum oblit, propter quas tibi fuerant infens, significaverunt, se NOVO BENEFICIO memoriam veteris doloris abjecisse. Hanc tu, Dolabella, magno loquor eum dolore hanc tu, inquam, animo æquo potuisti tantam dignitatem deponere? Te autem, M. Antoni, (absentem appello) unum illum diem, quo in æde Telluris senatus fuit, non omnibus iis mensibus, quibus te quidam multum à me dissentientes, beatum putant, anteponis? quæ fuit oratio de concordia? quanto metu veterani, quanta sollicitudine civitas tum à te liberata est? Tuum collegam, depositis inimicitiis, oblitus auspiciorum, auguria te ipso augure nuntiante, illo primum die collegam tibi esse voluisti: reip. tuus parvulus filius in Capitolium à te missus pacis obsequi fuit.

3. quo senatus die lætior? quo populus R. qui quidem nullam in concione umquam frequentior fuit, tum denique liberati per viros fortissimos videbamur; quia, ut illi voluerant, libertatem pax sequebatur. Proximo, altero, tertio, reliquis

consecutis diebus, non intermittebas quasi donum aliquod quotidie afferere reipub. maximum autem illud, quod dictatur nomen sustulisti. hæc iniusta est à te, à te, inquam, mortuo Cæsari nota ad ignominiam semper eternam. Ut enim propter unius M. Manlii scelus, decreto gentis Manliæ, neminem patricium M. Manlium vocari licet: sic tu propter unius dictatoris odium, nomen dictatoris funditus sustulisti. Num hujusce, cum pro salute reipub. tanta gestisses, fortunæ te, num amplitudinis, num claritatis, num gloriæ pariter? Unde igitur subito tanta ista mutatio? non possum adduci, ut suspicer, te pecunia captam, LICET, quod cuique liber, loquatur, credere non est necesse. nihil enim umquam in te sordidum, nihil humile cognovi. quamquam nihil est tam sanctum, quod non soleant domesticæ depravare nonnumquam: sed novi firmitatem tuam, atque utinam, ut culpam, sic etiam suspicionem vitare potuisses. Illud magis vereor, NEJENORANS verum inter gloria, gloriosum putes, plus te unum posse, quàm omnis: & metui à civibus tuis, quàm diligere malis, quod si ita putas, totam ignoras viam gloriæ. CARUM esse civem, bene de rep. mereri, laudari, coli, diligere, gloriosum est. metui vero, & in odio esse, invidiosum, detestabile, imbecillum, caducum. Quod videmus etiam in fabulis, ipsi illi, qui 34. Oulerint, dum metuant, dixerit, perniciosum fuisse. Utinam, Antoni, avum tuum meminisses: de quo tamen multa audisti ex me sæpissimè. Putasne illum immortalitatem mereri? voluisse, ut propter armorum habendorum licentiam metuere? illa erat vita, illa secunda fortuna, libertate esse parem cum ceteris, principum dignitate. Itaque, ut omitam res avi tui prosperas, acerbissimum ejus diem supremum malum, quàm L. Cinnæ dominatum, à quo ille crudelissimè est interfectus. Sed quid oratione te flectam? si enim exitus C. Cæsaris efficere hoc non potest, ut malis carus esse, quàm metui, nihil cujusquam proficiet, nec valebit oratio, quem qui beatum fuisse putant, miserimi ipsi sunt. BEATUS est nemo, qui ea lege vivit, ut non modo impune, sed etiam cum summa intersectoris gloria interfici possit. Quare flecte te, quæto, & majores tuos respice, atque si gubernata rep. ut natum esse te cives tui gaudeant: sine quo nec beatus, nec clarus nec unctus quisquam esse potest. Et populi quidem Rom. judicia multa ambo habetis, quibus non satis moveri permoleste reo. Quid enim gladiatoribus clamores innumerabilium civium? & quid populi concursus? quid Pompeii statua plausus infimè? quid iis tubulis pleb. qui vobis adversantur? parumne hæc significant, incredibiliter contententem populi Rom. universi voluntatem? Quid? Apollinariarum ludorum plausus, vel testimonia potius, & judicia populi Rom. vobis parva videbantur? O beatos illos, qui cum adesse ipsis propter vim armorum non licebat, aderant tamen, & in medullis populi Rom. ac visceribus habebant. nisi forte Accio tum 9 plaudi, & sexagesimo post anno palmam dari putabatis, non Bruto; qui ludis suis ita caruit, ut in illo præparatissimo spectaculo studium populus Rom. tribuerit absenti, desiderium liberatoris sui perpetuo plausu, & clamore lenierit. Equidem is sum, qui istos plausus, & clamorem à popularibus civibus tribuerentur, semper contem-

1. Nisi te paullisper esse expertum se viderem.) Lambinus & Manucius alia interpretantur: sed ita nulli m. s. nostris, ita nulli veteribus impressi.
 2. Pana auspicus, & domum.) Idem intertextum habent, nisi verbe ing. adis, & cadu meum liberata, & domum, præter vet. nostras & olim editas.
 3. Gratulationi tuæ se non obtulerunt?) Illi enim amplius, tuæ defuerunt, & se non obtul. non male, nisi invenissem in Pal. pr. gratulationi tuæ se non obtulerunt? quod mihi genuinum magis videretur; ut cetera scilicet faceret ab interprete.
 4. Tibi fuerat obsequi.) Ita m. s. nostris quatuor & vetus editio, postea vulgata insuper.
 5. Memoriam patricium M. Manlium vocari licet.) Delet Ferrarius Manlium. Gohelmus transponit solummodò, neminem patricium Manlium vocari licet.

6. Nec clarus, nec unctus quisquam esse unquam potest.) Hæc est lectio Vaticanæ codicis. Muretos unctus mutat in auctus, non culpo. at vulgata, nec clarus esse quisquam potest. Lambinus, heic est Lambinus, interpolat faciem pulcræ merdoso facio, videatur tamen Turnebus lib. xv. Adverbi cap. 2.
 7. Quibus non satis moveri, &c.) Abjeci pronomen vos fide Pall. duorum, exemplis quo S. Victoris.
 8. Quid populi concursus.) Ita è suis Ferrarius, sed non displicet mihi reliquorum nisi item autorum lectio resus. Pal. quidem sec. agno scit concursus, sed id depravari potius potuit & resus, quam ut mutari debuere in concursus.
 9. Plaudis & sexagesimo post anno palmam dari putabatis non Bruto.) Pal. sec. plaudis sexag. post ann. & palmam dari non putabatis Bruto.

serim: idemque cum à summis, mediis, infimis, cum denique ab universis hoc idem sit, cumque ii, qui ante sequi populi consensum solebant, fugiunt; non plautum illum, sed judicium puto. Sin hæc leviora vobis videntur, quæ sunt gravissima num etiam hoc contemnitis, quod sensistis, tam eam populo Rom. vitam A. Hirtii fuisse? satis enim erat probatum illum esse populo Rom. ut est; jucundum amicis, in quo vincit omnes: carum suis, quibus est carissimus; tantam tamen sollicitudinem bonorum, tantum *timorem omnium* in quo meminumus? certe in nullo. Quid igitur? hoc vos, per deos immortalis, quale sit, non interpretamini? quid eos

de vestra vita cogitare censetis, quibus eorum, quos sperant reip. consulturos, vita tam cara sit? Cæpi, P. C. reverentis meæ fructum; quoniam ea dixi, ut, quicumque casus consecutus esset, exstaret conscientia meæ testimonium; & sum à vobis benignè, ac diligenter auditis. Quæ potestas si mihi sapius sine meo, vestroque periculo fiet, utat, si minus, quantum poterò, non tam mihi me, quam reip. referabo. Mihi ferè satis est, quod vixi, vel ad ætatem, vel ad gloriam, huc si quid accesserit, non tam mihi, quam vobis, reique publ. accesserit.

M. TVLLII CICERONIS

IN

M. ANTONIVM

PHILIPPICA SECUNDA.

ORATIO QVADRAGESIMA QVARTA.

UONAM meo fato, P. C. fieri dicam, ut nemo his annis viginti reip. hostis fuerit, qui non bellum eodem tempore mihi quoque indixerit? Nec verò necesse est à me quemquam nominari, vobis cum ipsi recordamini, mihi pœnarum illi plus, quam optarem, dederunt. Te miror, Antoni, QUORUM FACTA imitere, eorum exitus non perhorrescere. Atque hoc in aliis minus mirabar. nemo illorum inimicus mihi fuit voluntarius: omnes à me reip. causa, lacestisti, tu, ne verbo quidem violatus, ut audacior, quam L. Catilina, furiosior, quam P. Clodius, videre, ultro maledictis me lacestisti: 1 tuamque à me alienationem tibi ad civis impios gloriæ fore putavisti. Quid putem? *conseruimne* me? non video nec in vita, nec in gratia, nec in rebus gestis, nec in hac mea mediocritate ingenii, quid displicere possit Antonius. An in senata facillimè de me detrahi posse credidit? qui ordo clarissimis civibus bene gesta reip. testimonium multis, mihi uni conservata dedit? An decertare mecum voluit contentione dicendi? hoc quidem beneficium est, quid enim plenius, quid uberius, quam mihi & pro me, & contra Antonium diceret? Illud profectò est, non existimavit, sui simili probari posse, se esse hostem patriæ, nisi mihi esset inimicus. Cui prius quam de ceteris rebus respondeo: de amicitia quam à me violatam esse criminatus est, quod ego gravissimum *crimen* judico, pauca dicam. Contra rem suam venisse me nescio quando questus est. An ego non venirem contra alienum pro familiari, & necessario meo? non venirem contra gratiam, 2 non virtutis specie, sed ætatis flore collectam? non venirem contra injuriam, quam iste intercessoris iniquissimi beneficio obtinuit, non jure prætorio? Sed hoc idcirco commemoratum à te puto, ut te in summo ordini commendares, cum te omnes recordarentur libertini generum, & liberos tuos, nepotes Q. Fadii, libertini hominis, fuisse. At enim te in disciplinam

meam tradideras: (nam ita dixisti) domum meam ventituras. Næ tu, si id fecisses, melius famæ, melius pudicitiæ tuæ consulisses, sed nec fecisti, nec, si cuperes, tibi id per C. Curionem facere licuisset. Auguratus petitionem mihi concessisse dixisti. O incredibilem audaciam! ò impudentiam prædicandam! Quo enim tempore me augerem à toto collegio expectum Cn. Pompejus, & Q. Hortensius nominaverunt (neque enim licebat à pluribus nominari) tu nec solvendo eras, nec te ullo modo, nisi eversa rep., *incolorem* fore putabas. Poteras autem eo tempore auguratum petere, cum in Italia Curio non esset? aut tum, cum es factus, unam tribum sine Curione ferre potuisses? cujus etiam familiares de vi condemnati sunt, quod tui nimis studiosi fuissent. At beneficium sum usus tuo. Quo? quamquam illud ipsum, quod commemoras, semper præ me tuli. MALUI me tibi debere confiteri, quam cuiquam minus prudenti non satis gratis videri. Sed quo beneficio? quod me Brundisium non occiderit? quem ipse victor, qui tibi ut tute gloriari solebas, detulerat ex latronibus suis principatum, salvum esse voluisset in Italiam ire jussisset, cum tu occideres? Fac potuisse, quod est aliud, P. C. beneficium latronum, nisi ut commemorare possint, tuis se dedisse vitam, quibus non ademerint? Quod si esset beneficium, numquam ii, qui illum interfecerunt, à quo erant servati, quos tu ipse viros clarissimos appellare soles, tantam essent gloriam consecuti. QUARE autem beneficium est, quod te abstineris nefario scelere? qua in re non tam jucundum videri mihi debuit, non interfectum à te, quam miserum, id te impunè facere potuisse. Sed sit beneficium, quandoquidem 3 majus accipi à latrone nullum potuit: in quo potes me dicere ingratum? an de interitu reip. queri non debui, ne in te ingratus viderer? Nam in illa querela, misera quidem, & luctuosa, sed mihi pro hoc gradu, in quo me lenatus, populisque Rom. collocavit, necessaria, quid est dictum à me cum contumelia? quid non moderatè?

quid

1. *T*amquam ad me alienationem, tibi ad civis impiorum gloriæ fore putasti. Retinui lectionem vulgatam; quæ item restat in Pal. pr. Ferrar. emendatio, alienationem, cum me ad civem tibi ad imp. civ. fore putavisti, respicit sane glossam, alteraque eandem valet.

2. *Non virtutis specie.* Pal. sec. atque Mauritanus *virtutis spe.* neque aliter exemplar S. Victoris.
3. *Majus à latrone accipi nullum potuit.* M. Liliensis à latronum principibus; quod non male ita respondet, quæ præcesserunt.

I. Quid

quid non amice? Et quidem cujus temperantia fuit, de M. Antonio querentem, abstinere maledicto? praesertim cum tu reliquias resp. dissipavisses? cum domi tuae turpissimum mercatu omnia essent venalia? cum leges eas, quae nunquam promulgatae essent, & de te, & a te laras conserere? cum auspicia augur, intercessionem consul sustulisses? campus esset fœditissime stipatus aruatis? cum omneis impuritates pudica in domo quotidie susciperes, vino, lustrisque confectus? An ego, tanquam mihi cum M. Crasso concentio esset, quocum multa, & magna fuerunt, non cum uno gladiatore nequissimo, de rep. graviter querens, de homine nihil dixi. Ita que hodie proficiam, ut intelligat, quantum tum a me beneficium acceperit. At enim litteras, quas me sibi misisse diceret, recitavit, homo & humanitatis expem, & vitæ communis ignarus. Quis enim umquam, qui paulum modo bonorum consuetudinem nosset, litteras ad se ab amico missas, offensione aliqua interposita, in medium protulit, palamque recitavit? 1. quid est aliud, tollere è vita vitæ societatem, 2. quam tollere amicorum colloquia absentium? quam multa joca solent esse in epistolis, quæ prolata si sint, nepta esse videantur? quam multa seris, neque tam en illo modo divulganda? Sit hoc inhumanitatis tuae: stultitiam incredibilem videte. Quid habes, quod mihi opponas, homo disertus, ut Mustelia Tamisio, & Tironi Numisio videns? 3. qui cum hoc ipso tempore stent cum gladiis in contemptu senatus, ego quoque te disertum putabo, si ostenderitis, quomodo sis eos inter sicarios defenditurus. Sed quid opponas tandem, si negem, me umquam istas litteras ad te misisse? quo me teste convinces? an chirographo? an quo habes scientiam qua tuasolam. Qui possis? 4. sunt enim librarii manus. Jam in video magistrum tuo, qui te tanta mercede, quantam jam proferam, nihil sapere docuit. Quid enim est minus non dico oratoris, sed hominis, quam id obijcere adversario, quod ille si verbo negavit, longius progredi non possit, qui obijcerit? At ego non nego: teque in isto ipso convinco, non inhumanitatis solum, sed etiam amentia. Quod enim verbum in istis litteris est non plenum humanitatis, officii, benevolentia? omne autem crimen tuum est, quod de te in his litteris non male existimem: quod scribam tanquam ad civem, tanquam ad bonum virum; non tanquam ad sceleratum, & latronem. At ego tuas litteras, etsi jure poteram a te la cessitas, tamen non proferam: quibus petis, ut tibi per me liceat quandam de exilio reducere: adjurasque, id te, invito me, non esse facturum; idque a me imperas. quid enim me interponerem aduacis tua: quam neque auctoritas hujus ordinis, neque existimatio populi Romani, neque leges ullæ possent coercere? Veruntamen quid erat, quod me rogares, si erat is, de quo rogabas, Cæsaris lege reductus? Sed videlicet meam gratiam voluit esse: in quo ne ipsius quidem ulla poterat esse, lege data. Sed cum mihi, patres conscripti, & pro me aliquid, & in M. Antonio multa dicenda sint; alterum peto a vobis, ut pro me dicentem, benignè: alterum ipse efficiam, ut, contra illum cum dicam, attentè audiat. simul illud oro: si meam cum in omni vita, tum in dicendo moderatorem, modestiamque cognovistis, ne me hodie, cum isti, ut provocatis, respondebo, oblitum esse putetis mei. non tractabo ut consulem: ne ille quidem me ut consularem. etsi ille nullo modo consul, vel quod ita vivit, vel quod ita temp. gerit, vel quod ita factus est consul: ego sine ulla controversia consularis. Ut igitur intelligeretis, qualem ipse se consulem profiteretur, obijcit

mihî consulatum meum. qui consulatus, verbo meus, P. C. re, vester fuit. quid enim constitui, quid gessi, nisi ex hujus ordinis consilio, auctoritate, sententia? Hæc tu homo sapiens, non solum eloquens, apud eos, quorum consilio, sapientiaque gesta sunt, ausus es vituperare? Quis autem meum consulatum, præter P. Clodium, qui vituperaret, inventus est? cujus quidem te fatum sicuti C. Curionem, manet: quoniam id domi tuæ est, quod fuit illorum utriusque fatale. Non placet Marco Antonio consulatus meus, 12. At placuit P. Servilio, ut eum primum nomen ex illius temporis consularibus, qui proximè mortuus est: placuit Q. Lutario Catulo, cujus semper in hac rep. viveret auctoritas: placuit duobus Lucullis, M. Crasso, Q. Hortensio, C. Curioni, M. Lepido, C. Pisoni, & M. Glabroni, L. Volcatio, C. Figulo, D. Silano, L. Murena, qui tum erant consules designati: placuit idem, quod consularibus, M. Catoni: qui cum multa, vita excedens, provan: tum quod te consulem non vidit. Maximè verò consulatum meum C. Pompejus probavit: qui ut me primum decedens, ex Syria vidit, complexus, & gratulans, meo beneficio patriam se visurum esse dixit. Sed quid singulos commemoro? frequentissimo senatus sit placuit, ut esset nemo, qui mihi non, ut parenti, gratias ageret: qui non mihi vitam suam, liberos, & fortunas, tempus referret acceptam. Sed quoniam illis, quos nominavi tot & talibus viris resp. orbata est: 7. veniamus ad vivos, qui duo è consulari numero reliqui sunt. L. Cotta, vir summo ingenio, summaque prudentia, rebus iis gestis, quas tu reprehendis, supplicationem decrevit verbis amplissimis: eique illi ipsi, quos modò nominavi, consules, senatusque cunctus assensus est. qui honos post conditam hanc urbem habitus est rogato ante me nemini. L. Cæsar, avunculus tuus, qua oratione, qua constantia, qua gravitate sententiam dixit in fororis tua virum, vitricum tuum? hunc tu cum auctorem, & præceptorem omnium consiliorum, totiusque vitæ debuisses habere, vitrici te similem, quam avunculi esse maluisti. hujus ego consilii alienus consul usus sum: tu fororis filius, et quid ad eum umquam de repub. retulisti? ad quos referit? dii immortales! ad eos scilicet, quorum nobis etiam dies natales audiendi sunt. Hodie non descendit Antonius, cui? dat natalitia in hortis. cui? neminem nominabo. patatote cum Phormioni alicui, tum Gnatonii, tum Ballioni. O fœditatem hominis flagitiosam! o impudenciam, nequitiam, libidinem non ferendam! tu cum principem senatorem, civem singularem, tam propinquum habeas, ad eum de repub. nihil referis: ad eos referis, qui domum suam nullam habent, tuam exhauriunt? Tuus videlicet salutaris consulatus, perniciosus meus, ad quæ pudorem cum pudicitia perdidisti, ut hoc in eo templo dicere ausus sis, in quo ego senatum illum, qui quondam florens orbi terrarum præsidebat, consulebam: tu homines perditissimos cum gladiis collocavisti? At enim ausus es (quid autem est, quod tu non audeas?) Clivum Capitolinum dicere, me consule, plenum fervorum armatorum fuisse. Ut illa, credo, nefaria senatus consulta fierent, vim afferebam senatus. O miserum, sive illa tibi nota non sunt (nihil enim boni nostri) sive sunt, qui apud tales viros tam impudenter loquere! Quis enim eques Roman. quis, præter te, adolescens nobilis, qui ullus ordinis; qui se civem meminisset, cum senatus in hoc templo esset, in Clivo Capitolino non fuit? quis nomen nõ dedit? quamquam nec scribæ sufficere, nec tabulæ nomina illorum capere potuerunt. Etenim cum ho-

XII

VI.

14.

15.

VII.

16. XI

17.

17.

mines

1. Quid est aliud, tollere è vita, &c. Ita omnes ferè libri quibus usus Ferrar. usqueque fecus Pall. sec. ac S. Vici.
2. Quom tollere amicorum. Melius istud, & tribus mss. nostris, quam vulgatum, societate aut tollere au. & G. G. G. G.
3. Qui cum ipse hoc tempore. Moretus indicat existare in Vaticano cod. ipsius, quod mutare religio fuit G. G. G. G. quid enim addit, veteres dixerit istum cum ilidem frequenter in istis scriptis? At Turneb. lib. xv. Advers. 2. transposuit elementis leviterque mutatis, inde facit, qui cum hic scriptis &c.

4. Sicut enim librarii manus. Pal. pr. & Maur. item P. libera manu, sec. libere. unde suspicemus verum esse libere manu. Liliensis tamen legit san enim libera manu, omnino nescio quid later.
5. M. Glabroni. Est à conjectura Ferrar. sed quam sustinet Pal. sec. in quo Clabroni, vulgata M. Labroni.
6. Fortunatus, temp. vesteri acceptam. Fragmentum Colonien. accepta, quod melius nisi forte rectum est, acceptum.
7. Vespasianus ad viros. Hic à Pal. sec. Maur. & S. Vici. prius vulgari, ad 142.

inimicus nefarii de patria partiticio confiterentur: conficiorum iudiciis, sua manu, voce pane litterarum coacti, se urbem inflammare, civis trucidare, vastare Italiam, delere rempubl. confensisse: quis esset, qui ad salutem communem defendendam non excitaretur? praesertim cum senatus, populusque Rom. haberet ducem, qualis si qui nunc esset, tibi idem, quod illis accidit, contigisset. Ad sepulturam corpus vitrici sui negat a me datum. Hoc vero ne P. quidem Clodius dixit umquam. quem, quia iure ei sui inimicus, doleo a te iam omnibus vitiis esse superatum.

18. Qui autem tibi venit in mentem, redigere in memoriam nostram, te domi P. Lentuli esse educatum? an veterare, ne non putas, eius natura te potuisse tam improbum evadere, nisi accessisset etiam disciplina? Tam autem eras excors, ut tota in oratione tecum ipse pugnares: ut non modo non coherentia inter se diceres, sed maxime disjuncta, atque contraria? ut non tanta tecum, quanta tecum tibi esset contentio? Vitricum tuum in tanto fuisse scelere fateri, penna affectum querebare. ita, 1 quod proprie meum est, laudasti: quod totum senatus est, reprehendisti. 2 nam, comprehensio fontium, mea; animadversio, senatus fuit: homo disertus non intelligit, eum, quem contra dicit, laudari a se: apud quos dicit, vituperari. Jam illud cuius est non dico audacia (cupit enim se audacem dici) sed, quod minimè vult, stultitia, quia vincit omnes, Clivi Capitolini mentionem facere, cum inter subsellia nostra versentur armati? cum in hac calla Concordiae, o dii immortales! in qua me consulere, salutares sententiae dicta sunt, quibus ad hanc diem viximus, cum gladius homines collocati stent? Accusa senatum: accula equestrum ordinem, qui tum cum senatu copulatus fuit: accusa omnes ordines, omnes civis, dum confiteare, hunc ordinem, hoc ipso tempore, ab Ithyris circumfederi. Haec tu non propter audaciam dicis tam impudenter, sed quia tantam terum repugnantiam non videas: nihil profecto lapis. Quid est enim dementius, quam, cum 3 ipse recip. perniciose arma ceperis, obicere alteri salutaria? 4 At etiam quodam loco faceret esse voluisti. Quam id (dii boni) non decebat! in quo est tua culpa nonnulla. aliquid enim salis ab uxore mimae trahere potuisti. CEDANT ARMA TOGAE. Quid? tum nonne cesserunt? At postea tuis armis cecidit toga. Quaramus igitur, utrum melius fuerit: libertati populi Romani sceleratorem arma, an libertatem nostram armis tuis cedere. Nec vero tibi de verbis respondebo: tantum dicam breviter, neque illos, neque ullas te omnino literas nosse: me nec recip. nec amicus umquam desuisti, & tamen omni genere monumentorum meorum perfecisse operis subiecivis, ut mea vigilia, mea quoque litterae & juventuti, utilitatis & nomini Rom. laudis aliquid afferrent. Sed haec non huius temporis, ad majora veniamus. P. Clodium meo consilio interfectum esse dixisti. Quidnam homines putarent si tum occisus esset, cum tu illum in foro, inspectante populo R. gladio stricto iniecutus es, negotiumque transigisses nisi ille se sub secalas tabernae librariae coniecisset, hisque oppellatis impetum tuum compressisset. 6 Sed quid? ego fuisse me tibi fateor, fuisse ne tu quidem dicis. At

III.

19.

20.

IX.

Miloni ne favere quidem potui. prius enim rem transegit, quam quisquam eum suspicaretur facturum esse. At ego suasi. Scilicet is animus erat Milonis, ut prodesset reip. sine suo favore non posset. At latatus sum. Quid? ergo in tanta laetitia cuncta civitatis me unum tristem esse oportebat? Quamquam de morte P. Clodii fuit quaestio non satis prudenter illa quidem constituta. Quid enim attinebat nova lege quaeri de eo, qui hominem occidisset, cum esset legibus quaestio constituta? quaeritum est tamen. Quod ergo, cum res agebatur nemo in me dixit, id tot anni post tu es inventus, qui diceres? Quod vero dicere ausus es, idque multis verbis, opera mea Pompejum a Caesaris amicitia esse disjunctum, ob eamque causam mea culpa civile bellum esse natum: in eo non tu quidem tota re, sed, quod maximum est, temporibus errasti. Ego M. Bibulo, praestantissimo civi, consulere, nihil praetermissi, quantum facere, et mihi quoque potui, quin Pompejum a Caesaris conjunctione avocarem, in quo Caesar fuit felicior. ipse enim Pompejum a mea familiaritate disjunctum. Postea vero, quam le totum Pompejus Caesar tradidit: quid ego illum ab eo distrahere conaret? stulti erant sperare: suadere, impudentis. Duo tamen tempora inciderunt, quibus aliquid contra Caesarem Pompejo suaserim. ea velim reprehendas, si potes: unum, ne quinquenni imperium Caesaris prorogaretur: alterum, 7 ne pareretur fieri, ut absens eius ratio haberetur quorum li utrumvis persuasissimam: in hanc miseriam nunquam incidissemus. Atque idem cum jam omnes opes & suas, & populi Rom. Pompejus ad Caesarem detulisset, seroque eadem sentire cepisset, quae ego ante multo praevideram: in ferrugine patriae bellum nefarium viderem: pacis, concordiae, compositionis auctor esse non desisti: meaque illa vox est nota multis, UTINAM, Cn. Pompei, cum C. Caesare societatem aut nunquam coisles, aut nunquam diremisses. fuit alterum gravitatis, alterum prudentiae tuae. Hae mea, M. Antoni, semper & de Pompejo & de reip. consilia fuerunt, quae si valuissent: res publica staret: tu tuis flagitiis, egestate, infamia, concidisses. Sed haec vetera: illud vero recens, Caesarem meo consilio interfectum. Jam vero, patres conscripti, ne, quod turpissimum est, praevicatorum mihi apposuisse videar, qui me non solum meis laudibus ornaret, sed etiam oneraret alienis. Quis enim memm in istius gloriosissimi facti conscientia nomen audivit? cuius autem, qui in eo numero fuisset, nomen est occultatum? occultatum dico? cuius non statim divulgatum? citius dixerim praestitisse se aliquos, ut fuisset in ista societate? viderentur qui loci non fuissent, quam ut quisquam celare vellet. Quam verisimile porro est in tot hominibus partim obscuris, partim adolescentibus neminem occultantibus, in eum nomen latere potuisse? Etenim si auctores ad liberandam patriam desiderarentur illis auctoribus. Brutus ego impellerem, quorum uterque L. Bruti imaginem quotidie videret, alter etiam Ahalae? His igitur majoribus orti ab alienis potius consilium peterent, quam a suis? & foris potius, quam domo? Quid? C. Cassius, in ea familia natus, quae non modo dominatum, sed ne potentiam quidem cuiusquam ferre potuit, me auctorem, credo, desideravit: qui etiam

21.

X.

22.

XI.

26.

fin e

1. Quod proprie meum est, laudasti quod totum senatus, etc. Ita mss. Ferrar. sicceduntque Pall. sec. Maur. P. S. V. et. prius impressi, quod proprie meum, etc. sicut senatus.
2. Nam comprehensio fontium, etc. Habent & istud quoque nostrum quatuor quae in nota quod P. Manutius & Lambinus istud quoque receperunt in textum, neque tamen meminere unde. E. mss. scilicet Hier. Ferrar. sic. Phil. p. p. etc. istud numquam debent.
3. Ipse recip. perniciose arma. Sic hoc ab isdem membranis, nec non Pal. primo prius recip. perniciose arma.
4. At etiam quodam loco faceret esse voluisti. Conjectit And. Schottus, sicut b. i. Nod. e. 2. qui addatur.
5. Nisi ille se in secalas, etc. Sic duo vetustissimi Ferrar. in inspecti, proba que Alconius, nec recedit Pall. sec. aut S. V. et. antea cuncti sub secalas.
6. Sed quid ego fuisse me tibi fateor, etc. Ita videtur distinguendum, non ut

publicator: Sed quid ego fuisse, etc. non male etiam Gulielm. coniecit. bati. Et quid ego fuisse.
7. Ne pareretur fieri, ut absens eius, etc. V. lib. x. xii. Var. lect. putat legendum fieri non male.
8. In istius gloriosissimi facti conscientia. Editi prius fuerunt, procul dubio ignorantiae veteris prioris, qui neque cepit Ferrar. a quo tamen sentit eam hanc in omnibus libris scriptis: neque aliter Pall. Gembl. Maur. & P. nec non S. V. etc.
9. Viderentur fieri, cum sciti non fuissent. Haec est scriptura prae searum editionum, neque abent mss. nostris, nisi quod Pal. pr. viderentur fieri quod fuissent, recitantes admiserunt conjecturam Ferrar. viderentur qui sciti non fuissent, non recte si enim attendimus, videbimus voces aliquot a librariis in sinistra liberalitate, neque, posse etiam abici, quam ut quicquam, etc.

sine his clarissimis viris, hanc rem in Cilicia ad ostium fluminis Cydni consecisset, si ille ad eam ripam, quam constituerat, non ad contrariam, i navi appulisset. Cn.

27. Domitium non patris interitus, clarissimi viri, non avunculi mors, non spoliatio dignitatis, ad recuperandam libertatem, sed mea auctoritas excitavit? An C. Trebonio persuasi? cui ne suadere quidem ausus essem. quo etiam majorem ei resp. gratiam debet, qui libertatem populi Ro.

28. *unius amicitia* praeposuit: depulsorque dominatus, quam patriceps esse maluit. An L. Tullius Cimber me est auctorem secutus? quem ego magis fecisse illam rem sum admiratus, quam facturam putavi. admiratus sum autem ob eam causam, quod immemor beneficiorum, memor patrie fuisset. Quid duos Servilios? Cascas dicam, an Ahalas? & hos auctoritate mea censet excitatos potius, quam caritate resp.? Longum est persequi ceteros: idque resp. 2. praclarum fuisse, tum mihi ipis gloriosius est. At quemadmodum

29. me conatuerit homo acutus, recordamini. Caesare intersecto, inquit, statim cruentum alit extollens M. Brutus pugionem, Ciceronem nominatim exclamavit, atque ei recuperatam libertatem est gratulatus. Cur mihi porissimum? quod sciebam? Vide ne illa causa fuerit appellandi me, quod cum rem gessisset consimilem rebus iis, quas ipse gessitam, me porissimum testatus est, se animum mearum

30. laudum existuisse. Tu autem omnium fultissime, non intelligis, si id, quod me arguis, voluisse interfici Caesarem, crimen sitieram latatum esse morte Caesaris, crimen esse? Quid enim interest inter sua fore facti, & probatorem? aut quid refert utrum voluerim fieri, an gaudeam factum? ne quis est igitur, 3. te excepto, & iis qui illum regnare gaudebant, qui illud aut fieri noluerit, aut factum improbarit? omnes enim in culpa. etenim omnes boni, quantum in ipsis fuit, Caesarem occiderunt. aliis consilium, aliis animus, aliis occasio defuit: voluntis nemini. Sed stuporem hominis, vel dicam pecudis, attendite. sic enim dixit, M. BRUTUS, QUEM EGO HONORIS CAUSA NOMINO CRUENTUM PUGIONEM TENENS CICERONEM EXCLAMAVIT: EX QVO INTELLIGI DEBET, EAM CONSILIUM FUISS.

31. Ergo ego sceleratus appellor a te, quem tu suspicatum aliquod suspicaris: ille, qui stillantem praese pugionem 4. tulit, is a te honoris causa nominatur? Elio: sit in verbis tuis hic stupor. quanto in rebus, sententiisque major? Constitue hoc, consul, aliquando; Brutorum, C. Cassii, Cn. Domitii, C. Trebonii, reliquorum, quam velis esse causam: edormi ciapulam, inquam, & exhalare. An faces admoventur sunt, quae te excitent, tantae causae indormientem? numquamne intelliges, & statuendum tibi esse, utrum illi, qui istam rem gesserunt, 5. homidae sint, an vindices liberatis? Attende enim paulisper, cogitationemque sobrii hominis punctum temporis suscipe, etenim ego, qui sum illorum, ut ipse fateor, familiaris: ut a te arguor, socius, nego quidquam esse medium: confiteor eos, nisi

32. liberatores populi Rom. conservatoresque resp. sint, plus quam scarios, plus quam homicidas, plus etiam quam patricidas esse: siquidem est atrocius patrie parentem, quam suum occidere. Tu homo sapiens, & considerate, quid dicis? si patricid: cur honoris causa a te sunt, & in hoc

ordine, & apud populum Rom. semper appellati: cur M. Brutus, te referente, legibus est solutus, si ab urbe plus, quam decem dies abfuisse? cur ludi Apollinares incredibili M. Bruti honore celebrati? cur provinciae Cassio, & Bruto datae? cur quaestores additi? cur legatorum numerus auctus?

Atque haec acta per te, non igitur homicidaz sequitur, ut liberatores tuo iudicio sint: quandoquidem tertium nihil potest esse. Quid est? num conturbo te? non etiam fortasse

33. satis, quae dilinctius dicuntur, intelligis, sed etiam haec est summa conclusionis mea: quoniam scelere a te liberati sunt, ab eodem te amplissimis praemiis dignissimi iudicati sunt. Itaque iam retexo orationem meam. scribam ad illos, ut, si qui forte, quod a te mihi obiectum est, quarent, sitne verum: ne cui negent. etenim vereor, ne aut celatum me ab ipsis, illis non honestum: aut invitatum refugisse, mihi sit turpissimum. Quae enim res unquam (pro sancte Jupiter) non modo in hac urbe, sed in omnibus terris est gesta major? quae gloriosior? quae & commendatior erit hominum memoriae sempiterna? In hujus me consilii societatem, tanquam in equum Trojanum 7 cum principibus includis? non recuso, ago etiam gratias, quoquo animo facis, tanta enim res est, ut invidiam istam, quam tu in me vis concitare, cum laude non comparem. Quid enim beatus illis, quos tu expullos a te praedicas, & relegatos? qui locus est aut tam desertus, aut tam inhumanus, qui illos; quod accesserint, non affari, atque appetere videatur? qui homines tam agrestes, qui se, cum eos adspexerint, non maximum cepisse vitae fructum putent? quae vero tam immemor posteritas, quae tam ingrata litterae reperientur, quae eorum gloriam non immortalitatis memoria profaquantur? Tu vero adscribe me talem in numerum. Sed

34. unam rem vereor, ne non probes. si enim fuisset, non solum regem, sed regnum etiam de rep. sustulisset: & si meus filius ille fuisset (ut dicitur) mihi crede, non solum unum actum, sed totam fabulam consecissem. Quamquam si interfici Caesarem voluisse, crimen est, vide, quae so, Antoni, quid tibi futurum sit, quem & Naibone hoc consilium cum C. Trebonio cepisse notissimum est; & ob eius consilii societatem, cum interficeretur Caesar, tum te a Trebonio vidimus sevocari. Ego autem (vide quam tecum agam non inimice) quod bene cogitasti aliquando, laudor quod non indicasti, gratias ago: quod non fecisti, ignosco. unum res illa quaerebat. Quod si te in iudicium quis adducat, usurpetque illud Cassianum, CUI HONORIS VERTI VIDE, quae so, ne haereas. quamquam illud quidem fuit, ut tu dicebas, omnibus bono, & qui se vivere nolebant: tibi tamen praecipue, qui non modo non servis, sed etiam regnas: qui maximo te aere alieno ad aedem Opis liberaisti: qui per easdem tabulas innumerabilem pecuniam dissipavisti: ad quem e domo Caesaris tam multa delata sunt: cuius domus, quae stuoosissima est falsorum commentariorum, & chirographorum officina: agrorum, oppidorum, immunitatum, vestigalium, flagitiosissimae venditae. Etenim quae res egestati, & ari alieno tuo, praeter mortem Caesaris, subvenire potuisset? Nescio quid conturbatus mihi esse videris. numquid subitimes, ne ad te hoc crimen pertinere videatur? libero te metu: nemo credet umquam: non est tuum de re,

R r pub

1. Novi appulisset. Sic omnes Ferrariani, nam nostri non appulisset. editio recepta, nam appulisset.
2. Praclarum fuisse non multo ipse gloriatur. Ita ed. praec. ita Pal. ambo, nisi quod fecerant, & vero testatus est, nostrum extate in omnibus suis scriptis Ferrarius probat. sed superat adhuc vos fuisse, quae ipum quid fapit. deinde abiciendum est a fine, susu Pal. pra. nosterque ceperunt Ferrari coniectantem, praclarum fuisse non multo ipse gloriatur.
3. Te excepto & iis qui eum regnare gaudebant. Redinogravi hanc peritodum ex Pal. sec. Gembl. Lil. & S. Vicit alludebatque item Pall. pr. in quo excepta & iis qui eum regnare gaudebat.
4. Tuli & a te honoris causa. Abundat heic, aut a te & pro hoc a-

igno fecbat Maur. unde fecerat Gulielm. hic.
5. Homicida fuit. Ita & Pal. sec. & Maur. non, homicidii rei sunt quomodo vulgata.
6. Commendatio erit bonorum memoriae sempiterna, &c. Adieci illud erit & Pall. & Maur. eam injurie abiciendam curat Ferrarius, habuitque obloquentes P. Manucium & D. on. Lambinum at loquitur prius membrum de praesentis posterius de futuro.
7. Cum principibus includi non recuso. Ita Pal. ita Liliensis & Maur. non includi cum principibus non recuso, uti recte colli.
8. Qui se vivere nolebant. Vulgata qui non se vivere, quod neque in Pall. aut Maur. Col. aut Ferrarii membranis quisi quod quidam inferri quode proculdubie natum alterum illud.

XV. 37.

pub. bene mereri habet istius pulcherrimi facti clarissimos viros respub. auctores: ego te tantum *gaudere* dico: fecisse non arguo. Respondi maximis criminibus: nunc etiam reliquis respondendum est. Castra mihi Pompeji, atque illud omne tempus objecisti. quo quidem tempore si, ut dixi, meum consilium, auctoritasque valuisset: tu hodie egeres, nos liberi essemus; resp. non tot duces, & exercitus amisisset. Fateor enim, me, cum ea, quae acciderunt, providerem futura, tanta in molestia fuisse, quanta ceteri optimi cives, si idem providissent, fuissent. Dolebam, dolebam, P. C. temp. vestris quondam, meisque consiliis conservatam, brevi tempore esse peritiam. neque vero eram tam indoctus, ignatusque rerum, ut frangeret animo propter *vita cupiditatem*, quae me manens conficeret angoribus: dimissa, molestiis omnibus liberasset. illos ego praestantissimos viros, lumina resp. vivere volebam, tot consulares, tot praeorios, tot honestissimos senatores, omnem praeterea florem nobilitatis, ac juvenutis, tum optimorum civium exercitus: qui si viverent, quamvis iniqua conditione pacis (mihi enim omnis pax cum civibus bello civili utilior videbatur) respub. hodie teneremus.

38. Quae sententia si valuisset, ac non ut maxime mihi, quorum ego vita consulebam, spe victoria elati, obtulissent: ut alia omitam, tu certe numquam in hoc ordine, vel potius numquam in hac urbe mansisses. At vero Cn. Pompeji voluntatem a me abalienabat oratio mea. An ille quemquam plus dilexit? cum illo aut sermones, aut consilia contulit sapienter? quod quidem erat magnum, de *summa* dissentientis, in eadem consuetudine amicitiae permanere. Sed & ego quid ille, & contra ille, quid ego sentissem, & spectarem, videbat. ego incolunitati civium primum, & postea dignitati: ille praesenti dignitati potius consulebat. quod autem habebat uterque quod *sequeretur*.

XIX.

39. Idcirco tolerabilior erat nostra dissensio. Quid vero ille consularis vir, ac patre divinus de me fenserit, sciunt qui eum Pharsalica fuga Paphum profecuti sunt, numquam ab eo mentio de me, nisi honorifica; nisi plena amicissimi desiderii, cum me *vidisset plus* fateretur, se *speravisse meliora*. Et ejus viri nomine me insectari audes, ejus me amicum, te sectorem esse fateare? Sed omitatur bellum illud, in quo tu nimium felix fuisti. Ne jocis quidem respondebo, quibus me in castris usum esse dixisti. Erant illa quidem castra plena cura, verum tamen *HO MINES* quamvis in turbidus rebus sint, tamen, si modo homines sunt, interdum

XVI.

40. *animis relaxantur*. Quod autem idem moestitiam meam reprehendit, idem jocum: magno argumento est, me in iurtoque fuisse moderatum. Hereditates mihi negasti veniæ. Utinam hoc tuum verum crimen esset; plures amici mei, & necessarii *viverent*. Sed qui istuc venit tibi in mentem? ego enim amplius non sducenties acceptum hereditatibus retuli. Quamquam in hoc genere fateor feliciorem esse te, me nemo, nisi amicus, fecit heredem, ut cum illo commodo, si quod erat, animi quidam dolor jungeretur: te is, quem tu vidisti nunquam. L. Rubrus Cassinas, fecit

41. heredem. & quidem vide, quam te amarit is, qui, albus, atervè fueris, ignorans, fratris filium *præteritis*: Q. Furius honestissimi equitis Romani, suique amicissimi, quem palam heredem semper factitavit, ne nomen quidem perscripsit, te, quem numquam viderat, ac numquam saluta-

verat, fecit heredem. Velim mihi dicas, nisi molestum est, L. Tarsellius qua facie fuerit, qua statuta, quo municipio, qua tribu: nihil scio, inquit, nisi quae *praedia* habuerit. Igitur fratrem exheredans, te faciebat heredem. In multas praeterea pecunias alienissimorum hominum, eiectis veris heredibus, *tantum* heres esset, invasit. Quamquam hoc maxime admiratus sum, mentionem te hereditatum autem esse facere, cum ipse hereditatem patris non adisses. Hæc ut colligeres, homo mentissime, tot dies in aliena villa declamasti? quamquam si quidem (ut tui familiarissimi dicunt) vini exhalandi, non *ingeni* aeneidæ causa declamasti. Et verò adhibes joci causa magistram; sustinatio tuo, & compotorum tuorum, rhetoricam: cui concessisti: 2 ut in te, quæ vellet, diceret. Salsum omnino hominem! sed materia facilis, in te 3 & in tuos dicta dicere. Vide autem, inter te, & avum tuum, quid interlit. ille sensim dicebat, quod causa prodesset: tu cursum dicis aliena. At quanta *merces* rhetori data est? Audire, audire, P. C. & cognoscite resp. vulneta. duo millia jugerum campi Leontini Sex. Clodio rhetori assignasti, & quidem immunita, ut pro tanta mercede *nihil sapere* diceres. Num etiam hoc, homo audacissime, ex *Caesaris* commentariis? Sed dicam alio loco & de Leontino agro, & de Campano: quos iste agros ereptos *respub.* turpissimis possessoribus inquitavit, jam enim, quoniam criminibus ejus, satis respondit, de ipso emendatore, & correctore nostro quædam dicenda sunt, nec enim omnia effundam, ut, si sapius decertandum sit, ut erit, semper novus veniam: quam facultatem mihi multitudo istius vitiorum, peccatorumque largitur. Visne igitur te inspicimus à puero? sic opinor. à principio ordianur. Tenesne memoria, praetextatum te *decoxisse*? Patris, inquit, ista culpa est. concedo. etenim electatis plena defensio. Illud tamen audacia tua, quod sedisti in quatuordecim ordinibus, cum esset lege Roscia deceptoribus certus locus constitutus, quamvis quis fortunæ vitio non suo decoxisset. Summisti virilem togam: quam statim muliebrem stolam reddidisti. primò vulgare sortum: cetera flagitii merces, nec ea parva: sed citò Curio intervenit, qui te à meretricio quaestu abduxit: & tanquam stolam dedisset, in matrimonio stabili, & certo locavit. Nemo unquam puer emtus libidinis causa, tam fuit in domini potestate, quam tu in Curionis. quoties te pater ejus domo sua eiecit? quoties custodes posuit, ne limen intrares? cum tamen tu, nocte socia, hortante libidine, cogente mercede, per regulas demitterere, 5 quæ flagitia domus illa diutius ferre non potuit. Scisne me de rebus mihi notissimis dicere? recordare tempus illud, cum pater Curio moerens jacebat in lecto: filius se ad pedes meos prosteruens, lacrymans, te mihi commendabat: orabat, ut te contra suam patrem, si festertium sexages peteret, defenderem: 6 tantum enim se pro te intercessisse. ipse autem amore ardens confirmabat, quod desiderium tui discidium ferre non posset, te in exilium esse iturum. Quo ego tempore tanta mala florentissima 7 familia sedavi, vel potius sustuli, patri persuasi, ut alienum filii dissolveret; redimeret adolecentem, summa spe & animi, & ingenii pradium; rei familiaris facultatibus: cumque à tua non modo familiaritate, sed etiam congressione, *patri jure*, & potestate prohiberet. Hæc tu, cum per me acta meminisses: nisi illis, quos

1. No nomen quidem perscripsit. Lambinus aliique variè emendant, sed præter libros nostros.
 2. Ut in te qua vellet diceret. Sic Pall. ead. que antiquè, item Victoriana. ac Lambiniana non unquam non in te qua vellet diceret, sed in quem vellet, diceret præsentati in contextu; quod natum suspicor à male intellecto Ferrario.
 3. Et in tuos dicta dicere. Schortus nosse cap. xxi. abjiciendum censet dicta, aut dicere mutandum in facere.
 4. Quam statim muliebrem stolam reddidisti. Nihil variant mss. nostræ.
 5. Quæ flagitia domus illa diutius ferre non potuit. Gemblacen. que flagitio domus illa diutius ferre non potuit. quod adfercabunt ad historiam Lydium lapidem otiosiores. nam mihi valde adulescit.
 6. Tanti enim se pro te intercessisse. Secutus sum tres Ferrarii codic. vulgati adjecterant adhuc vocem dicebat.
 7. Familia sedavi vel posui sustuli. Xil. ac Maur. non sedavi sui posui sustuli.

Idem amicus noster monet Faernum edidisse e veteri cod. Romano, muliebrem togam. ego totam illam vocem eradicaam malle. Lambinus togam Faerni recepit in contextum.
 5. Quæ flagitia domus illa diutius ferre non potuit. Gemblacen. que flagitio domus illa diutius ferre non potuit. quod adfercabunt ad historiam Lydium lapidem otiosiores. nam mihi valde adulescit.
 6. Tanti enim se pro te intercessisse. Secutus sum tres Ferrarii codic. vulgati adjecterant adhuc vocem dicebat.
 7. Familia sedavi vel posui sustuli. Xil. ac Maur. non sedavi sui posui sustuli.

XIX Quos videmus gladiis confideres, maledictis me provocare ausus es? Sed jam stupida, & flagitia omittam, sunt quaedam, quae honeste non possum dicere: tu autem eo liberior, quod ea in te admisisti, quae a verecundo inimico audire non potes. Sed reliquum vitae cursum videte: quem quidem celeriter perstringam. ad haec enim, quae in civili bello, in maximis reip. miseris fecit, & ea, quae quotidie facit, festinat animus. quae peto, ut, quamquam multo notiora vobis, quam mihi sunt, tamen, ut facitis, attentè audiatis. debet enim talibus in rebus excitare animos non cognitio solum rerum, sed etiam, *recordatio*. tamen si incidamus oportet media ne nimis serò ad extrema veniamus.

XX Intimus erat in tribunatu Clodio: qui sua erga me beneficia commemorat, ejus omnium incendiorum fax, cujus etiam domi quiddam jam tum molitus est. quid dicam, ipse optime intelligit. Inde itum Alexandriam contra senatus auctoritatem, contra religionem sed habebat duces Gabinius, quicum quid quidvis rectissime facere posset. Qui tum in de re dicitur, aut qualis? prius in ultimam Galliam ex Aegypto, quam domum. Quae autem erat domus? suam enim quisque domum tum obtinebat, neque erat usquam tua. domum dico? quid erat in terris, ubi in tuo pedem poneret, praeter unum Misenum, quod cum sociis, tanquam Sisipponem tenebas? Venisti & Gallia ad quaesturam petendam. aude dicere, & te prius ad patrem tuum venisse, quam ad me. acceperam enim jam ante Caesaris litteras, ut mihi satisfieri pateret & te, itaque ne loqui quidem sum te passus de gratia. Postea custoditus sum à te, tu à me observatus in petitione quaesturae. quod quidem tempore P. Clodium, approbante populo Rom. in foro es conatus occidere: cumque eam rem tua sponte conarere, non impulsu meo: tamen ita praedicabas, te non existimare, nisi illum interfecisses, unquam mihi pro tuis in me injuriis satis esse facturum. In quo demior, cur Milonem impulsu meo rem illam egisse dicas, cum te ulterò mihi idem illud deferentem numquam sim adhortatus quamquam, si in eo perseverares, ad tuam gloriam rem illam referri malebam.

XXI Quam ad meam gratiam. Quae sit res factus deinde continuo sine senatus consulto, sine sorte, sine lege ad Caesarem accurristi. id enim unquam in terris, egestatis, aris alieni, nequitiae, perditis vitae rationibus persequi esse dicebas. ubi te cum & illius largitionibus, & tuis rapinis explevisse (si hoc est exple, quod statim effundas ad volas egens ad tributatum, ut in eo magistratu, si posses, viri tui similis esses. Accipite nunc, quae non ea, quae ipse in se, atque in domesticum dedecus impure atque intemperanter, sed quae in nos, fortuna atque nostras, id est, in universam remp. impie, ac nefarie fecerit. ab huius enim sceleris omnium malorum principum natum reperietis. Nam, cum L. Lentulo, C. Marcello, consulibus, Kalendis Januarii, labentem, & propè cadentem republi. fulcire cuperetis, ipsique C. Caesari, si sana mente esset, consulere velletis: tum is venditum, atque emancipatum tributatum, consiliis vestris opposuit, cervicemque suas ei subiecit securi, qua multi minoribus in peccatis occiderunt. In te autem, M. Antoni,

id decrevit senatus, & quidem incolumis, non dum tot luminibus extinctis, 4 quod in hostem rogatum decerni est solum more majorum. Et tu a pud partes conscriptos contra me dicere ausus es. cum ab hoc ordine ego conservator essem, tu hostis reip. iudicatus? Commemoratio illius tui sceleris intermissa est, non memoria deleta, dum genus hominum, dum populi Rom. nomen existat (quod quidem erit, si per te licuerit, sempiternum) tua ista peccata inaccessio nominabitur. Quid cupide à senatu, quid temere fiebat, cum tu, unus adolescens, univertum ordinem decernere de salute reip. prohibuisti? neque id semel, sed saepius? neque tu tecum de senatus auctoritate agi passus es? quid autem agebatur, nisi ne delere, & evertere temp. funditus velles, cum te neque principes civitatis rogando, neque majores natu monendo, 5 neque frequens senatus agendo, de vendita, atque addita sententia movere potuisti? Tum illud, multis rebus antè tentatis, necessario tibi vulnus inflictum, quod paucis ante te, quorum incolumis fuit nemo Tum contra te dedit arma hic ordo consulibus, 7 reliquisque imperiis, & potestatibus: quae non effugiles: nisi te ad arma Caesaris contulisses. Tu, tu, inquam, M. Antoni, princeps C. Caesari, omnia perturbare cupienti, causam belli contra patriam inferendi dedisti. Quid enim aliud ille dicebat? quam causam dementissimi sui consilii, & facti assererat, nisi quod intercessio neglecta, jus tributatum subiatum & circumscriptus à senatu esset Antonius? omitto, quam haec falsa, quam levia: praesertim cum omnino nulla causa iusta cuiquam esse possit contra patriam arma capiendi. 7 Sed nihil Caesari: tibi certe confutendum est, causam perniciosissimi belli in persona tua constitisse. O miserum te, si intelligis, miseriores, si non intelligis, hoc literis mandari, hoc memoria prodi, huius rei ne posteritatem quidem omnium saeculorum unquam immemorem fore, 8 consules ex Italia expulsos, cumque his Cn. Pompejum, qui imperii P. R. decus, ac lumen fuit: omneis consulares, qui per valitudinem exsequi cladem illam fugamque potuissent: praetores, praetorios, tribunos plebis, magnam partem senatus, omnem sobolem juventutis, unoque verbo remp. expulsam, atque exterminatam suis sedibus. Ut igitur in feminibus est causa arborum, & stirpium: sic huius luctuosissimi belli semen tu fuisse. Doleatis, treis exercitus populi Rom. interfectos: interfecit Antonius. desideratis clarissimos civeis: eos quoque eripuit vobis Antonius. auctoritas huius ordinis afflicta est: afflicta Antonius, omnia denique, quae postea vidimus (quid autem mali non vidimus?) si rectè ratiocinabimur, uni accepta referemus Antonio. ut Helena Trojanis, sic iste huic reipub. causa belli, causa pestis, atque exitii fuit. Reliquae partes tributatus principio similes, omnia perfecit, quae senatus, salva repub. ne fieri possent, perfecerat. cuius tamen scelus in scelere cognoscite. Restituebat 9 multos calamitosos, in his patrii nulla mentio, si severus: cur non in omnibus? si misericors, cur non in suis? sed omitto ceteros. 10 Licinium Dentuculam, de alea condemnatum, collusorem suum, restituit: 11 quasi verò ludere cum condemnato

R r 2 demnato

1. Iudeum Alexandriam, &c. Pall. & Maur. iter, ut etiam edidit Lamb. neque aliter editio prima.
 2. Te prius ad patrem tuum. Est à Buchanani conjectura. nam missioles patrem tuum, vulgata, partem tuam, Mur. lib. XIX. Var. lect. c. 6. conjicit amorem tuum.
 3. Postea custoditus sum à me, et à me observatus. Ita quidem Pal. pr. fed. sec. postea cultus à te, quod & in uno Ferrarib. neque mihi admodum dissimile: quamvis pro vulgato pugnet Gulelm. in Asinaram Plautinam c. 5. Mur. l. XIX. Var. lect. c. 7. quod invenitur in uno m. b. et in altero m. a. ut conjiciebat, sublevaris.
 4. Quod in hostem rogatum dicitur solutum. Explicat Schotus nosser. d. cep. 12.
 5. Neque frequens senatus. Nihil motu: sed tamen in duobus libris reperitur. Nam quae aut senatus, inquit Gulelm. neque aliter Pal. pr. aut in quos excussit Ferrarius.
 6. Licinium Dentuculam à senatu esse Antonium. Sic & Pal. fec. & Maur.

quemadmodum & Ferrariani.
 7. Sed nihil Caesari. Ita Pall. & plures à Ferrario excussit, vulgata, sed nihil de Caesari.
 8. Consules ex Italia excussos. Est à Mauric. vulgata expulsi, minus recte. sic Philippica XII. c. 7. invenitur in eodem ex Italia excussos; ubi perperam vulgata excussos.
 9. Multos calamitosos. Scriptus Ferrarii unus damnatos, quod placuit Gulelm. & Plautus quidem ea voce usus est in partem calem.
 10. Licinium Dentuculam. Ita hodie passim publicatur, restitque in Pal. sic antea coli Dentuculam, quod & in pr. stat tamen & pro prioris scriptura Mauricianus.
 11. Quasi verò ludere cum condemnato non liceret. Sic Pall. nostri. Lamb. edidit non ut luderet cum condemnato, quasi verò, &c. nimis de suo largus inquit Schotus nosser, qui malebat legere com Mur. non quasi ludere cum condemnato, videatur ipse c. 12. quemadmodum etiam Mur. lib. XIX. Var. lect. c. 7.

deinano non liceret: sed ut, quod ille in alea perdidit, beneficio legis dissolveret. Quam attulisti rationem populo R. cur eum restituere oporteret? absentem credo in reos relatum: rem indicta causa iudicatum; nullum fuisse de alea lege iudicium: vi oppressum, & amissum postremo, quod de patruo tuo dicebatur, pecunia iudicium esse corruptum. Nihil horum. At vir bonus; & rep. dignus. Nihil id quidem ad rem: ego tamen, quoniam condemnatum esse, pro nihilo est, si ita esset, ignoscere, hominem verò omnium nequissimum, qui non dubitaret vel in foro alea ludere, lege, quæ est de alea, condemnatum qui in integrum restituit, is non apertissime

57. *Studium suum ipse proficitur?* in eodem vero tribunatu eum Cæsar in Hispaniam proficiscens, huic conculcandam Italiam tradidisset: quæ fuit ejus peragratio itinerum; lustratio municipiorum? Scio me in rebus celebratissimis sermone omnium veritari, eaque quæ dico, dictaturus que sum, notiora omnibus esse, qui in Italia tum fuere, quam mihi, qui non fui, notabo tamen singulas res: et in nullo modo poterit oratio mea satisfacere vestra scientia. etenim quod umquam in terris tantum flagitium extitisse auditum est? tantam turpitudinem? tantum dedecus? Vehabatur in esedo tribunus pleb. lictores laureati antecede-
XXIV. b. bant: inter quos, *aperta lectica*, mimæ portabatur: quam ex oppidis municipales, homines honesti, obviam necessario procedentes, non toto illo, & mimico nomine, sed Volunniam consalutabant, & sequebatur theda cum lenonibus, comites nequissimi, rejecta mater amicam impuri filii, tanquam nurum, sequebatur. O miseræ mulieris facunditatem calamitosam! Horum flagitiorum iste vestigis omnia municipia, præfecturas, colonias, totam denique Italiam

59. *impresit.* Reliquorum factorum ejus, P. C. difficilis est sanè reprehensio, & lubrica. versatus in bello est: saturatus se sanguine dissimiliorum sui civium. fuit felix, & *fortis* ulla esse in scelere felicitas. Sed quoniam veteranis cautum esse volumus, quamquam dissimilis est militum causa, & tua illi secuti sunt: tu quæstus ducem; tamen, ne apud illos in invidiam voces, nihil de belli genere revertisti. ubi menon occidisti. magnum beneficium, potuisse enim fateor, quamquam nemo erat eorum, qui tunc tecum fuerunt, qui mihi non censeret parci oportere. tanta

60. *enim est caritas patriæ, ut vestris etiam legionibus sanctus essem, quod eam à me servatam esse meminissent.* sed fac id te dedisse mihi, quod non ademisti; meque à te habere vitam, quia à te non sic erepta; libeat mihi per tuas conzumelias hoc beneficium tueri, ut tuebar, præsertim cum te

XXV. hæc audiretur videres? Venisti Brundisium, in sinum

61. *quidem, & in complexum tua munula.* Quid est? num mensior? quam miserum est id negare non posse, quod sit turpissimum confiteri! Si te municipiorum non pudebat: ne veterani quidem exercitus? quis enim miles fuit, qui Brundisii illam non viderit? quis, qui nescierit venisse eam tibi tot dierum viam gratulatum? quis, qui non indoluerit, tam sero se, quem hominem securus esset, cognoscere?

62. *Italix rursus percurratio eadem comite mimæ: in oppida militum crudelis, & misera deductio; in urbe auri, argenti, maximeque vini, fœda direptio.* Accessit, ut, Cæsa e ignaro, cum ille esset Alexandria, beneficio amicitum ejus

magister equitum constitueretur. tam existimavit se suo jure cum Hippia vivere, & equos vestigaleis; Sergio mimotradere. Quid ego istius decreta, quid rapinas, quid hereditatum possessiones datas, quid creptas proferam? cogebat egestas: quò se venderet, non habebat. nondum ei tanta à L. Rubrio, non à L. Turselio hereditas venerat; nondum in Cn. Pompeii locum, multorumque aliorum, qui aberant, repentinus heres successerat, erat ei vivendum latronum ritu, ut tantum haberet; quantum rapere potuisset. Sed hæc, quæ robustioris improbitatis sunt, omittamus: loquamur potius de nequissimo genere levitatis. Tu istis faucibus, istis lateribus, ista gladiatoria totius corporis firmitate, tantum vini in Hippia nuptiis exhauseras, ut tibi necesse esset in populi Rom. conspectu vomere postridie. O rem non modo vitæ fœdam, sed etiam auditu! Si inter cenam, in ipsis tuis immanibus illis poculis, hoc tibi accidisset, quis non turpe duceret? in cœtu verò populi Rom. negotium publicum gerens, magister equitum, cui ructare turpe esset, is vomens, frustis efulgentia, vinum redolentibus, gremium suum, & totum tribunal implevit. Sed hoc ipse fateatur esse in suis sordibus: veniamus ad splendida. Cæ. XXVI. b. Cæsar Alexandria se recepit, felix, ut sibi quidem videbatur: mea autem sententia, Si quis reipub. sit infelix, felix esse non potest. hasta posita pro æde Jovis Statoris, bona (miserum me; consumtis enim lacrymis, tamen infelix animo hæret dolor) bona, inquam, Cn. Pompeii Magni, voci acerbissima subiecta præconis una in illa re servituti oblita civitas ingemuit, & servientibusque animis, gemitus tamen populi Romani liber fuit. expectantibus omnibus, quisnam esset tam impius, tam demens tam diis, hominibusque hostis, qui ad illud scelus sectionis auderet accedere, inventus est nemo, præter Antonium præsertim cum tot essent circum hasta illam, qui alia omnia auderent, unus inventus est, qui id auderet, quod omnium fugisset, & reformidasset audacia. Tantis igitur te stupor oppressit, vel, ut verus dicam, tantus furor, ut primum, cum selector sis isto loco natus, deinde cum Pompeii selector, non te exlectrandum populo Romano, non detestabilem, non omnies tibi deos, omnes homines, & esse inimicos, & futuros scias? At quàm insolenter statim huiusmodi in ejus viti fortunatus; cuius virtute *terribitor* erat Populus Romanus exteris gentibus, iustitia canos? In ejus igitur copias cum se subito ingurgavisset, exultabat gaudio, persona de mimo, 7 modo regens, repente dives. Sed, ut est apud poetam nescio quem, *Male parva, male dilabantur.* Incredibile, ac simile portenti est, quoniam modo illa tam multa, quàm paucis non dico mensibus, sed paucis diebus effuderit: maximus vini numerus fuit, per magnum optimi pondus argenti, pretiosa vestis multa & lauta suppellex, & magnifica multis locis, non illa quidem luxuriosi hominis, sed tamen abundantia, horum paucis diebus nihil erat. Quæ Charybdis tam vorax? Charybdis dico? quæ si fuit, fuit animal unum: Oceanus, medius fidius, vix videtur tot res, tam dissipatas, tam distantibus in locis politas, tam cito absorbere potuisse. Nihil erat clausum, nihil obignatum, nihil scriptum, apotheca totæ nequissimis hominibus condonabatur, alia mimæ rapiebant, alia mimæ domus erat alea toribus referta, plena ebriorum: totos dies pasabatur, atque idolicis pluribus: suggeriebantur etiam sæpe (non enim

1. *Sequebatur theda cum lenonibus.* Exhibent hanc lectionem Pall. nostri, & tenet omnino contra V. Ferrariensis enim lib. XVI. Var. lect. non dederat emendandum eam lenonibus.
2. *Licetatio mihi pro...* Ferrarius timide & modeste coniecit, *simulatio*, quod receperunt P. Manut. & Lamb. sed non respondet lib. prius impressi, *licetatio* nunc mihi.
3. *Sergio mimæ tradere. Quid ego, &c.* Lambini editio amplius habet, *tradere* vna sibi, non hanc quoniam nunc male inest, sed M. P. sone demum sibi habuerat, *legerat.* Quid ego, &c. de prompta ei forè C. Ferrari aut Mureti libellis, quos nondum videre licuit.

4. *Si inter cenam.* Quintilianus lib. IX. laudat hanc sibi inter cenam, mox reddidit Tullio ipsius, sua v. Pal. sec. ac Manut. & Ferrari script. et eorumdem que sibi mutavi in *quæstus* in *nequissimum*.
5. *Cæsar Alexandria se recepit.* Ita nunc habet omnes libri editi de cony. Cn. Pompeii Magni. Nihil varient nisi non. Ferrari. *invenit* & antiquus c. *ale. andriam.*
6. *serv. ut huiusmodi animis, gemitus tamen, &c.* Nihil varient nisi non. Ferrari. *invenit* & antiquus c. *ale. andriam.*
7. *Medus regens, repente dives.* Non temere coniecit d. G. Schottus noiter, illud ex poetâ aliquo de promptum.

enim semper ipse felix) damna aleatoria. conchyliatis Cn. Pompeji peristomatibus, servorum in callis, lectos stratos videres. Quamobrem desinit mirari, hec iam celeriter esse consumpta. non modo unius patrimonium, quamvis amplum, ut illud fuit, sed urbes, & regna celeriter tanta nequitia devorare potuisset. At ejusdem adedis etiam, & hortos. O audacia immanem tu ingredi illam domum ausus es? tu illud sanctissimum limen intrare? tu Alarum zedium diis penatibus os importunissimum ostendere? quam domum aliquamdiu nemo adspicere poterat, nemo sine lacrymis praterire, hac te in domo tamdiu deversari non pudet? in qua, quamvis nihil sapias, tamen nihil tibi potest esse jucundum. An tu, illa vestibula, rostra, spolia cum adspexisti, domum tuam te introire putas? fieri non potest, quamvis enim sine mente, sine sensu sis, utes: tamen & te, & tua, & nos nosti. nec verò te umquam neque vigilantem, neque in somnis credo mente posse consistere. necesse est, quamvis sis, ut es, & vinolentus, & furens, cum tibi objecta sit species singularis viri, perterritum te de somno excitari, furere etiam sæpe vigilantem. Me quidem miseret parietum ipsorum, atque testorum, quid enim unquam domus illa viderat, nisi pudicum, nisi ex optimo more, & sanctissima disciplina? fuit enim ille vir, P. C. sicut scitis, cum foris clarus, tum domi admirandus: neque rebus externis magis laudandus, quam institutis domesticis. hujus in lectibus 2 pro cubiculo stabula, pro tricliniis popinæ sunt. Et si jam negat nolite nolite querere, frangi factus est. illam suam fœs res sibi habere 3 iussit, ex duodecim tabulis: clavens ademit, forasque exegit, quam porro spectatus civis, quam probatus: cujus ex omni vita nihil est honestius, quam quod cum nimia fecit divortium? 70. At quam crebro usurpat, & consul & Antonius? hoc est dicere, & consul, & impudicissimus: & consul, & homo nequissimus. quid enim est aliud Antonius? nam si dignitas significaretur in nomine: dixisset, credo, aliquando, & avus tuus, Et consul, & Antonius. numquam dixit, dixisset etiam collega meus; patruus tuus, nisi tu solus es Antonius. Sed omitto ea peccata, quæ non sunt earum partium propria, quibus tu tempus, vexavisti: ad ipsas tuas partes redeo, id est, ad civile bellum: quod natum, & consiatum, susceptum opera tua est. Cur ex bello tum propter timiditatem tuam, tum propter libidinis defuisti? gustaras civilem sanguinem, vel potius exorbueras: fueras in acie Pharsalica antesignanus: L. Domitium nobilissimum & clarissimum virum, occideras: multos, qui de prælio effugerant, quos Cæsar, ut nonnullos, fortasse servasset, crudeliter me persecutus trucidaras, quibus rebus tantis, talibus gestis, quid fuit causæ, cur in Africam Cæsarem non sequerere, cum præsertim belli pars tanta restaret? itaque quem locum apud ipsum Cæsarem post ejus ex Africa reditum obtinuisisti? quo numero fuisti? cujus tu imperatoris quæstor fueras, distatoris magister equitum, belli princeps, crudelitatis auctor, prædæ locius, testamenti, ut dice-

bat ipse, filius, appellatus es de pecunia, quam pro domo, pro hortis, pro sectione debebas. Primum respondisti plane ferociter: & ne omnia videar contra te, propemodum æqua, & iusta dicebas. A me C. Cæsar pecuniam? cur potius, quam ego ab illo: an ille sine me vici? at ne potui quidem, ego ad illum belli civilis causam attuli: ego leges perniciosas rogavi, ego arma contra consules, imperatoresque populi Rom. contra senatum, populumque Rom. contra deos patrios, arasque, & focos, contra patriam tuli. num sibi soli vici? quorum facinus est commune, cur non sit eorum prædæ communis? Jus postulabas: sed quid ad rem? plus ille poterat. Itaque, excussis tuis vocibus, & ad te, & ad prædes tuos milites misit: cum repente, à te præclara illa tabula prolata, qui risus hominum de te erat? tantam esse tabulam, tam varias, tam multas possessiones, ex quibus, præter partem Mileni, nihil erat, quod is, qui auctionaretur, posset suum dicere. Auctionis verò miserabilis adpectus: vestis Pompeji non multa eaque maculosa: ejusdem quædam argentea vasa collata: fordidata mancipia: ut doleremus quidquam esse ex illis reliquiis, quod videre possemus. hanc tamen auctionem heredes L. Rubrii decreto Cæsaris prohibuerunt. Hætebat nebulo, quò se venteret, non habebat. 6 quippe in his ipsis temporibus domi Cæsaris percussor ab isto missus, deprehensus dicebatur esse cum Cæsare, de quo Cæsar in senatu, appetit in te invehens, questus est. Proficiscitur in Hispaniam Cæsar, paucis tibi ad solvendum, propter inopiam tuam, prorogatis diebus. ne tum quidem sequeris. tam bonus gladiator rudem tam citò accipisti? Hunc igitur quisquam, qui in suis patribus, id est, in iis fortunis tam timidus fuerit, pertrimecat? profectus est tandem aliquando in Hispaniam: sed turò, ut ait, pervenite non potuit. Quonam modo igitur Dolabella pervenit? Aut non suscipienda fuit ista causa, Antoni: aut, cum suscepisset, defendenda usque ad extremum. Ter depugnavit Cæsar cum civibus, in Thessalia, Africa, Hispania. omnibus affuit his pugnis Dolabella: in Hispaniensi etiam vulnus accepit. Si de meo iudicio quæris: nollem, sed tamen consilium 7 à primo reprehendendum, laudanda constantia. 8 Tu verò quis es? Cn. Pompeji liberi primum patriam perebant. esto: fuerit hæc partium causa communis. repetebant præterea deos, penates patrios, aras, focos, larem suum familiarem: in quæ tu invaseras. hæc cum repeterent armis ii, quorum erant legibus: et si inquisitissimis quid potest esse æquitàmen erat æquissimum contra Cn. Pompeji liberos Cn. Pompeji pugnare sectorem, 9 An tu Narbone mensas hospitum convoveres, Dolabella pro te in Hispania dimicaret? qui verò Narbone reditus? & tamen quærebat, cur ego ex ipso cursu tam subito revertissem. Expulsi nuper, P. C. causam reditus mei, volui, si possem, etiam ante Kalendas Jan. prodesse recipi. nam, quod quærebas, quomodo redissem: primum luce, non tenebris: deinde cum calcæis, & toga, & nullis nec Gallicis, nec lacerna. At etiam adspicis me, & quidem,

XXX

XXXIX

XXX

73

74

75

XXX

76

77

76

10

11

R 1 3 ut

1. Vinolentus & furens.) Illud recepi, quod invenisset in suis aliquo Ferrarius, restareque in Pal. illo loc. atque Maur. prius erat dilectus. in ep. ebrietas enim & furor duo sunt, quæ non patiuntur simulacra in somnis liquido nobis imprimi. Itaque miror hæc tunc exlata libris lectionem ratione maxime subnixam.
2. Pro cubiculo stabula, pro tricliniis popinæ sunt.) Sic Pall. & olim edidi. Itaque non est quod conjecturas ullas admittamus.
3. Insuper, ex duodecim tabulis, clavis ademit, forasque exegit.) Ita ferè Nonius in Exigere, probabatque hanc lectionem. Vici l. g. Var. lect. e. 2. item Murel. lib. v. Variar. lect. e. 8. & alludit Pall. sec. in quo, clavis scilicet ademit, exegit, vulgo antea erat, in super: ex duodecim tabulis, clavis ademit, forasque exegit, ferè Ferrarius, item Lamb. Adamus Theodorus Siberus, hæc litteras nostras eximie doctus, putabat glossam illudera XII. tabularum. Supra quoque edidit illam suam suam res habere, & c. ejecta voce mitem, quæ non erat in illi nostris.
4. Arce tuus, & Consul & Antonius.) Pal. pr. avus tuus se consulens & Antonium, neque aliter sec. nisi quod is, Avus tuus à manu prima, vulgata & consulens & Antonium, nostra est à conjectura Ferrarii. mea sen-

tentia, quadriga ista verborum est à librariis, scriptisque Cicero tantum id dixisse credo aliquando avus tuus, numquam dixit: discesserant ut vulgo ment. & c.
5. Et ad prædes tuas, milites misit.) Ita conjecit quidem Ferrarius, sed sumpsit Maur. noster, vulgo, prædæ tuas.
6. Quippe in his ipsis temporibus, & c.) Ita omnes librigenæ suspicie fuit Gulielm. fuisse quippe nihil ipse, ut Cicero significet, merito trepidasse, ut quæ quæstionem etiam manifestus fuerit.
7. A primo reprehendendum.) Est & hoc in Pall. ac Maur.
8. Tu verò quis es? Pal. sec. tu verò quid conseris?
9. An tu Narbone mensas hospitum convoveres.) Haud aliter etiam Pal. sec. publicata enim, in mensas hosp. cum veneres. Maur. præserbat, hospitium convoveres.
10. Reditus. & tamen quærebat, ut ego.) Ferrarii m. reditus, quæstus quæris, unde fuit Gulielm. reditus ejus, qui jam quærebat, & c. non placet, certè à vulgato stant Pall. & veteri impressio.
11. Nullus nec Gallicus.) Recepta lectio, ut dicitur, sed Gellius l. XIII. c. 20. laudat alterum.

eximtu in pace consistis? qui locus tibi in legibus, & judiciis esse potest, quæ tu, quantum in te fuit, dominatu regio sustulisti? Ideone L. Tarquinius exactus: Sp. Cassius, Melius, M. Manlius, necari, ut multis, post sæculis, à M. Antonio, quod fas non est, rex Romæ constitueretur? Sed ad auspicia redeamus. De quibus rebz idibus Martiis fuit in senatu Casar acturus, quæro tum tu quid egisses, audiebam quidem te paratum fuisse, quod me de eminentis auspiciis, quibus tamen parere necesse erat, putares esse dicturum. Sustulit illum diem *fortuna populi Romæ*, num etiam tuum de auspiciis iudicium interitus Casaris sustulit? Sed incidi in id tempus, quod is rebus, in quas ingressa erat oratio, prætereundum non sit. Quæ tua fuga? quæ formido illo die? quæ propter *consuetudinem* scelerum desperatio vitæ? eam ex illa fuga, beneficio eorum, qui te, si sanas esses, 89. salvum esse voluerunt, clam te domum recepisti? O mea frustra semper verissima auguria rerum futurarum! dicebam illis in Capitolio liberatoribus nostris, cum me ad te ire vellent, ut ad defendendam remp. te adhortaret: quoad metueres, omnia te promissurum: simulac timere desisses, simile te futurum tui. Itaque cum ceteri consulares irent, reddent: in sententia mansi: neque te illo die, neque postero vidi: neque illam societatem optimis civibus cum importunissimo *hoste* foedere ullo confirmari posse credidi. Post diem tertium veni in ædem Telluris, & quidem 90. invitus, cum omnes aditus armati obsiderent. Qui tibi ille dies M. Antoni fuit? quamquam mihi subito inimicus 91. exististi, tamen me tui miseret, quod tibi invideris. Qui tu vir, dii immortales, & quantus fuisses, si illius dici mentem servare potuisses? pacem haberemus, quæ erat facta per obsidem puerum nobilem, M. Antonii filium, M. Bambalionis nepotem, quamquam te bonum *imor* faciebat, non diuturnus magister officii: improbum fecit ea, quæ dum timor abest, à te non discedit, audacia. Et sum, cum optimum te putabant, me quidem dissentiente, i funeri tyranni illius sceleratissimi præfuisi. tua illa pulchra laudatio, tua miseratio, tua cohortatio, tu, tu illas facies incendisti, & eas, quibus semiustulatus ille est, & eas, 92. quibus incensa L. Bellieni domus deflagavit. tu illos impetus perditorum hominum, & ex maxima parte, *servarum*, quos nos vi, manuque repulimus, in nostras domos immissi. idem tamen, quasi fuligine absterfa, reliquis diebus in Capitolio præclara S. C. fecisti, nequa post Idus Martias immunitatis tabula, neve cuiusquam beneficii figeretur. meministi ipse, de exsulis: scis, de immunitate quid dixeris. optimum verò, quod dictaturæ nomen in perpetuum de rep. sustulisti. quo quidem facto tantum te cepisse odium regni videbatur, ut ejus omnem, propter proximum 93. dictatorem, tolles *metum*. Constituta resp. videbatur aliis, mihi verò nullo modo, qui omnia, te gubernante, naufragia metuebam. Num me igitur sefellit? aut num diutius sui potuit esse dissimilis? inspectantibus vobis, toto Capitolio tabulæ figebantur: neque solam singulis veniebat immunitates, sed etiam populis univervis. civitas non jam singillatim, sed provinciis totis dabatur. Itaque si hæc manent, quæ stante republ. manere non possunt, provincias univervas, P. C. perdidisti: neque vestigalia solum, sed etiam imperium populi R. hujus domesticis nundinis deminutum est. Ubi est septies millies tertium, 2 quod in

tabulis, quæ sunt ad Opis, patebat? funesta illius quidem pecuniæ, sed tamen, si iis, quorum erat, non redderentur, quæ nos a *tribuni* posset vindicare. Tu autem quadringentia n. s. quod idibus Martiis debuisti. quoniam modo ante Kalendas April. debere desisti? Sunt ea quidem innumera- bilia, quæ à *diversis* emebantur, non insciente te: sed unum egregium de rege Dejotaro, popul. Rom. amicissimo, decretum in Capitolio fixum quo proposito nemo erat, qui in ipso dolore *risum* posset continere. Quis enim cuiquam 94. inimicior, quam Dejotaro Casar? æque, atque huic ordini, ut equestri, ut Massiliensibus, ut omnibus, quibus remp. populi Rom. curam esse sentiebat. Is igitur, à quo vivo, nec præsens, nec absens quidquam æqui boni imperavit, apud mortuum & factus est gratus. compellarat hospitem præsens: computarat, pecuniam imperarat, & in ejus tentariam ex Græcis comitibus suis collocarat: Armeniam abstulerat à senatu datam. hæc vivus eripuit, reddidit mortuus. At quibus verbis? modò *agnum sibi* videri, 95. modò non *iniquum*. mira verborum complexio. at ille nunquam (semper enim absenti affui Dejotaro) quicquam sibi, quod nos pro illo postularem, æquum dixit videri. Syngrapha n. s. centies per legatos, viros bonos, sed timidos, & imperitos, & sine Sexti, sine reliquorum hospitem regis sententia, facta in *gynæceo*: quo in loco plurimæ res veniere, & veniunt. quæ ex syngrapha quid sis acturus, meditare censeo. Rex enim ipse sua sponte, nullis commentariis Casaris, simulatque auditus ejus interitum, suo Martes suas recuperavit. Sciebat homo sapiens, jus semper hoc fuisse, ut, *quæ tyranni* eripuisse, ea, tyrannis interfectis, iis, quibus erepta essent, recuperarent. Nemo igitur jureconsultus, ne iste quidem, qui tibi uni est jureconsultus, per quem hæc agis, ex ista syngrapha debere dicit pro iis rebz, quæ erant ante syngrapham recuperatæ. non enim à te emit: sed prius, quam tu suum sibi venderes, ipse possedit. Ille vir fuit: nos quidem contemnendi, qui *autorem odimus, ulla defendimus*. Quid ergo de commu- 96. tariis infinitis, quid de innumerabilibus chirographis loquar? quorum etiam imitatores sunt, qui ea, tanquam gladiatorum libellos, palam venditent. Itaque tanti acervi nummorum apud istum construuntur, ut jam appendantur, non *numerentur* pecuniæ. At quàm *cata avaritia* est? nuper fixa tabula est, qua civitates locupletissimæ Cretensium vestigalibus liberantur: statuiturque, ne post M. Brutum proconsulem, sit Creta provincia. Tu mentis es compos? tu non contringendus? an Casaris decreto Creta post M. Bruti decessum potuit liberari, cum Creta nihil ad Brutum, Casare vivo pertineret? At hujus venditione decreti (ne nihil actum putetis) provinciam Cretam perdidisti. Omnino nemo ullius rei fuit emtor, cui defuerit hic *vendi-* 97. tor. Et de exsulis legem, quam fixisti, Casar tulit? Nullius infector calamitatem: tantum queror, primam eorum reditus inquinatos, quorum causam dissimilem Casar judicaverit: deinde nescio cur reliquis idem non tribuas. neque enim plus quam tres, aut quatuor reliqui sunt, qui simili calamitate fuerint. cur tua misericordia simili non fruuntur? cur eos habes in loco patru? de quo ferre, cum de reliquis ferres, noluisse: quem etiam ad censuram potendam impulsisti, eamque petitionem comparasti, quæ & ritus hominum, & querelas moveret. Cur autem ea comi- 98. tia non

XXV

XXXV

XL

XXVII

XLIX

XL

R 1 4

tia non

1. Funeris tyranni illius sceleratissimi præfuisi. Sic mss. Ferrarius, neque secus nostri, vulgata, *sceleratissime*, ut non referatur ad Antonium, at Lambini, amplius habet, *funeris tyranni, si illud suum fuerit sceleratissime*. si de libris Ferrarianæ Moreæ: probat.

2. Quod in tabulis quæ sunt ad Opis patebat. Ita legendum putabat Burdigala lib. 14. de Affe: cum prius publicaretur *perth* ante, nequo aliter Pall. nostri ac Lambini ac Manut. edidero, quod *est in tabula quæ sunt ad Opis*.

3. Dispositus sunt eas, &c. Vulgata lectio, *dispositus sunt* de commentariis infestis, quid de innumerabilibus chirographis loquar? sunt eas, &c. Verum ea

huc non faciunt, neque comparent in multis mss. interjecta verò sunt ex cap. infra 18. ipso principio.

4. *Facile est gratiosus*. Pal. pr. *gratus*. secundus heic mutilus est. olim *est gratiosus* nam illud *gratiosus* est à conjectura Vbalchini.

5. *In quo tentariam*, &c. Prima editio, *Medita tentariam*, locum bene explicat P. Vict. l. 111. c. 23.

6. *Sine Sexti, sine reliquorum*. Omnes mss. *sunt sine reliquorum*, illud *Sexti* vocum est à Ferrasio, cui in mentem erat locus Tallii. Xvi. ad Atticum Epist.

cas portari videmus. Atque his quidem jam inveteratis, P. C. consuetudine obduratis. Kalendis Junis cum in senatum ut erat constitutum, venire vellemus, metu perterriti repente diffugimus. At iste, qui senatum non egerit, neque desideravit quemquam, & potius discessu nostro lætatus est, statim illa mirabilia facinora effecit, qui chirographa Cæsaris defendisset *lucris suis causa*: is leges Cæsaris easque præclaras, ut rempublicam concutere posset, evertit: numerum annorum provinciis protogavit: idemque, cum actorum Cæsaris defensor esse deberet, & in publicis, & in privatis rebus acta Cæsaris rescidit. **IN PVBLCIS** actibus nihil est lege gravius; in privatis firmissimum est testamentum. Leges alias sine promulgatione sustulit; alias, ut tollerent promulgatas, promulgavit. Testamentum irritum fecit: quod etiam *infirmis* civibus semper obtentum est. Signa, tabulas, quas populo Cæsar unâ cum hortis legavit, eas hic partim in horros Pompeii deponit, partim in villam Scipionis. Et tu in Cæsaris memoria diligens? tu illum amas mortuum? quem is majorem honorem consecutus erat, quam ut haberet pulvinar, simulacrum, fastigium, flaminem? est ergo flamen, ut Jovi, ut Marti, ut Quirino, sic divo Julio M. Antonius? Quid igitur cessas? cur non inaugurare? summe diem: vide, qui te inauguret: collega sumus; nemo negabit. O detestabilem hominem, sive quod tyranni sacerdos es, sive quod mortui! Quæro deinceps, num, hodie tuas dies qui sit, ignores, necis, heri quartum in Circo diem ludorum Romanorum fuisset? te ipsum autem ad populum tulisse, ut *quintus* præterea dies Cæsari tribueretur? cur non sumus prætextati? cur honorem Cæsari tua lege datum, deserui patimur? an supplicationes addendo diem contaminari passus es: pulvinaria noluisse? aut undique religionem tolle, aut usqueaque conserva. **QUA** res, placeatne mihi pulvinar esse, fastigium, flaminem, mihi verò nihil istorum placeat, sed in, qui acta Cæsaris defendis, quid potes dicere, cur alia defendas, alia non curas? nisi forte vis fateri, te omnia *quæstus* tuo, non illius dignitate vitari. Quid ad hæc tandem? exspecto enim eloquentiam tuam, disertissimum cognovi avum tuum: at te etiam apertiore in dicendo, ille nunquam nudus est concionatus: tuum hominis simplicis pectus vidimus. Respondesne ad hæc? aut omnino hicere audebis: ecquid reperies ex tam longa oratione mea, cui te respondere posse confidas? Sed præterita omitamus: hunc unum diem, hunc unum, in quo hodiernum diem, hoc punctum temporis, quo loquor, defende, si potes, cur armatorum corona senatus læptus est? cur me tui satellites cum gladiis audiunt? cur valvæ Concordiæ non patent? cur homines omnium gentium maxime barbaros, Ithyreos, cum sagittis deducis in forum? Præsidii sui causam facere dicit. Nonne igitur **MILLIES** perire est melius, quam in sua civitate sine armatorum præsidio non posse vivere? Sed nullum est illuc, mihi crede, præsidium, *caritate*, & benivolentia civium læptum oportet esse, non armis. Eripiet, extorquebit tibi ista populus Romanus, utinam salvis nobis: sed quoquo modo nobiscum egeris, dum istis consiliis uteris, non potes, mihi crede, esse diuturnus. etenim illa tua minime avara conjux, quam ego sine contumelia describo, nimium debet diu populo Romano pensionem tertiam. Habet populus Romanus ad quos gubernacula reip, deferat: qui ubicumque terrarum sunt; ibi est omne reip, præsidium, vel potius *ipsa reip*, quæ se adhuc tantummodo ultra

est, nondum recuperavit, habet quidem certe reip, adolescentis nobilissimos, paratos defensores, quam volent, illi cedant, otio consulentes: tamen à repub, recedebunt. Et nomen pacis dulce est, & ipsa res salutaris, sed inter pacem, & servitutem plurimum interest: pax, est tranquilla libertas: servitus malorum omnium postremum, non modo bello, sed morte etiam repellendum. Quod si te ipsos illi nostri liberatore, & conspectu nostro abtulerunt: at exemplum facti reliquerunt, illi quod nemo fecerat, fecerant. Tarquinius Brutus bello est persecutus: qui tamen rex fuit, cum esse Romæ regem liceret. Sp. Cassius, Sp. Melius, M. Manlius propter suspicionem regni appetendi sunt necati, hi prius cum gladiis, non in regnum appetentem, sed in regnantem impetum fecerunt, quod cum ipsum factum per se præclarum, atque divinum est, tum expositum admirandum, præsertim cum illi eam gloriam consecuti sint, quæ vix *caelo capi* posse videatur. **EST ENIM** factus in ipsa conscientia pulcherrimi facti fructus erat, tamen mortali immortalitatem non arbitror contemnendam. Recordare igitur, illum, M. Antoni, diem, quo dictaturam sustulisti: pone ante oculos lætitiæ senatus, populique Romæ confer, cum nummatione tua, tuorumque tum intelliges, quantum inter *laudem, & lucrum* interfit. Sed nimirum, ut quidam, morbo aliquo, & sensus stupore, sua vitæ tibi non sentiunt: sic libidinosi, avari, facinorosi, *vera laudis gustum* non habent. Sed, si te laus allicere ad recte faciendum non potest, ne metus quidem à se diffusis factis potest avocare? Judicia non metuis, si propter innocentiam, laudo: si propter vim, non intelligis, ei, qui isto modo judicia non timeat, quid timendum sit? Quod si non metuis viros fortis, egregiosque civeis, quod à corpore tuo prohibentur armis; *tui* te, mihi crede, diutius non ferent. **3 QVÆ** EST autem vita, dies & noctes timere à suis? nisi verò aut majoribus habes *beneficia obligatos*, quam ille quosdam habuit ex iis, à quibus est interfectus: aut tu es ulla re cum eo compatandus, fuit in illo ingenium, ratio, memoria, litteratura, cogitatio, diligentia: res bello gesserat, quamvis reipub, calamitosa, attamen magnas; multos annos regnare est mediatus; magno labore, magnis periculis, quod cogitavit, effecerat: muneribus, monumentis, congiariis, epulis, multitudinem imperitam lenierat: suos præmiis, adversarios clementiæ specie devinxerat, quid multa? atulerat jam liberæ civitati, partim metu, partim patientia, *consuetudinem servendi*. Cum illo ego te dominandi cupiditate conferre possim, **XLVI. 17.** ceteris verò rebus nullo modo es comparandus. Sed ex plurimis malis, quæ ab illo reip, sunt iniusta, hoc tamen boni est, quod didicit jam populus Romanus quantum cuique crederet, quibus se committeret, à quibus caveret. Hæc igitur non cogitas? nec intelligis satis esse viris fortibus didicisse, **QVAM SIT** pulchrum, beneficio gratum, fama gloriosum, tyrannum occidere? an, cum illum homines non tulerint, te ferent? Certatim posthac, mihi crede, **118.** ad hoc opus curretur, nec occasionis tarditas expectabitur. Respice, quæso, aliquando temp, M. Antoni: quibus ortus sis, non quibuscumque vivas, considera: mecum, ut voles: cum republica redi in gratiam. Sed de re tu ipse videris: ego de me ipso profitebor, defendi temp, adolescens, non deseram senex: contemsi Catilinæ gladios, non pertimescam tuos. Quin etiam corpus libenter obtulerim, si præsentari *moris mea* libertas civitatis potest; ut aliquando dolor populi Rom. parat, quod jamdiu paruritur.

XLII.

XLIV.

XLV.

114.

XLV. 17.

116.

XLVI. 17.

118.

119.

R. r. 5. Etenim

1. Sed morte etiam repellendum. Hæc secus mss. nostri. At Idorus lib. XI. cap. 30. Originem laudat repellendam, ut monuit Schœtus lib. I. No. 60. Cic. cap. 14.
2. Causa nummationis tua. Pal. pr. mutationis sec. mini vacatione, ut videatur restituendum, nummatione aut nummatione, quæ modo dicitur quod viri dicit conjecturant.

3. Quæ est autem vita, dies, &c. Est ab uno Ferrarii scripto: neque recedit multum Pal. nisi quod is malis, pro vita, infulsè vulgata: Quid est autem malis dies.
4. Peris, ut aliquando, &c. Confirmat hanc Ferrarii Codicum lectionem Pal. sec. vulgata, parisi. Utinam aliquando, factæ.

Etentm si adhuc annos propè viginti hoc ipso in templo negavi posse mortem immaturam esse consulari: quanto verius nunc negabo seni? Mihi verò, P. C. jam etiam optanda mors est, perfuncto rebus iis, quas adeptus

sum, quasque gessi, duo modò hæc opto: unum, ut moriens populum Romanum liberum relinquam: hoc mihi majus à diis immortalibus dari nihil potest: alterum, ut ita cuique eveniat, ut de republica quisque mereatur.

M. TULLII CICERONIS

IN

M. ANTONIUM

PHILIPPICA TERTIA.

ORATIO QUADRAGESIMA QUINTA.

SYNOPSIS.

Suadet, ut qua Octavius adversus Antonium egit, rata sint, & ut Imperatoria dignitate in Antonium eligatur, ut legibus que illum secuta, gratia decernatur: ut Brutus provinciam Galliam adversus Antonium suatur, & ut Antonius hostis à senatu judicetur.

ERTVS omnino, P. C. quàm tempus reipublicæ postulavit, aliquando tamen convocati sumus: quod flagitabam equidem quotidie: quippe cum bellum nefarium contra aras, & focos: contra vitam, fortunæque nostras, ab homine præfigato, ac perditio non comparari, sed geri jam viderem. Exspectantur Kalendæ Jan. quas non expectat Antonius, qui in provinciam D. Bruti, summi, & singularis viri, cum exercituum impetum facere conatur: ex qua se instructum, & paratum ad urbem venturum esse minatur. Quæ est igitur expectatio, aut quæ vel minima dilatio temporis? quamquam enim adfunt Kalendæ Jan. tamen **XXXV** tempus longum est imparatis, dies enim affert, & hora potius, nisi provisum est, magnas sæpe cladeis. certus autem dies non ut sacrificii, sic consilii expectari solet. Quòd si aut Kalendæ Jan. fuissent eo die, quo primùm ex urbe fugit Antonius, aut hæc non essent expectata: bellum jam nullum haberemus. auctoritate enim senatus, consensuque populi Romani facile hominis amentis fregissemus audaciam. quod confido equidem consules designatos, si mulac magistratum inierint, esse facturos. sunt enim optimo animo, summo consilio, singulari concordia. mea autem festinatio non victoriæ solum avida est, sed etiam celeritatis. Quo enim usque tantum bellum, tam crudele, tam nefarium privatis consiliis propulsabitur? cur non quamprimum publica accedit auctoritas? C. Cæsar adolescens, parè potius puer, incredibili ac divina quadam mente, atque virtute, tum, cum maximè furor arderet Antonii, cumque ejus à Brundisio crudelis, & pestifer reditus timeretur, nec postulantibus, nec cogitantibus, i ne optantibus quidem nobis (quia fieri posse non videbatur) firmissimum exercituum invicto genere veteranorum militum comparavit, partimoniumque suum effudit, quamquam non sumus utâ eo verbo, quo decuit, non enim effudit, sed in salute reipublicæ collocavit. Cui quamquam gratia referri tanta

non potest, quanta debetur: habenda tamen tanta est, quantam maximam animi nostri capere possunt. Quis enim est tam ignarus rerum, tam nihil de republica cogitans, qui hoc non intelligat: si M. Antonius à Brundisio cum iis copiis, quas se habiturum putaverat, Romam, ut minabatur, venire potuisset, nullum genus eum crudelitate præteriturum fuisse? quippe qui in hospitis tectis Brundisii fortissimos viros, civeis optimos, jugulari iussit: quorum ante pedes ejus morientium sanguine os uxoris respersum esse constabat. Hæc ille crudelitate imbutus, cum multo bonis omnibus veniret irator, quàm illis fuerat, quos trucidarat: cui tandem vestram, aut cui omnino bono pepercisset? Quæ peste rempublicam privato consilio (nec enim fieri potuit aliter) Cæsar liberavit, qui nisi in hæc republica natus esset, rempublicam scelere Antonii nullam haberemus. Sic enim perspicio, sic judico, nisi unus adolescens illius furentis impetus, crudelissimosque conatus cohibuisset, rempubl. funditus interiturum fuisse. Cui quidem hodierno die, Patres conscripti, (nunc enim primùm ita convenimus, 2 ut illius beneficio possemus, que sentiremus, liberè dicere) tribuenda est auctoritas, ut rempublicæ, non modò à se susceptam, sed etiam à nobis commendatam possit defendere. Nec verò de legione Martia (quoniam longo intervallo loqui nobis de repub. licet) sileri potest. Quis enim unus fortior, quis amicior unquam reip. fuit, quàm legio Martia universa? quæ cum hostem populi Rom. M. Antonium judicasset, comes esse ejus amentia noluit: reliquit consulem: quod profectò non fecisset, si eum consulem judicasset: quem nihil aliud agere, nihil moliri, nisi eadem civium, atque interitum civitatis, videret. Atque ea legio confedit Alba: quam potuit ubi bene eligere, aut opportuniorem ad res gerendas, aut fideliozem, aut fortiorum virorum, aut amiciorum populo Romano civium? Hujusce legionis virtutem imitata Quarta legio, duce L. Egnatulejo quaestore, cive optimo, & fortissimo, Cæsaris 3 auctoritatem, atque exercituum persecuta

1. Ne optantibus quidem nobis. Ita quoque liber Gemblacensis. vulgò nec optantibus.
2. Ut illius beneficio possemus. Sic tres mss. quibus usus est Ferrarius, sic Pal. & sec. melius longè est illo hætenus recepto, ut de

illius beneficio.
3. Auctoritatem atque exercituum persecuta est. Haud aliter etiam ferretur tamen in primo profectus: quomodo Philipp. 11. cap. 15. sine. est tamen ibidem Ferrarii vett. codd. presertim.

secuta est. Faciendum est igitur nobis, Patres conscripti, ut ea quæ sua sponte clarissimus adolescens, atque omnium præstantissimus gessit, & gerit, hæc auctoritate nostra comprobentur: veteranorumque, fortissimorum virorum, tum legionis Martiæ, Quattuorque mirabilis consensus ad recuperandam laudē, & testimonio nostro confirmetur: eorumque commoda, honores, præmia, cum consules designati magistratum inierint, curæ nobis fore, hodierno die spondeamus. Atque ea quidem, quæ dixi de Cæsare, deque eius exercitu, jam diu nota sunt nobis, virtute enim admirabili Cæsaris, constantiaque militum veteranorum, legionumque earum optimo iudicio, quæ auctoritatem nostram, libertatem populi Romani, virtutem Cæsaris secutæ sunt, à cervicibus nostris est depulsus Antonius. Sed, ut dixi, hæc superiora: hoc verò recens edictum D. Bruti, quod paullo ante propositum est, certè silentio non potest præteriri. pollicetur enim, se provinciam Galliam retenturam in senatus, populi que Romani potestate. O civem natum reipublicæ, memorem sui nominis, imitatorumque majorum! neque enim Tarquinio expulso, majoribus nostris tam fuit operata libertas, quam est repulso Antonio retinenda nobis. Illi regibus parere jam à condita urbe didicerant: nos post reges exactos servitutis oblivio ceperat. Atque ille Tarquinius, quem majores nostri non tulerunt, non crudelis, non impius, sed superbus habitus est, & dictus, quod nos vitium in privatis sæpe tulimus, id majores nostri ne in rege quidem ferre potuerunt. L. Brutus regem superbum non tulit: Decimus sceleratum, atque impium regnare patitur Antonium? Quid Tarquinium tale, quæ illa innumerabilia, & fecit, & facit Antonius? Senatum etiam reges habebant: nec tum, ut Antonio senatum habenti, in consilio regis versabantur barbari armati. servabant auspicia reges, quæ hic consul, augurque neglexit, neque solum legibus contra auspicia ferendis, sed etiam collega unâ referente, eo, quem ipse ementitis auspiciis vitiosum fecerat. Quis autem rex umquam fuit tam insignitè impudens, ut haberet omnia commoda, beneficia, jura regni: *venalis*? quàm hic immunitatem, quam civitatem, quod præmium, non vel singulis hominibus, vel civitatibus, vel universis provinciis vendidit? Nihil humile de Tarquinio, nihil sordidum accepimus. At verò hujus domi inter quas illa pendebatur aurum, numerabatur pecunia: una in domo omnes, quorum intererat, totum imperium populi Romani nundinabantur. Supplicia verò in civibus Romanis nulla Tarquinio accepimus. At hic & Suescæ jugulavit eos, quos in custodiam dederat, & Brundisii trecentos fortissimos viros, civisque optimos trucidavit. Postremò Tarquinius pro populo Romano bellum gerebat tum, cum est expulsus: Antonius contra populum Romanum exercitum adducebat tum, cum à legionibus *relictus*, nomen Cæsaris, exercitumque pertimuit, neglectisque sacrificiis sollempnibus, ante lucem vota ea, quæ nunquam solveret, nuncupavit: & hoc tempore in provinciam populi Romani conatur invadere. Majus igitur à Decimo Bruto beneficium populus Rom. & habet, & expectat, quàm majores nostri acceperunt à L. Bruto, principe hujus maxime conservandi generis, & nominis. Cum autem omnis est servitus misera, tum verò intolerabile est servire impuro, impudico, effeminato: nunquam, ne in metu quidem, *subire*. Hunc igitur qui Gallia prohibet, privato præsertim consilio, judicet: verissimeque judicet non esse consulem. Faciendum est igitur, P. C. nobis, ut D. Bruti privatam consilium auctoritate publica, comprobemus.

Nec verò M. Antonium consulem post L. percalia putare debuistis, quo enim ille die, populo Rom. inspectante, nudus, unctus, ebrius concionatus est, & id egit, ut collegæ diadema imponeret: eo die non modò consulatu, sed etiam libertate se abdicavit. esset enim ipsi certè statim servendum, si Cæsar ab eo regni insigne accipere voluisset. Hunc igitur ego consulem, hunc civem Romanum, hunc liberum hunc denique hominem putem, qui scedo illo, & flagitioso die, & quid pati, Cæsare vivo, posset, & quid, eo mortuo, consequi ipse cuperet, ostendit? Nec verò de virtute, constantia, & gravitate provinciarum Galliarum taceri potest. est enim ille stas Italia, illud firmamentum imperii populi Romani, illud ornamentum dignitatis. Tantus autem est consensus municipiorum, coloniarumque provinciarum Galliarum, ut omnes ad auctoritatem hujus ordinis, majestatemque populi Romani, defendendam *constrasse* videantur. Quamobrem, tribuni pleb. quamquam vos nihil aliud, nisi de præsidio, ut senatum tuto consules Kalendis Jan. habere possent, retulistis, tamen mihi videmini magno consilio, atque optima mente potestatem nobis de tota republica fecisse dicendi. cum enim tuto senatum haberi sine præsidio non posse judicavistis; illud etiam statuistis, intra muros Antonii scelus audaciamque versari. Quamobrem omnia, mea sententia, complectar, vobis, ut intelligo, non inviditis, ut & præstantissimis ducibus à nobis detur auctoritas, & fortissimis militibus spes ostendatur præmiorum: & judicetur non verbo, sed re, non modò non consul, sed etiam hostis Antonius, nam, si ille consul; fustuarium meruerunt legiones, quæ consulem reliquerunt: sceleratus Cæsar, Brutus nefarius, qui contra consulem privato consilio exercitum comparaverunt, sin autem militibus exquirendi sunt honores novi, propter eorum divinum, atque immortale meritum: ducibus autem ne referri quidem potest gratia: quis est, qui cum non hostem existimet, quem qui armis persequatur, *conservatores republicæ* judicantur? At quàm contumeliosus in edictis? quàm barbarus? quàm rudis? Primum in Cæsarem ut maledicta congestis, de prompta ex recordatione impudicitia, & stuprorum suorum! Quis enim hoc adolescente castior? quis modestior? quod in juventute habemus illustrius exemplum veteris sanctitatis? quis autem illo maledico impurior? Ignobilitatem objicit C. Cæsari filio, cujus etiam naturalis pater, si vita suppedita esset, consul factus esset. Aricina mater. Trallianam, aut Epheliam putes dicere. Videte, quàm despiciamur omnes, qui sumus *e municipiis*, id est, omnes pleb. quous enim quisque non est? quod autem municipium non contemnit is, qui Aricinum tantopere despicit, vetustate antiquissimum, jure sceleratum, propinquitate prædè finitimum, splendore municipium honestissimum? hinc Voconia, hinc Scatinæ leges: hinc multa sellæ curules, & patrum memoria, & nostra: hinc equites Romani, lautissimi plurimi, & honestissimi. Sed si Aricinam uxorem non probas, & cur probas Tuiculanam? quamquam hujus sanctissimæ familiæ, atque optimæ patèr M. Attius Balbus, in primis honestus, prætorius fuit: tuæ conjugis bonæ foemina, *locupletis quidem cerè*, 3 Bambalio quidam pater, homo nullo numero nihil illo contemptius, qui propter hesitantiam linguæ, stuporemque cordis, cognomen ex contumelia traxerit. At avus nobilis. Tuditanus nempe ille, qui cum pallia, & coturnis nudos populo de Rostris spargere solebat, vellem hanc contemtionem pecuniarum suis reliquisset. 4 habetis nobilitatem generis gloriosam. Qui autem evenit, sicut tibi Julia natus, ignobilis videatur, cum tu eodem ma-

terno

1. Quam barbarus quam rudis? L. Lanbinus variè conjectat: sed frustra. nihil vici est in vulgata. Quæ enim imperitiam morum legumque Quintum; imò & L. figurat. Lanbinus.
2. Cur probas Tuiculanam? Quæ ratione Polviani voce Tuiculanam, prodidit Paulus Merula conuenit: suis ad Ennium.
3. Bambalio quidam pater. Explicat Victorius libro VII. Var. lect. cap. 14. at Carro emendat Eum belli Lecti. Antiqu. lib. 1. cap. 2.

4. Habetis nobilitatem. Secutus sum fidem Genublacensis, cui accedit item liber Ferrarii; licet ipse mallet, habetis: vulgata habetis nobilitatem.
5. Ut tibi Julia natus. Sic quidem editio prima: sed mss. mirè variant, ut liquet ex Ferrarii Emendationum libro. Pal. præhabet, ut sic Julia natus. sec. ut tibi Aricina natus, quod & in Ed. & Gembl. forte hinc, ut tibi natus ignobilis: videtur, exclusis ceteris.

terno genere soleas gloriari? quæ porro amentia est, eum dicere aliquid de uxorum ignobilitate, cujus pater Numitoriam Fregellanam, preditoris filiam habuerit uxorem: ipse ex libertini filia suscepit liberos? Sed hoc clarissimi viri viderint, L. Philippus, qui habet Aricinam uxorem, C. Marcellus, qui Aricinæ filiam: quos certe scio dignitatis optimarum feminarum non poenitere. Idem etiam Q. Ciceronem, fratris mei filium, compellat edicto: nec sentit amens, commendatorem esse compellationem suam. Quid enim accidere huic adolescenti potuit optatius, et quam cognosci ab hominibus, Cæsaris consiliorum esse socium, Antonii furoris inimicum? At etiam gladiator ausus est scribere, hunc de patris, & patrii parricidio cogitasse. O admirabilem impudentiam, audaciam, temeritatem! in eum adolescentem hæc scribere audere, quem ego, & frater meus, propter ejus suavissimos, atque optimos mores, praestantissimumque ingenium, certatim amamus, omnibusque horis, oculis, auribus, complexu tenemus? 2 Nam me eisdem edictis nescit, lædat an laudet. cum idem supplicium minatur optimis civibus, quod ego de sceleratissimis sumserim, laudare videtur, quasi imitari velit, cum autem illam pulcherrimi facti memoriam reficit: tum à sui similibus invidiam aliquam in me commoveri putat. Sed ipse quid fecit? cum tot edicta proposuisset: edixit, ut adesset senatus frequens, a. d. v. i. i. Kalendas Decembreis; eo die ipse non affuit. At quomodo edixit? hæc sunt, ut opinor, verba in extremo. *Si quis non assuerit, hunc omnes existimare poterunt & interitus mei, & perditissimorum consiliorum auctorem fuisse.* Quæ sunt perditæ consilia? an ea, quæ pertinent ad libertatem populi Romani recuperandam? quorum consiliorum Cæsari me auctorem, & hortatorem & esse, & fuisse fateor. quamquam ille non eguit consilio cujusquam: sed tamen, *evitentem* ut dicitur, *incitavi.* Nam interitus quidem tui quis bonus non esset auctor, cum in eo salus, & vita optimi cujusque, & libertas populi Romani, dignitasque consisteret? Sed cum tam atroci edicto nos concitavisset, cur ipse non affuit? num putatis aliqua te tristi, ac severa? 3 *vino atque epulis* retentus & alea est: si epulæ potius, quam popinæ nominandæ sunt. diem edicti obire neglexit: an ante diem quartum Kalendarum Decembreis distulit. adesse in Capitolio jussit: 4 quod in templum ipse nescio quâ, per Gallorum conciculum ascendit. conveniunt interrogari, & quidem amplius quidam homines, sed immemores dignitatis suæ, is enim erat dies, ea fama, is, qui senatum vocarat, ut tu ipse senatori esset, nihil timere. Ad eos tamen ipsos, qui convenerant, ne verbum quidem ausus est facere de Cæsare, cum de eo consituisset ad senatum referre. Scriptura attulerat consularis quidam sententiam. 5 Quid est aliud, *seipsum hostem* judicare, nisi de eo referre non audere, qui contra se consulem exercitum duceret? necesse erat enim alterum esse hostem. nec poterat aliter de adversariis ducibus judicari. Si igitur C. Cæsar, hostis, cor consui nihil referi ad senatum? sin ille à senatu notandus non fuit: quid potest dicere, quin, cum de illo tacuerit, se hostem esse confessus sit? quem in edictis Spartacum appellat, hunc in senatu ne improbum quidem dicere audeat. At in rebus tristissimis quantos excitat risus? senten-

tiolas edicti cujusdam memoriæ mandavi, quas videtur ille peracutus putare: ego autem, qui intelligeret, quid dicere vellet, adhuc neminem inveni. 6 *Nulla contumelia est, quam facit dignus.* Primum quid est, Dignus? nam etiam malo digni multi, sicut ipse, an quam facit is, qui cum dignitate est? quæ autem potest esse major? quid est porro, Facere contumeliam? quis sic loquitur? Deinde: *Nec timor, quem denuntiat inimicus.* Quid ergo? ab amico timor denuntiarifoleat? horum similia deinceps. Nonne fatius est mutum esse, quàm, quod nemo intelligat, dicere? En, cur magister ejus ex oratore, arator factus sit: possideat in agro publico populi Romani campi Leontini duo millia jugerum immunia, ut hominem stultum magis etiam infatuet mercede publica. Sed hæc leviora fortasse, illud quæror, cur tam subito mansuetus in senatu fuerit, cum in edictis tam fuisset ferus. quid autem attinuerit, L. Cassio, tribuno pleb. fortissimo, & constantissimo civi, mortem denuntiare, si in senatum venisset: D. Carfulennum, bene de reipub. sentientem, è senatu vi & minis mortis expellere: T. Canutium, à quo erat honestissimis constantissimè & sapè, & jure vexatus, non templo solum, verum etiam aditu prohibere Capitolii, cui S. C. ne intercederet, verbatum: 7 de supplicatione, credo, M. Lepidi, clarissimi viri, atque id erat periculum, de cujus honore *extraordinario* quotidie aliquod cogitabamus, ne ejus usitatus honos impeditur. Ac, ne sine causa videretur edixisse, ut senatus adesset, cum de reipublica relaturus fuisset; allato nuntio de legione Quarta mente concidit: effugere festinans, senatusconsultum de supplicatione per dilectissimum fecit, cum id factum esset antea *numquam.* Quæ verò profectio postea? quod iter paludatus? quæ vitatie oculorum, lucis, urbis, fori? quàm misera fuga? quàm foeda? quàm turpis? præ clara tamen senatusconsulta in illo ipso die vespertina, provinciarum religiosa *sortio*: divina verò opportunitas, ut, quæ cuique apta esset, ea cuique obveniret. Præclare igitur factis, tribunus plebis, qui de præsidio consultum, & senatusque referatis: meritoque vestro masimas vobis gratias omnes & agere & habere debemus. qui enim carere metu, & periculo possumus in tanta hominum cupiditate, & audacia? Ille autem homo assidus, & perditus, quæ de se expectat *judicia* graviora, quàm amicorum suorum? familliarissimus ejus, mihi homo conjunctus, L. Lentulus, & P. Naso, omni carens cupiditate, nullam se habere provinciam, nullam Antonii sortitionem fuisse judicaverunt, quod idem fecit L. Philippus, vir patre, avo, maioribus suis, dignissimus. in eadem sententia fuit homo summa integritate, atque innocentia, 7 M. Turranus, idem fecit 8 Sp. Oppius. ipsi etiam, qui amicitiam M. Antonii veriti, plus ei tribuerunt, quàm fortasse vellent, M. Piso, meus necessarius, & vir, & civis egregius, parique innocentia M. Vehilius, senatus auctoritati se *obtemperaturus* esse dixerunt. Quid ego de L. Cinna loquar? *cujus spectata* multis, magnisque rebus singularis integritas, minus admirabilem fecit hujus honestissimi facti gloriam: qui omnino provinciam neglexit: quam item magno animo, & constanti 9 C. Cæsetius repudiavit. Qui sunt igitur reliqui, quos fors divina deledeat? 10 L. Antonius, & M. Antonius. O felix utrum-

1. Quam cognosci ab hominibus. Lambinus omnibus. non probem neque patitur sententia; aut ætas adolescentis.
 2. Nam me eisdem edictis. Ita conjecerat Ferrarius, approbatque Pall. sec. in quo: *nam me de me dicit.*
 3. *Vino atque epulis retentus & alea est.* Hæc est lectio vetus. nam P. Manutius & D. Lambinus invenerunt *vino atque epulis retentus & si epulæ.* sed non vident cur abjicerent *Aludalea*, quia abijt uno libro Ferrarius quam imò eua offenderim in Pall. sec. *vino atque epulis retentus ad alea* capiat ferè legere, *vino atque epulis retentus abis si epulæ.*
 4. *Quod in templum.* Tres istas voces non agnoscit. sec. neque admodum requiritur.
 5. *Quod est aliud seipsum hostem.* Transpositio horum verborum, ut à Pall. & ml. Ferrarii omnibus.

6. *Nulla contumelia est, &c.* Explicat istud Schottus noster libro v. Tusculan. quæsi onem. addatur item Muretus lib. vi. Var. lect. c. 18.
 7. *M. Turranus.* Ita omnino referendum, non C. Turranus ut est in alijs, nam vulgatum M. Anianianus, corruptam esse, ex Manuio Turranianus quis non videt?
 8. *P. Oppius.* Ita plerique scripti. prima editio P. Appius. sequentes Sp. Oppius. P. pr. Pappius.
 9. *C. Cæsetius.* Malui istud quàm vulgatum *Cæsetius*. Ede Pall. secundum Fulvium noster *Cæsetium* reponi volebat tam heic quàm pro L. Flaccio, cap. 13.
 10. *L. Antonius.* Locus corruptus. Pall. T. Antonius, ut & scripti Ferrariani. Maur. L. Annius, quod placuit Lambino. idem tamen nostri post, pro *Andronicus*, exhibent *neronius*.

utrumque nihil enim maluerunt. C. Antonius Macedoniam. hunc quoque felicem, hanc enim semper habebat in ore provinciam. C. Calvisius Africam. nihil felicium. modo enim ex Africa decesserat, & quasi divinas se rediturum, duos legatos Uticæ reliquerat, deinde M. Icius Siciliam, Q. Cassius Hispaniam. non habeo, quid suspicer, duarum credo provinciarum sorteis minus divinas fuisse. 2. O C. Cæsar. (adolefcentem appello) quam tu salutem reip. attulisti? quam improvisam? quam repentinam? qui enim hæc fugiens fecerit, quid faceret insequens? etenim in concione dixerat, se custodem futurum urbis: usque ad Kalendas Majas ad urbem exercitum habiturum. O præclarum custodem ovium (ut ajunt) lupum. castosne urbis, an direptor, & vexator esset Antonius? Et quidem se introiturum in urbem dixit, exiturumque cum veller. Quid illud? nonne audiente populo, sedens pro æde Castoris, dixit, nisi qui vicisset, victurum neminem? Hodierno die primum, P. C. longo intervallo in possessionem libertatis pedem ponimus: cujus quidem ego, quoad potui, non modò defensor, sed etiam conservator fui. cum autem id facere non possem, quievi: nec abjectè, nec sine aliqua dignitate casum illum temporum, & dolorem tuli. Hanc verò terribissimam belluam, quis ferre posset, aut quomodo? quid est in Antonio, præter libidinem, crudelitatem, petulantiam, audaciam? ex his totus conglutinatæ est. nihil apparet in eo ingenuum, nihil moderatum, nihil pudens, nihil pudicum. Quapropter, quoniam res in id discrimen adducta est, utrum ille pœnas reip. luat, an nos serviamus: aliquando, per deos immortales, P. C. patrium animum, virtutemque capiamus, ut aut libertatem propriam Romani generis, & nominis recuperemus, aut moriamur servituti anteponamus. Multa, quæ in libera civitate ferenda non essent, tulimus, & perpessi sumus: alii spe recuperandæ libertatis, alii vivendi nimia cupiditate, sed, si illa tulimus, quæ nos necessitas ferre coegit, quæ vis quædam pœne fatalis (quæ tamen ipsa non tulimus) etiamne hujus impuri latronis feremus terribissimum, crudelissimumque dominatum? Quid hic faciat, si potuerit, iratus, qui cum succensere nemini posset, omnibus bonis fuerit inimicus? quid hic victor non audebit, qui nullam adeptus victoriam, tanta scelera post Cæsaris interitum fecerit? refertam ejus domum exhauserit? hortos compilarit? ad se ex his omnia ornamenta transtulerit? ex his, & incendio rum causam quaesierit ex funere? duobus aut tribus S. C. bene, & æ rep. factis, reliquas res ad lucrum, prædæque revocaverit? vendiderit immunitates? civitates liberaverit? provincias universas ex imperii populi Rom. jure sustulerit? exsules reduxerit? falsas leges C. Cæsaris nomine, & falsis decreta in æs incidenda, & in Capitolio figenda curaverit, earumque rerum omnium domesticum mercatum instituit? populo Rom. leges imposuerit? armis, & præsidis, & populum Rom. & magistratus foro excluderit? 4. senatum stipavit armis? armatos in cælla Concordiæ, cum senatum haberet, incluserit? ad legiones Brundisium cucurrit? ex his optimè sentientibus centurionis jugula venit? cum exercitu Romam sit ad interitum nostrum, & ad disperditionem urbis venire conatus? Atque is ab hoc impetu abstractus consilio, & copiis Cæsaris, consensu veteranorum, virtute legionum: ne fortissima quidem fractus minuit audaciam; nec ruerere demens, nec furere desinit. in Galliam mutilatum ducit exercitum: cum una legione,

& ea vacillante, L. fratrem expectat: quo neminem reperire potest sui similiorem. Ille autem ex mirabilione dux, ex gladiatore imperator, quas fecit strages, ubicumque posuit vestigia? cædit greges amentorum, reliquique pecoris, quodcumque nactus est: epulantur milites: ipse autem se, ut fratrem imitetur, & obrui vino: vastantur agridiriuntur villæ: matres familiæ, virgines, pueri ingenui abripiuntur. militibus traduntur. hæc eadem, quæcumque exercitum duxit, fecit M. Antonius. His vos terribissimis fratribus portas aperietis? hos umquam in urbem recipietis? non, tempore oblato, ducibus paratis, animis militum incitatis, populo Rom. conspirante, Italia tota ad libertatem recuperandam excitata, deorum immortalium beneficio utemini? nullum erit tempus, hoc amissio: à tergo, à fronte à lateribus tenetur. si in Galliam venerit, non ille armis solum, sed etiam nostris decretis urgendus est. M. Antonia vis est, magnum nomen, unum & idem sentientis senatus. Videritis referuntur forum? populumque Rom. ad urbem recuperandam? heratit? exortum? non longo intervallo cum frequentis hic videt nos, tum sperat etiam liberos convenisse. Hunc ego diem expectans, M. Antonii scelerata arma vitavi, tum cum ille in me absentem invehens, non intelligebat, ad quod tempus me, & meas vitæ reservarem. si enim illi tum cædis initium à me quaerenti respondere voluissim, nunc reip. consulere non possem. Hanc verò nactus facultatem, nullum tempus, P. C. dimittam neque diurnum, neque nocturnum, quin de libertate populi Rom. de dignitate vestra quod cogitandum sit, cogitem: quod agendum, atque faciendum, idem non modò non reculem, sed appetam etiam, atque deposcam. Hoc feci semper, dum licuit: intermissi, quoad non licuit, jam non solum licet, sed etiam necesse est, nisi servare malimus, quam ne serviamus, animis, armisque decerneret: Dii immortales nobis hæc præsidia dederunt: urbi Cæsarem, Brutum Galliam. Si enim ille urbem opprimere potuisset statim: si Galliam tenere paullo post: optimo cuique pereundam, reliquis esset servendum. Hanc igitur occasionem oblatam tenete, per deos immortales, P. C. & amplissimi orbis terræ consilii principes vos esse aliquando recordamini. signum date populo Rom. consilium vestrum non deesse reip. quoniam ille virtutem suam non defuturam esse profitetur. Nihil est, quod moneam, nemo est, tam stultus, qui non intelligat, si in dormierimus hæc tempore, non modò crudelem, superbamque dominationem nobis, sed ignominiosam etiam, & flagitiosam esse ferendam. Nostris insolentiam Antonii, nostris amicos, nostis totam domum, libidinosis, petulantibus, impuris, impudicis, aleatoribus, ebris, servare, ea est summa miseria, summo de decore conjuncta. Quod si jam (quod dii omen avertant) statum extremum reip. venit: quod gladiatores nobiles faciunt, ut honestè decumbant, faciamus nos, principes orbis terrarum, gentiumque omnium, ut cum dignitate potius cadamus, quam cum ignominia serviamus. Nihil est detestabilius dedecore, nihil foedius servitute, ad decus, & libertatem nati sumus, aut hæc teneamus, aut cum dignitate moriamur. Nimum diu teximus, quid sentiremus: nunc jam a pertum est: omnes jam patefecerunt, in utramque partem quid sentiant, quid velint. Sunt impii cives? pro caritate reip. nimium multi: pro multitudine bene sentientium, admodum pauci, quorum opprimendorum dii immortales incredibilem reip. potestatem, & fortunam

1. M. Icius. Virinus maller: & hæc M. Ilium, qui videatur in ista familia.
2. O C. Cæsar (adolefcentem appello.)] Eliciens. Cæsar adolescens 1 re ap- pto, non in probarem, nisi esset in memoria locus alter: O. M. Drusel pariter appello.
3. Nis possim quæri: nec abjectè. Rectè istud quidem: occupat ead. nec pœnas: sed tamen est conjectanem V. Et. qui consilatur L. i. Var. 1. cap. 6. prius vulgata: qui sui: à quæ stac lectio omnis lecti pra.

4. Senatum stipavit armis. Sic quoque Pal. soc. Lil. Gemblac. vulgata armatis: ut Pal. pr. armatis armatis cælla, &c.
5. Ad disperditionem urbis. Adhærent huic scripturæ: etiam Pall. nostris.
6. Obrui vino. Lil. atque Gembl. obrui, ingurgitat vino.
7. Pro caritate reip. &c. Libri nostri nihil morant, nisi quod Pal. præteponat sol, non necessario, itaque nulli conjecturæ dederim locum, nedum de saltonæ levitati Lambini.

fortunam dederunt, ad ea enim praesidia, quae habemus, jam accedunt consules summa prudentia, virtute, concordia, multos menses de populi Rom. libertate commentati, atque meditati. His auctoribus, & ducibus, diis iuvantibus, nobis vigilantibus, & multum in posterum providentibus, populo Rom. contentiente, erimus profecto liberi brevi tempore, *juvandiores* autem faciet libertatem servitutis recordatio. Quas ob res, quod tribuni pleb. verba fecerunt, ut senatus Kalendis Januar. tuto haberi, sententiaeque 1 de summa reip. liberè dici possint; de ea re ita censeo, vt C. Pansa, A. Hirri vs, consules designati, dent operam, ut senatus Kalendis Januar. tuto haberi possit; quodque editumque D. Bruti, imperatoris, consulis designati, optimè de repub. meriti, propositum sit, senatum existimare, D. Brutum, imperatorem, consulem designatum, optimè de repub. promereri, cum senatus auctoritatem, populi Rom. libertatem, imperiumque defendat: quodque Galliam provinciam citeriorem, optimorum, & fortissimorum virorum, amicissimorum populo Rom. civium, exercitumque in senatus potestate retineat, id eum, exercitumque ejus, municipia, colonias provinciae Galliae, rectè, atque ordine, exque repub. fecisse, & facere: senatum ad

summam reipubl. pertinere arbitrari, à D. Bruto, & ab L. Planco, imperatoribus, coss. designatis, itemque à ceteris, qui provincias obtinent, 2 obtineri ex lege Julia, quoad ex S. C. cuique eorum successum sit: eosque dare operam, 3 ut ex provincia, exercitusque in senatus, populi Rom. potestate, praesidioque reipubl. sint: cumque opera, virtute, consilio C. Caesaris, summoque consensu militum veteranorum, qui ejus auctoritatem secuti, reipubl. praesidio sunt, & fuerunt; & à gravissimis periculis populus Rom. defensus sit, & hoc tempore defendatur: cumque legio Martia Albæ confiterit, in municipio fidelissimo, & fortissimo: seseque ad senatus auctoritatem, populi Rom. libertatem contulerit: quod pari consilio, eademque virtute legio quarta usq. L. Egnatulejo duce, civi egregio, senatus auctoritatem, populi Rom. libertatem defendat, defenderit: senatus magnæ curæ esse, ac fore, ut pro tantis eorum in repub. meritis honores eis habeantur, gratiaeque referantur: senatus placere, uti C. Pansa, Hirrius, consules designati, 4 cum magistratum inierint, si eis videbitur, primo quoque tempore de his rebus ad hunc ordinem referant, ita uti è reipubl. fideque sua censeuerint.

1. De summa reipubl. Non abeo ab eis qui repositum sunt rep. sed tantum indico, in eo nimis nobis non esse laborandum; quandoquidem mss. expriment fore duabus literis R, P, quod semel dictum; scriptum dicitur lector putato.

2. Obtineri ex lege Julia. Si auctoritati aliquid damus reponendum ex Pal. sec. Gembl. Liliens. & Mauriciano Tullia, dispicite quæsto, Con-

tarene, Guitheri, Pontane, mihi non vacat.

3. Ut ex provincia exercitusque. Est ab unico Colotiano, ceteri mss. provincia Galliaeque exercitus.

4. Cum magistratum inierint, &c. Pal. sec. ferè accedit duobus Ferrarianis, quos secutus est Lambinus; habereq. magistratum inierint: si videretur, pr. q. tempore de his rebus ad hunc ordinem referant, ita uti è reipubl. fideque sua censeuerint.

M. TULLII CICERONIS

IN

M. ANTONIVM AD QVIRITES,
PHILIPPICA QVARTA.
ORATIO QVADRAGESIMA SEXTA.

SYNOPSIS.

Ejusdem est argumenti haec ad Quirites oratio cum superiore ad senatum.

REQVIENTIA vestram incredibilis, Quirites, concioq. tanta, quantum meminisse non videor, & alacritatem mihi summam affert reipubl. defendenda, & spem recuperanda libertatis. Quamquam, animus quidem mihi numquam defuit, tempora defuerunt: quae simulac primum aliquid lacis ostendere visa sunt, princeps vestrae libertatis defendenda fui, quod si ante facere conatus essem, nunc facere non possem, hodierno enim die, Quirites, ne adhuc mediocrem rem actam arbitramini, fundamenta iacta sunt reliquarum actionum, nam est hostis à senatu nondam verbo appellatus, sed re jam iudicatus Antonius. Nunc verò multo sum erectior, quod vos quoque hostem illum esse tanto consensu, tantoque clamore approbavistis. Nec enim fieri potest, ut non aut ii sint impii, qui contra consulem exercitum comparaverunt: aut ille hostis, contra quem iure

arma sumta sunt. Hanc igitur dubitationem, quamquam nulla erat, tamen nequa posset esse, senatus hodierno die sustulit. C. Caesar, qui reipubl. libertatemque vestram suo studio, consilio, patrimonio denique tutatus est, & tutatur: maximis senatus laudibus ornatus est. Laudo, laudo vos, Quirites, cum gratissimis animis prosequimini nomen clarissimi adolescentis, vel pueri potius, sunt enim facta ejus, immortalitatis; i nomen aetatis, multa memini, multa audivi, multa legi: nihil ex omni saeculorum memoria tale cognovi: qui cum servitute premeretur, & in dies malum cresceret, praesidii nihil haberemus, capitalem & pessimam Brundisio M. Antonii reditum timeremus: hoc insperatum omnibus consilium, incognitum certe ceperit, ut exercitum invictum ex Hispanis militibus conduceret, Antonique furorem crudelissimis consiliis incitatum à pernicie reipubl. averteret. Quis est enim, qui hoc non intelligat; nisi Caesar exercitum paravisset, non sine exitio

1. Nomen aetatis. Haud aliter membranacei Ferrarii, confirmatque Pal. sec. ac liber Puteani, nam vulgata non aetatis, fatuè,

exitis nostro fututum Antonii reditum fuisse? Ita enim se recipiebat ardens odio vestri, cruentus sanguine civium, quos Sueffia, quos Brundisii occiderat, ut nihil, nisi de reipub. pernicie cogitaret. Quod autem erat praesidium salutis, libertatisque exercitus, si C. Caesaris, fortissimorumque sui patris militum exercitus non fuisset? cuius de laudibus, & hauribus, qui ei pro divinis, & immortalibus meritis divini, immortalisque debentur, mihi senatus assensus paulo ante decrevit, ut primo quoque tempore referretur. Quo decreto quis non perspicit Antonium hostem esse iudicatum? quem enim appellare possumus eum, contra quem qui exercitus ducunt, iis senatus arbitratu singulatis exquirendos honores? Quid lego Martia? quae mihi videtur divinitus ab eo deo traxisse nomen, à quo populum Rom. generatum accepimus. nonne ipsa suis decretis prius, quam senatus, hostem iudicavit Antonium? nam ille si non hostis: qui consulem reliquerunt, hosteis necesse est iudicemus. Praeclara & luculenta reclamatione vestra factum pulcherrimum Martialium comprobastis: qui se ad senatus auctoritatem, ad libertatem vestram, ad univertam remp. contulerant: hostem illum, & latronem, & partem patriae reliquerunt. Nec solum id animosè, & fortiter, sed consideratè etiam, sapienterque fecerunt. Albx constituerunt, in urbe opportuna, munita, propinqua, fortissimo, um virorum, fidelissimorum civium, atque optimorum. Huius Martia legionis legio Quarta imitata virtutem, duce L. Egnatulejo, quem senatus merito paulo ante laudavit, 2 C. Caesaris exercitum persecuta est. Quae expectas, M. Antoni, iudicia graviora? Caes. fertur in caelum, qui contra te exercitum comparavit. laudantur exquisitissimis verbis legiones, quae te reliquerunt, quae à te accessit: sunt: quae tuae essent, si te consulem, quam hostem maluisset, quarum legionum fortissimum, vetillimumque iudicium confirmat senatus, tota probat univertus populus Rom. nisi forte vos, Quirites, consulem, non hostem, iudicatis Antonium. Sic arbitrabar Quirites, vos iudicare, ut ostenditis. quid municipia, colonias, praefecturas, num aliter iudicare censetis? omnes mortales una mente consentiunt; omnia arma eorum, qui haec salva velint, contra illam pestem esse capienda. Quid? D. Bruti iudicium, Quirites, quod ex hodierno ejus edicto perspicere potuistis, num cui tandem contemnendum videtur? Rectè, & verè negastis, Quirites. Est enim quasi deorum immortalium beneficium, & meriti datum reip. Brutorum genus, & nomen, ad libertatem populi Rom. vel constituendam, vel recuperandam. Quid igitur D. Brutus de M. Antonio iudicavit? excludit provincia: exercitu obstitit: Galliam totam hortatur ad bellum, ipsam sua sponte, suoque iudicio excitatam. Si consul Antonius; Brutus hostis. Si conservator reip. Brutus: hostis Antonius. Num igitur, utram horum sit dubitare possumus? Atqui, ut vos una mente, unaque voce dubitare vos negatis - sic modo decrevit senatus, D. Brutum optime de rep. mereri, cum senatus auctoritatem, populi que Rom. libertatem, impetiumque defenderit. A quo defenderit? nempe ab hoste, quae est omnia alia laudanda defensio? Deinceps laudatur provincia Gallia, meritoque ornatur verbis amplissimis à senatu, quod resistat Antonio, quem si consulem illa provincia putaret, neque eum reciperet; magno scelere se adstringeret: omnes enim sub consulis jure, & imperio debent esse provinciae. Negat hoc D. Brutus imperator, con-

sul designatus, natus reipub. civis; negat Gallia, negat cuncta Italia, negat senatus, negatis vos. Quis igitur illum consulem, nisi latrones putant? quamquam ne ii quidem ipsi, quod loquuntur, id sentiunt: nec à iudicio omnium mortalium, quamvis impii, nefarii que sint, sicut sunt, dissentire possunt, sed spes rapiendi, atque praedandi occidit animos eorum: 3 quos non bonorum damnatio, non agrorum assignatio, 4 non illa infinita Pompeii hasta secutata qui sibi urbem, qui bona, & fortunas civium ad praedam proposuerunt, qui, dum sit quod rapiatur, quod auferant, nihil sibi defuturum arbitrantur: quibus M. Antonius (o dii immortales, avertite, & detestamini, quae so, hoc omni) urbem se divisuram esse promisit. Ita verò, Quirites, ut precamini, eveniat, & huiusque amentiae poena in ipsam, familiamque ejus recidat, quod ita futurum esse confido. Jam enim non solum homines, sed etiam deos immortalis ad rempub. conservandam arbitror consensisse. Sive enim prodigium, atque portentis dii immortales nobis futura praedicunt: ita sunt aperte denunciata, ut & illi poena, & libertas nobis appropinquet; sive tantus consensus omnium, sine impulsu deorum esse non potuit; quid est, quod de voluntate coelestium dubitare possumus? Reliquum est, Quirites, ut vos in ista sententia, quam pra vobis fertis, perseveretis. Faciam igitur, ut imperatores instructa acie solent: quamquam paratissimos milites ad praediandum videant, ut eos tamen adhortentur: sic ego vos ardentis, & erectos ad libertatem recuperandam, cohortabor. Non est, non est vobis, Quirites, cum eo hoste certamen, quocum aliqua pacis conditio esse possit. neque enim ille libertatem vestram, ut antea, sed jam iratus sanguinem concupiscit. nullus ei ludus videtur esse jucundior, quam crucior, quam caedes, quam ante oculos trucidatio civium. Non est vobis, Quirites, res cum scelerato homine, atque nefario, sed cum immani, tantaque bellua: quae quoniam in toveam incidit, obruat. si enim illinc emerferit, nullus supplicii crudelitas erit recusanda. sed tenetur, premittitur, urgetur, nunc iis copiis, quas jam habemus: mox iis, quas paucis diebus novi consules comparabunt. Incumbent in causam, Quirites, ut facitis. Numquam vester consensus major in ulla causa fuit: numquam tam vehementer cum senatu confociati fuistis. nec mirum, agitur enim non qua conditione victuri, sed victurine simus, an cum supplicio, ignominiaque perituri. QUAM QUAM mortem quidem omnibus natura proposuit: crudelitate mortis, & dedecus, virtus propulsare solet: quae propria est Romani generis, & feminis. hanc retinete, quae so, Quirites, quam vobis tamquam hereditatem, majores vestri reliquerunt, quamquam OMNIA alia, incerta sunt, caduca, mobilia. virtus est una altissimi: defixa radicibus: quae numquam ulla vi labefactari potest, numquam demoveri loco. hac virtute majores vestri primùm univertam Italiam devicerunt: deinde Karthaginem exciderunt, Numantiam everterunt, potentissimos reges, bellicosissimas gentes, in ditionem huius imperii redegerunt. Ac majoribus quidem vestris, Quirites, cum eo hoste res erat, qui haberet remp. curiam, avarium consensum, & concordiam civium, rationem aliquam, si res ita tulisset, paci & faverit: hic vester hostis vestram remp. oppugnat, ipse habet nullam: senatum, id est, orbis terrae consilium, delere gessit, ipse consilium publicum nullum habet: avarium vestrum exhaustum, suum non habet. nam concordiam civium qui habere potest, nullam

1. Praeclara, & luculenta reclamatione. Itaque quoque Pal. sec. Maur. & Lil. voluit. Praeclara ac luculenta reclamatione subidè. Porcius adhuc invenit. Quirites reclam.

2. Caesaris exercitum persecuta. Pal. pr. praesentia. sed alterum restat in sec. habentque omnes i. b. Ferrarii.

3. Quae non bonorum damnatio. Ausus sum ejicere vulgatum denotio, perferat: à Palatinis scilicet Lil. & Gembl. & ita quoque initio fuerat in Manuziano Colonicensi.

4. Non illa infinita Pompeii hasta. P. Manutius & D. Lambinus non admiserunt illud Pompeii, ego inventum in Gembl. Lil. Maur. Pall. & edd. vet. excludere non potui: praecipue cum non viderim monumenta in his Philippicis, Faerni, aut Moreni; ex quibus cognoscere remum tale aliquid item abesse libris Romanis.

5. Huiusque amentiae poena. P. Placet istud Colotiani codicis, praerecepro, qui huius non, etiamque item in Pot. qui praemittit, Quirites.

nullam qui habeat civitatem? pacis verò quæ potest esse cum eo ratio, in quo est incredibilis crudelitas, fides nulla? 1 Est igitur populo Rom. victori omnium gentium, omne certamen cum excurfore, cum latrone, cum Spartaco, nam quod se similem esse Catilinæ gloriari solet: scelere par est, belli industria inferior. ille cum exercitum nullum haberet, repente conflavit; hic eum ipsum exercitum, quem accepit, amisit. Ut igitur Catilina diligentia mea, senatus auctoritate, vestro studio, & virtute fregisset: sic Antonii nefarium latrocinium vestra cum senatu concordia tanta,

quanta nunquam fuit, felicitas & virtute exercituum, dumque vestrorum, brevi tempore oppressum audieris. Equidem, quantum cura, labore, vigiliis, auctoritate, consilio, eniti, atque efficere poterò, nihil prætermittam, quod ad libertatem vestram pertinere arbitror. neque enim id pro vestris in me amplissimis beneficiis scelere facere possum. hodierno autem die primum, referente viro fortissimo, vobisque amicissimo, M. hoc Servilio, collegisq; ejus, ornatissimis viris, optimis civibus, longo intervallo, me auctore, & principe, ad spem libertatis exarsimus.

a. Est igitur populo Rom. victori omnium gentium, &c.] Valgata adjectum habet *Quiriter*, quod refecit volentibus exemplaribus Ferratii.

M. TULLIUS CICERO

IN

M. ANTONIUM

PHILIPPICA QUINTA.
ORATIO QUADRAGESIMA SEPTIMA.

SYNOPSIS.

¶ Dissuadet legatos ad Antonium mitti. Contrà, suadet acta ab Antonio rescindenda, & præmia Reip. defensoribus decernenda.

Nihil unquam longius Kalendis Jan. mihi visum est, patres conscripti: quod idem intelligebam per hos dies unicuique vestrum videri. qui enim bellum cum rep. gerunt, hunc diem non expectant, nos autem tum, cum maxime consilio nostro subvenire communi salutis oporteret, in senatum non convocabamur. Sed querelam præteritorum dierum sustulit oratio consultum: qui ita locuti sunt, ut magis exoptatæ Kalendæ Jan. quam seræ esse videantur. Atque ut oratio consulum animum meum erexit, spemque attulit non modo salutis conservandæ, verum etiam dignitatis pristinæ recuperandæ. sic me perturbasset ejus sententia, qui primus rogatus est, nisi vestra virtuti, constantiæque considerem. Hic enim vobis, patres conscripti, dies illuxit: hæc potestas data est, ut, quantum virtutis, quantum constantiæ, quantum gravitatis in hujus ordinis consilio esset, populo Rom. declarare possitis. Recordamini, qui dies nudius tertius decimus fuerit, quantus consensus vestrum, quanta virtus, quanta constantia, 2 quam sitis à populo Rom. laudem, quam gloriam, quam gratiam consecuti. Atque illo die, P. C. ea constituitis, ut vobis nihil jam sit integrum, nisi aut honesta pax, aut bellum necessarium. Pacem vult M. Antonius? arma ponat, roget, deprecetur. neminem æquiores me reperiet: cui dum se civibus impiis commendat, inimicus esse, quam amicus maluit. nihil est profecto, quod dari possit bellum gerenti. erit fortasse aliquid, quod concedi possit roganti. Legatos verò ad eum mittere, de quo gravissimum iudicium nudius tertius deci-

mus feceritis, non jam levitatis est, sed, ut, quod sentio, dicam, dementiæ. Primum duces eos laudavistis, qui contra illum bellum privato consilio suscepissent: deinde milites veteranos, qui cum ab Antonio in colonias essent ducti, illius beneficiis libertatem populi Rom. anteposuerunt. Quid? legio Martia: quid? Quarta, cur laudantur? si enim consulem suum reliquerunt, vituperandæ sunt: si inimicum reipub. jure laudantur. Atque cum consules nondum haberetis, decrevistis, ut & de præmiis militum, & de honoribus imperatorum primo quoque tempore referretur. Placet eodem tempore præmia constituere iis, qui contra Antonium arma ceperunt, & legatos ad Antonium mittere? ut jam pudendum sit honestiora decreta esse legionum, quam senatus, siquidem legiones decreverunt senatum defendere contra M. Antonium: senatus decernit legatos ad Antonium. Utrum hoc est confirmare militum animos, an debilitare virtutem? 3 Hoc dies duodecim profecerunt, ut, quem nemo, præter Coryllam, tum inventus sit, qui defenderet, is habeat jam patronos etiam consulares, qui utinam omnes ante me sententiam rogarentur, quamquam suspicor, quid dicturi sunt quidam eorum, qui post me rogabuntur, facilius contra dicerem, si quid videretur. est enim opinio, decreturum aliquem M. Antonio illam ultimam Galliam, quam Planus obtinet. 4 Quid hoc aliud est, quam ad bellum civile hosti arma largiri? primum nervos belli, pecuniam infinitam, qua nunc eger: deinde equitatum, quantum velit. equitatum dico? dubitabit, credo, gentis barbaras secum adducere. Hoc qui non videt, excors: qui, cum videt, decernit, impius. Tu civem scelera-

1. *Oratio autem tum, cum maxime consilio, &c. non vocabatur.*] Est ab Ferrarii consuetudine, qui forsitan non attendit voci primæ. sane Pall. & H. ut exhibent: non autem tum, &c. vocabatur.

2. *Quam sitis à pop. Rom. laudem, quam gloriam, quam gratiam consecuti.*] Ita ferè in mss. sed non uti: è diversis erasum est. nimirum quantum ter reputatum excipit rebus quædam, id dum non attendunt libarii mirè hallucinari sunc.

3. *Hoc dies duodecim profecerunt.*] Revocavi lectionem veterum editionum subnixam plurium librorum mss. auctoritate. Ferratio alterum placuit profecerunt, statimque id amplexi Manutius ac Lambiatus, sed sine ratione.

4. *Quid est aliud, quam ad bellum civile, &c.*] Hanc scripturam codicum Ferratii, firmat Pal. sec. prius cûti: *Quid hoc aliud, quam ad bellum civile, &c.* interpretè: nam arma hæc interpretatur pecuniam ac militem.

ura, & perditum, Gallorum, & Germanorum exercitu, pecunia, peditatu, equitatu, copiis instrues? nulla iste excusationes sunt: Meus amicus est. r fit patriz prius, Meus cognatus, an potest cogitatio ulla proprii esse, quam patriz in qua parentes etiam continentur? Mihi pecuniam attribuit, cupio videre, qui id audeat dicere. Quid autem agatur, cum a pervero facile erit statueri, quam sententiam dicatis, aut quem sequamini. Agitur, utrum M. Antonio facultas detur, opprimendæ reip. ædis faciendæ bonorum, diripiendæ urbis, agrorum suis latronibus condonandi, populam Rom. servitute opprimendi: an horum nihil face- re ei liceat dubitate quid agatis. At non cadunt hæc in An- tonium, hoc ne Coryla qui dem dicere audeat, quid enim in eum non cadit? qui, cuius æda se defendere dicit, ejus eas leges pervertit, quas maxime laudare poteramus. Ille paludes siccate voluit: hic omnem Italiam moderato ho- mini, L. Antonio dividendam dedit. Quid? hanc legem populus Rom. accepit? quid? per auspicia ferre potuit? Sed augur verecundus sine collegis de auspiciis, quamquam illa auspicia non egent interpretatione augurum. Jove enim tonante eum populo agi non esse fas, quis ignorat? Tribuni pleb. tulerunt de provinciis contra acta Cæsaris, ille bienii, iste sexennii, num etiam hanc legem populus Rom. accepit? quid? promulgata fuit? quid? nonne ante lata, quam scripta? nonne ante factam vidimus, quam fu- turam quisquam est suspicatus? ubi lex Cæcilia, & Didia? ubi promulgatio, trinundinum? ubi poena recenti lege Ju- nia, & Licinia? possunt hæc leges ratæ esse sine interitu legum reliquarum? Eccei potestas in forum introeundi fuit? quæ porro illa tonitura? quæ tempestas? ut, si aus- picia M. Antonium non moverent, sustinere tamen eum, ac ferre potuisset tantam vim tempestatis, imbris, ac turbi- num, mirum videretur. Quam legem igitur se augur dicit tulisse, non modo tonante Jove, sed prope caelesti clamore prohibente, hanc debitabit contra auspicia lotam confiteri? Quid? quod cum eo collega tulit, quem ipse fecit sua nun- tiatione vitiosum, nihil ne ad auspicia bonus augur arbi- tratus est pertinere? Sed auspiciorum nos fortasse erimus interpretes, qui sumus ejus collega, num ergo etiam armo- rum interpretes quærimus? Primum omnes fori aditus ita sunt septi, ut etiam si nemo obstaret armatus, tamen, nisi septis revulsis, introiri in forum nullo modo posset, sic verò erant disposita præfida, 2 ut quomodo aditus hostium prohibetur, castellis, & operibus, ita ab ingressione fori popu- lum, tribunoque pl. propulsari videres. Quibus de cau- sis eas leges, quas M. Antonius tulisse dicitur, omnes cen- seo per vim, & contra auspicia latas, usque legibus popu- lum non teneri. Si quam legem de actis Cæsaris confir- mandis, deve dictatura in perpetuum tollenda, & deve colo- niis in agros deducendis tulisse M. Antonius dicitur; eas- dem leges de integro, ut populum teneant, salvis auspiciis ferre placet. Quamvis ergo leges bonas vitiosæ, per vimque tulerit: tamen hæc leges non sunt habendæ; omnisque au- dacis gladiatoris amentis, auhoritate nostra repudianda est, illa verò dissipatio pecuniæ publicæ ferendæ nullo modo est, per quam festertium septies millies falsis percriptioni- bus, donationibusque avertit: ut portenti simile videatur, tantam pecuniam populi Rom. tam brevi tempore perire

potuisse Quid illi immanes questus, ferendine quos M. An- tonii tota exhausta domus? decreta falsa vendebat, regna, civitates, immanitates, in æs, accepta pecunia, jubebat in- cidi, hæc se ex commentariis Cæsaris, quorum ipse auctor erat, agere dicebat, & calebant in interiore ædium parte totius reip. mundinæ: mulier sibi felicior, quam vitis, au- ctionem provinciarum, regnorumque faciebat: restitue- bantur exules, quasi lege, sine lege: quæ nisi auctoritate senatus rescinduntur, quoniam ingressi in spein reip. re- cuperandæ sumus, imago nulla liberæ civitatis relinque- tur. Neque solum commentariis commentitiis, chirogra- phisq; venalibus innumerabilis pecunia congesta in illam domum est, cum, quæ vendebat Antonius, ea se ex actis Cæsaris agere diceret: sed senatus etiam consulta, pecu- nia accepta, falsa referebat, sygraphæ obsignabantur: sena- tus consulta, tanquam facta, ad ætærum referebantur. Hu- jus turpitudinis testes erant etiam exteræ nationes. For dera interea facta: regna data: populi, provinciæque liberatæ: earumque rerum falsæ tabulæ, gemente populo Rom. toto Capitolio figebantur, quibus rebus tanta pecunia una in domo coaccervata est, ut si hoc genus in unum redigatur, non sit pecunia populo Rom. defutura. Is legem etiam ju- dicariam tulit, homo castus atque integer: judiciorum, & juris auctor, in quo nos fefellit. Antesignanos, & mani- pulares, & Alaudas, iudices se constituisse dicebat, ac ille legit aleatores, legit exules, legit Græcos. O confessum judicum præclarum? o dignitatem consilii admirandam! 5 & yet animus apud consilium illud pro reo dicere. Cy- dam Cretensem, portentum insulæ, hominem audacissi- mum, & perditissimum, sed fac ita non esse, num Latine scit? num est & ex judicum genere, & forma? 7 num leges nostras, moresve novit? num denique homines? est enim Creta vobis notior, quam Roma Cydæ. Delectus autem, & notatio judicum, etiam in nostris civibus haberi solet, Gortynium verò judicem quis novit, aut quis nosse potuit? Nam Lyriadem Atheniensem plerique novimus, est enim Phædri, philosophi nobilis, filius: homo præterea festi- vus, ut ei M. Curio, confessore eodem, & collutore, faci- lime possit convenire. Quæro igitur, si Lyriadem citatus judex non responderit, excuseturque Areopagites esse, nec debere eodem tempore Romæ, & Athenis res judicare: ac- cipietne excusationem is, qui quaestioni præterit, Græculi judicis, modo palliati, modo togati? An Atheniensium an- tiquissimas leges negliget? Qui porò ille confessus, dii bo- ni? Cretensis judex, ilque nequissimus, 8 quem ad hunc reus alleget? quomodo accedat? dura natio est, At the- nienles misericordes, puto ne Curium quidem esse crude- lem, qui quotidie periculum fortunæ faciat. Sunt item lecti iudices, qui fortasse excusabuntur, habent enim legitimam excusationem, exsilii causa solum veruisse, nec esse postea restitutos, Hos ille demens iudices legitset: horum nomi- na ad ætærum detulisset: his magnam partem reip. credi- disse, si ullam speciem reip. cogitavisset? Atque ego de no- tis iudicibus dixi, quos minus nostis, nolui nominare: salutatores, citharistas, torum denique comestationis Anto- nianæ chorum, in tertiam decuriam iudicum scitore 9 esse coniectum, hæc causa, cur lex tam egregia, tamque præ- clara, maximo imbris, tempestate, ventis, procellis, turbi- nitus,

55 nitus,

1. Sit patria prius. Scultræ Lambionis patria, nunquam ita loquitur Cicero; & abjudicane omnes miss.
2. Ut quomodo hostium aditus prohibentur castellis & operibus, ita, &c. Sic Pal. quæque loc. nisi quod ita castella, nisi Ferrarii habent, ut quon- dam ad prob. ita castella, &c. spiritibus ab ing. &c. at Manutius & Lambi- nus exhibent nobis 2 aditus ubi prohibentur, ita in primis &c.
3. Deve colonis in agros deducendis. Man. Lib. Gomb. Pal. dec. estende in agrum alio dicitur pr. in quo colonis in agrum.
4. Calibant in iustitiam adsum, &c. Ita quidem Man. & Lamb. sed no- bis in libris non exstat illud calebant, quod plurimum tamen confert sententiæ.

5. Hæc animus. Haud aliter Man. & Lamb. & recte. sed tamen edd. priores & miss. nostris, Pævi animus.
6. Ex iudicium genere & forma. Quidam libri Ferrarii, & fortina.
7. Num leges nostras, &c. Lamb. & Man. cum quod maximum est, leges, malim quod idem habeat ad. occurrunt quædam copos et leges. scripti ta- men nostri in his horum agnoscunt.
8. Quæ ad hunc reus alleget. Sic & Pall. sec. & Mauric. nam vulga- tis, quoniam idem ad hunc, ac Pal. pr. quomodo ad hunc reus alleget? quæ ad- mendum ad hunc accedat?
9. Esse coniectum. Coniectus istud Victoris lib. x. Var. lect. cap. 7. prius enim col. tum, neque aliter miss.

nibus, inter fulmina, & tonitrua ferretur, ut eos iudices haberemus, & quos socios ad epulas hospites habere nemo velit. scelus magnitudo, conscientia malefactorum, delictio ejus pecuniarum, cujus ratio in aede Opis consecrata est, hanc tertiam decuriam excogitavit: nec ante turpius iudices quaeriti, 2 quam honestis iudicibus nocentium filius desperata est. 3 Sed illud os, illam impunitatem caeni fecisse, ut hos iudices legere auderet? quorum lectione duplex imprimeretur reip. dedecus: unum, quod tam turpes iudices essent: alterum, quod patefactum esset, quam multos in civitate turpeis haberemus. 4 Hanc ergo, & reliquas ejus modi leges, etiam si sine vi, salvis auspiciis, essent rogatae, censuram tamen abrogandas. 5 nunc vero cur non abrogandas censuram, quas iudico non rogatas? An illa non gravissimis ignominias, monumentisque huius ordinis ad posteritatis memoriam, sunt notanda, quod uous M. Antonius in hac urbe post urbem conditam palam secum habuit armatos? quod neque reges fecerunt, neque ii, qui, regibus exactis, regnum occupare voluerunt. Cinnam me mini: vidi Sullam: modo Caesarem: hi enim tres post civitatem a L. Bruto liberatam, plus potuerunt quam universa resp. non possum affirmare, nullis telis eos stipatos fuisse: hoc dico, nec multis, & occultis. At hanc pestem agminum armatorum sequebatur: Clastitius, Mustela, Tiro, gladios ostentantes, sui similes greges ducebant per forum: certum agminis locum tenebant barbari lagutarii. cum autem erat ventum ad aedem Concordiae gradus complebantur, lecticae collocabantur. non quod ille scuta ocula esse vellet, sed ne familiares, si scuta ipsi ferrent, laborarent. Illud vero terribilissimum auditu, non modo ad spectu, in cella Concordiae collocari armatos, latrones, si carios: et templo carcerem fieri: 6 operis valvis Concordiae, cum inter subsellia senatus versarentur latrones, patres conscriptos sententias dicere. Huc etiam nisi venirent disturbaturum esse dixit. Magna res, credo, agebatur. de supplicatione referebatur. Veni postredie: ipse non venit. locutus sum de rep. minus equidem liberè, quam mea consuetudo: liberius tamen, quam pericula, minaque postulabant. At ille homo, vehementer, & violentus, qui hanc consuetudinem liberè dicendi excluderet (fecerat enim hoc idem maxima cum laude L. Piso xxx. diebus ante me) inimicinas mihi denuntiavit: adesse in senatu iussit ad xiiii. Kalend. Octob. ipse interea decem & septem dies 7 (ut digestio potius, quam declamatio, videretur) de me in Tiburtino Scipionis declamavit, sitim querens. haec enim ei causa esse solet declamandi. Cum is dies, quo me adesse iusserat, venisset, tamen vero agmine quadrato in aedem Concordiae venit, atque in me absentem orationem ore impurissimo evomit. quo die, si per amicos mihi cupienti in senatum venire licuisset, caedis initium fecisset à me. sic enim statuerat, cum autem semel gladium scelere imbuisset, nulla res ei finem cadendi, nisi defatigatio, & satietas, attulisset. etenim aederat L. frater,

gladiator Asiaticus qui mirrillo Mylasis depugnabat: sanguinem nostrum stiebat, suum in illa gladiatoria pugna multum profuderat. hic pecunias nostras aestimabat: possessiones notabat & urbanas & rusticas: huius mendicitas aviditate conjuncta, in fortunas nostras imminere dividere agros, quibus & quos volebat: nullus aditus erat privato, nulla aequitatis deprecatio. tamen quisque habebat possessor, quantum reliquerat divisor Antonius. Quae quamquam, si leges irritas feceritis, rata esse non possunt: tamen separatim suo nomine notanda censeo: iudicandumque, nullos septem viros fuisse: nihil placere ratum esse, quod ab iis actum diceretur. M. vero Antonius quis est, qui civem postea iudicare potius, quam terribilissimum, & crudelissimum hostem, qui pro Castoris aede sedens, audiente pop. Rom. dixerit, nisi vidorem, vestrum nomen? num putatis, P. C. dixisse eum vin. cius, & quam facturum fuisse? Quid vero, quod in concione dicere ausus est, se, cum magistratu abisset, 9 ad urbem venturum cum exercitu? introiturum, quotiescumque vellet? quid erat aliud, nisi denuntiare populo Rom. servitium? Quod autem eius iter Brundisium? quae festinatio? quae spes, nisi ut 10 ad urbem vel in urbem potius, exercitum maximum adduceret? qui autem dilectus centurionum? quae effrenatio impotentis animi? Cum ejus promissis legiones forsissimae reclamassent, domum ad se venire iussit centuriones, quos bene de rep. sentite cognoverat: eosque ante pedes suos uxorisque suae, quam secum graviter imperator ad exercitum duxerat, iugulari coegit. Quo animo hunc futurum fuisse censetis in nos, quos oderat, cum in eos, quos nunquam viderat, tam crudelis fuisset? & quam avidum in pecuniam locupletum, qui pauperum sanguinem concupisset? quorum ipsorum bona, quanta cunque erant, statim comitibus suis, compotatoribusque descriptis. Atque ille forens infesta iam patria signa Brundisio inferbat: cum Caesar deorum immortalium beneficium, divini animi, ingenii, consilii magnitudine, 11 quamquam sua sponte, eximiaeque virtute, tamen approbatione auctoritatis meae, colonias patriae adiit: veteres nos milites convocavit: paucis diebus, exercitum fecit incitatos latronis impetus retardavit. Postea vero, quam legio Martia ducenti praestantissimum videri, nihil egit aliud, nisi, ut aliquando liberi essemus: quam est imitata quae ita legio. Quo ille nuntio audito, cum senatum vocasset, adhibuissetque consules, qui sua sententia C. Caesarem hostem iudicaret, repente concidit. post autem neque sacrificiis sollempnibus factis, neque votis nuncupatis, 12 non profectus est, sed profugit paludatus. At quo? in provinciam firmissimorum, & fortissimorum civium: qui illum, ne si ita quidem venisset, ut nullum bellum inferret, ferre potuissent: impotentem, iracundum, contumeliosum, superbum, semper poscentem, semper rapientem, semper ebrium. At ille, cujus ne praetam quidem nequitiam quisquam ferre posset, bellum intulit provinciae Galliae: circumfedit Mutinam, firmissimam, & splendidissimum populi Romani coloniam: oppugnat D.

Erurum

1. Quos socios ad epulas hospites habere nemo velit. Invenitur haec lectio in omnibus nostris n. ff. item Ferrarianis. indicat tamen Lambinus Vaticanum exemplar deprehendere illud socios ad epulas; atque inclementissimè invenitur in optimo Victoriano, qui LXXIX. cap. 11. coniecit hospites habere, quin proculdubio nostram hanc scripturam invenerat in libris suis scriptis.

2. Quam honestis iudicibus nocentium filius. Mauricianus iudicis. restat tamen altera in Palli quamvis & illa in Maturantiana.

3. Sed illud os, illam impunitatem caeni fecerunt. Haec est scriptura librorum olim excursorum, atque missi, nam Man. & Lamb. fuisse. Pal. pr. loco caeni habet lacinulam. Sec. vero ita scriptus est ut praeferat omnino caeni & videndum acutioribus, numne heic numerus iudicium mere possit.

4. Hanc ergo & reliquas. Vulgo ego, sed nostrum restat in Palli. Maur. & scriptis aliquot Ferrariis, videturque vehementius.

5. Nunc vero cur non abrogandas. Hae est recepta lectio, at Pal. sec. Maur. ut abrog. sine neganturque non solum abest Pal. pr. sed

etiam cur illud non etiam neglexit Man. ac Lamb.

6. Operis valvis Concordiae. Haud secus etiam Pal. sec. & Mauri. non operis, ut olim cusi.

7. Ut digestio potius quam declamatio videretur. Totum istud abiecit Man. & Lamb. sicut Ferrariis, qui tamen fatetur existare in suis omnibus; idemque testor de Palli.

8. Quam facturum fuisse. Dicitio fuisse, mihi supervacua videtur.

9. Ad urbem venturum cum exercitu. Sic nostri & olim cusi. Man. & Lamb. futurum, si c. plurimarum libris, approbo.

10. Ad urbem vel in urbem potius. Non aliter quoque Pal. sec. retrò impressi tantum, ad urbem potius; tanquam si illud vel in urbem, fuisset lectio varians.

11. Quamquam ego sententia. Est sic quoque in Pal. sec. non ut in olim publicatis eorum & c. tamen.

12. Non profectus est, sed profugit. Habet hoc etiam Pal. sec. negatio enim caeteris edd. veteribus abest, item sed.

1. Valerius

Brutum imperatorem, consulem designatum, civem non sibi, sed nobis, & reip. natum. Ergo Hannibal hostis, civis Antonius? quid ille fecit hostiliter, quod hic non aut fecerit aut faciat, aut molitur, & cogitet? Torum iter Antonii quid habuit, nisi depopulationes, vastationes, caedeis, rapinas? quas non faciebat Hannibal, quia multa ad usum suum reservabat. at hi, qui in horam viveant, non modo de fortunis, & de bonis civium, sed ne de utilitate quidem sua cogitaverant. Ad hunc (dii boni) legatos mitti placet: norunt isti homines formam reip. jura belli, exempla majorum? cogitant, quid populi Rom. majestas, quid senatus severitas postulet? Legatos decernitis: si ut deprecantur, contemneret: si ut imperetis, non audiet; denique quamvis severa legatis mandata dederimus, nomen ipsum legatorum, hunc, quem videmus, populi Rom. resinguet ardorem: municipiorum, atque Italiam frangeret animos. ut omittam hæc, quæ magna sunt; certe ista legatio moram & tarditatem afferet bello. Quamvis dicant, quod quodam audio dicturos: Legati proficiantur: bellum nihilominus pareat: inmen Legatorum nomen ipsum & animos molliet, & belli celeritatem morabitur. MINIMIS momentis, P. C. maximæ inclinationes temporum sunt, cum in omni casu reip. tum in bello, & maxime civili: quod opinio plebique, & fama gubernatur. Nemo quæret, quibus cum mandatis legatos miserimus: nomen ipsum legationis ultro misit, tamen esse signum videbitur. Recedat à Mutina desinat oppugnare Brutum, decedat ex Gallia, non est verbis rogandus, cogendus est armis. non enim ad Hannibalem mittimus, ut à Sagunto recedat, ad quem miserat olim senatus: P. Valerium Flaccum, & Q. Bæbium Tamphilum: qui, si Hannibal non pateret, Karthaginem ire jus si sunt. nostros legatos quò jubebimus ire, nisi paruerit Antonius, & imperatorem, ne coloniam populi Rom. oppugnet? Itane verò? hoc per legatos rogandus est? Quid interest, per deos immortales, utrum hæc urbem oppugnet, an hujus urbis propugnaculum, coloniam populi Rom. prælium causa collocatam? Belli Punici secundi, quod contra majores nostros Hannibal gessit, causa fuit Saguntum oppugnatio: rectè ad eum legati missi mittebantur ad Pœnum, & mittebantur pro Hannibalis hostibus, nostris sociis. Quid simile tandem? nos ad civem mittimus, ne imperatorem populi Rom. ne exercitum, ne coloniam circumledeat, ne oppugnet, ne agros depopuletur, ne sit hostis? Age, si paruerit, hoc civi uti aut volumus, aut possumus? Antè diem XIII. Kalendas Jan. decretis vestris, eum concidistis: constituitis, ut hæc ad vos Kalend. Jan. referrentur, quæ referri videtis, de honoribus, & præmiis bene de rep. meritorum, & merentium: quorum principem judicavistis eum, qui fuit, C. Cæsarem, qui M. Antonii imperus nefarius ab urbe, in Galliam vertit: deinde milites veteranos, qui primi Cæsarem secuti sunt: tum illas cœcetes, divinasque legiones, Martiam, & Quartam, quibus, cum consulem suum non modo reliquissent, sed bello etiam persequebantur, honores & præmia impondistis: eodemque die D. Brutum, præstantissimi civis, edicto allato, atque proposito, factum ejus collaudavistis: quodque ille bellum privato consilio susceperat, id vos auctoritate publica comprobavistis. Quid igitur illo die aliud gistis nisi ut re hostem judicatis Antonium? his vestris decretis aut ille vos æquo animo adspicere poterit, aut vos illum sine

(summo dolore videbitis? Excluserit illum à rep. distraxit? segregavit non solum scelus ipsius, sed etiam, ut mihi videtur, fortuna quadam reip. qui si legatis paruerit, Romanamque redierit: num quando perditis civibus vexillum quò concurrant, defuturam putatis? Sed hoc minus ve-reor, sunt alia, ob quæ magis numquam parebit ille legatis, novi hominis inanium, arrogantiam: novi perditæ consilia amorem, quibus ille est deditus. Lucius quidem frater ejus, utpote qui peregre depugnavit, familiam ducit, si per se ipse sanus, quod nunquam erit; per hos esse ei tamen non licebit. Teretur interea tempus: belli apparatus refrigerent, unde est adhuc bellum, nisi ex retardatione, & mora? ut primum post discessum latronis, vel potius desperatam iugam, liberè senatus haberi potuit; semper flagitavi, ut convocaremur. quo die primum convocati sumus, cum designati consules non adessent, jeci, sententia mea, maximo vestro consensu, fundamenta reip. seriùs omnino, quàm decuit: nec enim ante potui: sed tamen si ex eo tempore dies nullus intermissus esset, bellum profecto nullum haberemus. OMNE MALUM nascens facile opprimitur: inveteratum, fit plerumque robustius. Sed tum expectabantur Kalendæ Jan. fortasse non rectè. Verum præterita omittamus, etiamne hanc moram afferemus, dum proficiantur legati? dum reverantur? quorum expectatio dubitationem belli afferet. BELLO autem dubio, quod potest studium esse delectus? Quamobrem, P. C. senatorum mentionem nullam censeo faciendam: rem administrandam arbitrator sine ulla mora, & confestim gerendam: tumultum decerni, iustitiam iudici, sagax sum dico oportere, delectum haberi, sublati vacationibus in urbe, & in Italia, præterea Gallia tota, quæ si erunt facta, opinio ipsa, & fama vestra severitatis obruet scelerati gladiatoris amentiam, sentiet sibi bellum cum rep. esse sulceptum, experietur contententis senatus nervos, atque vireis nam nunc quidem partium contentionem esse distat, quarum partium? alteri vincti sunt, alteri sunt à mediis C. Cæsaris partibus, nisi forte Cæsaris partem à Panfa, & Hirtio consilibus, & à filio C. Cæsaris oppugnari putamus. Hoc verò bellum non est ex diffensione partium, sed ex nefaria spe perditissimorum civium excitatum: quibus bona, fortuna, quæ nostræ notatæ sunt, & jam ad cuiusque opinionem distributa. Legi epistolam Antoniiquam ad quemdam septemvirum, capitalem hominem, collegam suum, miserat. Quid concupiscas, TV VIDERIS: QUOD CONCVPIVERIS, CERTA HABEBIS. Hæc ad quem legatos mittamus: cui bellum moremur inferre: qui ne forti quidem & fortunas nostras destituit: sed libidini cuiusque nos ita ad-dixit, ut ne sibi quidem quidquam integrum quod non alicui promissum jam sit, reliquerit, cum hoc P. C. bello, bello, inquam, decernendum est idque confestim, legatorum tarditas repudianda est. Qua propter, ne multa nobis quoti-die decernenda sint: consilibus totam rempub. committendam censeo, hisque permitendum, ut temp. delendant, provideantque, ne quid reip. detrimenti accipiat: censeoque ut his, qui in exercitu Antonii sunt, ne sit ea res fraudi, si ante Kalendæ Febr. ab eo discesserint. Hæc si cœnueritis, patres conscripti brevi tempore libertatem populi Rom. auctoritatemque vestram recuperabitis. sin autem lenius ageris: tamen eadem, sed fortasse seriùs decerneretis. De rep. quoad retulistis, satis decrevisse videor. Altria res est de

SS 2

1. P. Valerium Flaccum, Reperi in Pal. sec. quod Ferrarius in suis, minime scilicet convenire cum vulgatis in cognomine hujus legati, habet is autem Aufulem ut fuerit forte, P. Valerium A. N. Flaccum, hoc est, A. N. N. patrem, sed quis illi eximus?
 2. Nihil paraverit Antonius, ut Imper. Sic. oppugnet. Er ab omnibus miss. Ferrarius stabilique Pal. sec. mai. hæc tenus coleravimus, Antonius ad eum nostrum mittimus, ut imperatorem, &c. quæ media hæc inculeat ex his quæ mox deinde sequentur.
 3. Mitterentur pro Hannibale hostibus nostris sociis. Nihil diverit ab

hac scriptura Pal. sec. nisi quod præerat Hannibale. Vulgata vetustius, mit. pro Hannibale hostib. nostris & sociis. posterior, mittit. ad Hanni-lem pro hostib. nostris & sociis.
 4. In Galliam vertit. Lambinus, aversit, quod & in libro Maur.
 5. Fortunas nostras distituit. Hæc est lectio vulgata, aliquæque, quæm Ferrarianam, designavisti. Pal. sec. hæc deficit neque redit ad officium, nisi Oratioe septima. ar. præ. habet distituit: de quo tu Meursi. & tu Sibi-beræ cogitabitis.

honoribus: de quibus deinceps intelligo esse dicendam. Sed qui ordo in sententiis rogandis servari solet, eundem tenebo in viris fortibus honorandis. A Bruto igitur, consule designato, more majorum capiamus exordium: cuius ut superiora omittam, quæ sunt maxima illa quidem, sed adhuc hominum magis *judicium*, quam publicè laudata; quibusnam verbis ejus laudes hujus ipsius temporis confestim possumus? neque enim ullam mercedem tanta virtus, præter hanc laudis, gloriaque desiderat, quæ etiam si careat, tamen sit seipsa contenta, atque in memoriis gratorum civium, tamquam *in luce*, posita lætetur. laus igitur iudicii, testimoniique vestri, tribuenda Bruto est. Quamobrem his verbis, P. C. senatusconsultum faciendum censeo: C. M. D. BRUTVS, imp. cos. designatus, provinciam Galliam in senatus, populique Rom. potestate teneat: cumque exercitum tantum, tam brevi tempore, summo studio municipiorum, coloniarumque provincie Gallie, optimè de reip. merita, merentisque, conscripserit, compararit: id eum rectè, & ordine, exque reip. fecisse: idque D. Bruti præstantissimum meritum in reip., senatus, populique Rom. gratum esse, & fore. itaque senatum, populique Rom. existimare, D. Bruti, imp. cos. designati opera, consilio, virtute, incredibilique studio, & consensu provincie Gallie, reip. *difficillimo tempore* esse subventum. Huic tanto merito Bruti, P. C. tantoque in reip. beneficio, quis est tantus honos, qui non debeatur? nam si M. Antonio potuisset Gallia, si oppressis municipiis, & colonis imparetis, in illam ultimam Galliam penetrare potuisset: quantus reip. terror impenderet? dubitaret, credo, homo amentissimus, atque omnibus consiliis præceptis, & devius, non solum cum exercitu suo, sed etiam cum omni immanitate barbarie bellum inferre nobis: ut ejus furorem ne Alpium quidem muro cohibere possemus. Hæc igitur habenda gratia est D. Bruto, qui illum, nondum interposita auctoritate vestra, suo consilio, atque iudicio, non ut consulem recepit, sed, ut hostem, arcuit Gallia; seque obsideri, quam hanc urbem, maluit. Habeat ergo hujus tanti facti, tamque præclari decreto vestro testimonium *sempiternum*: Galliaque, quæ semper præsidet, atque præsedet huic imperio, libertati que communi, merito, vereque laudetur, quod se, suasque vireis non tradidit sed opposuit Antonio. Atque etiam M. Lepido pro ejus egregiis in reip. meritis decernendos honores quam amplissimos censeo. semper ille populum R. liberum voluit, maximumque signum illo die dedit voluntatis, & iudicii sui, cum, Antonio diadema Cesari imponente, se avertit, gemituque & moestitia declaravit, quantum haberet odium *servitutis*: quam populum Rom. liberum cuperet: quam illa, quæ tulerat, temporum magis necessitate, quam iudicio tulisset. Quanta vero is moderatione usus sit in illo tempore civitatis, quod post mortem Cesaris consecutum est, quis nostrum oblivisci potest? Magna hæc: sed ad majora properat oratio. Quid enim, (o dii immortales!) admirabilius omnibus gentibus, quid optatius populo Rom. accidere potuit, quam, cum bellum civile maximum esset, cuius belli exitum omnes timeremus, *sapientia* ejus id potius extingui, quam armis, & ferro rem in discrimen adducere? Quod si eadem ratio Cesaris fuisset, in illo tæro, miseroque bello: ut omittam patrem, duos Cn. Pompeii, summi, & singularis viri, filios incolumem habere: quibus certè *pretia* fraudi esse non debet. Utinam omneis M. Lepidus servare potuisset, facturum fuisse declaravit in eo, quod potuit, cum Sextum Pompeium restituit civitati, maximum ornamentum reipublicæ, clarissimum monumentum clementie suæ, gravis illa fortuna populi Romani, grave factum, Pompejo enim patre, quod imperii populi Romani

lumen fuit, extincto, interfectus est patris simillimus filius. Sed omnia mihi videntur deorum immortalium iudicio expiata, Scs. Pompejo reip. conservato. Quam ob causam iustam, atque magnam, & quod periculosissimum civile bellum, maximumque, humanitate, & sapientia sua M. Lepidus ad pacem, concordiamque convertit, senatusconsultum his verbis censeo perscribendum: C. M. A. M. LEPIDO, imp. pontifice max. sapienter, resp. & bene, & feliciter gesta sit, populique Rom. intellexerit, ei dominatum regium maxime displicere: cumque ejus opera, virtute, consilio, singularique clementia, & mansuetudine bellum acerbissimum civile sit restitutum: Sextusque Pompejus, Cn. F. Magnus, hujus ordinis auctoritate ab amicis discesserit, & à M. Lepido, imp. pont. max. summa senatus, populique Rom. voluntate civitati restitutus sit: senatum, populumque Rom. pro maximis, plurimisque in reip. M. Lepidi meritis, magnam spem in ejus virtute, auctoritate, felicitate, reponere otii, pacis, concordie, libertatis: ejusque in reip. meritum senatum, populumque Rom. memorem fore, eique *sanam equitatem* inauratam in Rostris, aut quo alio loco in foro vellet, ex hujus ordinis sententia statui placere. qui honos, P. C. mihi maximus videtur, primum, quia iustus est, non enim solum datur propter spem temporum reliquorum, sed pro amplissimis meritis redditur: nec vero cuiquam possumus commemorare hunc honorem à senatu tributum iudicio senatus soluto, & libero. Venio ad C. Cesarem, P. C. qui nesci fuisset, quis nostrum esse potuisset? à dolabat ad urbem à Brundisio homo impotentissimus, ardens odio, animo hostili in omneis bonos, cum exercitu, Antonius, quid hujus audacia, & scelere poterat opponi? nondum illos duces habebamus, non copias: nullum erat consilium publicum, nulla libertas: dandæ cervices erant crudelitati nefarie: fugam quærebamus omnes, quæ ipsa exitum non habebat. Quis tum nobis, quis populo Rom. obtulit hunc *divinum adulescentem*, deus, qui, cum omnia ad perniciem nostram pestifero illi civi paterent, subito præter spem omnium exortus, prius consecit exercitum, quem furor M. Antonii opponeret, quam quisquam hoc eum cogitare suspicaretur. Magni honores habiti Cn. Pompejo, cum esset adulescens: & quidem jure subvenit enim reip. Sed atate multo robustior, & militum ducem quarentium studio parator, & in alio genere belli, non enim omnibus Sulla *causa grata* declarat multitudi proscritorum, tot municipiorum maxime calamitates. Cesar autem annis multis minor, veteranos cupientes jam requiescere, armavit: eam complexus est causam, quæ esset lenatui, quæ populo, quæ cunctæ Italiae, quæ diis omnibus *gratissima*. Et Pompejus ad L. Sullam maximum imperium, victoremque exercitum accessit: Cesar se ad neminem adjunxit: ipse princeps exercitus facienda, & præfidi comparandi fuit. Ille in adversariorum partibus agrum Picenum habuit inimicum: hic ex Antonii amicis, sed amicioribus libertatis, contra Antonium præfidi Antonii dominatus oppressus est. Demus igitur imperium Cesari: sine quo res militaris administrari, teneri exercitus, bellum geri non potest. sit pro patre eo jure, quo qui optimo, qui honos, quamquam est magnus *illi atati*, tamen ad necessitatem rerum gerendarum, non solum ad dignitatem valet. Itaque illa quæramus, quæ vix hodierno die consequemur. Sed spero fore, hujus adulescentis ornandi, honorandique & nobis, & populoque Rom. potestatem, hoc autem tempore ita censeo decernendum: QUOD C. CESAR, C. F. pont. pro pr. summo reip. tempore milites veteranos ad libertatem populi Rom. cohortatus sit, eosque conscripserit: quodque

quodque legio Martia, Quartaque summo studio, optimoque in remp. consensu, C. Casare duce & auctore, remp. libertatem populi Rom. defendant, defenderint: & quod C. Casar, pro pr. Gallia provinciae cum exercitu subsidio profectus sit: equites, sagittarios, elephantos in suam, populique Rom. potestatem redegerit, C. Cassillimoque reip. tempore, salutis, dignitatisque populi Rom. subvenit: ob eas causas senatui placere, C. Casarem, C. F. pontificem, propraetorem, senatorem esse, sententiamque loco praetoris dicere: ejusque rationem, quemcumque magistratum appetit, ita haberi, prout haberi lege liceret, si anno superiore quæstor fuisset. Quid est enim, P. C. cur eum non quam primum amplissimos honores capere cupiamus? Lege vs enim annalibus cum grandioris ætatem ad consulatum constituebant, adolescentiæ temeritatem verebantur. C. Casar ineunte ætate docuit, ab excellenti, eximiaque virtute progressum ætatis expectari non oportere. Itaque majores nostri, veteres illi, admodum antiqui, leges annales non habebant: quas multis post annis attulit ambitio, ut gradus essent petitionis inter æquales, ita sæpe magna in dolos virtutis, prius quam reip. prodesse potuisset, exstincta fuit. At verò apud antiquos, Rulli, Decii, Corvini, multique alii recentiore autem memoria, superior Africanus, T. Flaminius, admodum adolescentis consules facti, tantas res gesserunt, ut populi Rom. imperium auxerint, nomen ornarint. Quid Macedo Alexander? cum ab ineunte ætate res maximas gerere coepisset, nonne tertio & tricesimo anno mortem obiit? quæ est ætas nostris legibus decem annis minor, quam consularis. ex quo judicari potest, VIRTUTIS esse, quam ætatis cursum celeriores. Nam quod iis, qui Casari invident, simulant, se timere: ne verendum quidem est, ut tenere se possit, ut moderari, ne honoribus nostris elatus intemperantius suis opibus utatur. EA NATURA rerum est, P. C. ut, qui sensum vera gloriæ cepit, quique se ab senatu, ab equitibus, populoque Rom. universo senserit civem earum haberi, salutaremque reip. nihil cum hac gloria comparandum putet. Utinam C. Casari, patri dico, contigisset adolescenti, ut esset senatus, atque optimo cuique carissimus. quod cum confectui neglexisset: omnem vim ingenii, quæ summa fuit in illo, in populari levitate consumpsit. Itaque cum respectum ad senatum, & ab bonis non haberet, eam sibi viam ipse patefecit ad opes suas amplificandas, quam virtus liberi populi ferre non posset. Ejus autem filii longissimè diversa ratio: qui cum omnibus est, tum optimo cuique, carissimus. in hoc spes libertatis posita est: ab hoc accepta jam salus: huic summi honores & exquiruntur, & parati sunt. Cujus igitur singularem prudentiam admiramur, ejus stultitiam timemus: quid enim stultus, quam inutilem potentiam, invidiosas opes, cupiditatem dominandi præcipitem & lubricam anreferre vera, gravi, solida gloriæ? An hoc vidit puer: si ætate processerit, non videbit? At est quibusdam inimicus clarissimis, atque optimis civibus. Nullus iste ti-

mor esse debet. omnes Casar inimicitias reip. condonavit: hanc sibi judicem constituit, hanc moderatricem omnium factorum. Ita enim ad remp. accessit, ut eam confirmaret, non ut everteret, omneis habeo cognitos sensus adolescentis. nihil est illi rep. carius, nihil vestra auctoritate gravius, nihil bonorum virorum iudicio optatius, nihil vera gloria dulcius. Quamobrem ab eo non modo nihil timere, sed majora, & meliora expectare debetis: neque, in eo, qui ad D. Brutum obsidione liberandum profectus sit, timere, ne memoria maneat domestici doloris, quæ plus apud eum possit, quam salus civitatis. Audebo etiam obligare fidem meam, P. C. vobis, populoque Rom. quod profecto, cum me nulla vis cogeret, facere non audebam, pertimesceremque in te maxima periculosam opinionem temeritatis: promitto, recipio, spondeo, patres conscripti, C. Casarem, talem semper fore civem, qualis hodie sit, qualemque eum maximè esse velle, & optare debemus. Quæ cum ita sint, de Casare satis hoc tempore distum habebō. Nec verò de L. Egnatuleio, fortissimo, & constantissimo cive, amicissimo reip. silendum arbitror: sed tribuendum testimonium virtutis egregiæ, quod is legionem quartam ad Casarem adduxerit, quæ præsidio consulibus, senatui, populoque Rom. reique pub. esset: ob eam causam placere, uti L. Egnatuleio triennium ante legitimum tempus magistratus petere, capere, gerere liceat. In quo, P. C. non tam commodum tribuatur L. Egnatuleio, quam honos, in tali enim re satis est nominari. De exercitu autem C. Casaris ita censeo decernendum: Senatui placere, militibus veteranis, qui Casaris, pontificis, auctoritatemque hujus ordinis defenderint, atque defendant, his, liberisque eorum, militiæ vacationem esse: utique C. Pansa, A. Hirtius, consules, alter, ambove, cognoscerent, qui ager his coloniis esset, quod milites veterani deducti essent, qui contra legem Juliam possideretur, ut is militibus veteranis divideretur: de agro Campano separatim cognoscerent, inirentque rationem de commodis militum veteranorum augendis: legionique Martiæ, & legionis quartæ, & iis militibus, qui de legionibus secundæ, tricesimaquinta, ad C. Pansam, A. Hirtium, consules, venissent, suaque nomina dedissent: quod iis senatus, populi que Rom. libertas carissima sit, & fuerit, vacationem militiæ ipsis, liberisque eorum esse placere; extra tumultum Gallicum Italicumque: easque legiones, bello confecto, missas fieri placere: quantumque pecuniam militibus earum legionum in singulos C. Casar, pontifex, propraetor pollicitus sit, tantam dari placere: utique C. Pansa, A. Hirtius, consules, alter, ambove, rationem agri habeant, qui sine injuria privatorum dividi possit: isque militibus legionis Martiæ, & legionis quartæ ita daretur, assignaretur, ut quibus militibus amplissimè dati, assignati essent. Dixi ad ea omnia, consules, de quibus retulistis: quæ si sint sine mora, matureque decreta, facilius apparabit ea, quæ tempus, & necessitas flagitat, celeritate autem opus est: quæ ceterum usque bellum, ut sæpe dixi, nullum haberemus.

M. TULLII CICERONIS
M. TULLII CICERONIS
IN

M. ANTONIUM AD QUIRITES,
PHILIPPICA SEXTA.
ORATIO QUADRAGESIMA OCTAVA.

SYNOPSIS.

Docet populum quid altum sit in senatu adversus Antonium: & eum hortatur ad bellum Antonio inferendum.

UDITA vobis esse arbitror, Quirites, quae sint acta in senatu, quae fuerit cuiusque sententia. res enim ex Kal. Jan. agitata, paulo ante confecta est: minus quidem illa severè, quam decuit, non tamen omnino dissolutè. mora est allata bello, non causa sublata. Quamobrem, quod quaesivit à me P. Apulejus, homo & multis officiis mihi, & summa familiaritate conjunctus, & vobis amicissimus, ita respondebo, ut ea, quibus non interfuis, nosse possitis. Causa fortissimis, optimisque consulis Kalendis Januar. de re publica primum referendi fuit ex eo, quod XIII. Kalendas Jan. senatus me auctore decrevit. Eo die primum, Quirites, fundamenta iacta sunt reip. Fuit enim longo intervallo àta liber senatus, ut vos aliquando liberi essetis. Quo quidem tempore, etiam si ille dies vitæ finem mihi allaturus esset, satis magnum ceperam fructum, cum vos uni versi una mente, atque voce iterum à me conservatam esse rempublicam conclamastis. Hoc vestro iudicio tanto, tamque praclaro excitatus, ita Kalendis Jan. veni in senatum, ut meminissim, quam personam impositam à vobis sustinerem. Itaque bellum nefarium illatum reipub. cum viderem, nullam moram interponendam insequendi M. Antonium paravi: hominemque audacissimum, qui multis nefariis rebus ante commissis, hoc tempore imperatorem populi Romani oppugnaret, coloniam vestram fideissimam, fortissimamque obsideret, bello censui persequendum: rutilam esse decerni, iustitiam edici, saga sumi, dixi placere: quo omnes acriter, graviusque incumbere ad ulciscendas reip. iniurias, si omnia gravissimi belli insignia suscepta à senatu viderent. Itaque hac sententia, Quirites, sic per triduum valuit, ut, quamquam discessio facta non esset, tamen, praeter paucos, omnes mihi assensuri viderentur. Hodierno autem die, nescio qua objecta re, remisit senatus fuit, nam plures eam sententiam securi sunt, ut, quantum senatus auctoritas, vestraque consensus apud Antonium valiturus esset, per legatos experiremur. Intellego, Quirites, à vobis hanc sententiam repudiari: neque iniurias ad quem enim legatos? ad eumne, qui pecunia publica dissipata, atque effusa, per vim, & contra auspicia impositis populo Rom. legibus, fugata concione, obsessio senatu, ad opprimendum reipub. Brundisio legiones à se esserit? ab his relictus cum latronum manu in Galliam irruerit? Bru-

tum oppugnet? Mutinam circumfedeat? quae vobis potest cum hoc gladiatore conditioni, aequitatis, legationis esse communitas? Quamquam, Quirites, non est illa legatio, sed denuntiatio belli, nisi paruerit. ita enim est decretum, ut si legati ad Hannibalem mitterentur, mittuntur enim qui nuntient, ne oppugnet consulem designatum, ne Mutinam obsideat, ne provinciam depopuletur, ne delectus habeat; sit in senatus, populi que Rom. potestate. Facile verò huic denuntiationi parbit, ut in patrum conscriptorum, atque in vestra potestate sit, qui in sua numquam fuerit! Quid enim ille umquam arbitrio suo fecit, semper contractus, quò libido rapuit, quò levitas, quò furor, quò violentia? semper cum duo dissimilia genera tenuerunt, lenonum, & latronum: ita domesticis stupris, forensibus patriciis delectatur, ut mulieri citius avarissimae paruerit, quam senatu, populoque Rom. Itaque quod paulo ante feci in senatu, faciam apud vos. testificor, denuntio, ante praedico, nihil M. Antonium eorum, quae sunt legati mandata, facturum: vastaturum agros, Mutinam obsessurum, delectus, quò possit, habiturum. is est enim ille, qui semper lenatus iudicium, & auctoritatem, semper voluntatem vestram, potestatemque contemserit. An ille id faciat, quòd paulo ante decretum est, ut exercitum citra flumen Rubiconem, qui finis est Galliae, educeret, dum ne propius urbem Romanam CC. mill. admoveat? huic denuntiationi ille pareat? ille se fluvio Rubicone CC. mill. circumscriptum esse patiat? non in est Antonium, nam si esset: non commisisset, ut ei senatus, tamquam Hannibali initio belli Punici, denuntiaret, ne oppugnaret Saguntum. Quòd verò ita advocatur à Mutina, ut ab urbe, tanquam pestifera flamma, arceatur, quam habet ignominiam? quòd iudicium senatus? Quid, quòd à senatu dantur mandata legatis, ut D. Brutum, militesque eius adeant, iisque demonstrant, sua in temp. merita, beneficiaque eorum grata esse senatu, populoque Romano, eisque eam rem magnae laudi, magnaque honori fore? passurumne censetis Antonium introire Mutinam legatos? exire inde tuto? numquam patietur, mihi credite novi violentiam, novi impudentiam, novi audaciam, nec verò de illo, sicut de homine aliquo debemus, sed ut de importunissima bellua cogitare. Quae cum ita sint, non omnino dissolutum est, quòd decrevit senatus. habet atrocitatis aliquid legatio: utinam nihil haberet more nam cum P. L. R. I. S. Q. V. E. in reb. gerendis tarditas, & procrastina-

Genera tenuerunt, lenonum & latronum: ita, &c.] Est à mss. Ferraril, etiam adscitur Palatinus. Vulgati tamen prius, genera lenonum & latro-

um, ita, &c. delectatur nihil forte pejus, alterum tamen arripere Manutius & Lambinus.

his odiosa est: tum hoc bellum indiget celeritatis. succurrendum est D. Bruto: omnes undique copias colligendæ: & horam exhibere nullam in tali cive liberando sine scelere non possumus. An ille non potuit, si Antonium consulens, si Galliam Antonii provinciam iudicasset, legiones Antonio, & provinciam tradere? domum redire? triumphare, primus in hoc ordine esse, quo ad magistratum iniret, & sententiam dicere, quid negotii fuit? Sed, cum se Brutum esse meminisset, vestraque libertati natum non otio suo: quid egit aliud, nisi ut parè corpore suo Gallia prohiberet Antonium? Ad hunc utrumque legatos, an legiones ire oportebat? Sed præterita omittamus. Propere legati, quod video esse facturos, vos saga parate. est enim ita decretum, ut, si ille auctoritas senatus non paruisse, ad saga iretur: ibitur: non parebit: nos amissos tot dies rei gerendæ queremus. Non metuo, Quirites, ne cum audierit Antonium, me hoc in senatu, & in conelone confirmasse, numquam illum futurum in senatus potestate, refellendi mei causa, ut ego nihil vidisse videar, vercat se, senatus pareat. numquam faciet: non inuidebit huic meæ gloriæ: malet, me sapientem à vobis, quam se modestum existimari. Quid? ipse si velit, num etiam L. fratrem passurum arbitramur? nuper quidem dicitur ad Tibur, ut opinor, eum ei labare M. Antonius videretur, mortem fratri esse minitatus. Etiamne ab hoc mirillone Asiatico senatus mandata, legatorum verba audientur? nec enim secerni à fratre poterit, tanta præsertim auctoritate. nam hic inter illos Africanus est: plurius habetur, quam L. Trebellius, plurius, 3 quam T. Plancus, adolegens nobilis: qui omnibus sententiis maximo vestro plausu condemnatus, nescio quomodo se coniecit in turban, atque ita moestus rediit, ut retractus, non reversus videretur: sic contemnit, tamquam si illi aqua, & igni interdiclum sit, aliquando negat ei locum esse oportere in curia, qui incenderit curiam. Nam Trebellium valde jam diligit: oderat tunc, cum ille tabulis novis adversabatur: jam fert in oculis, postquam ipsam Trebellium vidit sine tabulis novis saluum esse non posse. audisse enim vos arbitror, Quirites, quod etiam videre potuistis, quorundam sponsores, & creditores L. Trebellii convenire. O fides (hinc enim puto Trebellium fuisse cognomen) quæ potest esse major fides, quam fraudare creditores? domo profugere? propter æs alienum venire ad arma? ubi plausus ille in triumpho est? ubi ad illitas delata summo studio bonorum? quis est, qui hunc non casu existimet recte fecisse? nequitia est, scelus est. Sed redeo ad amores, deliciasque nostras, L. Antonium, qui vos omnes in fidem suam recepit, negatis? nnn quisquam est vestrum, qui tribum non habeat? certe nemo. Atqui illum quinque & triginta tribus patronum adoptant. Rursus reclamatis? Adipicite à sinistra illam equestrem statuam inauratâ, in qua quid inscriptum est? QVINQUE, ET TRIGINTA TRIBVS PATRONO. Populi Rom. igitur est patronus L. Antonius? malam quidem illi pestem. Clamori enim vestro assentior, non modò hic latro, quem clientem habere nemo velit: sed quis umquam tantis opibus, tantis rebus gestis fuit, qui se populi Rom. victoris, dominique omnium gentium tutorem dicere auderet? in foro, L. Antonii statuam videmus: 4 sicut illam Q. Tremuli, qui Hermicos devicit, ante Castoris. O impudentiam incredibilem! tantumne sibi sumis, quia Mylasis mirillio Thracem jugulavit, familiarem suum? quonam modo istum ferre possemus, si in hoc foro,

spectantibus vobis, depugnasset? Sed hinc una statua, altera ab equitibus Roman. equo publico: qui item adseribunt, PATRONO. Quem umquam iste ordo patronum adoptavit? quemquam, debuit me, sed me omitto, quem censorem? quem imperatorem? agrum his divisit. O fardidos, qui acceperunt? improbum, qui dederit? Statuerunt etiam tribuni militares, qui in exercitiis Cæsaris duobus fuerunt. Quis est iste ordo? multi fuerunt multis in legionibus per tot annos, his quoque divisit Semurium. Caropus Martius restabat, nisi prius cum fratre fugisset. Sed hac agrorum assignatio paullo antè, Quirites, L. Cæsaris, clarissimi viri, & præstantissimi senatoris sententia dissoluta est. hinc enim assenti, septemvirum acta suscipimus. Jacent beneficia Nuculæ: friget patronus Antonius, nam possessores animo æquiore discedent: nullam impensam fecerunt: nondum instruxerant, partim quia non confidebant, partim quia non habebant. Sed illa statua palmaris, de qua, si meliora tempora essent, non possem sine risu dicere: L. ANTONIO IANI MEDII PATRONO. Itane? Janus medius in L. Antonii clientela sit? quis umquam in illo Jano inventus est, qui L. Antonio mille nummum ferret expensum. Sed nimis multa de nugis: ad causam, bellumque redeamus: quamquam non alienum fuit personas quasdam à vobis recognosci: ut quibuscum bellum gereretur, possitis taciti cogitare. Ego autem vos hortor, Quirites, ut, etiam si melius aliud fuit, tamen legatorum reditum expectetis animo æquo, celeritas detracta de causa est: boni tamen aliquid accessit ad causam, cum enim legati renuntiarent, quod certe renuntiabant, non in vestra potestate, non in senatus esse Antonium: quis erit tam improbus civis, qui illum civem habendum putet? Nunc enim sunt pauci illi quidem, sed tamen plures, quam rep. dignum est, qui ita loquantur. Ne legatos quidem expectabimus? Istam certe vocem, simulationemque clementiæ, extorquebit iis res ipsa publica. Quo etiam, ut confitear vobis, Quirites, minus hodierno die contendi, minus laboravi, ut mihi senatus assentiens tumultum decerneret, saga sumi juberet. malui viginti diebus post sententiam meam laudari ab omnibus, quam à paucis hodie vituperari. Quapropter, Quirites, expectate legatorum reditum, & paucorum dierum molestiam devorate, qui cum redierint, si pacem afferent: cupidum me, si bellum: providum iudicatore. An ego non provideam meis civibus? non dies, noctesque de vestra libertate, de reip. salute cogitem? Quid enim non debeo vobis, Quirites, quem vos à se oratis, hominibus nobilissimis, omnibus honoribus, prætulistis? an ingratus sum? quis minus? qui, partis honoribus, eosdem gessi in foro labores, quos in petendis, rudis in republica? quis exercitior, qui viginti jam annos bellum geram cum improbis civibus? Quamobrem, Quirites, consilio, quantum potero, labore plus panè, quam potero, excubabo, vigi-laboque pro vobis, etenim quis est civis, præsertim hoc gradu, quo me vos esse voluistis, tam oblitus beneficii vestri, tam immemor patriæ, tam inimicus dignitatis suæ, quem non excitet, non inflammet tantus vester iste consensus? multas, magnasque habui consul conciones, multis interfui, nullam umquam vidi tantam, quanta nunc vestra est. Unum sentitis omnes, unum studetis, M. Antonii conatum avertere à rep. futorem extinguere, opprimere audaciam, idem volunt omnes ordines: eodem incumbunt municipia, coloniz, cuncta Italia. Itaque senatus

§§ 4

1. Horam exhibere nullam in tali cive liberando sine scelere non possumus. Hæc est lectio omnium ferè missive retinendam putavi, contra Ferrarium ac Lambinum, quibus placebat, eximere, & excubare, sed sine ratione apocryphos tamen mos suggesterat, horam exhibere nullam. Monuit C. Puteanus, Petrum Delbenium passisse reponendum, miram exhibere nullam, quod & ipsi probabatur. 2. Sententiam dicere, quid negotii fuit? illud sicut dicitur, obliet omnes libros hodie, sed non hæret in vob. edd. aut ill. postis, ma-

navit forte à libris Fæcni aut Mærci.

3. Quam T. Plancus, adolegens nobilis: qui, etc. Editio Lambini amplius Plancus, quam Eximius, adolegens nobilis Plancus, qui, etc. quod tamen non exstat in nostris, aut Manutiana.

4. Sicut etiam Q. Tremuli, Trebelli missive, unde fecit Tremelli Ferrarius, malui ego Tremuli, fuit enim cognomen Marciorum, de quo videndus amicus noster Stephanus Pighius libro v. Faltherum.

tum sua sponte bene firmum, *firmiorem* vestra auctoritate fecistis. Venit tempus, Quirites, serius omnino, quam dignum populo Rom. fuit: sed tamen ita maturum, ut differri jam hora non possit. fuit aliquis fatalis casus, ut ita dicam, quem tulimus, quoquo modo ferendus fuit. nunc, si quis erit, erit voluntarius. populum Rom. servire fas

non est: quem dii immortales omnibus gentibus imperare voluerunt. res in extremum est adducta discrimen: de libertate decernitur. aut vincatis oportet, Quirites, quod profecto & pietate vestra, & tanta concordia consequemini, aut quidvis potius, quam serviat. ALIÆ nationes servitute pati possunt, i populi Romani est propria libertas.

1. Populi Romani est propria libertas. Pal. sec. P. R. rei est propria libertas.

M. TULLII CICERONIS

IN

M. ANTONIVM AD QVIRITES,
PHILIPPICA SEPTIMA.

ORATIO QVADRAGESIMA NONA.

SYNOPSIS.

¶ Bellum omnino necessarium esse adversus Antonium.

PARVIS de rebus, sed fortasse necessariis consulimur; P. C. De Appia via, & de Moneta, consul: de Lupercis tribunus pleb. refert: quarum rerum etiam facilis explicatio videtur, tamen animus aberat à sententia, suspensus curis majoribus. Adducta est enim, P. C. res in maximum periculum, & extremum panē discrimen. Non sine causa legatorum istam missionem semper timui, nunquam probavi: quorum reditus quid sit allaturus, ignoro: *expectatio* quidem quantum afferat languoris animis, quis non videt? non enim se tenent ii, qui senatum dolent ad auctoritatis pristinae spem reviviscere, conjunctū huic ordini populum Rom. conspirantem Italiani, paratos exercitus, expeditos duces, jam nunc fingunt responsa Antonii, eademque defendunt, alii, postulare ipsū, ut omnes exercitus dimittantur. Scilicet legatos ad eum misimus, non ut pareret, & dicto audiens esset huic ordini, sed ut conditiones ferret, leges imponeret, referare nos exteris gentibus Italiani juberet: se praesertim incolumi, à quo majus periculum, quam ab ullis nationibus extimescendum est, alii, remittere eum nobis Galliam citeriorem: illam ultimam postulare. Praeterea: ex qua non legiones solum, sed etiam nationes ad urbem conetur adducere: alii, nihil eum jam nisi modesti postulare. Macedoniam suam vocat omnino: quoniam C. frater est inde revocatus. Sed quæ provincia est, ex qua illa fax excitare non possit *incendium*? Itaque iidem, quasi providi cives, & senatores diligentes, bellicum me cecinisse dicunt. Suscipiunt partis patrocinium, qui sic disputant: irritari Antonium non oportuit: nequam est homo, ille, atque confidens: multi, praeterea, improbi (quos quidem à se primum numerare possunt, qui haec loquuntur) eos cavendos esse denuntiant. Utum igitur in nefariis civibus ulciscendis, cum possit, an pertimescendis, diligentior cautio est? Atque haec illi loquuntur, qui quondam propter levi-

tatem populares appellabantur. ex quo intelligi potest, animo illos abhorruisse semper ab optimo civitatis statu, non voluntate fuisse populares. qui enim convenit, ut, qui in rebus improbis populares fuerint, iidem in re una maxime populari, quod eadem salutaris populo Rom. sit, improbos se, quam populares esse malint? me quidem semper (ut fecit) adversarum multitudinis temeritati, hæc fecit præclarissima causa popularem. Et quidem dicuntur, vel potius iidem ipsi se dicunt consulareis: quo nomine dignus est nemo, nisi qui tanti honoris nomen potest sustinere. Faveas tu, hosti? litteras tibi ille mittat de sua spe rerum secundarum: eas tu laxus proferas? recites? describendas etiam des improbis civibus eorum augeas animos? bonorum spem, virtutemque debilitas? & re consularem, aut senatorem, aut denique civem putes? Accipiet in optimam partem C. Pansa, fortissimus consul, atque optimus, etenim dicam animo amicissimo: hunc ipsum, mihi hominem familiarissimum, nisi talis consul esset, ut omnes vigilias, curas, & cogitationes in resp. salute configeret, consulem non putarem, quamquam nos ab ineunte illius ætate: usus, consuetudo, studiorum etiam honestissimorum societas, similitudoque devinxit: ejusdemque cura incredibilis in asperrimis belli civilis periculis perspecta, docuit non modo salutis, sed etiam dignitatis meae fuisse favorem: tamen eundem, ut dixi, nisi talis consul esset, negare esse consulem audeam: idem non modo consulem esse dico, sed etiam memoria mea præstantissimum, atque optimum consulem, non quia non pari virtute, & voluntate alii fuerint: sed tantam *causam* non habuerunt, in qua & virtutem, & voluntatem suam declararent. Hujus magnitudini animi, gravitati, sapientiae, tempestas est oblata formidolosissimi temporis. Tum autem illustratur consulatus, cum gubernat temp. si non optabili, at necessario tempore magis autem necessarium, P. C. nullum tempus umquam fuit, itaque ego ille, qui semper pacis auctor fui, cuique *pacis* praesertim

¶ *P. R. ista fuerunt in istis.* Lambinus reviviscere: non video quare. certe sic nulli nisi nostris, sic nulla editio.

¶ *Cogitationes in resp. salute configeret.* Ita, Pall. & vetustius cōf. Lambinus & Manutius desegret. Galicimus annoravit, forte conficeret.

¶ *Devinxit, ejusdemque cura incredibilis.* &c.] Securus sum fidem Lambini, qui ita legi in Vaticano exemplari proditum ait à Mureto, nostri enim adherent vulgato; conjunctio: ejusdemque curam incredibilis; &c. perspicit non modo salutis &c. mea: tametsi &c.

gra fertim civilia, quamquam omnibus bonis, mihi tamen in primis suis optabilis: (omne enim curriculum industriae nostrae, in foro, in curia, in amicorum periculum propulsandis, elaboratum est: hinc honores amplissimos, hinc medicorum opes, hinc dignitatem, si quam habetimus, consecuti sumus:) ego itaque pacis, ut ita dicam, alumnus, qui, quantumcumque sum (nihil enim mihi aringo) sine pace civili certe non fuisset: periculosè dico: quemadmodum accepturi, P. C. sitis, horreo: sed pro mea perpetua cupiditate vestra dignitatis retinenda, & augenda, quaeso, oro, que vos, P. C. ut primo si erit vel acerbum auditu, vel incredibile à M. Cicerone esse dictum, accipiat sine offensione, quod dixerò: neve id prius, quam, quale sit, explicaverò, repudietis) Ego ille, dicam sapius, pacis semper laudator, semper auctor, pacem cum M. Antonio esse nolo. Magna spe ingredi in reliquam orationem, P. C. quoniam periculosissimum locum silentio sum praetervectus. Cur igitur pacem nolo? quia turpis est, quia periculosa, quia esse non potest. quæ tria dum explicò, peto à vobis, P. C. ut eadem benignitate, qua soletis, verba mea audiat. Quid est inconstantia, mobilitate, levitate, cum singulis hominibus, tum verò universo senatu, turpius? quid porro inconstantius, quam, quem modo hostem non verbo, sed re, multis decretis, iudicavistis, & cum hoc subito pace velle conjungi? quasi verò, cum C. Cæsari meritis illi quidem honores, & debitos, sed tamen singulares, & immortales decrevistis, unam ob causam, quod contra M. Antonium exercitum comparavisset, non hostem Antonium iudicaveritis: nec tum hostis esset à vobis iudicatus Antonius, cum laudati auctoritate vestra veterani milites, qui Cæsarem secenti essent: nec tum hostem Antonium iudicavistis, cum fortissimis legionibus, quod illum, qui consul appellabatur, cum esset hostis, reliquissent, vacationes, pecunias, agros ipsondissent. Quid? cum Brutum, omne quodam illius generis, & nominis, natum ad remp. liberandam, exercitumque eius pro libertate populi Romani bellum gerentem cum Antonio, provinciamque fidelissimam, atque optimam, Galliam laudibus amplissimis affectis, tum non hostem iudicatis Antonium? quid? cum decrevistis, ut Cos. alter, ambove ad bellum proficerentur: quod erat bellum, si hostis Antonius non erat? Quod igitur profectus est vir fortissimus, meus collega, & familiaris, A. Hirtius consul? at qua imbecillitate? qua macie? sed animi vires, corporis infirmitas non retardavit æquum, credo, putavit, vitam, quam populi Rom. vos retinisset, pro libertate populi Rom. in officium adducere. Quid? cum delectus haberetur Italia iudicis, cum vacationes omnes sustulisset, tum ille hostis non est iudicatus? ardentem officinas in urbe videtis: milites cum gladiis sequuntur consulem: praesidio sunt, specie, consuli: re, & veritate, nobis: omnes sine ulla reculatione, summo etiam cum studio nomina dant: parent auctoritati vestrae, non est iudicatus hostis Antonius? At legatos misimus. Heu, me miserum! cur senatum cogor, quem laudavi semper, reprehendere? quid? vos censetis, P. C. legatorum missionem populum Rom. probavisse? non intelligitis, non auditis, meam sententiam flagitari? cur cum pridie frequenter essetis assenti, postredie ad spem estis inanem pacis devoluti. Quam turpe porro est, legiones ad senatum legatos mittere, senatum ad Antonium? quamquam illa legatio non est: denuntiatio est, paratum illi exitum, nisi paruerit huic ordini. Quid refert? tamen opinio est gravior.

missos enim legatos omnes vident: decreti vestri non omnes verba noverunt. Retinenda est igitur vobis constantia, gravitas, perseverantia. repetenda est vetus illa reverentia: siquidem auctoritas senatus, datus, honestatem, laudem, dignitatem desiderat: quibus hic ordo caruit nimium diu. Sed erat tunc excusatio oppressis, misera illa quidem, sed tamen iusta, nunc nulla est. 2. Liberatum tum regio dominatu videbatur: multo postea gravius urgebatur armis domesticis, ea ipsa depulimus nos quidem, sed extorquenda sunt. quod si non possumus facere (dicam, quod dignum est & senatore, & Rom. homine) moriamur. Quanta enim erit illa reip. turpitudine, quantum dedecus, quanta labe, dicere in hoc ordine sententiam M. Antonium consulari loco? cuius ut omittam innumerabilia scelera urbani consulatus, in quo pecuniam publicam maximam dissipavit, exules sine lege restituit, veteralia vendidit, provincias de populi R. imperio sustulit, regna addidit pecunia, leges civitati per vim imposuit, armis aut obsecit, aut exclusit senatum: ut hæc, inquam, omittam: ne hoc quidem cogitatis, eum, qui Mutinam coloniam populi Rom. firmissimam oppugnavit, imperatorem populi R. consulem designatum obsecit, de populi agros sit, hunc in eum ordinem recipi, à quo toties ob has ipsas causas hostis iudicatus sit, quam tædum flagitiosumque sit, Satis multa de turpitudine. Dicam deinceps, ut proposui, de periculo: quod etsi minus est fugiendum, quam turpitudine: tamen offendit animos majoris partis hominum magis. Poteritis igitur exploratam habere pacem, eum in civitate Antonium videbitis, vel potius Antonios? nisi forte contemnitis Lucium, ego ne Cæsum quidem, sed, ut video, dominabitur Lucius, est enim patronus xxxv. tribuum, quarum sua lege, qua cum C. Cæsare magistratus partitus est, suffragium sustulit: patronus centuriarum equitum Rom. quas idem sine suffragio esse voluit: patronus eorum, qui tribuni militares fuerunt: patronus Jani medii. 40 dii? quis hujus potentiam poterit sustinere? praesertim cum eosdem, in agros etiam deduxerit: quis unquam omnes tribus? quis equites Rom. quis tribunos militares? Graecorum potentiam majorem fuisse arbitramini, quam hujus gladiatoris futura sit? quem gladiatorem non ita appellavi, ut interdum etiam M. Antonius gladiator appellari solet, sed ut appellant ii, qui plantæ, & Latine loquuntur. Mirmillo in Asia depugnavit, cum ornasset Thracidicis comitem, & familiarem suum, illum miserum fugientem jugulavit: luculentam tamen ipse plagam accepit, ut declarat cicatrix. Qui familiarem jugularit, quid hic, occasione data, faciet inimico? & qui illud animi causa fecerit, hunc prædæ causa quid facturum putatis? non rarus in probos decurabit? non tolliet rursus agrarios? non quaeret expullos? M. verò Antonius non is erit, ad quem omni motu concursus fiat civium perditorum? Ut nemo sit alius, nisi ii, qui unà sunt, & ii, qui hic ei nunc appetit favent: parumne erunt multi? praesertim cum bonorum præsidia cesserint, illi parati sint ad nutum futuri? Ego verò metuo, si hoc tempore consilio lapsi erimus, ne illi brevi tempore nimis multi nobis esse videantur. Nec ego pacem nolo, sed pacis nomine bellum involutum reformido. Quare si pace frui volumus: bellum gerendum est: si bellum omittimus: pace numquam fruemur. Est autem vestri consilii, patres, conscripti, in posterum quam longissimè providere. Idcirco in hac custodia, tanquam in specula, collocati sumus, ut vacuum metu populum Rom. nostra vigilia, & proficiem.

S s s

1. Cum sit subito pace velle conjungi? Sic Pal. pr. at. sec. pacem velle conjungi, forte fuit, pacem velle sine altera voce.
2. Liberati tunc regio dominatus etc. Secutus sum Manutium & Lambinum, ut videtur hanc eorum lectionem mansisse à codice Vaticano. non leet, o vulgata respicit mutila erat, quod decepti similitudine liberarum liberati transierant, multo postea gratia in verbis.
3. Firmissimam oppugnavit, imperatorem populi Rom. Et hæc adsumpsi.

ex eorumdem: libris, prius cultis omnino defuerit, neque habent nisi nostra.
4. Quid? quis hujus potentiam? Abest trique Palatinus, illud idemque collant de suis omnibus Ferrarius.
5. Et præsertim? Ita Lambinus, neque aliter Langii cod. si que Terentius: Hora. larymæ mittit, quod ad hanc etiam in scriptis præsertim. Vulgata præsertim.

TES.

1.50

spicientia redderemus. Turpe est summo consilio orbis terræ, præsertim in re tam perspicua, consilium intelligendi defuisse. Eos consules habemus, eam populi Romani alacritatem, eam consensum Italiae, eos duces, eos exercitus, ut nullam calamitatem resp. accipere possit sine culpa senatus. Equidem non deero, monebo, prædicabo, denuntiabo, & testabor semper deos, hominesque, quid sentiam: nec solam fidem meam, quod fortasse videtur satis esse, sed in principe civili non est tatis, curam, consilium, vigiliantiamque præstabo. Dixi de periculo: docebo, ne coagmentari quidem posse pacem. de tribus enim, quæ propo sui, hoc extremum est. Quæ potest esse pax M. Antonio primum cum senatu? quo ore ille vos poterit, quibus vicissim vos illum oculis intueri? quis vestrum illum, quem ille vestrum non oderit? Agè, vos ille solum, & vos illum? quid? ii, qui Mutinam circumsedent, qui in Gallia delectus habent, qui in nostras fortunas imminet, amici nunquam nobis erunt, aut nos illi? an equites Romanos amplectetur? occulta enim fuit eorum voluntas, iudiciumque de M. Antonio: qui frequentissimi in gradibus Concordiæ steterunt: qui vos ad libertatem recuperandam excitaverunt: arma, saga, bellum flagitaverunt: me unà cum populo Romano in concionem vocaverunt. hi Antonium diligunt? cum his pacem servabit Antonius? Nam quid ego de universo populo Rom. dicam? qui pleno, ac refero foro, bis me una mente, atque voce in concionem vocavit, declaravitque maximam libertatis recuperandæ cupiditatem. Itaque quod erat optabile antea, ut populum Rom. comitem haberemus, nunc habemus ducem. Quæ est igitur spes, qui Mutinam circumsedent, imperatorem populi Rom. exercitumque oppugnant, iis pacem cum populo Rom. esse posse? An cum municipiis pax erit, quorum tanta studia cognoscuntur in decretis faciendis, militibus dandis, pecuniis pollicendis, ut in singulis oppidis curiam populi Rom. non desideretis? Laudandi sunt ex huius ordinis sententiâ Firmiani, qui principes pecuniæ pollicendæ fuerunt, respondendum honorificè est Matruenis, qui ignominia notandos censuerunt eos, qui militiam subterfugissent. hæc jam tota Italia fiunt. magna pax Antonio cum eisdem, his cum illo. quæ potest major esse discordia? IN DISCORDIA autem pax civilis ullo pacto esse potest?

Ut omittam multitudinem: 2. L. Vissidio, equiti Rom. homini in primis ornato, atque honesto, civique semper egregio, cuius ego excubias, & custodias mei capitis cognovi in consulatu meo: qui vicinos suos non cohortatus est solum, ut milites fierent, sed etiam facultatibus suis sublevavit: huic, inquam, tali viro, quem senatus consulto collaudarimus, poteritne esse pacatus Antonius? quid? C. Cæsari? qui illum urbe: quid D. Bruto, qui Gallia prohibuit? Jam verò ipse se placabit, & leniet provincie Gallie, 3. à qua exclusus, & repudiatus est? Omnia videbitis, P. C. nisi prospicitis, plena odiorum, plena discordiarum: ex quibus oriuntur bella civilia. Nolite igitur id velle, quod fieri non potest: & cavete, per deos immortales, P. C. ne spe præsentis pacis perpetuam pacem amittatis. Quorum hæc omnis spectat oratio? quid enim legati egerint, nondum scimus. At verò erecti, citati, parati, armati animis jam esse debemus, ne blanda, aut supplicis oratione, aut a quietatis simulatione fallamur, omnia fecerit oportet, quæ interdita, & denunciata sunt, prius, quam aliquid postulet: Brutum, exercitumque eius oppugnare: urbeis, & agros provincie Gallie populari delinere: ad Brutum adeundi legatis potestatem fecerit, exercitum citra flumen Rubiconem eduxerit, nec propius urbem millia passuum ducenta admoverit: fuerit in senatus, populi que Rom. potestate. hæc si fecerit: erit integra potestas nobis deliberandi, si senatui non paruerit: non illi senatus, sed ille populo Rom. bellum indixerit. Sed vos moneo, P. C. libertas agitur populi R. quæ est commendata vobis: vita, & fortunæ optimi eiusque, quod cupiditatem infinitam cum immani crudelitate jam pridem intendit Antonius: auctoritas vestra, quam nullam habebitis, nisi nunc retinueritis. tætam, & pestiferam bellum, ne inclusam, & contractam dimittatis, cavete. Te ipsum, moneo, Panfa, (quamquam non eges consilio, quo vales plurimum: tamen ETIAM summi gubernatores in magnis tempestatibus à vectoribus adinoneri solent) hunc tantum tuum apparatus, tamque præclarum, ne ad nihilum recidere patiare. tempus habes tale, quale nemo habuit umquam. hæc gravitate senatus, hoc studio equestris ordinis, hoc ardore populi R. potes in perpetuum rep. metu & periculo liberare. 4. Quibus de rebus refert; P. Servilio adfentio,

M. TUL-

1. *Ut in singulis oppidis curiam populi Rom. non desideretis.* Ferrar. in ff. omnnes item Pal. fec. curiam P. R. non desideret. quod est et populus Romanus.

2. *L. Vissidio.* Occupat istud ed. neotericas, sive quod acquirerint manus scriptis Ferrar. sive quod ita quoque Faerno aut Mur. excusit librum vulgata *Nesidia*, Pal. verò pr. præfert. *Infidius* sec. *Nesidius*.

3. *A qua exclusus & repudiatus est.* Sic Pal. pr. at. fec. rejicit à quod & à manu recenti in Hictor. videturque prius fuisse.

4. *Quibus de rebus refert, P. Servilio adfentio.* Hæc recentior accedunt Ciceroni, patrum editionibus nondum aderant. credo orta à Faerno aut Mur. Notis. interim comparent parte sui in Pal. sec. abest enim ei, *de rebus*.

M. TULLII CICERONIS
IN
M. ANTONIUM.
PHILIPPICA OCTAVA
ORATIO QUINQUAGESIMA.
SYNOPSIS.

Bellum non simpliciter tumultum decerni aduersus Antonium suadet. Invehitur in Antonium.

CONFUSUS hesternò die est acta res, C. Pansa, quam postulabat institutum consulatus tui. Parum mihi visus eos, quibus cedere non soles, sustinere. Nam cum senatus ea virtus fuisset, quæ solet: & cum te viderent omnes esse bellum, quidamque id verbum remouendum arbitrentur: sua voluntas in discessione fuit ad lenitatem propensior. Victa est igitur propter verbi adspersionem, te auctore, nostre sententia. Vicit L. Cæsar, amplissimus vir, qui verbi atrocitate demta, oratione fuit, quam sententia, lenior. Quamquam is quidem, antequam sententiam diceret, propinquitatem excusauit. Idem fecerat, me consul, in fororis viro, quod hoc tempore in fororis filio, i ut & lactu fororis moueretur, & saluti reip. provideret. Atque ipse tamen Cæsar præcepit vobis quodammodo, P. C. ne sibi assentiremini, cum ita dixit, aliam sententiam se dicturum fuisse, eamque se, ac rep. dignam, nisi propinquitate impediretur. Ergo ille avunculus. num etiam vos avunculi, qui illi estis assensu? At in quo fuit controversia? *Belli* nomen ponendum in sententia quidam non putabant; *tumultum* appellare malebant, ignari non modò rerum, sed etiam verborum. potest enim esse bellum sine tumultu: tumultus esse sine bello non potest. quid enim est aliud tumultus, nisi perturbatio tanta, ut maior timor oriatur? unde etiam nomen ductum est tumultus. Itaque majores nostri, *tumultum* *Italicum*, quòd erat domesticus: *tumultum* *Gallicum*, quòd erat Italix finitimus, præterea nullum tumultum nominabant. Cravius autem tumultum esse, quàm bellum. hinc intelligi licet. 3 quòd bello vacationes valent tumultu non valent. ita fit, quemadmodum dixi, ut bellum sine tumultu possit, tumultus sine bello esse non possit. Etenim cum *inter* bellum, & pacem medium nihil sit, necesse est, tumultum, si belli non sit, pacis esse, quo quid absurdius dici, aut existimari potest? Sed nimis multa de verbo: rem potius videamus, P. C. quam quidem intelligo verbo fieri interdum deteriore solere. Nolumus hoc bellum videri. Quam igitur municipiis, & coloniis ad excludendum Antonium auctoritatem damus? quam, ut milites hant sine vi, sine multa, studio, & voluntate? quam, ut

pecunias in temp. polliceantur? Si enim belli nomen tollitur, municipiorum studia tolluntur; consensus populis R. qui jam descendit in causam, si nos languescimus, debilitetur necesse est. Sed quid plura? D. Brutus oppugnatur. non est bellum? Mutina obsidetur ne hoc quidem bellum est? Gallia vastatur: quæ potest pax esse certior? Illud verò quis potest bellum esse dicere, quò fortissimum virum cum exercitu misimus? qui cum esset infirmus ex gravi, diuturnoque morbo, nullam sibi putavit excusationem esse oportere, cum ad reip. præsidium vocaretur. C. quidem Cæsar non expectavit nostra decreta, præsertim cum esset illius ætatis: bellum contra Antonium sua sponte suscepit. decernendi enim tempus nondum venerat: belli autem gerendi *tempus* si prætermisisset: videbat, rep. oppressa, nihil posse decerni. Ergo illi nunc, & eorum exercitus in pace versantur. non est hostis, cuius præsidium Claterna deiecit Hirtius: non est hostis, qui consuli armatus obstitit: designatum consulem oppugnat: nec illa hostilia verba, nec bellica, quæ paullo ante ex collegæ litteris Pansa recitavit: *Deieci præsidium Claterna potius sum: fugati equites: prælium commissum: occisi aliquot.* Quæ pax potest esse maior? Delectus tota Italia decreti, sublati vacationibus: saga cras fumentur: cõsul se cum præsidio descensurum esse dixit. Utrum hoc bellum non est? an etiam tantum bellum, quantum numquam fuit? Ceteris enim bellis, maximeque civilibus, contentionem, *reip. causa* faciebat. Sulla cum Sulpicio de jure legum, quas per vim latas Sulla dicebat: Cinnæ cum Octavio de novorum civium suffragiis: rursus cum Mario, & Carbone Sulla, ne dominarentur indigni, & ut clarissimorum hominum crudelissimam puniretur necem. Horum omnium bellorum causæ ex reip. contentione natæ sunt. de proximo bello civili non libet dicere: ignoro causam: detestor exitum. Hoc bellum quintum civile geritur: atque omnia in nostram ætatem inciderunt, primum non modò in dissensione, & discordia civium, sed in maxima confensione, incredibilique concordia. omnes idem volunt, idem defendunt, idem sentiunt. Cum omneis dico, eos excipio, quos nemo civitate dignos putat. Quæ est igitur in medio, belli causa posita? nos deorum immortalium templa, nos muros, nos domi-

1. *U*t & Sulla servis merentur, & saluti, &c. Sic quidem Pal. pr. at sec. pro his ipsi habentur in negotio merentur, & saluti, quod & in omnibus fore libri: Ferronii, adeoque omnia censuit delenda, at malim egeret, & in negotio merentur, & saluti, &c.
2. *U*t major timor oriatur. Iam noster Doula pater in Plautinis: rep. nonendum putabat: in ser. qui con. ulatur lib. prioris c. 4. Explanationum. vix enim est quia vox subituri debet vauicare.

3. *Quæ bello vacationes valent.* Ita ferè hodiernæ editiones, rationem secuta, non libros, in quibus, *bello Gallico.*

4. *Quæ potest bellum esse dicere.* Prius vulsi, *bellum non esse dicere*, sed prætermissa quibus abest illa negatio.

5. *Quæ fortissimum virum cum exercitu, &c.* Sic mss. nostri, & olim Cuspiat. Man. & Lambinus *consulem fortiss.* &c. si fidelibrorum, non improbat.

domicilia, sedesque populi Romani, penates, aras, focos, sepulcra maiorum: nos leges, iudicia, libertatem, conjuges, libero patriam defendimus: contra M. Antonius id molitur, id pugnat, ut hæc omnia perturbet, evertat, prædam reipubl. causam belli putet, fortunas nostras partim dissipet, partim disperiat patricidis. In hac tam dispari ratione belli miserimum illud est, quod ille latronibus suis pollicetur primum domos: urbem enim se divisuram confirmat: deinde omnibus portis, quod velint, deducturum omnes Caphones, omnes Saxæ, ceteraque pestes, quæ sequuntur Antoniam, ad eis sibi optimas, hortos, Tusculana, Albana definiunt, atque etiam homines agræstes, i si homines illi, ac non pecudes potius, inani spe ad aquas usque & Puteolos provehuntur. Ergo habet Antonius, quod suis polliceatur. Quid nos? numquid tale habemus? Dii meliora. id enim ipsum agimus, ne quis posthac eiusmodi quidquam possit polliceri. Inventus dico, sed dicendum est. *Hæstia Casaris*, patres conscripti, multis improbis & spem afferit, & audaciam. videntur enim, ex mendiciis fieri repente divites. itaque hæstam semper videre cupiunt illi, qui nostris bonis imminet: quibus omnia pollicetur Antonius. Quid nos? nostris exercitibus quid pollicemur? multo meliora, atque maiora. **SCHELERUM** enim promissio, & iis, qui expectant, perniciosus est, & iis, qui promittunt. Nos nostris militibus libertatem, iura, leges, iudicia, imperium orbis terræ, dignitatem, pacem, otium pollicemur. Antonii igitur promissa, cruenta, tæta, scelerata, diis, hominibusque invisâ, nec diuturna, nec salutaria: nostra contra, honesta, integra, gloria, plena lætitiæ, plena pietatis. Hic mihi etiam Q. Fufius, vir fortis, ac strenuus, amicus meus, *paci commoda* commemorat, quasi verò, si laudanda pax esset, ego id æquè commodè facere non possem, semel enim pacem defendi: non semper otio studui: quod cum omnibus bonis utile est, tum præcipuè mihi. Quem enim cursum industria mea tenere potuisset, sine forensibus causis, sine legibus, sine iudiciis? quæ esse non possunt, civili pace sublata. Sed quæso, Calene, quid? tu *servitutem*, pacem vocas? Majores quidem nostri non modo, ut liberi essent, sed etiam, imperarent, armacapiebant, at tu arma abijcienda censes, ut serviamus. **QUAE CAUSA** iustior est belli gerendi, quam servitutis depulsio? in qua etiam si non sit molestus dominus: tamen est miserimum, *posse*, si velit. Immo alia causæ iustæ: hæc necessaria est, nisi forte ad te hoc non putas pertinere. quod te socium fore speras dominationis Antonii. in quo bis falleris: primum quod tuas rationes communibus anteponis: deinde, quod quidquam *stabile* in regno, aut iucundum putas. non, si tibi antea profuit, semper proderit. Quia etiam, memini, de illo homine queri solebas: quid te facturum de bellua putas? Atqui is es, qui semper pacem optaris, semper omneis civis salvos volueris. Honesta oratio: sed ita, si bonos, & utiles reip. civis: sin eos, qui natura cives sunt, voluntate hosteis, salvos velis: quid tandem interest inter te, & illos? Pater quidem tuus, a quo utebar sene adolefcens, homo severus, & prudens, *primus* omnium civium P. Nasica, qui Ti. Gracchum interfecit, dare solebat, ejus enim virtute, consilio, magnitudine animi, liberatam reipubl. arbitrabatur. Quid? nos à patribus num aliter accepimus? Ergo is tibi civis, si temporibus illis fuisses, non probaretur, quia non omneis salvos esse voluisset. *Quod L. Opimius consilium* verba fecit de rep. de ea re ita consuevit, **UTI OPIMIUS CON**

SUL REMP. DEBENDERET. Senatus hæc verbis, Opimius armis. Num igitur cupi, si tum esses, temerarium civem, aut crudelem putares? aut Q. Metellum, cuius quatuor filii consulares: aut P. Lentulum, principem senatorem? complures alios summos viros, qui cum L. Opimio consule armati Gracchum in Aventinum persecuti sunt? quo in prælio Lentulus grave vulnus accepit: interfecit est Gracchus, & M. Fulvius consularis, ejusque duo adolescentuli filii. Illi igitur viri vituperandi, non enim civis omneis salvos esse voluerunt. Ad propiora veniamus. C. Marius, L. Valerius, consules, senatus temp. defendendam dedit: L. Saturninus trib. pl. Glauca prætor est interfecit. omneis illo die Scauri, Metelli, Claudii, Catuli, Sævolæ, Crassi, arma sumserunt, num aut consules illos, aut clarissimos viros vituperandos putas? Ego Catilinam *perire* volui, num tu, qui *omneis salvos* vis, Catilinam salvum esse voluisti? Hoc interest, Calene, inter meam sententiam, & tuam: ego nolo quemquam civem committere, ut morte multandus sit: tu, etiam si commiserit, conservandum putas. *In corpore* si quid ejusmodi est, quod reliquum corpori noceat, urii, searique patimur: ut membrorum aliquid potius, quam totum corpus intereat: sic in reipubl. corpore, ut totum salvum sit, quidquid pestiferum, amputetur. Dura vox. Multo illa durior: *Salvi sint improbi*, scelerati, impii, deleantur innocentes, honesti, boni, tota republica. Uno in homine, Q. Fufi, fateor te vidisse plus, quam me. Ego P. Clodium arbitrabar perniciosum civem, sceleratum, libidinosum, impium, audacem, facinorosum: tu contra sanctum, temperantem, innocentem, modestum, retinendum civem, & optandum: in hoc uno te plurimum vidisse, multum me errasse concedo. Nam me tecum iracundè agere dixisti solere: non est ita, vehementer me agere fateor, iracundè nego. omnino **IRASCI** amicis non temere soleo, ne si mererent quidem. Itaque sine verborum contumelia à te dissentire possum, sine animi summo dolore non possum. *parva* est enim mihi tecum, aut parva de re dissentio? ego huic videlicet faveo, tu illi? Immo verò ego D. Bruto faveo, tu M. Antonio: ego conservare coloniarum populi Romani cupio, tu expugnare studes. An hoc negare potes: qui omneis moras interponis, quibus infirmetur Brutus, melior fiat Antonius? quousque enim dicis, pacem velle te? res geritur: conductæ vineæ sunt: pugnatur acerrimè: qui intercurrerent, missus tres principes civitatis. hos contempsit, rejecit, repudiavit Antonius. tu tamen permanes constantissimus defensor Antonii. Et quidem, quo melior senator videatur, negat se illi amicum esse debere: s cum suo magno beneficio, venisse eum contra se. Vide quanta caritas sit patriæ, cum homini sit iratus, tamen reip. causa defendit Antonium. Ego te, cum in Massiliensibus tam sis acerbus, Fufi, non animo æquo audio. Quousque enim **Mulsiam** oppugnabis? ne triumphus quidem finem fecit belli? per quem sublata est urbs ea, sine qua nunquam ex Transalpinis gentibus majores nostri triumpharunt. quo quidem tempore populus Romanus ingemuit, quamquam enim *proprios dolores* suarum rerum omnes habebant: tamen hujus civitatis fidelissima miseria, nemo erat civis, qui à se alienas arbitraretur. Cæsar ipse, qui illis fuerat iratissimus: tamen propter singularem ejus civitatis gravitatem, & fidem, quotidie aliquid iracundiæ remittebat: te nulla sua calamitate civitas fatiare tam fidelis potest? Rursus me jam irasci fortasse dicis. Ego autem **sine**

1. Si homines illi, ac non.) Securus sum Manutianam ac Lamb. ratus hæc nata ex Faerniana aut Muretana. certè potior est vulgata.
 2. Atqui is et qui semper pacem optavit.) Pal. sec. habet, Atqui is eum esse qui. quomodo fecit è Faernianis Manut. & Lamb. sed non sequor. Videtur enim magis interpretatio alterius scripturæ, quam emendatio.
 3. Quo utebar sene adolefcens.) Sic Pal. sec. & Ferraris aliquot codd.

vulgata, sene auctore adol.
 4. Mulsam me irasse.) Lambiniana, me fultum esse irasse, præter libere nostris, & olim impressos.
 5. Cum suo magno beneficio venisse eum contra se.) Postremæ edd. hæc fecit esse, venisse, & ex Vaticano inquirunt: & sic quoque Historic item fecit Pal. sec. sed tamen malam vulgatam, quæ idem dicit quod altera.
 3. Amis

hinc laetantia dico, ut omnia, nec tamen sine dolore. Neminem illi civitati inimicum esse arbitror, qui amicus sit huius civitati. Excogitare, quae tua ratio sit, Calene, non possum, antea deterrere te, ne popularis esses, non poteramus; ut nunc sis popularis, exorare non possumus. Satis multa cum Fabio, ac sine odio omnia, nihil sine dolore. Credo autem, QUI GENEHI querelem moderate ferat, quo animo laturum tibi. Venio nunc ad reliquos consularis, quorum est nemo, (iure meo hoc dico) qui non mecum habeat aliquam conjunctionem gratiae, alii maximam, alii mediocrem, nemo nullam. Quam hesternus dies nobis, consularibus dico, turpis illuxit? Iterum legatos? quid? ille faceret inducias? ante consulis, oculosque legatorum, tormentis Mutinam verberavit: opes ostendebat, munitionemque legatis: ne punctum quidem temporis, cum legati descenderent, oppugnatione respiravit. Ad hunc legatos? cur? an ut eorum reditu vehementius pertimescatis? Equidem cum antea legatos decerni non censuissent: hoc me tamen consolabar, quod cum illi ab Antonio contenti, & resecti revertissent, dixissentque senati, non modo illum esse Galliam non discessisse, ut censuissent, sed ne à Mutina quidem recessisse: potestatem sibi D. Bruti conveniendi non fuisse: fore, ut omnes in famam odii, excitati dolore, i amica, equis, viris D. Bruto subveniremus, nos etiam *lanquidiores* facti sumus, postquam Antonii non solum audaciam, & scelus, sed etiam insolentiam, superbiamque perpeximus. Ultimam L. Caesar velle, Servius Sulpicius viveret. multò melius haec causa ageretur à tribus, quam nunc agitur ab uno: dolenter hoc dicam potius, quam conameliore, deserti, deserti, inquam, sumus, P. C. à principibus. Sed, ut saepe jam dixi, omnes in tanto periculo, qui rectè & fortiter sentiant, erunt consulares. animum nobis asserere legati debuerunt: timorem attulerunt: quamquam mihi quidem nullum unquam timorem, quamvis de illo, ad quem missi sunt, bene existiment: à quo etiam mandata acceperunt. Pro, dii immortales! ubi est ille mos, virtusque majorum? C. Popillius apud majores nostros, cum ad Antiochum regem legatus missus esset, & verbis senatus denuntiasset, ut ab Alexandria discederet, quam obsidebat: cum tempus ille differret, virgula stantem *erectus* dixitque, si se non ante renuntiaturum tenatur, nisi prius sibi respondisset, quid facturus esset, quam ex illa circumscriptioe excederet. Praeclare; senatus enim faciem secum attulerat, auctoritatem republicae: cui qui non parat, non ab eo mandata accipienda sunt, sed ipse est totus repudiandus. ANTEO ab eo mandata acciperem, qui senatus mandata contemneret? aut ei cum senatu quidquam commune iudicaret, qui imperatorem populi Romani senatu prohibente, obsideret? At quae mandata? qua arrogantia? quo stupore? quo spiritu? Cur autem ea legatis nostris dabat, cum ad nos Corylam mitteret, ornamentum, atque arcem amicorum suorum, hominem adilitium? si verò tum fuit adilis, cum eum iussu Antonii in convivio servi publici loris ceciderunt. At quam modesta mandata! ferrei sumus, P. C. qui quidquam huic negemus. *Utramque Provinciam, inquit, remitto: Exeritum depono: prius vatus esse non recusis.* Haec sunt enim verba. redire ad se videtur. *omnia obviscor, in gratiam redeo.* Sed quid adjungit? *si legionibus meis sen. si equitibus si cohorti praetoriae praedam, agrum que dederis.* His etiam praemia postulati, quibus ut *ignoscatur* si postulet, impudentissimus iudicetur? Addit praeterea, QUOS IPSE CUM DELABELLA DEDERIT AGROS, TENEANT II, QUIBUS DATI SUNT. Hic est Campanus

ager, & Leontinus, quae duo majores nostrae annonae persugla dicebant. C. vet mimis, aleatoribus, leonibus: Capioni etiam, & Jaxa cavet: quos centuriones pugnaces, & lacertosos, inter mimorum, & mimarum greges collocavit. Postulat praeterea. UT CHIROGRAPHORUM ET COMMENTARIORUM SUA, COLLEGAEQUE SUI INTERITA MANEANT. Quid laborat, ut habeat, quod quisque mercatus est, si quid accepit, habeat, qui vendidit? ET NETANGANT. RATIONES AD OPIS: id est, ne festertium septies millies recuperetur: NE FRAUDISIT SEPTEMVIRIS, QUOD FORISSENT. Nuclea hoc, credo, admonuit, verebatur fortasse, ne amitteret tantas clientelas. Caveri etiam vult, IS, QUI SECUM SUNT, QUID QUID CONTRA LEGES COMMISERUNT. Mustela, & Titoni prospicit: de se nihil laborat. Quid enim commisit unquam? num aut pecuniam publicam attigit, aut hominem occidit, aut secum habuit armatos? Sed quid est, quod de his laborat? Postulat enim, NE SUA JUDICIARIA LEX ABROGETUR. quo impetrato, quid est quod metuat? an ne suorum aliquis à Cyda, Lyfada, Curio contemnetur? neque tamen nos urget mandatis pluribus. remittit aliquantum, & relaxat. GALLIAM, inquit, TOGATAM REMITTO, COMATAM POSTULO. Otiosus videlicet esse maluit. *Cum sen legationibus, inquit, itaque suppletur ex D. Bruti exercitu, non modo ex delectu suo: tametsi quae ut obtineat, quamvis D. Brutus, C. Cassius, consules, prove COS pro vincias obtinebant, hujus comitis C. frater (ejus est enim jam annus) jam repulsam tulit. IPSI AUTEM ut quinquemium, inquit obtineam.* At istud vetat lex Caesaris, & tu acta Caesaris defendis? Haec tu mandata, L. Piso, & tu, L. Philippe, principes civitatis, non dico animo ferre, verum auribus accipere potuistis? Sed ut suspicor, terror erat quidam: nec vos ut legati apud illum fuistis, nec ut consulares: nec vos vestram, nec reipubl. dignitatem tenere potuistis. & tamen nescio quo pacto, sapientia quadam, credo, quod ego non possum, non nimis irati revertistis. vobis M. Antonius nihil tribuit, clarissimis viris, legatis populi Romani. Nos, quid non legato Antonii Corylae concessimus? cui portas hujus urbis patere jus non fuit, huic hoc templum patuit: huic aditus in senatum fuit: hic hesterni die sententias nostras in codiculis, & omnia verba referebat: huic se etiam summis honoribus uti contra dignitatem suam vendebat. O dii immortales: QUAM magnum est, personam in republica tueri principis: quae non animis solum debet, sed etiam oculis servire civium. Domum recipere legatum hostium in cubiculum admittere, etiam seducere, hominis est nihil de dignitate, nimium de periculo cogitantis. Quod autem est periculum? nam si maximum in discrimen venietur, aut libertas parata victori est aut mors exposita victo, quorum alterum optabile est, alterum effugere nemo potest. Tu tuis autem fuga mortis, omni est morte peior. Nam illud quidem non additor ut credam, esse quosdam, qui invident alicujus constantiae, qui laboribus, qui ejus perpetuam in republica adjuvanda voluntatem & à senatu, & à populo Romano probari moleste ferant. Omnes id quidem facere debebamus: eaque erat non modo apud majores nostros, sed etiam nuper summa laus consularium, vigilare, cogitare, a desite animo, semper aliquid pro repub. aut facere, aut dicere. Ego Q. Scavo- lam augurem memoria teneo, bello Marfisco, cum esset summa senectute, & perdita validudine, quotidie simulat- que luceret, facere omnibus *conveniendi* sui potestatem: neque cum quisquam illo bello vidu in lecto: senexque & debilis.

1. *Amis, equis, viris.* Valgo, *viribus*, sed alterum defendit, tamquam melliorum exemplarium lectionem. Gifanus noster in observat. linguarum Latine, si quae iterum lib. 11. de officis cum his *viribus* qui *quos* etc.

2. *Agros uti tribus quam nunc agitur ab uno.* Sic in Ferrar. antiquitatis, quam uti *agitur* ab omnibus quod & in Palgr. nam *ses* *agitur*

3. *Se non ante renuntiaturum senatu.* Ita quidem etiam Pall. sed non placet. Manut. ac Lamb. *calidate, se renuntiaturum senatu*, nihil magis placet.

debilis, primus veniebat in curiam. Hujus industriam maxime equidem vellem, ut imitarentur ei, quos oportebat: secundo autem loco, ne alterius labori circulerent. Etenim, P. C. cum in spem libertatis semper sexennio simus ingressi, diutiusque servitutem perpeffi, quam captivi frangi, & diligentes solent, quas vigilias, quas sollicitudines, quos labores, liberandi populi Rom. causa recusare debemus? Equidem P. C. quamquam hoc honore usi, togati esse solent, cum est in sagis civitas: statui tamen, à vobis, ceterisque civibus in tanta atrocitate temporis, tantaque perturbatione populi Rom. non differre vestitu. Non enim ita gerimus nos hoc bello consulares, ut *aquo animo* populus Rom. visurus sit nostri honoris insignia: cum patrum è nobis ita timidi sint, ut omnium ei populi Rom. beneficiorum memoria abjecerint: partim ita à rep. averfi, ut huic se hosti favere præ se ferant: legatos nostros ab Antonio despectos esse, & irrisos facile patiantur: legatum Antonii sublevatum velint. huic enim reditum ad

Antonium prohiberi negabant oportere, & in eodem excipiendo sententiam meam corripiebant. quibus geram morem. Redeat ad imperatorem suum Varius, sed ea lege, ne umquam Romanus revertatur. ceteris autem, si errorem suum depofuerint, & cum rep. in gratiam redierint, veniam, & impunitatem dandam puto. Quas ob res ita cenfeo: Eorum, qui cum M. Antonio sunt, qui ab armis discesserint, & aut ad Panfam, aut ad Hirium, consulares, aut ad Decium Brutum, imperatorem eos designatum, aut ad C. Casarem pro pratore, 2 ante idus Martias primas adierint, iis fraudi ne sit, quod cum M. Antonio fuerint. si quis eorum, qui cum M. Antonio sunt, fecerit, 3 quod honore, præmiove dignum esse videatur; uti C. Panfa, A. Hirius, coss. alter, ambove, si eis videbitur, de ejus honore, præmiove, primo quoque die ad senatum referant. Si quis post hoc S. C. ad Antonium profectus fuerit, præter L. Varium, senatum existimaturum cum *contra rempubl. secessisse*.

1. Et cum repub. in gratiam, &c. Sic & Pal. sec. uti est in Manut. & Lamb. prius cuss, & in repub. gratiam, &c.

2. Ante idus Martias primas. Vox ultima addita ex mss. Foetarii, existabatque item in Pal. sec.

3. Quod honore præmiove dignum esse videtur, &c. Marcatus sum ita à Man. & Lamb. opinione esse à mss. libris. nam vulgata mss. dicitur: quod honore præmiove quis dignus esse videatur.

M. TVLLII CICERONIS

IN

M. ANTONIUM

PHILIPPICA NONA.

ORATIO QUINQVAGESIMA PRIMA.

SYNOPSIS.

Servio Sulpicio, quod legatus ad Antonium, ibidem mortuus fuerit, statuam pone idam esse suades.

VELLEM, dii immortales fecissent, P. C. ut vivo potius Ser. Sulpicio gratias ageremus, quam mortuo honores quereremus. Nec verò dubito, quin, si ille vir legationem renuntiare potuisset, reditus ejus & nobis gratus fuerit, & rei publicæ salutaris futurus: non quo L. Philippo, & L. Pisoni aut studium, aut cura defuerit in tanto officio, tantoque munere: sed cum Ser. Sulpicius 1 atque illis anteciret, sapientia omnibus, 2 subito ereptus è causa, totam legationem orbam, & debilitatam reliquit. Quod si cuiquam justus honos habitus est in morte legato, in nullo justior, quam in Ser. Sulpicio, reperietur. Ceteri, qui in legatione mortem obierunt, ad incertum vitæ periculum, sine ullo mortis metu profecti sunt: Ser. Sulpicius cum aliqua perveniendi ad M. Antonium spe profectus est, nulla reverendi, qui cum ita affectus esset, ut, si ad gravem valitudinem labor vitæ accessisset, sibi ipse diffideret, non recusare poterat, si quo minus vel extremo spiritu, si quam opem reipublice ferre posset, experiretur. Itaque non illum vis hiemis, non nives, non longitudo itineris, non asperitas viarum, non morbus ingravescens retardavit: cumque jam ad con-

gressum, colloquiumque ejus pervenisset, ad quem erat missus: in ipsa cura, & meditatione obeundi sui muneris excessit è vita. Ut igitur alia, sic hoc, C. Panfa, præclarè, quod nos ad ornandum Ser. Sulpicium cohortatus es, & ipse multa copiosè de illius laude dixisti quibus à te dictis, nihil præter sententiam dicerem, nisi P. Servilio respondendum putarem, qui hanc honorem statue nemini tribuendum censuit, nisi qui ferro esset in legatione interfectus. Ego autem, P. C. sic interpretor sensisse majores nostros, ut causam mortis censuerint, non genus esse querendum. Etenim cui legatio ipsa morti fuisset, ejus monumentum exaltare voluerunt, ut in bellis periculosis obirent homines legationis munus audacius. Non igitur exempla majorum querenda, sed *consilium* est eorum, à quo ipsa exempla nata sunt, explicandum. Lartes Tolumnus, rex Vejentum, quatuor legatos populi Rom. Fidenis interemit: quorum statua in Rostris steterunt usque ad nostram memoriam. *justus honos*, iis enim majores nostri, qui ob temp. mortem obierant, pro brevi vita diuturnam memoriam reddiderunt. Cn. Octavii, clari, & magni viri: qui primus in eam familiam, quæ postea viris fortissimis floruit, attulit consularum, statuam videmus in Rostris. nemo tum *novitiam*

1. Tunc illis anteciret, sapientia omnibus. Manut. introdoxerant, & sat. illis aut sup. omnes. sed in vicis libris nostris & prisca editione.

2. Sibi ereptus è causis. Illud è causa nunc primum accedit publicis editionibus, à quo fuit quod id è mss. suis eruent procraticque Ferrarius neque alter Pal. sec.

invidetis: nemo virtutem non honorabat. At ea fuit legatio Octavii, in qua periculi suspicio non subesset. Nam, cum esset missus à senatu ad animos regum perspicandos, liberorumque populorum, maximeque, ut ne potem Antiochi regis, ejus, qui cum majoribus nostris bellum gesserat, classis habere, elephantos alere prohiberet: Laodicez in Gymnasio à quodam Leptine est interfectus. Reddita est ei tum à majoribus statua pro vita: quæ multos per annos progeniem ejus honestaret, nunc ad tantæ familiæ memoriam sola reitaret. Atqui & huic, & Tullo Cludio, & L. Roselo, & Sp. Antio. & C. Fultimo, qui à Vejentium rege cæsi sunt, non sanguis, qui profusus est in morte, sed ipsa mors ob reimp. obita, honori fuit. Itaque, P. C. si Ser. Sulpicio casus mortem attulisset, dolorem quidem tanto reip. vulneret: mortem vero ejus non monumentis, sed luctu publico esse honorandam putarem. nunc autem quis dubitat, quin ei vitam abstulerit ipsa legatio? tecum enim ille mortem extulit: quam, si nobiscum remanisset, sua cura, optimi filii, fidelissimæ conjugis diligentia, vitæ potuisset. At ille, cum videret, si veltz auctoritati non paruisset, dissimilem se futurum sui. si paruisset, munus sibi illud pro rep. susceptum, vitæ finem allaturum: maluit in maximo reip. discrimine, mori, quam minus, quam potuisset, videri reip. profuisse. Multis illi in urbibus, quæ iter faciebat, reficiendi se, & curandi potestas fuit. ade rat & hospitium in vitatio liberalis pro dignitate summi viri, & eorum hortatio, qui unâ erant missi, ad requiescendum, & vitæ suæ consulendum. At ille properans, festinansq. mandata nostra conficere cupiens, in hac constantia, morbo adversante, perseveravit. Cujus cum adventu maximè perturbatus esset Antonius, quòd ea, quæ sibi jussu nostro decurrerent, auctoritate erant, & sententia Ser. Sulpicii constituta: declaravit, quàm odisset senatum, cum auctorem senatus existimatum, & atque insolenter tulit. Non igitur magis Octavium Leptines, nec Vejentium rex, eos, quos modò nominavi, quàm Ser. Sulpicium occidit Antonius. — *is enim profecto mortem attulit, qui causa mortis fuit.* Quocirca ad posteritatis etiam memoriam pertinere arbitror, existare, quod fuerit de hoc bello judicium senatus. erit enim statua ipsa testis, bellum tam grave fuisse, ut legati interitus, honoris memoriam consecutus sit. Quòd si executionem Ser. Sulpicii, P. C. legationis obeuntæ recordari volueritis, nulla dubitatio relinquatur, 2 quin honores mortui, qui vivo injuriam fecimus, iarciamus. Vos enim, patres conscripti (grave dictum est, sed dicendum tamen) vos, inquam, Ser. Sulpicium vita privavitis, quem cum videretis se magis morbo, quam oratione, excusantem, non vos quidem crudeles fuistis. (quid enim minus in hunc ordinem convenit?) sed, cum speraretis nihil esse, quod non illius auctoritate, & sapientia effici posset, vehementius excusationi obstitistis: atque eum, qui semper vestrum consensum, gravissimum judicavisset, de sententia dejecistis. Ut verò Paniz consulis accessi: cohortatio gravior, quàm aures Ser. Sulpicii ferre didicissent, tum verò denique filium, meque seduxit, atque ita locutus est, ut auctoritate vestram vitæ suæ se diceret anteferre, ejus nos virtutem admirati, non ausi sumus ejus adversari voluntati. movebatur singulari pietate filius: non multum ejus perturbationi meus dolor concedebat: sed uterque nostrum cedere cogebatur magnitudini animi, orationisq. gravitati: cum quidem ille maxima laude, & gratulatione omnium vestrum pollicitus est, se quod velle, esse facturum, neque ejus sententiæ periculum vitaturum, ejus

ipse auctor fuisset, quem exsequi mandata vestra properantem, manè postridie profectus sumus, qui quidem discedens, mecum ita locutus est, ut ejus oratio, OMEN PATRIBUS videretur. Reddite igitur, P. C. ei vitam, cui ademistis. *vita enim mortuorum in memoria vivorum est posita, perficitur, ut is, quem vos ad mortem inscii misistis, immortalitatem habeat à vobis, cui si statum in Rostris decreto vestro statueritis, nulla ejus legationem posteritatis inobscurebit oblivio.* Nam reliqua Ser. Sulpicii vita multis erit, præclarisque monumentis ad omnem memoriam commendata. temper illius gravitatem, constantiam, fidem, præstantiam, in republica tuenda curam atque prudentiam, omnium mortalium fama celebrabit. Nec verò silebitur admirabilis quædam, & incredibilis, & pænæ divina ejus in legibus interpretandis, æquitate explicanda, scientia. Omnes, ex omni ætate, qui in hac civitate intelligentiam juris habuerunt, si unum in locum conferantur, cum Ser. Sulpicio non sunt comparandi. Neque enim ille magis juris consultus, quàm justitia fuit. Itaque quæ proficiscerantur à legibus, & à jure civili; semper ad facilitatem, æquitatemque referebat: neque constituere litium actiones malebat, quàm controversias tollere. Ergo hoc statua monumento non eget: habet alia majora. hæc enim statua, mortis honestæ testis erit: illa memoria vitæ gloriosæ: ut hoc magis monumentum *grati senatus*, quàm clarissimi viri, futurum sit. Multum etiam valuisse ad patris honorem pietas filii videbitur: qui quamquam afflictus luctu non adest, tamen sic animati esse debetis, ut ille si adesset, est autem ita affectus, ut nemo unquam unicus filii mortem magis doluerit, quàm ille mortis partis. Equidem etiam ad famam Ser. Sulpicii filii arbitror attinere, ut videatur honorem debitum patri præstitisse, quamquam nullum monumentum clarius Ser. Sulpicius relinquere potuerit, quàm *effugam morum* suorum, virtutis, constantiæ, pietatis, ingenii, filium, cujus luctus aut hoc honore vestro, aut nullo solatio levati potest. Mihi autem recordanti Ser. Sulpicii & multos in nostra familiaritate sermones gratior illi videtur, si qui est sensus in morte, ænea statua futura, & ea pedetris quàm inaurata equestris: qualis est L. Sullæ prima statua. 4 mirificè enim Ser. Sulpicius majorum *continentiam* diligebat: hujus seculi insolentiam vituperabat. Ut igitur, si ipsum consulam, quid vellet, sic pedestrem ex ære statuam, tamquam ex ejus auctoritate, & voluntate, decerno: quæ quidem magnum civium dolorem, & desiderium, honore monumenti minuet, & leniet. Atque hanc meam sententiam, P. C. Servilii sententiæ probari necesse est: qui sepulchrum publicè decernendum Ser. Sulpicio censuit, statuam non censuit. Nam si mors legati sine cæde, atque ferro nullum honorem desiderat: cur decernit *honorum sepultura*: qui maximus haberi potest mortuo? Sin id tribuit Ser. Sulpicio, quod non est datum Cn. Octavio: cur, quod illi datum est, huic dandum esse non censet? Majores, quidem nostri statuas multis decreverunt: sepulcra paucis. sed *statua* intereunt tempestate, vi, vetustate; sepulcrorum autem sanctitas in ipso solo est: quod nulla vi moveri, neque deleri potest, atque, ut cetera exstinguuntur, sic *sepulcra* sunt sanctiora vetustate. Augere igitur isto etiam honore is vir, cui nullus honor tribui non debitus potest, grati sumus in ejus morte decoranda, cui nullam jam aliam gratiam referre possumus, notetur etiam M. Antonii, nefarium bellum gerentis, scelerata audacia, his enim honoribus habitis Ser. Sulpicio, repudiata, rejectæque legationis ab Antonio, manebit testificatio

frimpi-

1. Et Tullo Cludio. Vide ne reponendum sit L. Julio, admonet Pighius nosser. l. 111. Fastorum. at Fulvius Ursinus in Cludio mallet Tito Claudio, nident nominatur apud Livium l. IV. Plinium lib. 111. c. 6.
2. Quin honore mortui. Ita Lamb. neque recedit Pall. se nonam pr. h. om. 111. mortui. quomodo & olim edit. recentiores enim secuti conjecturam Ferrazii, admiserunt, quin honore mortui.

3. Multos in nostra familiaritate sermones. Golicim. orz adscripsit, forean, pro nostra.

4. Mirificè enim Ser. Sulpicius majorum continentiam & c. Sic hodie passim dicitur. patrum tamen ævo impressi, magnificè, quod & in m. s. nostris.

sempiterna. Quas ob res ita censeo. Cum Ser. Sulpicius, Q. F. Lemonia, Rufus, difficillimo reipubl. tempore, gravi, periculosoque morbo affectus, auctoritatem senatus, salutemque reipubl. vitæ suæ præposuerit, contraque vim, gravitatemque morbi contenderit, ut ad castra Antonii, quod senatus eum miserat, perveniret: isque, cum jam prope castra venisset, vi morbi oppressus, vitam amiserit in maximo reip. munere: ejusque mors *consensanea vita* fuerit, sanctissime, honestissimeque acta, in qua sæpe magno usui reip. Ser. Sulpicius & privatus, & in magistratibus fuerit: cum talis vir, ob reipubl. in legatione mortem obierit: Senatui placere, Ser. Sulpicio statuas pedestrem aeneam, in Rostris ex hujus ordinis sententia statui, circumque eam statuas locum gladiatoribus, ludisque liberos, posterosque ejus quaque versus pedes quinq; habere, 2. quod *ob reip.* mortem obierit, eamque causam in basi inscribi:

1. *Vitam amiserit in maximo reip. munere.* Manut. atque Lamb. vit. non maximo reip. tempore, & interpretatur hic, *difficillimo*. non placet, neque respondet libris nostris.

utique C. Panfa, A. Hirrius, consules, alter, ambove, si *et* videbitur, quæstoribus urbis imperent, ut eam basim, statuasque faciendam, & in rostris statuendam locent: quantique locaverint, tantam pecuniam redemptori solvendam, attribuendamque curent: eumque antea senatus auctoritatem in virosorum fortium funeribus, ornamentisq; ostenderit; placere, eum quam amplissime supremo die suo esse ferri; & cum Ser. Sulpicius Q. F. Lemonia, Rufus, ita de rep. meritis sit, ut his ornamentis decorari debeat: Senatui censere, atque e rep. existimare, ædileis curuleis edicium, quod de funeribus habeant, Ser. Sulpicii, Q. F. Lemonia, Rufi, funeri mittere: utique locum sepulcro in campo Esquilino C. Panfa consul, seu quo alio in loco viderit, pedes triginta quoquò versus designet, quod Ser. Sulpicius inferatur. quod *sepulcrum*, ipsius, liberorum, posterorumque ejus sit: uti quod optimo jure sepulcrum publice datum est.

2. *Quod e ob reip. mortem obierit.* Scaliger noster in Eulebanti, ceteri immittendam copulam, quodque & necessaria est.

M. TULLII CICERONIS

IN

M. ANTONIUM

PHILIPPICA DECIMA.

ORATIO QUINQVAGESIMA SECUNDA.

SYNOPSIS.

Bruto ad versus Antonium coactas copias Senatus consilio confirmandas esse suadet, ad versus Caleni sententiam:

MAXIMAS tibi, Panfa, gratias, omnes & habere, & agere debemus: qui, cum hodierno die senatum te habiturum non arbitraremur: ut M. Bruti, præstantissimi civis, literas accepisti, ne minimam quidem moram interposuisti, quin quam primum maximo gaudio, & gratulatione fruereamur. Cum factum tuum gratum omnibus debet esse, tum verò oratio, qua, recitatis literis, usus es, declarasti enim, verum esse id, quod ego semper sensi, NEMINEM alterius, qui suæ confidetur, virtuti invidere. Itaque mihi, qui plurimis officiis sum cum Bruto, & maxima familiaritate conjunctus, minus multa de illo dicenda sunt. 1. quas enim mihi ipse pariter sumferam, eas præoccupavit oratio tua. Sed mihi, P. C. necessitatem attulit paullo plura dicendi, sententia ejus, qui rogatus est ante: à quo ita sæpe *disentio*, ut jam verear, ne, id quod minimè fieri debet, minvere amicitiam nostram videatur perpetua dissensio. Quæ est enim ista tua ratio, Calene? quæ mens? qui numquam post Kal. Jan. idem senseris, quod is, qui te sententiam primum rogat: cur numquam tam frequens senaxus fuit, ut unus aliquis tuam sententiam secutus sit? cur semper tui dissimi-

les defendis? cur, cum te & vita, & fortuna tua ad otium, & ad dignitatem inviter, ea probas, ea decernis, ea sentis, quæ sunt inimica & otio communi, & dignitati tuæ? Nam, ut superiora omittam, hoc certe, 2. quod mihi maximam admirationem movet, non tacebo. Quod est tibi cum Bruto bellum? cur eos, quos omnes patre venerari debemus, solus oppugnans? alterum circumfederi non moleste fers, alterum tua sententia spoliis iis copiis, quas ipse labore, & periculo ad reipublicam non ad suum præsidium, per se, nullo adjuvante, confecit? Quis est iste tuus sensus, quæ cogitatio, Brutos ut non probes, Antonios probes? quos omnes carissimos habent, tu oderis? quos acerbissime omnes oderunt, tu constantissime diligas? Amplissime tibi fortunæ sunt, summus honoris gradus, filius, ut & audio, & spero, *natus ad laudem*: cui cum reipubl. causa faveo, tum etiam tua. Quæro igitur, eum Brutine similem malis, an Antonii? Ac permitto, ut de tribus Antonii eligas, quem velis. 3. Dii meliora, inquit. 4. Cur igitur non eis faves? cur non eos laudas, quorum similem filium tuum esse vis? simul enim reip. consules, & propones illi exempla ad imitandum. Hoc verò, Q. Fusi, copiosius sine offensione nostræ amicitia, sic tecum, ut à

1. *Quas enim ipse mihi pariter sumferam.* Est hoc quidem in editis, sed Ferrarii miss. omnes, item nostris quas enim sententiam mihi ipse sumferam, quod non video cur non debeat quis præferre alteri.

2. *Quod mihi maximam admirationem movet.* Propendam magis in Hitto. & Pal. sec. item omnes Ferrarii scriptos, quod me maxima admiratione percutit.

3. *Dii meliora, inquit.* Ad hæc sumus P. Manutio & Lamb. nam nostri libri vulgatis secundas faciebant habebantque. D. Bruto meliora est inquit. factis damnavitque Ferrarius.

4. *Cur igitur non eis faves? cur non eos laudas, etc.* Non est in Pall. aut Hitto. cur non, ultimo loco positum. & poterat abesse. Ferrarius tamen malebat, sciret quis laudaret, & in quoque displicet.

disfensiens, fenator quæro. ita enim dixisti, & quidem de scripto. nam te inopia verbi lapsam putarem, nisi tuam in dicendo facultatem nossem. litteras Bruti recte, & ordine scriptas videri. quid est aliud, quàm librarium Bruti laudare, non Brutum? Usum in rep. Calene, magnum jam habere, & debes, & potes. quando ita decerni vidisti aut quod S. C. hujus generis (sunt enim innumerabilia) bene scriptas litteras decretum à senatu? quod verbum tibi non excidit, ut saepe fit, fortuito scriptum, meditatam, cogitatum atulisti. Hanc tibi consuetudinem plerisque in rebus 1. bonis obrestlandis si quis detraxerit: 2. quid tibi quod sibi quisque velit, non relinquatur? Quamobrem collige te, placaque animum istum aliquando, & mitiga: audi viros bonos, 3. quibus uteris multum: loquere cum sapientissimo homine, genero tuo, sepius, quàm ipsi tecum: tum denique amplissimi honoris nomen obtinebis. An verò hoc pro nihilo putas (in quo equidem pro amicitia tuam vicem dolere soleo) effertur hæc foras, & ad populi Rom. aureis pervenite, ei, qui primus sententiam dixerit, neminem assensum? quod etiam hodie futurum arbitror. Legiones abducis à Bruto quas? nempe eas, quas ille ab Antonii scelere averit, & ad temp. sua auctoritate traduxit. Rursus igitur vis nudatum illum, atque solum à rep. relegatum videri. Vos autem, P. C. si M. Brutum deserueritis, & prodideritis, 4. quem tandem civem umquam ornabitis? cui favebitis? nisi forte eos, qui diadema imposuerint, conservandos: eos, qui regis nomen sustulerint, deserendos putatis. Ac de hac quidem divina, atque immortalis laude M. Bruti silebo: quæ gratissima memoria omnium civium inclusa, nondum publica auctoritate restata est. Tantamne patientiam, dii boni! tantam moderationem, tantam in injuria tranquillitatem, & modestiam? qui cum prætor urbanus esset, urbe caruit, jus non dixit, cum omne jus populi Rom. recuperasset: cumque concursu quotidiano bonorum omnium, qui admirabilis ad eum fieri solebat, præsidioque Italiae cuncta sæptus posset esse, absens judicio bonorum defensus esse maluit, quàm præsens manu: qui ne Apollinæis quidem ludos, pro sua, populi que Rom. dignitate apparatus, præsens fecit, ne quam viam patefaceret sceleratissimorum hominum audaciam. Quamquam, qui umquam aut ludj, aut dies, latiores fuerunt, quàm cum in singulis verbis populus Rom. maximo clamore, & plausu Bruti memoriam prosequeretur? corpus aberat liberatoris, libertatis memoria aderat: in qua Bruti imago terni videbatur. At hunc his ipsis ludorum diebus videbam in insula clarissimi adolescentis, Luculli, propinqui sui, nihil nisi de pace, & concordia civium cogitantem. Eundem vidi postea Velia: eadem Italia, nequa oriretur belli civilis causa propter se. O spectaculum illud non modo hominibus, sed undis ipsis, & litoribus lustrosam, cedere à patria servatorem ejus; manere in patria perditores! Cæsari classis paucis post diebus consequebatur: ut me puderet, P. C. in eam urbem redire, ex qua illi abirent. Sed quo consilio redierim, in initio audistis, post estis experti. Expectatum igitur tempus à Bruto est. nam quoad vos omnia pati vidit, ulus est ipse incredibili patientia. postea quàm vos ad libertatem sensit erectos, præsidia vestrae libertati paravit. At cui pesti, quantaque resistit? Si enim C. Antonius, quod animo intendit, perficere potuisset (potuisset autem, nisi ejus sceleris virtus M. Bruti obstitisset) Macedo-

niam, Illyricum, Græciam perdidissemus. esset vel receptaculum pulso Antonio, vel agger oppugnanda Italiae Græcia: quæ quidem nunc M. Bruti imperio, auctoritate, copiis non instructa solum, sed etiam ornata, tendit dextram Italiae, suumque ei præsidium pollicetur. quod qui ab illo 5. abducit, exercitum, & respectum pulcherrimum, & præsidium firmissimum adimit republicæ. Equidem cupio, hæc quamprimum Antonium audire, ut intelligat, non D. Brutum, quem vallo circumsedet, sed seipsum obfideri. Tria tenet oppida toto in orbe terrarum: habet inimicissimam Galliam: eos etiam, quibus confidebat, alienissimos Transpadanos: Italiae omnis infesta est: exteræ nationes à prima ora Græciæ usque ad Ægyptum, optimorum, & fortissimorum civium imperiis, & præsiidiis tenentur. Erat ei spes una in C. Antonio: qui duorum fratrum ætatibus mediis interjectus, vitis cum utroque certabat: qui, tamquam extruderetur à senatu in Macedonia, & non contra prohiberetur proficisci, ita cucurrit. Quæ tempestas, dii immortales, quæ flamma, quæ vastitas, quæ pestis Græciæ fuisset, nisi incredibilis, & ac divina virtus furentis hominis conatum, atque audaciam compressisset? Quæ celeritas illa Bruti? quæ cura? quæ virtus? Esti ne C. quidem Antonii celeritas contemnenda est: quem nisi in via caducæ hæreditates retardassent, volasse eum, non iter fecisse diceres. Alios ad negotium publicum ire cum cupimus, vix solemus extrudere: hunc retinentes exclusimus. At quid ei cum Apollonia? quid cum Dyrrachio? quid cum Illyricis? quid cum P. Vatinii imperatoris exercitu? succedebat, ut ipse dicebat, Hortensio. Certi fines Macedoniae, certa conditio, 7. certus erat etiam illius exercitus. cum Illyrico verò, & cum Vatinii legionibus quid erat Antonio? At ne Bruto quidem, id enim fortasse quispiam improbus dixerit. Omnes legiones, omnes copie, quæ ubique sunt, populi Romani sunt. neque hæc legiones, quæ M. Antonium reliquerant, Antonii potius, quàm republicæ fuisse dicuntur. OMNENIM exercitus, & imperii jus amittit is, qui eo imperio, & exercitu rempublicam oppugnat. Quod si ipsa respub. judicaret, aut si omnes jus decretis ejus statueretur: Antonione, an Bruto legiones populi Rom. adjudicaret? Alter advolarat subito ad directionem, pestemque sociorum, ut quacumque iret, omnia vastaret, diriperet, auferret; exercitu populi Rom. contra ipsum populum Rom. uteretur. alter eam sibi legem statuerat, ut, quocumque venisset, lux venisse quædam, & spes salutis videretur. denique alter ad evitendam rem præsidia quærebat, alter ad conservandam. Nec verò nos hoc magis videbamus, quàm ipsi milites: à quibus tanta in iudicando prudentia non erat postulanda. Cum VII. cohortibus Apollonia scribit Antonium, qui jam aut captus est (quod dii dent) aut certe homo verecundus in Macedonia non accedit, ne contra S. C. fecisse videatur. Delectus habitus in Macedonia est summo Q. Hortensii studio, & industria. cujus animus egregium, dignumque & ipso, & majoribus ejus ex Bruti litteris perspicere potuistis. Legio, quam L. Piso ducebat, legatus Antonii, Ciceroni se filio meo tradidit equitatus, qui in Syriam ducebatur bipertito, alter eum, à quo ducebatur, reliquit in Thessalia, seque ad Brutum contulit: alterum in Macedonia Cn. Domitius adolefens summa virtute, & constantia ab legato Syriaco abduxit. P. autem Vatinus, qui & antea jure laudatus à

T t nobis

1. Bonis obrestlandis. Mss. nostri, ac Ferrarii omnes ad unum, levet.
2. Quid tibi, quod sibi quisque velit, non relinquatur. Ita etiam supplet hanc fontentum Pal. sec. acceditque Historicus.
3. Quibus uteris multum. J. Manut. & Lamb. quibus uteris multum. nescio an præferendum vulgato.
4. Quam tandem civem umquam ornabitis? cui favebitis? Et à Pal. sec. & libris omnibus Ferrarii. prius impressi nunquam habebitis quem ornabitis?
5. Ad Asiae avaritiam, & respectum pulcherrimum, &c. Illud, & respectum

in ferrum & Romanis codd. à Fæfeno, monuit me libro 1. Nodor. Cicer. cap. 15. Andr. Schottus.
6. Ac divina virtus furentis, &c. Et à libris Ferrarii, quibus addi pulatur Pal. sec. alix edd. virtus casta, perperam. Lambinus edidit virtus M. Bruti Epitaphio ab ingenio forsan.
7. Certus erat etiam illius exercitus. J. Pall. Hirt. & olim impressi, certissime modo erat etiam illius exercitus, ac Man. & Lamb. publicarunt, certus, si modo erat illius exercitus, sic uti puto P. Victorium, qui l. xv. c. 12. legendum censebat, certus (si modo erat) etiam illius exercitus, is consulatur.
A. D. 1616.

nobis, & hoc tempore merito laudandus est, aperuit Dyrachii portas Bruto, & exercitum tradidit. Tenet igitur populus Rom. Macedoniam, nostra levis armatura, noster equitatus, maximeque noster est Brutus, semperque noster, cum sua excellentissima virtute reip. natus, cum *satis* quodam paterni, maternique generis, & nominis. Ab hoc igitur quisquam bellum timer, qui antequam nos id coacti suscepimus, in pace jacere, quam in bello vigere maluit? quamquam ille quidem nunquam jacuit, nec hoc cadere verbum in tantam virtutis praestantiam potest. Erat enim in desiderio civitatis, in ore, in sermone omnium. Tantum autem aberat à bello, ut, cum cupiditate libertatis Italia arderet, defuisset civium studiis potius, quam eas in armorum discrimen adduceret. Itaque illi ipsi, si qui sunt, qui tarditatem Bruti reprehendant, tamen iidem moderationem, patientiamque mirantur. Sed jam video, quid loquantur. neque enim id oculis faciunt. timere se dicunt, quomodo ferant veterani, exercitum Brutum habere. Quasi verò quidquam inter sit inter A. Hirtii, C. Panse, D. Bruti, C. Caesaris, & hunc exercitum M. Bruti. Nam si quatuor exercitus ii, de quibus dixi, propter eam laudantur, quod pro populi R. libertate arma ceperunt: quid est, cur hic M. Brutus exercitus non in eadem causa reponatur? At enim veteranis suspectum est nomen M. Bruti. magisne quam Decimi? Equidem non arbitror, etsi est enim Brutorum in commune factum, & laudis & societas aequa: D. tamen Bruto iratiores ii, qui id factum dolebant, quo minus ab illo remissam dicebant fieri *decessisse*. Quid ergo nunc agunt tot exercitus, nisi ut obsidione D. Bruti liberetur? qui autem hos exercitus ducunt? hi, credo, qui C. Caesaris res actas everti, qui causam veteranorum prodi volunt. Si ipse viveret C. Caesar, acrius, credo, acta sua defenderet, quam vir fortissimus defendit Hirtius: aut amior causae quisquam potest inveniri, quam *si* illud? At horum alter, nondum ex longinquitate gravissimi morbi retereaus, quidquid habuit virum, id in eorum libertatem defendendam contulit, quorum votis iudicavit se à morte revocatum: alter virtutis robore firmior, quam aetatis, cum istis ipsis veteranis ad D. Brutum liberandum profectus est. Igitur illi certissimi, iidemque acerrimi Caesaris actorum patroni, pro D. Bruti salute bellum gerunt: quos veterani sequuntur. de libertate enim populi R. non de suis commodis, armis decernendum vident. Quid est igitur, cur iis, qui D. Brutum omnibus opibus conservatum velint, M. Bruti sit suspectus exercitus? An verò, si quid esset, quod à M. Bruto timendum videretur, Panse id non videret? aut, si videret, non laboraret? quis aut sapientior ad conjecturam rerum futurarum? aut ad propulsandam metum diligentior? Atqui huius animam erga M. Brutum, studiumque vidistis, praecipit oratione sua, quid decernere nos de Bruto, quid sentire oporteret: tantumque abfuit, ut periculum reip. M. Bruti putaret exercitum, ut in eo firmissimum reip. praesidium, & gravissimum poneret. Scilicet hoc Panse aut non videt (hebet enim ingenio est) aut negligit. quae enim Caesar egit, ea rata esse non curat: de quibus confirmandis, & sancendis legem comitiis tentur ex auctoritate nostra laturus est. Desinant igitur, aut ii, qui non timent, simulare se timere, se prospicere reip. aut ii, qui omnia verentur, nimium esse timidi; 2. ne illorum simu-

latio, horum obsit ignavia. Quae (malum) est ista ratio, semper optimis causis veteranorum nomen opponere? quorum etiam si amplecterentur virtutem, ut facio: tamen, si essent arrogantes, non possem ferre *fastidium*. An nos conante servitutis vincula rumpere, impediet, si quis veteranos id nolle dixerit? non sunt enim, credo, innumerabiles, qui pro communi libertate arma capiant, nemo est praeter veteranos milites, qui ad servitutem propulsandam ingenio dolore excitetur. Potest igitur stare reip. freta veteranis sine magno subsidio juventutis? quos quidem vos libertatis adjuutores complecti debetis: servitutis auctores sequi non debetis. Postremo (erumpat enim aliquando vera, & me digna vox si veteranorum nutu & mentes huius ordinis gubernantur, omniaque ad eorum voluntatem dicta, factaque nostra referuntur: optanda mors est, quae civibus R. semper fuit *servitutis proter*. Omnis est infesta servitus: sed fuerit quaedam necessaria: 4. equodnam principium putatis libertatis capessendae? an, cum illum necessarium, & fatalem panem casum non tulerimus, hunc feremus voluntarium? Tota Italia desiderio libertatis exarsit: servire diutius non potest civitas: serius populo R. hunc vestitum, atque arma dedimus, quam ab eo flagitati sumus. Magna nos quidem spe, & propè explorata, libertatis causam suscepimus, sed, ut concedam IN CERTOS exitus esse belli; Martemque communem: tamen pro libertate, vitæ periculo decertandum est. non enim in spiritu vita est, sed ea nulla est omnino servienti. omnes nationes servitutem ferre possunt: nostra civitas non potest: nec ullam aliam ob causam, nisi quòd illa *laborem, doloremque fugiunt*, quibus ut careant, omnia perpeti possunt. nos ita à majoribus instituti, atque imbuti sumus, ut omnia consilia, atque facta ad virtutem, & dignitatem referamus. ITA PRAECLARA est recuperatio libertatis, ut ne mors quidem sit in repetenda libertate fugienda. Quòd si immortalitas consequeretur praesentis periculi fugam, tamen eo magis ea fugienda videretur, quòd diuturnior servitus esset. cum verò dies, & noctes omnia nos undique circumfrent: 6. non est viri, minimeque Rom. dubitare, eum spiritum, quem naturæ quis debeat, patria reddere. Concurritur undique: ad commune incendium restinguendum. veteranique primi Caesaris auctoritatem secti, conatum Antonii repulerunt: post ejusdem furorem Marcia legio fregit. Quarta affixit. Sic à suis legionibus condemnatus, irrupit in Galliam, quam sibi armis, animisque infestam, inimicamque cognovit. hunc A. Hirtii, C. Caesaris exercitus insecuti sunt: post Panse delectus urbem, totamque Italiam crexit. unus omnium est *hostis*. quamquam habet secum L. fratrem, carissimum populo R. civem: cuius desiderium civitas ferre diutius non potest. Quid illa traxit bellua? quid immanius? 7. qui ob eam causam natus videtur, ne omnium mortalium turpissimus esset M. Antonius. est una Trebellius, qui jam cum tabulis novis redit in gratiam: T. Plancus, ceteri pares: qui id pugnant, id agunt, ut contra temp. resistent esse videantur: sollicitant homines imperitos Saxæ, & Captones, ipsi rustici, atque agrestes, qui hanc temp. nec videntur umquam nec videre constitutam voluit: qui non Caesaris, sed Antonii acta defendunt: quos avertit agri Campani *infinita possessio*: cuius eos nos non pudere miror, cum videant, se nimios, & mimas habere vicinos. Ad has pestes opprimendas, quid est cur molestè feramus, quòd M. Bruti accessit exer.

1. *Societas aequa, Decimus tamen iratioris, qui, (gr.)* Consecrat sic Ferrarius; sed nunc id etiam confirmat Palaeus.

2. *Ne illorum simulatio horum obsit ignavia.* Ita Moretus. nam Faernus illi *amulatio*, sive Vancanti. retro vulgati, horum sit ignavia, quod & in Pall.

3. *Mentes huius ordinis gubernantur, & nostra referuntur.* Si libet obedi-
re liberis scriptis, resert: eundem gubernantur, cum referuntur.

4. *Equodnam principium putatis libertatis capessendae?* Nihil variant
est, nostri. Lambinus. tamen edidit Principium P. & Actis libert.

5. *Tantum magis ea fugienda videretur.* Ferrarius interponit negati-
vam; quam rejicit, tuncque vulgatum M. Ant. Mutetio libro XVI. Var.
lect. cap. 17. qui adcaur.

6. *Non est viri, minimeque Rom.* Retinui quod erat in Manut. & Lamb.
cum spes esse à M. nam certe etiam Palaeus habet *virum nominis*, vulgata
prius, non est *virum nominis* que Rom.

7. *Qui ob eam causam natus.* Palaeus. Hirtior. & omnes libri Ferrario
quid sit obsit, divinat ipse, qui quasi ob.

exercitus? Immoderati, credo, hominis, & turbulenti. Vide, ne nimium pane parientis, etsi in illius viri consiliis, atque factis, & nihil nec nimium, nec parum fuit unquam. Omnis voluntas M. Bruti, P. C. omnis cogitatio, tota mens, auctoritatem senatus, libertatem populi Rom. intuetur: hæc habet proposita, hæc tueri vult. tentavit, & quid patientia perficere posset, nihil cum proficeret: *vi contra viam* experiendum putavit. Cui quidem, P. C. vos idem tribuere hoc tempore debetis, quod a. d. XIII. Kal. Jan. D. Bruto, & C. Cafari, me auctore, tribuistis: quorum privatum de rep. consilium, & factum auctoritate vestra est comprobatum, atque laudatum, quod idem in M. Bruto facere debetis, à quo imperatum, & repentinum reip. præsidium legionum, equitatus, auxiliorum magna & firmæ copiæ comparatae sunt: adjungendusque est Q. Hortensius, qui cum Macedoniam obtineat, adiutorem se Bruto ad comparandum exercitum, fidelissimum, & constantissimum præbuit, nam de M. Apulejo separatim censeo referendum: cui testis est per litteras Brutus, eum principem fuisse ad conatum exercitus comparandi, Quæ cum ita sint: QUOD C. Pansa, consul, verba fecit de litteris, quæ à Q. Capione Bruto, procos. ailaræ, & huic ordini recitatae sunt, de ea re ita censeo: Cum Q. Capionis Bruti

proconsulis opera, consilio, industria, virtute difficillimo reip. tempore provincia Macedoniam, Illyricum, cuncta Græcia, legiones, exercitus, equitatus, in consulum. senatus, populique R. potestate sint: id Q. Capionem Brutum, procos. bene & de rep. & suâ, majorumque suorum dignitate, consuetudineque reip. bene gerendæ fecisse, eamque rem senatui, populoque R. gratam esse, & fore: utique Q. Capio Bruto, procos. provinciam Macedoniam, Illyricum, totamque Græciam tueatur, defendat, custodiat, incolu- memque conservet: reique exercitui, quem ipse constituit, comparavit, præsit: & pecuniaque ad rem militarem, in qua opus sit, quæ publica sit, & exigi possit, uratur, exigat: pecuniasque à quibus videatur, ad rem militarem nutuasumat, frumentum imperet: operamque det, ut cum suis copiis quàm proximè Italiam sit: cumque ex litteris Q. Capionis Bruti, procos. intellectum sit, Q. Hortensii procos. opera, & virtute vehementer temp. adjuvat, omniaque ejus consilia cum consiliis Q. Capionis Bruti, procos. juncta fuisse, eamque rem magno usui reip. fuisse: Q. Hortensium procos. rectè, & ordine, exque rep. fecisse: senatuique placere, Q. Hortensium, procos. cum quaestoribus, prove quaestoribus, & legatis suis provinciam Macedoniam obtinere, quoad ei ex S. C. successum sit.

M. TULLII CICERONIS
IN

M. ANTONIUM.

PHILIPPICA UNDECIMA.

ORATIO QUINQUAGESIMA TERTIA.

SYNOPSIS.

Belli partes adversus L. Dolabellam Antoniarum partium, qui Trebonium Asia præfectum interfecerat Cassio & Brutomandanda esse suadet.

MAGNO in dolore sum, P. C. vel moerore potius, quem ex crudeli, & miserabili morte C. Trebonii, optimi civis, moderatissimique hominis, accepimus, inest tamen aliquid, quod reip. profuturum putem, perspeximus enim, quanta in iis, qui contra patriam scelerata arma ceperunt, inest immanitas, nam duo hæc capita nata sunt post homines natos terribilissima, & spurcissima, Dolabella, & Antonius: quorum alter efficit, quod optabat: de altero patefactum est, quid cogitaret. L. Cinna crudelis: C. Marius in iracundia perseverans: L. Sulla vehemens: neque ullius horum in ulciscendo acerbitas progressa ultra mortem est: quæ tamen poena in civis nimis crudelis putabatur. Ecce tibi geminum in scelere par, inusitatum, inauditum, ferum, barbarum. Itaque quorum summum quondam inter ipsos odium, bellumque meministis, eisdem postea singulari inter se consensu, & amore devinxit impurissima naturæ, & turpissimæ vitæ similitudo. Ergo id, quod fecit

Dolabella, in quo potuit, multis idem minatur Antonius, sed ille cum procul abesset à consulibus, exercitibusque nostris, nec dum senatum cum populo R. conspirasse sensisset: fretus Antonii copiis ea scelera suscepit, quæ Romæ jam suscepta arbitrabatur à socio furoris sui. Quid ergo hunc aliud moliri, quid optare censetis, aut quam omnino causam esse belli? omneis, qui liberè de rep. sentimus, qui dignas nobis sententias diximus, qui populum Rom. liberum esse volumus, statuit ille quidem non inimicos, sed hostes: majora tamen in nos, quàm in hostem, supplicia meditatur: mortem naturæ poenam putat esse, iracundix tormenta, atque cruciatum, qualis igitur hostis habendus est is, à quo victore si cruciatus absit, mors in beneficii parte numeretur? Quamobrem, P. C. quamquam hortatore non egeris, (ipsi enim vestra sponte exarsistis ad libertatis recuperandæ cupiditatem) tamen eo majore animo, studioque libertatem defendite, quo majora proposita victis supplicia servitutis videtis. In Galliam invasit Antonius, in Asiam Dolabella: in alienam uterque

T t 2 pro-

1. Nihil nec nimium, &c. Etiam illud nihil reperi in Mirrop. & Pal. sec. neciam in Ferrarioris.
2. Quid patientia perficere. Ita aliis legi annotatum ad oras librorum.

quod cum invenissim in Pal. sec. præpositi vulgato, proficere.
3. Pecuniaque ad rem militarem. Lamb. pecuniaque, quomodo & Pall. & Hir. antiquè.
L. Ja

provinciata: akeri se fractus objecit, impetumque furentis, atque omnia divexare, & diripere cupientis, vita sua periculo colligavit, progressu arcuit, à reditu refrenavit: obfideri se passus, ex utraque parte constrinxit Antonium. Alter in Asiam irrupit cursum, cui in Syriam patebat via certa, neque longa. 2. quid opus fuit cum legione? præmissio Marfo nescio quo Octavio, scelerato latrone, atque egeno, qui popularetur agros: vexaret urbeis non ad spem constituendæ rei familiaris, quam tenere eum posse negant qui norant: (mihî enim hic senator ignotus est) sed ad præsentem partum mendicitatis suæ consecutus est Dolabella, nulla suspitione belli. quis enim id putaret? secute collocaiones familiarissimæ cum Trebonio: complexusque summæ benivolentiæ falsi indices existierant in amore simulato: dextræ, quæ fidei testes esse solebant, perfidia sunt, & scelere violatæ: nocturnus introitus Smyrnæ, quasi in hostium urbem: quæ est fidelissimorum, antiquissimorumque sociorum: oppressus Trebonius; si ut ab eo, qui aperte hostis esset, incautus: si ut ab eo, qui civis etiam tum speciem haberet, miser. Ex quo nimirum documentum noscitur per fortuna voluit, quid esset *vultu* extimetendum. Consularem hominem, consulari imperio provinciam Asiam obtinentem, 3. Samiario exsultit tradidit: interficere caput statim noluit, ne nimis, credo, in victoria liberalis videretur. cum verborum contumeliis opimum virum incesto ore lacerasset, tum verberibus, ac tormentis quaestionem habuit pecuniæ publicæ, idque per biduum, post cervicibus caput abscidit, 5. idque fixum gestari iussit in pilo: reliquum corpus tractum, 6. atque laniatum abiecit in mare. 7. Cum hoc bellandum hoste est; à cuius terribili crudelitate omnis barbaria superata est. Quid loquar de cæde civium Romanorum? de direptione fanorum? quis est, qui pro rerum atrocitate deplorare tantas calamitates queat? & nunc tota Asia vagatur, volitat ut rex, nos alio bello distineri putat. quasi verò non unum, idemque bellum sit contra hoc jugum impiorum nefarium. Imaginem M. Antonii crudelitatis in Dolabella cernitis: ex hoc illa effecta est, ab hoc illa Dolabellæ scelus præcepta sunt tradita. Num leniorem, quam in Asia Dolabella fuit, in Italia, si liceat, fore putatis Antonium? mihî quidem & ille pervenisse videtur, quoad progredi potuerit ferri hominis amentia: neque Antonius ullius supplicii adhibendi, si potestatem habeat, ullam partem est relicurus. Ponite igitur ante oculos, P. C. miseram illam quidem, & febilem speciem, sed ad incitandos animos vestros necessariam, nocturnum impetum in urbem Asiæ clarissimam, irruptionem armatorum in Trebonii domum, cum miser ille prius latronum gladios videret, quam, quæ res esset, audisset: furentis introitum Dolabellæ, vocem impuram, atque os illud infame, vincula, verbera, euleum, carnificem, tortoremque Samiarium. qua tulisse illum fortiter, & patienter ferunt. magna laus, meoque iudicio omnium maxima. EST ENIM sapientis, quidquid homini accidere possit, id præmeditari ferendum modicè esse, si advenit. majoris omnino est consilii, providere, ne quid tale acci-

dat: sed animi non minoris, fortiter ferre, si venerit. Ac Dolabella quidem tam fuit immemor humanitatis, quamquam ejus nunquam particeps fuerit, ut suam insatiabilem crudelitatem exerceret non solum in vivo, sed etiam in mortuo: ac in ejus corpore lacerando, atque vexando, cum animum satiare non posset, oculos paventibus suis. O multò inferior Dolabella, quam ille, quem miserrimum esse voluisti? Dolores Trebonius pertulit magnos; multi, ex morbi gravitate majores; quos tamen non miseros, sed laboriosos dicere solemus. longus fuit dolor bidui: at compluribus, annorum sæpe multorum, nec verò graviora sunt carnicum tormenta, quam interdum cruciamenta morborum. Alia sunt, alia, inquam, ó perditissimi homines, & amentissimi, multò miseriora. nam, que major vis est animi, quam corporis, hoc sunt graviora ea, quæ concipiuntur animo, quam illa, quæ corpore. MISERIOR igitur, qui suscipit in se scelus, quam is, qui alterius facinus subire cogitur. Cruciatu est à Dolabella Trebonius: & quidem à Karthaginensibus Regulus. In qua re cum crudelissimi Poeni iudicati sint in hoste, quid in cive Dolabella iudicandus est? An verò hoc contentum est? an dubitandum, uter miserior: isne, cuius mortem tenatus, populusque Romanus ulciscitur: 9. an is, qui cuncti senatus sententia hostis est iudicatus? nam ceteris quidem vitæ paribus, quis est, qui possit sine Trebonii maxima contumelia conferre vitam Trebonii cum Dolabella? alterius consilium, ingenium, humanitatem, innocentiam, magnitudinem animi in patria liberanda, quis ignorat? 10. alteri à puero pro deliciis crudelitas fuit: deinde ea libidinum turpitudine, ut in hoc semper latus, quòd ea faceret, quæ sibi objici ne ab inimico quidem possent verecundo. Et hic, dii immortales, si aliquando fuit meus, occulta enim erant vitia non inquerenti. neque nunc *horasse* alienus ab eo essem, nisi ille vobis, nisi moenibus patriæ, nisi huic urbi, nisi diis penatibus, nisi aris, & focus omnium nostrum; nisi denique naturæ, & humanitati inventus esset inimicus. à quo admoniti, diligentius, & vigilantius caveamus Antonium. Etenim Dolabella non ita multos secum habuit notos, ac insignes latrones. at videtis, quos & quam multos habeat Antonius, primum *L. fratrem*: quam facem, dii immortales? quod facinus? quod scelus? quem gurgitem? quam voragine? quid eum non forsere animo, quid non haurire cogitatione, cuius sanguinem non bibere cœsitis? in cuius possessiones, atque fortunas, non impudentissimos oculos, spe, & mente defigere? Quid Censorinum? qui se verbo præterere esse urbanum cupere dicebat, recertè noluit. quid Bestiam? qui se consulatum in Bruti locum petere profiteretur, atque hoc quidem detestabile omen avertat Jupiter. Quam absurdum autem, qui prætor fieri non potuerit, eum petere consulatum? 11. in sorte damnationem pro prætura putat. Alter *Cæsar Vespasianus*, ille homo summo ingenio, summa potentia, 12. qui ex adilitate ad consulatum, solvatur legibus, quamquam leges eum non tenent, 13. credo dignitate. At hic, me defenden-

1. In Asiam irrupit cursum in Syriam, etc. Manut. & Lamb. irrupit cursum, ut in Syriam patebat, etc. si ex m. s. laudo. nam nostræ membræ; cursum ut in Syr. videantur & emendationes Ferrarii.
 2. Quid opus fuit cum legione. Lamb. præmittit: si ad Trebonium, quid opus, etc. sed tale nihil. Man. aut. scripti nostri.
 3. Samiaria exsultit. Itaque quoque Pal. sec. alii tamen tres *Samiario*, uti publicatum fuerat prius. restat tamen nostrum, etiam in Hicorp. à manu prima.
 4. Post à cervicibus caput abscidit. Scripti istud suavit. Pal. sec. nam ceteri tres post autem cerv. Man. & Lamb. post, cervicibus fractis, caput absc. nescio an e. m. s.
 5. Idque fixum. Editores iidem affixerunt, sed præter Pal. quatuor & v. alius editos.
 6. Atque laniatum. Sic & Lamb. neque aliter Pal. sec. antea cusi laceratum: quod improbam, quod præcessisset, in cæso ore lacerasset.
 7. Cum hoc bellandum hoste est, à cuius, etc. Hoc modo posita sunt verba

Pal. sec. habebat; idem illud à, quod vulgata deorat. representatque editio Mur.
 8. Nec verò quævis. Ita Longobardicus Ferrarii, ut & Pal. sec. alii, nec quævis verè, quod mutat Rivius, in se non acquiesco.
 9. An in quo cuncti senatus sententia. Sic Pal. quatuor Man. tamen & Lamb. cuncti senatus sententia.
 10. Alteri à puero. pro deliciis crudelitas fuit. Pal. sec. tantum habet, alteri pro deliciis crudelitas. & verò illud à puero: extat quidem in Hicorp. à manu recenti, cum prius aliud quid fuisset.
 11. Aliquando fuit meus. Haud aliter, quoque Pal. sec. aut Hic. nam vulgata ante Man. voce amplius, antea. Superfluum.
 12. Qui ex adilitate ad consulatum. Necesse mihî fuit quæ libros scriptos Ferrarium & aliorum unum idem præ se ferrent, & Pal. sec. vulgata, adilitate consulatum, præ saltem legibus.
 13. Credo dignitate. Pal. sec. credo dignitatem, quod in Hic. Ma. & Lamb. quididere. præter in iniam et ead. dignitatem, an e. m. s.

re, quinquies absolutus est. sexta palma urbana, etiam in gladiatore difficilis. Sed hæc iudicium culpa, non mea est. ego defendi fide optima: illi debuerunt clarissimam, & præstantissimam senatorem in civitate retinere. qui tamen nunc nihil aliud agere videtur nisi ut intelligamas, & illos, quorum res iudicatas irritas fecimus, bene, & *prop.* iudicavisse. Neque hoc in hoc uno est. sunt alii in eisdem castris honeste condemnati, turpiter restituti. Quod horum consilium, qui omnibus bonis hostes sunt, nisi crudelissimum, putatis fore? Accedit Saxa, nec ideo quis, quem nobis Cæsar ex ultima Celtiberia tribunum pl. dedit, castrorum antea metator, nunc, ut sperat, urbis: à qua cum sit alienus & suo capiti, salvis nobis, ominetur. Cum hoc veteranus Capho: quo neminem veterani pejus oderunt. His, quasi præter doctem, quam in civilibus malis acceperant, agrum Campanum est largitus Antonius, ut haberent reliquorum nutricula prædiorum: quibus utinam contenti essent: ferremus: et si tolerabile non erat: sed quidvis patiendum fuit, ut hoc interitum bellum non haberemus. Quid? illa castrorum M. Antonii lumina, nonne ante oculos proponitis? primum duos & collegas Antoniorum, & Dolabella, Nuculam, & Lentonem, Italici deviores lege ea, quam senatus per vim latam iudicavit, quorum alter commentatus est mimos, alter egit tragediam. Quid dicam de Apulo Domitio? cuius bonâ modo proscripta vidimus, tanta procuratorum est negligentia. Ar hic nuper fororis filio infudit venenum, non dedit. Sed non possunt non prodigè vivere, qui nostra bona sperant, cum effundunt sua. Videte etiam P. Decii auctoritatem, clarissimi viri: qui majorum suorum exempla persequens, pro alieno se ære devovit. emtor tamen in ea auctoritate inventus est nemo. Hominem ridiculum, qui se exire ære alieno putet posse, cum vendat aliena. Nam quid ego de Trebellio dicam? quem ultra videntur faris debitorum: vindicem enim tabularum novarum novam tabulam vidimus. Quid de L. Planco? quem præstantissimus civis, Aquila, Pollentia expulit, & quidem crure fracto: quod utinam antè illi accidisset, ne huc redire potuisset. *Lumen*, & decus illius exercitus panem præterii, T. Annium Cimbrum, Lyfidici filium, Lyfidicum ipsum Græco verbo, quoniam omnia iura dissolvit: nisi forte iure Germanum Cimber occidit. Cum hanc, & huius generis copiam tantam habeat Antonius, quod scelus omitteret, cum Dolabella tantis se obtinuerit paricidiis, nequamquam pari latronum manu & copia? Quapropter, ut invitum sapedissent à Q. Fusio, ita sum ejus sententia libenter assensus. ex quo iudicare debetis, me non cum homine solere, sed cum *caussa* dissidere. Itaque non assentior solùm, sed etiam gratias ago. Q. Fusio, dixit enim severam, gravem, rep. dignam sententiam: iudicavit hostem Dolabellam: bona ejus censuræ publicè possidenda: quo cum addi nihil posset (quid enim atrocior potuit, quid severius decernere?) dixit tamen si quis eorum, qui post se rogati essent, graviores sententiam dixisset: in eam se iturum, quum severitatem quis potest non laudare? Nunc quoniam hostis est iudicatus Dolabella, bello est persequendus. neque enim quiescet: habet legionem, habet fugitivos, habet sceleratam impiorum manum: est ipse confidens, impotens, gladiatorio generi mortis additus. Quamobrem, quoniam cum Dolabella besterno die hoste decreto bellum gerendum est, imperator est diligendus. Dux dixit sunt sententia: quatum neutram probò: alteram, quia semper, nisi cum est necesse, periculosam arbi-

tror: alteram, quia alienam his temporibus existimo. Nam *extraordinarium* semper imperium populare atq; ventosum est. minime nostræ gravitatis, minime huius ordinis. Bello Antiochi magno & gravi, cum L. Scipioni, Publii filio, obvenisset Asia, parumque in eo putaretur esse animi, parum roboris, senatusque ad collegam ejus, C. Laelium, huius Sapientis patrem, negotium deferret: surrexit P. Africanus, frater major L. Scipionis, & illam ignominiam familiaris deprecatus est: dixitque & in fratre suo summam virtutem esse, summamque consilium, neque se ei legatum id ætatis, usque rebus gestis, defuturum, quod cum ab eo esset dictum: mihi est de Scipionis provincia commutatum: nec plus extraordinarium imperium ad id bellum quæsitum, quam duobus antea maximis Punicis bellis, quæ à consulibus, aut à dictatoribus gesta & confecta sunt: aut quam Pyrrhi, quam Philippi, quam post Achaico bello, quam Punico tertio: ad quod pop. R. ita ipse se delegit idoneum ducem, P. Scipionem, ut eum tamen bellum gerere consulem vellet. Cum Aristonico bellum gerendum fuit, L. Valerio, P. Licinio consulibus, rogatus populus, quem id bellum gerere placeret: Crassus consul, & pontifex maximus, Flacco collega, flaminii Martiali, multam dixit, si à sacris discessisset. quam multam populus remisit: pontifici tamen flaminem parere iussit. sed ne tum quidem pop. R. ad privatam detulit bellum. quamquam erat Africanus, qui anno antè de Numantinis triumphaverat: qui cum longe omne belli gloria & virtute superaret, duas tantum tribus tulit. ita pop. R. consuli potius Crasso, quam privato Africano bellum gerendum dedit. De Cn. Pom. eij imperiis, summi viri, atq; omnium principis, tribuni plebis turbulenti tulerunt. nam Sertorianum bellum à senatu privato datum est, quia consules recusabant: cum L. Philippus *pro consuli bus* se eum mittere dixit non pro consule. Quæ igitur hæc comitia? aut quam ambitionem constantissimus, & gravissimus civis, L. Cæsar in senatum introduxit? clarissimo viro, atque innocentissimo decrevit imperium, privato tamen in quo maximum nobis onus imposuit. Assensero: ambitionem induxero in curiam, negavero: videbor suffragio meo, tamquam comitibus, honorem homini amicissimo denegavisse. Quod si comitia placet in senatu habere: petamus, ambicius & tabella modo detur nobis, sicut populi, data est. Cur comitibus Cæsar, ut aut præstantissimus vir, si tibi non sit assensum, repulsum tulisse videatur: aut unusquisque nostrum præteritus, si, cum pari dignitate sumus, eodem honore digni non putemur. At enim (nam id ex audio) C. Cæsari adolefcentulo imperium extraordinarium mea sententia dedi. Ille enim mihi præsidium extraordinarium dederat. cum dico mihi, senatui dico, populoque R. A quo resp. præsidium ne cogitatum quidem, tantum haberet, ut sine eo salva esse non posset, huic extraordinarium imperium non darem? aut exercitus adimendus, aut imperium dandum fuit. Quæ est enim ratio, aut qui potest fieri, ut sine imperio teneatur exercitus? Non igitur, quod eriprum non est, est id existimandum esse datum. eripissetis C. Cæsari, P. C. imperium, nisi dedissetis, milites veterani, qui illius auctoritatem, imperium, nomen secuti, pro rep. arma ceperant. volebant sibi ab eo imperari: legio Martia, & Quarta, ita se contulerat ad auctoritatem senatus, populi que R. dignitatem, ut eum deposcerent imperatorem, & ducem. Cæsari bellum necessitas, sacris senatus dedit. otioso verò, nihil agentis, privato, obsecro te, L. Cæsar, (cum peritissimo homine mihi res est) quando in pe-

T t 3 riuus

1. Illi quorum res iudicatas irritas.) Vulgo additur: illis iudicatis. sunt, vocem enim respouit Pal. sec. & Hitt.
2. *sub capite salvis nobis ominetur.*) Est à conjectura Ferrarii: sed sic tamen fuerat iuncto in Hieroniano, factumque deinde à scribis valgaribus.
3. *Collegas Antoniorum.* Hitt. & Pal. sec. item Ferrariani. Antonii: fortis melius nam isti Marco erant omnia potius quam fratri ejus.

4. *C. Laelium Sapientis patrem.* Pighius noscer in Fastis suis ad annum urbis conditæ DLXIII. corrigendum putat C. Laelium Labii Sep. neque enim tunc vixisse Laelium illum nedum fuisse in Senatu cum hæc Cicero diceret, verosimile.
5. *Tabella modo detur nobis.*) Ita Man. & Lamb. neque aliter Pal. sec. vulgata tabella modo detur, etc.

rium senatus dedit? Sed de hoc quidem hæcenus, ne refragari homini amicissimo, ac de me optime merito videar. et si quis potest refragari non modo non perenti, verum etiam recusanti? illa verò, P. C. aliena consulum dignitate, aliena temporum gravitate sententia est, ut consules, Dolabellæ persequendi causa, Asiam, & Syriam fortiantur. Dicam, cur inutile reip. sed prius, quam turpe consulibus sit, videte. Cum consul designatus obfideatur, in eoque liberando salus sit posita reip.: cumque à populo Rom. pestiferi cives, patriciorumque deserverint: cumque id bellum geramus, quo bello de dignitate, de libertate, de vita decernamus; & si in potestatem quis Antonii venerit, proposita sint tormenta, atque cruciatus: cumque harum rerum omnium decernat: o consulibus optimis, & fortissimis commissa, & commendata sit: Alia: & Syriæ mentio fiet, ut aut suspiciones imen, aut invidiæ materiam dedisse videamur? At verò ita decernunt, ut liberato Bruto: id enim restabat: ut relicto, deserto, prodito. Ego verò mentionem omnino provinciæ factam dico alienissimo tempore. quamvis enim intentus animus tuus sit, C. Panfa, sicut est, ad fortissimum virum, & omnium clarissimum, liberandum: tamen rerum natura cogit te necessario referre animum aliquando ad Dolabellam persequendum, & partem aliquam in Asiam, & Syriam derivare curam, & cogitationis tuæ. Si autem fieri posset, vel plures te animos habere vellem, quos omnes ad Mutinam intenderes, quod quoniam fieri non potest, isthoc animo, quem habes præstantissimum atque optimum, nihil te volumus, nisi de Bruto cogitare. Facis tu id quidem, & eò maxime incumbis: duas tamen res, magnas præsertim, non modo agere uno tempore, sed ne cogitando quidem explicare quisquam potest. incitare, & inflammare tuum istud præstantissimum studium, non ad aliam ulla ex parte curam transferre debemus. Adde istuc sermones hominum, adde suspiciones, adde invidiam. Imitare me quem tu semper laudasti: qui instructam ornatamque à senatu provinciam deposui, ut incendium patriæ, omnia omni cogitatione, restingerem, nemo erit, præter unum me, qui cum profecto, si quid interesset tua putasses, pro summa familiaritate nostra communicasses, qui credat, te invito, provinciam tibi esse decretam. Hanc, quæso, pro tua singulari sapientia reprime famam: atque effice, ne id, quod non curas, cupere videare. Quod quidem eo vehementius tibi laborandum est, quia in eandem cadere suspicionem collega, vir clarissimus, non potest. nihil horum scit, nihil suspicatur: bellum gerit: in acie fiat: de sanguine, & de spiritu decernat: antè provinciam sibi decretam audiet, quàm potuerit tempus ei rei datum suspicari. Vereor, ne exercitus quoque nostri, qui non delectus necessitate, sed voluntariis studiis se ad remp. contulerunt, tardentur animis, si quidquam aliud à nobis, nisi de instanti bello cogitatum putabunt. Quod si provincia consulibus expetenda videntur, sicut sæpe multis clarissimis viris experita sunt: reddite prius nobis Brutum, lumen, & decus civitatis: qui ita conservandus est, ut id signum, quod de cælo delapsum, Vestæ custodiis continetur: quo salvo, salvi sumus futuri. tunc vel in cælum vos, si fieri poterit, humeris nostris tollemus: provincias certè dignissimas vobis deligemus. nunc quod agitur, agamus. agitur autem, liberine vivamus, an mortem obeamus: quæ certè servituti anteponenda est. Quid si etiam asserti tarditatem ista sententia, ad Dolabellam persequendum? quando enim venit consul? an id expectamus, quod vestigium quidem Asiæ civitatum, atque urbium relinquatur? At mittent aliquem de suo numero. Valde mihi probari potest, qui paulo ante clarissimo viro private imperium extra ordinem non dedi. At hominem dignum mittent. Num P. Servilio

digniorem? at eum quidem civitas non habet. Quod ergo ipse nemini putat dandum, ne à senatu quidem, id ego unum judicio delatum comprobem? Expedito nobis homine, & parato, P. C. opus est, & eo, qui imperium legitimum habeat: qui præterea auctoritatem, nomen, exercitum, perfectum animum in rep. liberanda. Quis igitur is est? aut M. Brutus, aut C. Cassius, aut uterque. Decernerem planè, sicut multa, consulem alterum, ambobusve, ni Brutum colligassemus in Græcia, & ejus auxilium ad Italiam vergere, quam ad Asiam maluissemus: non ut ex ea acie respectum haberemus, sed ut ipsa acies subsidium haberet etiam transmarinum. Præterea P. C. M. Brutum retinet etiam nunc C. Antonius, qui tenet Apolloniam, magnam urbem, & gravem: tenet, opinor, Bylindem: tenet Amantiam: inquit Epiro: usget Illyricum: habet aliquot cohortes, habet equitatum. hinc si Brutus erit tractus ad aliud bellum, Græciam certè amiserimus. Est autem etiam de Brundisio, atque illa ora Italix providendum, quamquam miror tamdiu morari Antonium. Is enim accipere ipse manicas, nec diutius obfidionis metam sustinere. Quod si confecerit Brutus, & intellexit plus se reip. profuturum, si Dolabellam persequatur, quàm si in Græcia maneat: sget ipse per sese, ut adhuc quoque fecit: neque in tot incendiis, quibus confestim succurrendum est, expectabit senatum. Nam & Brutus, & Cassius multis jam in rebus ipse sibi senatus fuit. Ne cassis est enim in tanta conversione & perturbatione rerum, temporibus potius parere, quàm moribus. nec enim nunc primum aut Brutus, aut Cassius salutem, libertatemque patriæ, legem sanctissimam, & morem optimum judicavit. Ita que si ad nos nihil referretur de Dolabella persequendo, tamen ego pro decreto putarem, cum essent tales virtute, auctoritate, nobilitate summi viri: quorum alterius jam notus nobis est exercitus, alterius auditus. Non igitur Brutus expectavit decreta nostra, cum studia nosset. neque enim est in provinciam suam Cretam profectus: in Macedoniam alienam advolavit: omnia sua putavit. quæ vos vestra esse velletis: legiones conscripsit novas, excepit veteres: equitatum ad se adduxit Dolabellæ, atque eum nondum tanto patricio oblitum, hostem sua sententia judicavit. nam ni ita esset, quo jure equitatum à consule abduceret? Quid? C. Cassius, pari magnitudine animi & consilii præditus, nonne eo ex Italia consilio profectus est, ut prohiberet Syria. Dolabellam? qua lege? quo jure? eo, quo JUPITER ipse sanxit, ut omnia, quæ reip. salutaria essent, legitima, & iusta haberentur. Est enim lex nihil aliud, nisi recta: & à numine deorum tracta ratio, imperans honesta, prohibens contraria. Huic igitur legi paruit Cassius, cum est in Syriam profectus, alienam provinciam, si homines legibus scriptis uterentur: his verò oppressis, suam, lege naturæ. Sed ut ex vestra quoque auctoritate firmetur, censeo: Cum P. Dolabella, quique ejus crudelissimi, & terribissimi facinoris ministri, socii, adjuvatores fuerunt, hostes populi Romani à senatu iudicati sint, cumque senatus P. Dolabellam bello persequendum censuerit, ut is, qui omnia deorum, hominumque jura novo, inaudito, expiabili scelere polluerit, nefarioque patriæ se patricio obstrinxerit, pœnas diis, hominibusque meritas debitasque solvat: senatui placere, C. Cassium, proconsulem provinciam Syriam obtinere, uti qui eam optimo jure provinciam obtinuerit: eumque à Q. Marcio Crispo, proconsule, L. Statio Murco proconsule, A. Allicno legato, exercitus accipere, eosque ei tradere: eumque his copiis, & si quas præterea paraverit, bello P. Dolabellam terra, marique persequi: ejus belli gerendi causa, quibus ei videatur naveis, nautas, pecuniam, cetera, quæ ad bellum gerendum pertinent, ut imperandi in Syria, Asia, Bithy,

3. Non ut ex ea acie respectum haberemus. Explicat hunc locum egregie contra Gabr. Patrum Schottus notentibus. 1. Not. Cic. cap. 15.

Bithynia, Ponto, jus, potestateque habeat: utque, quamcumque in provinciam ejus belli gerendi causa advenerit, ibi majus imperium, C. Cassi, procol. sit, quam ejus erit, qui eam provinciam tum obtinebit, cum C. Cassius procol. in eam provinciam venerit: regem Dejotarum patrem, & regem Dejotarum filium, si, ut multis bellis saepenumero imperium populi Rom. juverint, item C. Cassium proconsulem copiis suis, opibusque fuissent, senatus, populoque Rom. gratum esse facturos: itemque si ceteri reges, tetrarchae, dynastaeque fecissent, S. P. Q. R. eorum officii non immemorem futurum: utique C. Panfa, A. Hirtius, consules, alter, ambove: si eis videretur, rep. recuperata, de provinciis consularibus, praetoriis, ad hunc ordinem primo quoque tempore referant. interea provincia ab iis, a quibus obtinentur, obtineantur, quoad cuique ex S. C. successum sit. Hoc S. consulo ardentem inflammabit, & armatum arabit Cassium: nec enim animum ejus potestis ignorare, nec copias. r. animum is est, quem videtis: copiarum, quas audistis, fortis, & constantis viri, qui ne vivo quidem Trebonio Dolabella latrocinium in Syriam penetrare siveisset. Alienus, familiaris, & necessarius meus, post interitum Trebonii profectus, ne dici quidem se legatum Dolabellae volet. Est Q. Caecilius Bassi, privati illius quidem, sed fortis, & praecleari viri, robustus, & victor exercitus: Dejotari regis & patris, & filii, & magnus, & nostro more instructus exercitus: summa in filio spes, summa ingenii indoles, summaque virtus. Quid de patre dicam? ejus benivolentia in populum Rom. est ipsius aequalis aetati: qui non solum focus imperatorum nostrorum fuit in bellis, verum etiam dux copiarum suarum. Quae de illo viro Sulla, quae Marcella, quae Servilius, quae Lucullus, quam ornate, quam honorifice, quam graviter saepe in senatu praedicaverunt? Quid de Cn. Pompeio loquar? qui unum Dejotaram in toto orbe terrarum ex animo amicum, vereque benivolum, unum fidelem populo Rom. judicavit. Fuimus imperatores ego, & M. Bibulus in propinquis, finitimisque provinciis, ab eodem rege adjuvi sumus & equitatu, & pedestribus copiis. secutum est hoc acerbissimum, & calamitosissimum civile bellum, in quo quid faciendum Dejotaro? quid omnino. **NE VITRA** quidem causa vituperanda est. Ad has copias accedent alii reges, etiam delectus accedent. neque verò classes decerunt: tanti Tyrri Cassium faciunt, tanti ejus in Syria nomen, atque Phoenice est. Paratum habet imperatorem, C. Cassium, P. C. resp. contra Dolabellam, nec paratum solum, sed peritum, atque sortem. magnas ille res gessit ante Bibuli summi viri adventum, & cum Pacori nobilissimos duces, maximasque copias fudit, Syriamque immani Parthorum impetu liberavit. Maximam ejus, & singularem laudem praetermitto. cuius enim praedicatio

nondum omnibus grata est, hanc memoriae potius, quam vocis testimonio conservemus. Animadverti, P. C. dici jam a quibusdam, exornari etiam nimium a me Brutum' nimium Cassium ornari: Cassio verò sententia mea dominatum & principatum dari. Quos ego orno? nemp' eos, qui ipsi sunt ornamenta reip. Quid? D. Brutum nonne omnibus sententiis semper ornavi? num igitur reprehenditis? an Antonios potius ornarem, non modo suarum familiarum, sed R. nominis probra, atque dedecora? an Censorium ornem, in bello hostem, in pace sectorem? an cetera ex eodem latrocinio naufragia colligam? Ego verò istos, otii, concordiae, legum, iudiciorum, libertatis inimicos, tantum abest ut ornem, ut effici non possit, quin eos tam oderim, quam temp. diligo. Vide, inquit, ne veteranos offendas. hoc enim vel maxime exaudio. Ego autem veteranos tueri debeo: sed hos, quibus sanitas est: certe timere non debeo. eos veteranos, qui pro rep. arma ceperunt, secutique sunt C. Caesarem auctoritate beneficiorum patrum, hodieque temp. defendunt cum magno periculo, non tueri solum, sed etiam commodis augere debeo. qui autem *quiescunt*, ut v. l. & i. x. legio, in magna gloria, & laude ponendos puto. comites verò Antonii, qui postquam beneficia Caesaris comederunt, consulem designatum obsident, huic urbi ferro ignique minitantur: Saxa se, & Caphoni tradiderunt, ad facinus, praedamque natis, numquis est, qui tuendos putet? Ergo aut boni sunt, quos etiam ornare: aut quieti, quos conservare debemus: aut impii, quorum contra furorem, & bellum, & iusta arma suscepimus. Quorum igitur veteranorum animos ne offendamus, veremur? eorumne, qui D. Brutum obliuione cupiunt liberare? quibus cum Bruti salus cara sit, qui possunt Cassii nomen odisse? an eorum, qui utrisque armis vacant? non vereor, ne acerbus civis quisquam istorum sit, qui *otio* delectantur. Tertio verò generi non militum veteranorum, sed importunissimorum hostium, cupio quam acerbissimum dolorem inire. quamquam, P. C. quousque dicemus sententias veteranorum arbitrari? quod eorum tantum *sustulimus* est, quae tanta arrogantia, ut ad arbitrium illorum imperatorem etiam deligamus? Ego autem (dicendum est enim, P. C. quod sentio) non tam veteranos intuendos nobis arbitror, quam quid cirones milites, flos Italiae, quid novae legiones, ad liberandam patriam paratissimae, quid cuncta Italia de vestra gravitate sentiat. **NIHI** enim semper floret: aetas succedit aetati. diu legiones Caesaris vigerunt: nunc vident Panfa, vident Hirtii, vident Caesaris filii, vident Planci: vincunt numero, vincunt aetate: nimirum etiam auctoritate vincunt. id enim bellum gerunt, quod ab omnibus gentibus comprobatur. itaque his praemia promissa sunt: illis perfoluta. fruuntur his illi, perfolvantur his, quae spondimus. id enim deos immortalis spero acquisitum iudicare. Quae cum ita sint, eam, quam dixi, sententiam, vobis, P. C. censo comprobendam.

T t 4

M. Tvl-

1. *Animus ut est ipse videtur.* Sic omnes libri nostri atque Ferrarii, qui tamen non aliter, nisi sic: scilicet *liber Martius*, quod ipsum textu dicitur Lambinus.

2. *Con Pacori nobilissimos ducet.* Mss. omnes *Parthorum*, quod tamen

respuat linea sequens.

3. *Ferro ignique minitantur.* Lambinus *ferum ignemque*, ex conjectura Ferrarii, quae mihi necessaria non videtur, quam vis is velit.

T. 4

M. TULLII CICERONIS

IN

M. ANTONIUM

PHILIPPICA DUODECIMA.

ORATIO QVINQVAGESIMA QVARTA.

SYNOPSIS.

¶ Negat eos audiendo esse, qui iterum legatos ad Antonium mittendos censent.

Ts i minime decere videtur, P. C. scilicet, decipi, errare eum, cui vos maximis spe de rebus assentiimini; consolor me tamen, quoniam vobiscum pariter, & una cum sapientissimo consule erravi. nam cum duo consulares spem honeste pacis nobis attulissent, quod erant familiares M. Antonii, quod domestici; nosse aliquod ejus vulnus quod nobis ignotum esset, videbantur. apud alterum uxor, liberi: alter, quotidie literas mittere, accipere, aperte favere Antonio. Hi subito hortari ad pacem, quod jamdudum non fecissent, non sine causa videbantur. Accessit consul hortator. at qui consul? si prudentiam quaerimus, qui minime falli posset: si virtutem, qui nullam pacem probaret, nisi Antonio cedente, atque victo; si magnitudinem animi, qui praeferret mortem servituti. Vos autem, P. C. non tam immemores vestrorum gravissimorum decretorum videbamini, quam r. spe allata (deditionem quam amici, pacem appellare ut alieni) de imponendis, non de accipiendis legibus cogitare. Auxerat autem meam quidem spem, credo item vestram, quod domum Antonii afflictam moerentia audiebam, lamentari uxorem. hinc etiam fautores Antonii, quorum in vultu habitant oculi mei, tristiores videbam. Quod si non ita est, cur à Pisono, & à Caleno potissimum, cur in tempore, cur tam improvise, cur tam repente pacis est facta mentio? Negat Piso se scire, negat audisse quidquam; negat Calenus rem ullam novam allatam esse, atque id nunc negant, posteaquam nos pacificatoria legatione implicatos putant. **Quid ergo opus est novo consilio, si in te nihil omnino novi est? Decepti, decepti, inquam, sumus, patres conscripti: Antonii est acta causa ab amicis ejus, non publica.** quod videbam equidem, sed quasi per caliginem. restrinxerat aciem animi D. Brui salus. Quod si in bello davi vicarii solerent: libenter me, ut D. Brutus emitteretur, pro illo includi paterer. Atqui hac voce Q. Fufii capti sumus: Ne si à Mutina quidem recesserit, audiamus Antonium? 2 ne si in senatus quidem potestate futurum se dixerit: durum videbatur. itaque fracti sumus; cessamus. Recedit igitur à Murina? Nescio. Paret senatui? Credo, inquit Calenus: sed ita, ut teneat di-

gnitatem. Valde hercule nobis laborandum est. P. C. ut vestram dignitatem amittatis, quae maxima est: Antonii, quae neque est ulla, neque esse potest, retineatis; ut eam per vos recuperet, quam per se perdidit. Si jacens vobiscum aliquid ageret, audirem fortasse: quamquam (sed hoc malo dicere) audirem. Ranti resistendum est, aut concedenda una cum dignitate libertas. At non est integrum, constituta legatio est. **Quid autem integrum non est sapienti, quod restitui potest? cuiusvis hominis est errare: nullius, nisi insipientis, in errore perseverare.** posteriores enim cogitationes, (ut ajunt) sapientiores solent esse. Discussa est illa caligo, quam paulo ante dixi: diluxit, patet, videmus omnia, neque per nos solum, sed admonemur à nostris. Attenditis paulo ante, praesantissimi viri quae esset oratio. Moerentiam, inquit, demum offendi, conjugem, liberos. Admirabantur boni viri, accusabant amici, quod spe pacis legationem suscepissent. nec mirum, P. Servili, i tuis enim verissimis, gravissimisque sententiis omni est non dico dignitate, sed etiam spe salutis spoliatus Antonius. Ad eum ire te legatum quis non miraretur? de me experior: cuius idem consilium, quod tuum, sentio quam reprehendatur. nos reprehendimur soli? quid? vir fortissimus Pansa sine causa tam accurate paulo ante locutus est tam diu? quid egit, nisi uti 2 falsam conditionem à se suspicionem depelleret? unde autem est ista suspicio? ex pacis patrocinio repentino, quod subito suscepit, eodem captus errore, quo nos. Quod si est erratum, P. C. spe falsa, atque fallaci: redeamus in viam. **optimus est portus poenitentiae, mutatio consilii.** Quid enim per deos immortales, potest reip. prodesse nostra legatio? prodesse dico? quid si etiam obfutura est? obfutura? quid si jam nocuit? an vos aceritima illam, & fortissimam populi Rom. libertatis recuperandae cupiditatem, non imminutam, ac debilitatam putatis legatione pacis audita? quid municipia censetis? quid colonias? quid cunctam Italiam? futuram eodem studio, quo contra commune incendium exarserat? an non putamus fore, ut eos panitentia profectos esse, & praesertim odium in Antonium, qui pecunias polliciti sunt, qui arma, qui se totos & animis, & corporibus in salutem reipub. contulerint? Quomodo vestrum hoc consilium Capua probabit,

2. **Spe allata (deditionem quam amici, pacem appellare ut alieni) de impon.** (Cic.) Est à conjectano Ferrarini, quod tamē nihil abie à mīl quam quod deditionem facit, ex vulgato *deditionis*; pro quo tamen in Pal. pr. ac quart. *deditio in amici*, terti. *deditioni amici*; ut forte fuerit: *deditionem amici pacem app. alieni*, recepta lectio; spe allata *deditionis*, quam amici pacem appellare malleus de imp.

3. **De si in senatus quidem potestate.** Mīl. nostri *potestate* antiquē. 1.

quod & monuit Suffridus nos.

3. **Tuis enim verissimis.** (Cic.) Gulielmus legit *serenissimis* ut supra xi cap. 6. sub finem.

4. **Falsam conditionem à se suspicionem.** (Cic.) Vox *conditio* nunc demum postliminio accedit Cicero. etatem integram exulavit restat in odd. primis & mīl. nostris omnibus, item Suffridi & Historiano.

babitu, quæ temporibus his Roma altera est? illa impios ci-
veis judicavit, ejecit, exclusit, illi, illi, inquam, urbi for-
tissimè conanti, è manibus est creptus Antonius. Quid? le-
gionum nostrarum nervos nonne his consiliis incidimus?
quis est enim, qui ad bellum inflammato animo sit futu-
rus, spe pacis oblatæ? ipsa illa Martia, cœlestis, & divina legio,
hoc nuntio langueret, & mollietur, atque illud pulcherrimum
Martium nomen amitteret: excident gladii: fluent arma de
manibus. Senatum enim secuta, non arbitrabitur se
graviori odio in Antonium esse debere, quam senatum.
Pudet hujus legionis, pudet Quarta, quæ pari virtute nos-
tram auctoritatem probans, non ut consulem, & imperato-
rem suum, sed ut hostem, & oppugnatorem patriæ reli-
quit Antonium. pudet optimi exercitus, qui conjunctus est
ex duobus: qui jam lustratus, qui profectus ad Muti-
nam est: qui si pacis, id est, *imperia nostri* nomen audiverit.
1. ut non referat pedem, insistet certe. 2. quid enim, revo-
cante, & receptui canente senatu, properet demicare?
Quid autem hoc injustius, quam nos, inscientibus iis, qui
bellum gerunt, de pace decernere? nec solum inscientibus,
sed etiam invitis? An vos A. Hirtium, præclarissimum con-
sulem, C. Cæsarem, deorum beneficio natum ad hæc tem-
pora, quorum epistolæ, spem victoriæ declarantes, in
manu teneo, pacem velle censeri? vincere ille expetunt:
pacisque dulcissimum, & pulcherrimum nomen non pa-
tione, sed victoria concupierunt. Quid? Galliam quo tan-
dem animo hanc rem audituram putatis? illa enim hujus
belli propullandi, administrandi, sustinendi principatum
tenet: Gallia D. Bruti nuntium ipsum, ne dicam imperium,
secuta, armis, viris, pecunia, belli principia firmavit: ead-
em crudelitati M. Antonii suum totum corpus objecit: ex-
hauritur, vestitur, uritur, omneis æquo animo belli pati-
tur injurias, dummodo repellat periculum servitutis. Et,
ut omittam reliquas partes Gallie (nam sunt omnes pa-
res), Patavini alios excluderunt, alios ejecerunt, missos ab
Antonio: pecunia, militibus, & quod maximè deerat, ar-
mis nostros duces adjuverunt. fecerunt idem reliqui, qui
quondam in eadem causa erant, & propter multorum an-
norum injurias alienati à senatu putabantur. quos minime
mirum est, communicata eum his rep. fideles esse, qui
etiam expertes ejus fidem suam semper præstiterunt. His
igitur omnibus victoriis sperantibus pacis nomen afferre-
mus, id est, desperationem victoriæ? Quid, si ne potest
quidem ulla esse pax? Quæ enim est conditio pacis, in
qua ei, cum quo pacem facias, nihil concedi potest? Mul-
tis rebus à nobis invitatus ad pacem Antonius: bellum ta-
men maluit. missi legati, repugante me: sed tamen mis-
si, delata mandata: non paruit, denuntiatum est, ne Bru-
tum obsideret, à Mutina discederet: oppugnari etiam ve-
hementius, & ad eum legatos de pace miserunt, qui pacis
nuntios repudiavit? verecundior enim coram putamus in
postulando fure, quam fuerit tum, cum misit mandata ad
senatum? Atqui tum ea petebat, quæ videbantur posse
omnino, sed tamen aliquo modo posse concedi: nondum
erat vestris tam gravissimis, tamque multis iudiciis, igno-
minique concius: nun. ea petit, quæ dare nullo modo

possumus, nisi prius volumus nos *hæc velle* confiteri. Se-
natuconsulto falsa delata ab eo judicavimus, num ea vera
possumus judicare? Leges statuimus per vim, & contra
auspicia latas: iisque nec populum, nec plebem teneri,
num eas restitui posse censetis? Sextentium septies millies
avertisse Antonium pecuniæ publicæ judicavistis, num
fraude poterit carere peculatus? Immunitates ab eo, civi-
tates, sacerdotia, regna venierunt, num figentur rursus ex
tabulæ, quas vos decretis vestris refixistis? Quod si ea, quæ
decevimus, obruere volumus, num etiam memoriam re-
rum delere possumus? quando enim obliviscetur illi pos-
teritas, cujus scelere 3. in hac vestitus sceditate fuerimus?
ut centurionum legionis Martiæ Brundisii profusus sanguis
eluat, num elui *prodicatio* crudelitatis poterit? 4. ut mediæ
præteream, quæ vetustas tollet operum circa Mutinam
terra monumenta, sceleris indicia, latrocinique vestigia?
Hinc igitur importuno, atque impuro parricida, quid ha-
bemus, per deos immortales, quod remittamus? An Gal-
liam ultimam, & exercitum? 5. quid est aliud, quam non
pacem facere, sed *differe bellum*? 6. nec solum prorogare
bellum, sed concedere etiam victoriam? An ille non vicerit,
quacumque conditione in hanc urbem cum suis venerit?
armis nunc omnia tenemus: auctoritate valemus plu-
rimum: absunt tot perditii cives, nefarium secuti ducem,
tamen eorum ora, sermones, qui in urbe ex eo numero
relicti sunt, ferre non possumus, quid censetis, cum tot
uno tempore irruerint? 7. nos arma posuerimus, illi non?
nonne nos *nostris consiliis* victos in perpetuum fore? Ponite
ante oculos M. Antonium consularem: sperantem consu-
latum Lucium adjuugite: supplete ceteros, neque nostri
ordinis solum, honores & imperia meditanteis: nolite ne
Tirones quidem, Numisios, & 8. Mustellas, Saxasve con-
temnere, cum his facta pax, non erit pax, sed pactio ser-
vutis. L. Pisonis, amplissimi viri, præclara vox, à te non
solum in hoc ordine, Panfa, sed etiam in concione jure
laudata est. Excessurum se ex Italia dixit, deos penateis,
& sedes patrias relicturnm, si (quod dii omen averterint)
remp. oppressisset Antonius. Quæro igitur à te, Piso, non-
ne oppressam remp. putes, si tot, tam impii, tam audaces,
tam facinorosi recepti sunt? quos nondum tantis partri-
diis contaminatos vix ferebamus, hos nunc omni scelere
cooptos, tolerabiles censet civitati fore? Aut isto tuo,
mhi crede, consilio erit utendum, ut cedamus, abeamus, vi-
tam inopem, & vagam persequamur, aut cervicibus latroni-
bus danda, atque in patria cadendum. Ubi sunt, C. Panfa,
illa cohortationes pulcherrime tuæ, quibus à te excitatus
senatus, inflammatus populus Rom. non solum audivit,
sed etiam didicit, N I M I L E S S E homini Rom. scdus
servitute? Idcirco ne saga summus, arma cepimus, juven-
torem omnem 9. ex tota Italia excitavimus, 10. ut exercitu
florentissimo, & maximo legati 11. ad pacem mitterentur
si postulandam, quid timeamus? si accipiendam, cur non
rogamur? in hac ego legatione sum, aut ad id consilium ad-
miscer, in quo, ne si dissenfero quidem à ceteris, sciturus
populus Rom. sit? Ita fiet, ut, si quid remissum, aut con-
cessum sit, meo semper periculo peccet Antonius, cum ei

T t 5

peccandi

1. Ut non vestra pedem, insistet, *sanct.* Gulielmus legebat, *si fieri*, at
quid si idem foret vulgare? quæ in mss. omnium.
2. Quod enim videretur per e. *hæc* vulgare, *quæ*, sed alterum est à Pal-
sco. & membrana. *Sufficit*; sicque videtur in eo fuisse in Hirtio p.
3. In hoc vestitus *insistet*. J. Codices quidam à Suffido inspecti, *vesti-
ti*, antiquè.
4. Venedia *procurator*, & c. H. *corp.* *inellam*, unde putat Gulielm.
retribuendum *inellam*.
5. Quod est aliud, quæ, non pax, *facere*. Lambinus? scilicet negati-
vam non auctor. Librorum, sed de conjectura Ferrarii.
6. *Nec solum* *procurator* *hæc*. Ferrar. *in mss.* *procurator*, *receptio* in
contextum Manu us. hæbet sic quoque Pal. sec. sed non est in eo vox
hæc.
7. *Nos arma* *posuerunt*, *ill* *aut*. Postiores addiderunt, *non posu-
erunt*, & vero nostri, *item* *Suff.* eam vocem habent, sed auctorem sylli-

ba, *disparant*.

8. *Mustellas* *Saxasve*. Disparant orationes, Pal. pr. sec. h. *hæc*, *de-
jere*, tert. quart. *item* *Hirtio*, *scilicet*, & vero Ferrariensis quæque ex-
ulant *hæc*, & repræsentantque *hæc* aut *dicta*.

9. *Ex tota Italia* *excitavimus*. Ita voluit Gulielmus, fide Nonii Mar-
celli. Pal. tamen *excitavimus*, quod & in terr. vulgaris.

10. *Ut exercitu* *procurator*. Lambinus, *ut de* *expte*, neque aliter Pall.
nostr.

11. *Ad pacem* *mitterentur*. *si* *postulandam*, *quid* *timeamus*? *si* *accipien-
dam*, *cur* *non* *rogamur*? Pal. pr. ac sec. non agnoscunt, *si* *accipiendam*, *cur*
non *rogamur*? neque secus Hirtio: qui tamen habet superius *siante* *pos-
tulandam*, quo nostri desunt. Lambinus & Manuus ordine in-
verbo: *si* *accipiendam* *cur* *non* *rogamur*? *si* *postulandam*, *quid* *timeamus*? quod
& in Pal. tertio.

peccandi potestas à me concessa videatur. Quòd si habenda cum Antonii latrocinito pacis ratio fuit, mea tamè persona ad istam pacem conciliandam minimè fuit deligenda. Ego numquam legatos mittendos censui: ego ante legatorum reditum ausus sum dicere, Pacem ipsam si afferent: quoniam *sub nomine pacis bellum lateres*, i. recipi. repudiandam. ego princeps sagorum: ego semper illum hostem appellavi, cum alii aduersarium: semper hoc bellum, cum alii tumultum nec hæc in senatu solum; eadem ad populum semper egi: ne solum in ipsum, sed in ejus socios, facinorum ministros, & præsentis, & eos, qui unà sunt: in totam denique M. Antonii domum (cum semper inuestus. Itaque, ut a lacres, & lati, spe pacis oblata, inter se impii cives, quasi vicissent, gratulabantur: sic me iniquum ejurabant: de me querebantur. diffidebant etiam Servilio, meminerant, ejus sententiis confixum Antonium: L. Cæsarem, fortem quidem illum, & constantem senatorem, *avunculum tamen*: Calenum, procuratorem: Pisonem, familiare: te ipsum, Panfa, vehementissimum, & fortissimum consulem, factum jam putant leniorem: non quòd ita sit, aut esse possit: sed mentio à te facta pacis, suspicionem multis autulit immutata voluntatis. Inter has personas me interjectum amici Antonii molestè ferunt: quibus gerendus mos est, quoniam semel liberales esse cœpimus. Proficiantur legati optimis omnibus: sed si proficiantur, in quibus *non offendatur Antonius*. Quòd si de Antonio nō laboratis, mihi certè, P. C. consulere debetis. parcite oculis saltem meis & aliquam veniam justo dolori date. Quo enim ad spectu videre potero, (mitto hostem patriæ: ex quo mihi odium in illum commune vobiscum est,) quomodo adspiciam mihi unicum crudelissimum hostem, ut declarant ejus de me acerbissimas conciones? Adeone me ferreum putatis, ut cum eo congrederi, aut illum adspicere possim? qui nuper, cum in concione donaret eos, qui ei de parricidis audacissimi videbantur, *mea bona donare se dixit* 2. Petissio Urbinati, qui ex naufragio luculenti patrimonii ad hæc Antoniana saxa projectus est. An L. Antonium adspicere potero? cuius ego crudelitatem effugere nō potuissem, nisi me moribus, & portis, & studio municipii mei defendissem. Atque idem hic mirillo Asiaticus, lato Italix, collega Lentonis, & Nucula, cum aquilæ primipili nummos aureos daret, de meis bonis se dare dixit. si enim de suis dixisset, ne aquilam quidem ipsam credituram putavit. Non ferent, inquam, oculi Saxam, Caphonem, non duos prætores, non tribunum pl. non duos designatos tribunos, non Bestiam, non Trebellium, non Plancum. non possum animo æquo videre tot, tam importunos, tam sceleratos hostes: nec id sit fastidio meo, sed *caritate resp.* Sed vincam animum, mihi que imperabo: dolorem justissimum, si non potero frangere, occultabo. Quid? vita censetisne, P. C. habendam mihi aliquam esse rationem? quæ mihi quidem minime cara est, præsertim cum Doliabella fecerit, ut optanda mors esset, modò sine cruciatu, atque tormentis: vobis tamen, & populo Rom. vilis esse spiritus meus non debet. 3 is enim sum, nisi fortè me fallo, qui vigilis, curis, sententiis, periculis etiam, quæ plurima adii propter acerbissimum omnium in me odium impiorum, perfecero, 4 ut non obstitarent reip. ne quid atrogantius videat dicere. Quod cum ita sit, nihilac mihi de periculo meo cogitan-

dum putatis? Hic cum essem in urbe, ac domi, tamen multa sæpe tentata sunt, ubi me non solum amicorum fidelitas, sed etiam universæ civitatis oculi custodiunt. quid censetis, cum iter ingressus ero, longum præferri? nullasne insidias pertimescendas? Tres viae sunt ad Mutinam, quòd festinat antinus, ut quam primum illud pignus libertatis populi Rom. D. Brutum, adspicere possim: cujus in complexu libenter extremum vitæ spiritum ediderim, cum omnes actiones horum mensium, omnes sententiæ meæ pervenerint ad eum, qui mihi fuit propositus, exitum. Tres ergo, ut dixi, viae: à supero mari, Flaminia: ab infero Aurelia: media, Cassia. Nunc quaeso, attendite, num aberret à conjectura suspicio periculi mei. Tururiam discriminat Cassia, scimusne igitur, Panfa, quibus in locis nunc sit Lentonis Celeni septemviralis auctoritas? nobiscum nec animo certe est, nec corpore. si autem aut domi est, aut non longè à domo, certè in Etruria est, id est, in via, quæ igitur mihi præstat, Lentonem uno capite esse contentum? Dic mihi præterea, Panfa, Ventidius ubi sit, cui fui semper amicus, antequam ille reip. bonis que omnibus tam aperte est factus inimicus. Possum Cassiam vitare, tenere Flaminiam. quid, si Anconam, ut dicitur, Ventidius venerit? potione Ariminum tutò accedere? Restat Aurelia. hic quidem etiam præsidia habeo, possessiones enim sunt P. Clodii, tota familia occurret; hospitio invitabit; propter familiaritatem notissimam. Hisce ego me viis committam, qui Terminalibus naper in suburbium, ut eodem die reverterer, ire non sum ausus? domesticis me parietibus vix tueor, sine amicorum custodia. Itaque in urbe maneo. si licebit, manebo. hæc mea sedes est, hæc vigilia, hæc custodia, hoc præsidium stativum. teneant alii castra, regna, res bellicas: 5 oderint hostem: 7 nos, ut dicimus, semperque fecimus, urbem, & res urbanas vobiscum pariter tuebimur. Neque vero reculo munus hominum quamquam populum Rom. video pro me recusare. nemo me minus timidus, nemo cautiore. res declarat. vigesimus annus est, cum omnes scelerati me unum petunt. itaque ipsi, ne dicam mihi, reipub. pœnas dederunt: me salvum adhuc resp. conservavit tibi. Timide hoc dicam: scio enim *quod vis homini accidere posse: verum tamen semel circumfessus lectis valentissimorum hominum viribus cecidi sciens, ut honestissimè possem exsurgere.* Possumne igitur satis videri cautus, satis providus, si me huic itineri tam infesto, tamque periculoso commiserò? gloriam in morte debent illi, qui in rep. versantur, non culpa reprehensionem, & stultitiam vitæ perationem relinquere. Quis bonus non luget mortem Trebonii? quis non dolet interitum talis & civis, & viri? At sunt qui dicant (durè illi quidem, sed tamen dicunt) minus dolendum, quòd ab homine impuro, nefarioque non caverit, etenim *qui multo vult custodem se profiteatur, eum sapientes sui primum capitis ajunt custodem esse oportere.* Cum *sapientis* sit legibus, & iudiciorum metu, non sunt omnia timenda, neque ad omnes insidias præsidia querenda. quis enim audeat luci, quis in militari via, quis bene comitatum, quis illustrem aggredi? hæc neque hoc tempore, neque in me valent. non modò enim pœnam non extimescet, qui mihi vim attulerit: sed etiam gloriam sperabit à latronum gregibus, & præmia. Hæc ego in urbe provideo: facilis est circumspectus, unde exeam,

1. Reipubl. respellendam.] Illud *reipub.* nunc primum addit Tullio, è Pal. pr. sec. quarto, eratque è Suffridis.
2. Petissio Urbinatis.] Variè scribitur utrumque nomen nostris ultimam quidem, *Urbinati*, aut *Urbinati*. ac prius *Præsidis*, *Præsidii*, *Pisipis*, *Pisipi*.
3. Is enim sum, &c. periculis etiam, quæ plurima adii propter, &c. impiorum perfecero.] Sic solum Pal. tert. & quart. nam pr. & sec. item Hirc. & omnes ferè Ferrariani præferunt, *etiam est, &c. periculis etiam perfecero quæ plurima propter, &c. impiorum periculis*. neutra lectio satis

facit.

4. Ut non obstitarent reipub.] Nihil variant scripti nostri. Muretus & Lambinus edidero *obstitarent*. nescio quàm rectè.

5. Hic quidem etiam præsidia habeo.] ER à Pal. sec. cui secundas faciunt mss. Suffridi nostri, vulgò erat *habeo*.

6. Oderint hostem.] Melius istud, meo iudicio, quam Færmî conjectaneum, quod libris suis adplicuit Lambinus *sfuderis*.

7. Nec ut dicimus.] Dicit quod in Suspicionem libellis posuerit, legendum videri *dicimus*.

extremi, quò progrediar, quid ad dextram, quid ad sinistram sit. num idem in Apeninini tramitibus facere poterò? in quibus, etiam si non erunt insidiae, quæ facillimè esse poterunt, animus tamen erit sollicitus, ut nihil possit de officiis legationis attendere. Sed effugi insidias: perrupi Apeninum. nempe in Antonii congressum, colloquiumque veniendum est. quinam locus capiatur? si extra castra: ceteri viderint. ego mortem aditum futuram puto. novi hominis furorem, novi effrenatam violentiam. Cujus acerbitas morum immanitasque natura, ne vino quidem permista temperari solet: hic ira, dementiaque inflammatus, adhibito fratre Lucio, terribilissima bellua, nunquam profectò à me sacrilegas manus, atque impias abstinebit. Memini colloquia & cum acerrimis hostibus, & cum gravissimè dissentientibus civibus. Cn. Pompejus, Sexti filius, consul, me praesente, cum essem tiro in ejus exercitu, 1. cum P. Vettio Scato, duce Marcorum, inter bina castra collocutus est: quò quidem memini Sex. Pompejum, fratrem consulis, ad colloquium ipsum Roma venire, doctum virum, atque sapientem: quem cum Scato salutasset, Quem te appellem? inquit. At ille, *Voluntas, hospitium: necessitate, hostem.* Erat in illo colloquio aequitas: nullus timor, nulla suberat suspicio: mediocre etiam odium: non enim ut eriperent nobis socii civitatem, sed ut in eam reciperentur, petebant. Sulla cum Scipione inter Caes. & Teanum, cum alter nobilitatis florem, alter belli socios adhibuisset, de auctoritate senatus, de suffragiis populi, & de jure civitatis, 2. leges inter se, conditiones contulerunt. non tenuit omnino colloquium illud fidem: à vi tamen, periculoque abfuit. Possumusne igitur in Antonii latrocinio 3. aequè esse tuti? non possumus: aut, si ceteri possunt, me posse diffido. Quòd si non extra castra congrediemur: quæ ad colloquium castra sumentur? in nostra ille numquam veniet: multo minus nos in illius. reliquum est, ut & accipiantur, & remittantur postulata per litteras, ergo erimus in castris. mea ad omnia postulata una sententia: quam cum hic, vobis au-

dientibus, dixero, isse, & redisse me putatote: legationem confecero. omnia ad senatum mea sententia rejiciam, quæcumque postulat Antonius. nequè enim licet, aliter, neque permissum est nobis ab hoc ordine, ut, bellis confectis, decem legatis permitti solet *more majorum*: neque ulla omnino à senatu mandata accepimus, quæ cum agam in consilio, nonnullis, ut arbitror, repugnantibus, nonne metuendum est, ne imperita militum multitudo per me pacem dissineri patet? Facite, hoc meum consilium legiones novas non improbare. nam Martiam, & quartam, 5. nihil cogitatis præter dignitatem, & decus, comprobaturas esse, certo scio. Quid? veteranos non veremur? nam timeri se ne ipsi quidem volunt. Sed quoniam modo accipient severitatem: meam? Multa enim *falsa* de me audierunt: multa ad eos improbi detulerunt. quorum commoda, ut vos optimi testes estis, semper ego sententia, auctoritate, oratione firmavi: sed credant improbis, credunt turbulentis, credunt suis. Sunt autem fortes illi quidem, sed propter memoriam rerum, quas gesserunt pro populi Romi libertate, & salute reip. *nam feroces*, & ad suam vim omnia nostra consilia revocantes. horum ego cogitationem non vereor: *impetum* pertimesco. Hæc quoque pericula tanta si effugerò, satiusne tutum reditum putatis fore? Cum enim & vestra auctoritate, & meo me more defenderò, & meam fidem reipub. constantiamque præstiterò: tum erunt mihi non hi solum, qui me oderant, sed illi etiam, qui *invidenti*, extimescendi. Custodiatur igitur mea vita reip. eaque, quoad vel dignitas, vel natura patietur, patriæ reservetur: mors autem necessitatem habeat fati, aut, si ante oppetenda est, oppetatur cum gloria. Hæc cum ita sint, etsi hanc legationem resp. ut levissimè dicam, non desiderat, tamen, si tutò licebit ire, proficiscar. omnino, P. C. totum hujusce rei consilium non periculo meo, sed utilitate reipub. metiar. de qua mihi quoniam liberum est spatium, multum etiam, atq; etiam considerandum puto, idque potissimum faciendum, quòd maximè interesse reipub. judicavero.

M. TVL-

1. Cum P. Vettio Scato. Sic Pall. nostri, sic Liliensis atque Hier. nisi quod quidam Scato. Vulgata, Cassus.
2. Legationis se, conditiones contulerunt. Ita mss. Suffridi: neque aliter Ferrarius, qui adhuc encliticam adhibebat, recepitque in contextum Lambinus, vulgata, legationis se conditiones contulerunt.

3. Aequè esse tuti. Conjectura est Vvaldi, sed admodum apposita, nam editi, ut hi. mss. ut ii.

4. Nihil cogitatis præter dignitatem, & decus. Repræsentavi scripturam Pall. omnium, item olim editorum, recentiores eiecit voces, cogitatis dignitatem, & decus præter dignitatem, & decus probaturus esse, certo scio.

M. ANTONIVM

PHILIPPICA DECIMATERTIA.

ORATIO QVINQVAGESIMA QVITA.

SYNOPSIS.

¶ Negat, adversus consilium M. Lepidi, tutam pacem dari posse cum Antonio.

PRINCIPIO hujus belli, P. C. quod cum impiis civibus, sceleratisque; insecimus, timui, ne conditio insidiosa pacis, libertatis recuperandæ studia resisteret. **DVLX** enim nomen est pacis: res verò ipsa cum jucunda, tum salutaris. nam nec privatos focos, nec publicas leges, nec libertatis jura, cara habere potest, quem discordiæ, quem cædes civium, quem bellum civile delectat: eumque ex numero hominum, ejiciendum, ex finibus humana naturæ exterminandum puto. Itaque sive Sulla, sive Marius, sive uterque sive Octavius, sive Cinna, sive iterum Sulla, sive alter Marius, & Carbo, sive quis alius civile bellum optavit, eum detestabilem civem reip. natum iudico. Nam quid ego de proximo dicam, cuius acta defendimus, cum ipsum iure casum fateamur? Nihil igitur hoc cive, nihil hoc homine tætrius: si aut civis, aut homo habendus est, qui civile bellum concupiscit. Sed hoc primum videndum est, P. C. cum omnibusne pax esse possit, an sit aliquod bellum inespabile: in quo 2. *partio pacis*, lex sit servitutis. Pacem cum Scipione Sulla 3. sive faciebat, sive simulabat, non erat desperandum, si convenisset, fore aliquem tolerabilem statum civitatis. Cinna si concordiam cum Octavio confirmare voluisset, hominum in repub. sanitas remanere potuisset. Proximo bello si aliquid de summa gravitate Pompejus, multum de cupiditate Cæsar dimisisset: & pacem stabilem, & aliquam reip. nobis habere licuisset. Hoc verò quid est? cum Antonii pax potest esse? cum Censorino, Ventidio, Trebellio, Bestia, Nucula, Munatio, Lentone, Saxa? exempli causa, paucos nominavi: genus infinitum, 4. immanitatemque ipsi cernitis reliquorum. Adde illa naufragia Cæsarum amicorum, Barbæ, Cassios, Barbati, Polliones, adde Antonii collatores & sodales, Eutrapelum, Melam, Coelium, Pontium, Crassicum, Tironem, 5. Mustellam, Petissium: comitatum relinquo: duces

nomino. huc accedunt Alaudæ, ceterique veterani, seminarium iudicium tertiz decuriz; qui, suis rebus exhaustis, beneficiis Cæsarum devoratis, fortunas nostras concupierunt. 6. fidam dexteram Antonii, qua ille plurimos civis trucidavit: 7. o ratum, religiosumque factus. 6. quod cum Antonii fecerimus: hoc si Marcus violare conabitur, Lucii eum sanctitas a scelere revocabit. illis locus si in hac urbe fuerit, urbi ipsi locus non erit. Ora vobis eorum ponite, P. C. ante oculos, & maxime Antoniorum: incessum, adspectum, vultum, spiritum, latera regentes alios, sequentes, alios, 7. alios progredientes amicos. 8. quam *vim anhelitus*? quas contumelias fore censeatis, minusque verborum? nisi forte eos per ipsa leniet, maximeque cum in hunc ordinem venerint: salubant benigne, comiter appellabunt unumquemque nostrum. Non recordamini, per deos immortales, quas in eos sententias discretis? acta Antonii recidistis! leges refixistis: per vim, & contra auspicia lata decrevistis: totius Italiae delectus excitastis: collegam, & socium scelerum omnium, hostem iudicavistis, cum hoc *qua pax potest esse*? Si esset externus hostis, tamen id ipsum vix talibus factis, posset aliquo modo, maria, montes, regionum magnitudines interessent, odissetis eum, quem non videretis. hi in oculis hærebunt, & cum libebit, in faucibus, quibus enim *sapientia* tam immanes velus continebimus? At incertus exitus belli est. EST O M N I N O fortium visorum, quales vos esse debetis, virtute prætere tantum, ut possint fortunæ culpam non estimescere. Sed quoniam ab hoc ordine non fortitudo solum, verum etiam sapientia postulatur; quamquam vix videntur hæc posse se jungi, se jungamus tamen. fortitudo dimicare jubet, 9. iustum odium incendit, ad confligendum impellit, vocat ad periculum. Quid sapientia? cautiorebus uritur consiliis, in posterum providet, est omni ratione protectio, quid igitur censeat? **PARANDVM** est enim: atque id optimum iudicandum, quod sit sapientissimè constitutum. Si hoc *capit*,

1. **A** Principio hujus belli. Sic nostri mss. omnes, præter unum, cui debeat littera princeps. Ictus relictam à scriba, ut minto depingeretur illud; ipsum decepti acutissimum Ferrarj iudicium, qui iustitiam suorum in vulgatum expongeremus.
2. *Partio pacis, lex sit servitutis.* Non potest mihi displicere, quod invenit in Pal. sec. *per se serv.*
3. *Sive faciebat fore simulabat.* Ita Man. & Lamb. ex Faëni opinor libris, alluduntque Pal. sec. qui, *sive faciebat*; ut appareat, scribam aliquem initio transiisse illud, *sive simulabat*, ob similitudinem syllabæ finalis cum voce precedente, alios verò post præterea sustulisse illud *sive*.
4. *Immanitatemque ipsi cernitis reliquorum.* Adde, *Ec.* Palla lectio, delegitque Pal. pr. ac sec. in quibus cernitis belli, *quorum numerus addita illa, Ec.* & ita initio fuisse videtur in Hirtoriano; certe retinet illud numero, exclusum hodie vulgo, & vix est, uti et cedere non

debeat publicata.

5. *Mustellam, Petissium.* Vltimi hujus mentio fit auctori nostro oratione precedenti, cap. 8. & tamen Pal. nostri ferunt, ut etiam Ferrariz nls *Mustellam, petissium*; aut *petissium, vel petissium*.
6. *Quod cum Antonii fecerimus.* J Manut. & Lamb. *Antonii*, malui alterum cum Pal. sec. vulgata tamen cum *his fec.*
7. *Alios progredientes amicos.* Relitui, quod erat in olim editis restatque in Pal. tribus & Mauriciano post nate eodd. *progredientes* minus rectè. *venientes* enim, aut *anceambulones* aut *laterones*, aut *pedissequi*.
8. *Quam vim anhelitus.* Robustè! enervat tamen Ferrarius dum conijcit *vim*; restititque ab P. Victor. o libro xxxix. Var. lect. cap. 16.
9. *Infamem odium incendit.* Gulelmiani duo, *insandis*, quod probat neque aliter eo verbo utitur ad Lentulum: *in insandis pleb. insandere cepit*.

elph, ne quid vita existimem antiquius, ne decernam capitis periculo, fugiam omne discrimen, quzrari ex ea, etiamne fuerit, cum id fecero, fervendum, si anaxerit: nax ego sapientiam istam, quamvis sit erudita, non audiam, sin responderit, Tu vero ita vitam, corpisque servato, ita fortunas, ita rem familiarem, si liberare temp. possis: nec pro his libertatem, sed pro libertate hxc projecias, tamquam pignora injuria: tum sapientiz vocem audire videat, eique, uti deo, paream. Itaque si, receptis illis, possumus esse liberi, vincamus odium, pacemque patiamur: et sin jus incolumibus his, nullum esse potest: latremur decertandi oblatam esse fortunam, aut enim, victis his, fruemur victrix rep. aut oppressi, (quod omen avertat Jupiter) si non spiritu, at virtutis laude vivemus. At enim nos M. Lepidus, imperator iterum, pontifex maximus, optime proximo civili bello de rep. meritis, ad pacem adhortatur. Nullius apud me, patres conscripti, auctoritas major est, quam M. Lepidi, vel propter ipsius virtutem, vel propter familiariz dignitatem, accedunt eodem multa privata: magna ejus in me merita, ac mea quzdam in illum, maximum vero ejus beneficium numero, quod hoc animo in temp. est: quz mihi via mea semper fuit carior. Nam cum Magnum Pompejum, clarissimum adolescentem, prazstantissimi viri filium, auctoritate adduxit ad pacem, remque publicam sine armis, maximo civilis belli periculo liberavit: tum me ejus beneficio plus quam pro virili parte obligatum puto. Itaque ei & honores decrevi, quam potui amplissimos: in quibus vos mihi estis assensu: nec umquam de illo & sperare optime, & loqui desisti. magnis, & multis pignoribus M. Lepidum resp. obligatum tenet, summa nobilitas est hominis, summi honores, amplissimum sacerdotium, plurima urbis ornamenta, ipsius fratris, majorumque monumenta: probatissima uxor, operatissimi liberi, res familiaris cum ampla, tum casta & cruore civili. nemo ab eo civis violatus, multi beneficio, & misericordia liberati. Talis igitur vir, & civis, opinione labi potest, voluntate a rep. dissidere nullo pacto potest. Pacem vult M. Lepidus. Præclare: si talem potest efficere, qualem nuper effecit: qua pace Cn. Pompeji sitam resp. adspiciet, suoque sinu, complexuque recipiet: neque solum illum, sed cum illo seipsum sibi restitutum putabit. Hæc causa fuit, cur decerneretis statuam in Rotis cum inscriptione præclara: cur absenti triumphum, quamquam enim magnas res bellicas gesserat, & triumpho dignas, non erat tamen ei tribuendum, quod nec L. Amilii, nec Amiliano Scipioni, nec superiori Africano, nec Mario, nec Pompejo, qui majora bella gesserunt: sed, quod sicut civile bellum confecerat, primum ut licuit, honores in eum maximos contulistis. Existimate igitur, M. Lepide, qualem Pompejum resp. habitura sit civem, taleis futuros Antonios? in altero pudor, gravitas, moderatio; integritas: in illis (& cum hos compello, et prætereo omnino ex grege latrocinii neminem) libidines, scelera, ad omne facinus immanis audacia. Deinde obsecro vos, patres conscripti, quis hoc vestrum non videt, quod Fortuna ipsa, quz dicitur cæca, vidit? salvis enim actis Cæsaris, quz concordiz causa defendimus, Pompejo sua domus patebit: eamque non minoris, quam emit Antonius, redimet: redimet, inquam, Cn. Pompeji domum filius. O rem acerbam! Sed hæc satis diu, multumque de fleta sunt. Detevistis tantam pecuniam Pompejo, quantum ex bonis patris in prædæ dissipatione inimicus victor redegit. Sed hanc mihi dispensationem pro paterna necessitudine, & conjunctione depono: redimet hortos, ædis, urbana

quzdam, quz possidet Antonius, nam argentum, vestem, suppellectilem, vinum amittet æquo animo, quz ille helio dissipavit. Albanum, Firmanum a Dolabella recuperabit: etiam ab Antonio Tusculanum, hique, qui nunc Mutinam oppugnant, D. Brutum obident, de Falerno Anseres depellantur. Sunt alii plures fortasse: sed mea memoria dilabuntur. Ego etiam eos dico, qui hostium numero non sunt, Pompejanas possessiones, quanti emerint, filio reddituros. Satis inconsiderati sunt, ne dicam audaces, rem ullam ex illis attingere. retinere vero quis poterit, clarissimo domino restituito? An is non reddet, qui domini patrimonium circumplexus, quasi thesaurum draco, Pompeji servus, liberus Cæsaris, agri Lucani possessiones occupavit? Atque illud septies millies, quod adolescenti, P. C. spondidistis, ita describere, ut videatur a vobis Cn. Pompeji filius in patrimonio suo collocatus. Hæc senatus, reliqua populus R. in ea familia, quam vidit amplissimam, persequetur: in primis patrum auguratus solum, in quem ego, cum, ut, quod a patre accepti, filio reddam, mea nominatione cooptabo. Utrum igitur augurem Jovis optimi maximi, cujus interpretes, internuntique constituti sumus, utrum populus R. libertatis fancies, Pompejum, an Antonium? Mihi quidem numine deorum immortalium videtur hoc fortuna voluisse, ut actis Cæsaris firmis, ac tactis, Cn. Pompeji filius posset & dignitatem, & fortunas patrias recuperare. Ac ne illud quidem silentio, P. C. prætereundum puto, quod clarissimi viri legati, L. Paulus, Q. Thermus, C. Fannius, quorum habetis cognita voluntatem in temp. eamque perpetua, atque constantem, nuntiant, se Pompeji conveniendi causa divertisse Masiliam, eumque cognovisse paratissimo animo, ut cum suis copiis iret ad Mutinam, ni vereretur veteranorum animos offendere. Est vero ejus patris filius, qui sapienter faciebat non minus multa, quam fortiter. Itaque intelligitis & animum ei præsto fuisse, nec consilium defuisse. Atque etiam hoc M. Lepido providendum est, ne quid arrogantius, quam ejus mores ferunt, facere videatur. Si enim nos exercitu terret, non meminit, illum exercitum, senatus, populique R. atque universæ rep. esse, non suum. At uti potest pro suo. Quid tum? OMNIBUS viris bonis, quz facere possunt, facienda sunt? etiamne si turpia, si perniciose erunt? si facere omnino non licebit? quid autem turpius, aut foedius, aut quod minus deceat, quam contra senatum, contra civeis, contra patriam exercitum ducere? quid vero magis vituperandum, quam id facere, quod non licet? Licet autem nemini contra patriam ducere exercitum: si quidem licere dicimus, quod legibus, quod more majorum institutisque conceditur. Neque enim, quod quisque potest, id ei licet: nec, si non obstat, propterea etiam permittitur. tibi enim exercitum, Lepide, tamquam majoribus tuis, patria pro se dedit. hoc tu arcebis hostem: sineis imperii propagabis: senatui, populoque R. parebis, siquam ad aliam rem te forte traduxerit. Hæc si cogitas, es, M. Lepide, pontifex maximus, M. Lepidi, pontificis maximi pronepos. sin hominibus tantum licere iudicas, quantum possunt: vide, ne alienis exemplis, iisque recentibus, uti, quam & antiquis, & domesticis malle videare. Quod si auctoritatem interponis sine armis, magis equidem laudo: sed vide, ne hoc ipsum non sit necesse. Quamquam enim est tanta in te auctoritas, quanta debet in homine nobilissimo: tamen senatus se ipse non contemnit: nec vero fuit umquam gravior, constantior, fortior. IN CENSI omnes rapimur ad libertatem recuperandam: non potest ullius auctoritate tantus senatus, populique Romani ardor

1. In q. in claudibus hic nullus esse potest. Ita omni. mff. Ferrar. ad reddite Pall. sec. III. & Gembl.

2. Præterea omnino ex grege latrocinii neminem. Illud omnino hæret in nu-

per edicis omnibus, sed est tamen a conjectura Ferrar. prius cusi, p. hinc ex grege, &c. quomodo item, aliquot Pall. sed sec. habet præterea omni ex grege latrocinii neminem, virgulaque incumbit illi avo.

ardor extingui: odimus irati pugnamus; extorqueri de manibus arma non possunt: receptui signum, aut revocationem à bello audire non possumus: speramus optimam: pati vel difficillima malumus, quam *servire*. Cæsar confecit invictum exercitum: duo fortissimi consules adfunt cum copiis: L. Planci consulis designati, varia, & magna auxilia non defunt: de D. Bruti salute certatur, unus furiosus gladiator cum terribiorum latronum manu, contra patriam, contra deos penates, contra aras, & focos, contra quatuor consules gerit bellum. Huic cedamus? hujus condiciones audiamus? cum hoc pacem fieri posse credamus? At periculum est, ne ab hoc opprimamur. Non metuo, ne is, qui suis amplissimis fortunis, nisi bonis salvis, frui non potest, prodar salutem suam. Bonos civis primum natura efficit, adjuvat deinde fortuna. omnibus enim bonis expedit, salvam esse temp. sed in iis, qui fortunati sunt, magis id apparet. Quis fortunatior Lepido, ut antè dixi? quis eodem sanior? vidit ejus mortem, atque lacrymas populus Rom. Inpercalibus: vidit, quam abjectus, quam confectus esset, cum Cæsaria diadema imponens Antonius, servum se illius, quam collegam esse malebat. qui si reliquis flagitiis, & sceleribus abstinere potuisset, tamen unum ob hoc factum, dignum illum omni poena putarem. nam, si ipse *servire* poterat, nobis dominum cur imponebat? & si ejus pueritia perulerat libidines eorum, qui erant in eum tyranni, etiamne in nostros liberos dominum, & tyrannum comparabat? Itaque illo interfecto, qualem eum in nos esse voluit, talis ipse in ceteros exstitit. Qua enim in barbaria quisquam tam tæter, tam crudelis tyrannus, quam in hac urbe armis barbarorum stipatus Antonius? Cæsare dominante veniebamur in senatum, si non liberè, at tamen tuto. hoc archipirata (quid enim dicam tyranno?) hæc subsellia ab Ithyrcis occupabantur. Prorupit subito Brundisium, ut inde, agmine quadrato, ad urbem accederet: lautissimum oppidum, nunc municipium, honestissimorum quondam colonorum, Suesiam, fortissimorum militum sanguine implevit: Brundisii in sinu, non modo avarissima, sed etiam crudelissima uxoris, delectos Martia legionis centuriones trucidavit, inde se quo furore, quo ardore, ad urbem, id est, ad eadem optima e jusque rapiebat? Quo tempore dii immortales ipsi præsidium improvisum nec opinantibus nobis obtulerunt, Cæsaris enim incredibilis, ac divina virtus, latronis impetus crudeleis, ac furibundos retardavit: quem tum ille demens lædere se putabat edictis, ignorans, quæcumque falso is diceret in sanctissimum adolescentem, ea verè recidere in memoriam pueritiae suæ. Ingressus urbem est, quo comitatu, vel potius agmine? cum dextra, sinistra, gemente populo Rom. minaretur dominis, notaret domos, divisuram se urbem palam suls polliceretur. Rediit ad milites, ibi pestifera illa Tiburi concio. inde ad urbem cursum: senatus in Capitolium: parata de circumscribendo adolescente sententia consularis: cum repente (nam Martiam legionem Albæ confedisse sciebat) affertur ei de quarta nuntius, quo percussus, abiecit consilium referendi ad senatum de Cæsare. egressus est non viis, sed tramitibus, paludatus: eoque die ipso innumerabilia senatus consulta fecit: quæ quidem omnia citius læta, quam scripta sunt. Ex eo non iter, sed cursus, & fuga in Galliam. Cæsarem sequi arbitrabatur cum legione Martia, cum quarta, cum veteranis: quorum ille *nomen præ metu ferre non poterat*: etique in Galliam penetranti, D. se Brutus objecit: qui fortius belli fluctibus circumviti, quam illum aut regredi, aut progredi maluit, Mutinamque illi exultanti, tamquam frenos furoris injecit, quam cum operibus, mutationibusque se pisset, nec eum florentissima colonie dignitas, neque consulis designati majestas à participio de-

tereret: tum, me, (testor & vos, & populum Roman. & omnes deos, qui huic urbi præsent,) invito, & repugnantem, legati missi tres contulares ad latronem M. Antonium gladiatorum ducem. Quis tam barbarus unquam? tam immanis? tam ferus? non audivit: non respondit: neque eos solum præsentis, sed multo magis nos, à quibus illi erant missi, sprevit, & pro nihilo putavit. Postea, quod scelus, quod facinus parricida non edidit? circumfedit colonos vestros, exercitum populi Rom., imperatorem, consulem designatum: agros divexat civium optimorum: hostis terribimus omnibus bonis crucis, ac tormenta mimitur. Cum hoc, M. Lepide, pax esse quæ potest? cujus ne supplicio quidem ullo satiarî videretur posse populus Rom. Quod si quis adhuc dubitare potuit, quin nulla societas huic ordini, populoque Rom. cum illa importunissima bellua possit esse: desinat profecto dubitare, his cognitis litteris, quas mihi missas ab Hirto consule modo accepi. Eas dum recito, dumque de singulis sententiis breviter disputo, velim, P. C. ut adhuc fecistis, me attente audiat. *Antonius Hirto, & Cæsari*. Neque se imperatorem, neque Hirto consulem, nec pro prætorum Cæsarem. satis hoc quidem scitè, deponere alienum nomen ipse maluit, quam illis suum reddere. *Cognita morte C. Trebonii, non plus gavissus sum, quam delus*. Videte quid se gavissum. quid doluisse dicat: facilis de parte delibabit. *dedisse poenas sceleratum ciniri, atque offibus clarissimi viri, & apparuisse nomen decrum intra suam ami vertentis, aut jam soluto supplicio parricide, aut impendente, latandum est*. O Spartace! quem enim te potius appellem? cujus propter nefaria scelera tolerabilis fuisse videtur Catilina: latandum esse, ausus es scribere, Trebonium dedisse poenas? sceleratum Trebonium? quo scelere, nisi quod te idibus Martiis à debita tibi peste seduxit? Age, hoc iactaris: videamus, quid moleste feras. *Hostem judicatum hoc tempore Dolabellam, eo, quod stearium occiderat, & videri caritorem populo Rom. filium sciri, quàm C. Cæsarem. patris partem, ingensendum est*. Quid ingemiscis hostem Dolabellam judicatum? quid? te non intelligis delectu Italia habito, consulibus missis. Cæsare ornato, sagis denique sumis hostem judicatum? quid est autem, scelerate, quod gemas hostem Dolabellam judicatum à senatu? quem tu ordinem omnino esse nullum putas sed eam tibi causam belli gerendi proponis, ut senatum funditus deleas: reliqui boni, & locupletes omnes summum ordinem subsequantur. At scura filium appellat. Quasi vero ignotus nobis fuerit splendidus eques Rom. Trebonii pater. Is autem humilitatem despiciere audeat cujusquam, qui ex Fadia sustulerit liberos? *accusatum vero est, te, A. Hirto, ornatum esse beneficiis Cæsaris, & talem ab eo relictum, qualem ipse mirari*. Equidem negare non possum, à Cæsare Hirto ornatum: sed illa ornamenta, in virtute, & industria posita lucent. Tu verò qui te ab eodem Cæsare ornatum negare non potes, quid essis, si tibi ille non tam multa tribuisset? eequo te tua virtus provexisset? eequo genus? in iustis, popinis, alea, vino, tempus atatis omne consumsisses, ut faciebas, cum in gremiis mimarum, mentum, mentemque deponeres. *Et te, o puer, puerum appellat, quem non modò virum, sed etiam fortissimum virum sentit, & sentiet*. Est istuc quidem nomen atatis, sed ab eo minime usurpandum, qui suam amentiam puero huic præbet ad gloriam. *qui omnia ejus notari debet, debet verò, solvitque præclare*. si enim ille patrie parens est, ut tu appellas (ego, quid sentiam, videro?) cur non hic parens verior, à quo certè vitam habemus, è tuis facinorosissimis manibus ereptam? *id agere, ut pure damnatus sit Dolabella? Turpem verò actionem, qua defenditur amplissimi auctoritas ordinis contra crudelissimi gladiatoris amentiam. Et ut venesca hac liberetur, obsequione? venesca audes*

audes appellare eum virum, qui tuis veneficis remedia invenit? quem ita obfides, nove Hannibal, aut si quis acutior imperator fuit, ut te ipse obfides, neque te istinc, si cupias, possis explicare. recesseris? undique omnes in sequentur. manferis? haerebis, nimirum recte veneficam appellas, à quo tibi praesentem pestem vides comparatam. us quam potentissimus fuit *Cassius*, & *Brutus*? Putes Censorinum dicere, aut Ventidium, aut etiam ipsos Antonios. cur autem nolint potentis esse non modo optimos, & nobilissimos viros, sed secum etiam in reipub. defensione conjunctos? nimirum eodem modo haec adficiunt, ut priora. quae tandem? castra Pompei senatum appellatis. An verò tua castra potius senatum appellarem? in quibus tu videlicet consularis, cuius totus consulatus est ex omni monumentorum memoria revulsus: duo praetores sine causa distitit se aliquid habituros: nos enim Caesaris beneficia defendimus: praetorii, Philadelphus Annus, & innocens Gallius: adititii, Coriscus laterum, & vocis meae Bestia, & fidei patronus: fraudator creditorum Trebellius, & homo disruptus, dirutusque, Q. Coelius, columenque amicorum Antonii, Cotyla Varius: quos Antonius deliciarum causa loris in convivio caedi jubebat: à servis publicis: Septemvirates, Lento, Nucula, tum deliciae, atque amores populi Romani L. Antonius: tribuni primum duo designati, Tullus Hostilius, qui suo jure in porta nomen inscripsit: qui cum proderet imperatorem suum non posset, reliquit alter esse designatus, 2. Visejus nescio qui, fortis (ut ajunt) latro: quem tamen temperantem fuisse ferunt Pisauri balneatorem. Sequuntur alii tribunitii, T. Plancus in primis: qui si senatum dilexisset, numquam curiam incendisset, quo scelere damnatus in eam urbem rediit armis, è qua exercebat legibus. sed hoc e 3. commune cum plurimis dissimilimis, illud tamen verum, quod in hoc Planco proverbii loco dici solet, *perire eum non posse*, nisi ei crura facta essent, fracta sunt. & vivit hoc tamen, ut alia multa, a quibus ferat acceptum. Est etiam ibi Decius, ab illis, ut opinor, Muribus Deciis. 5. itaque Caesaris munere, Deciorum quidem multo intervallo, per hunc praclarum virum memoria renovata est. Saxam verò Decidium praetereire qui possum, hominem deductum ex ultimis gentibus, ut eum tribunum pleb. videremus, quem civem numquam videramus? Est quidem alter Siferus: sed omnes tamen tantam habet similitudinem inter se, ut in eorum praenomine errem. Nec verò Exitius, Philadelphii frater, quaestor, praetereittendus est, ne, si de clarissimo adolescente silueto, invidisse videar Antonio. Est etiam A sinius quidam senator voluntarius, lectus ipse à se, aperta curiam vidit post Caesaris mortem: mutavit calceos: pater conscriptus repente factus est. Non novi Sex. Albedium: sed tamen neminem tam male dicentem offendit, qui illum negaret dignum Antonii senatu. Arbitror me aliquos praetereisse: de iis tamen qui occurrerant, tacere non potui. Hoc igitur fretus senatu, Pompejanum senatum despiciat: in quo decem fuimus consules: qui si omnes viverent, bellum omnino hoc non fuisset, auctoritati cessisset audacia. Sed quantum praesidium fuerit in ceteris, hinc intelligi potest, quod ego unus relictus è multis, contudi, & fregi, adjuvantibus vobis, exultantibus praedonis audaciam. Quòd si fortuna nobis modo non eripuisset Ser. Sulpicium, ejusque collegam ante Marcum Marcellum: quos

civeis? quos viros? si duos consules, amicissimos patriae, simul ex Italia ejectos: si L. Afranium, summum ducem: si P. Lentulum, civem cum in ceteris sebus, tum in salute mea singularem: si Bibulum, cujus est in reipub. merito semper laudata constantia: si L. Domitium, praestantissimum civem: si Appium Claudium, pari nobilitate, & voluntate praeditum: si P. Scipionem, clarissimum virum, majorumque suorum similitimum, resp. tenere potuisset: certè his consularibus non esset Pompejanus despiciendus senatus. Utrum igitur aequius, utrum melius reip. fuit, Cn. Pompejum, an sectorem Cn. Pompeji vivere Antonium? Qui verò praetorii? quorum princeps M. Cato, idemque omnium gentium virtute princeps. Quid reliquos clarissimos viros commemorem? nohis omnibus magis vereor, ne longum me in enumerando, quam ne ingratum in praetereando puteris, qui adilitii? qui tribunitii? qui quaestorii? Quid multa? talis senatorum & dignitas, & multitudo fuit, ut magna excusatione opus sit, qui illa in castra non venerunt. Nunc reliqua attendite, *victum Ciceronem ducem habuisti*. Eo libentius ducem audio, quod certè ille dicit injurius, nam de victo nihil labore. factum enim meum est, sine reipub. nec vinci posse, nec vincere. *Macedoniam munivi exercitiis*. Et quidem fratri tuo, qui à vobis nihil degenerat, extorsimus. *Africam commissisti Duro in capto*. Hic cum C. fratre putat se litigare. *In Syriam Cassium misisti*. Non igitur sentis, huic causae orbem terrarum parere: te, extra munitiones tuas, vestigium ubi imprimas, non habere? *Cassiam tribunatum gerere passus es*. Quid ergo? ut Marullum, ut Cestium à rep. removeremus, eum, per quem, ut neque idem hoc posthac, neque multa hujusmodi accideret possent, consecuti sumus? *vestigialta Juliae Luperis ademisti*. Luperorum mentionem facere audent? neque illius diei memoriam perhorrescit, quo ausus est, obrutus vino, usquegentis oblitus, nudus, genitentem populum Roman. ad servitutem cohortari? *veteranorum colonias, deductas lege, & senatusconsulto sustulisti*. Nos sustulimus, an contra lege comitis centuriatis lata sanximus? vide ne tu veteranos, tamen eos, qui erant perdit, perdidideris: in eumque locum deduxeris, ex quo ipsi jam sentiant se numquam exituros. *Masilienfibus jure belli ademta reddi tuos vos pollicemini*. Nihil disputo de jure belli, magis facilis disputatio est, quam necessaria, illud tamen advertite, P. C. quàm sit huic reip. natus hostis Antonius, qui tantopere eam civitatem oderit, quam scit huic reip. semper fuisse amicissimam. *Neminem Pompejanum, qui vivat, tenere lege Hirtia dignitates?* Quisquam jam legis Hirtiae mentionem facit? cujus non minus arbitror latorem ipsum, quàm eos, de quibus lata est poenitere? Omnino, mea quidem sententia, legem illam appellare fas non est: & ut sit lex, non debemus illam Hirtiae legem putare. *Apulejana pecunia Brutum subornasti*. Quid, si omnibus suis copiis excellentem virum reip. armasset? quem tandem bonum poeniteret? nec enim sine pecunia exercitum alere, nec sine exercitu fratrem tuum capere potuisset. *Socii percessit C. Petrum & Menedemum, civitate donatos, & hospites Caesaris, laudasti*. Non laudamus, quod ne audivimus quidem, valde enim nobis in tanta perturbatione reip. de duobus nequissimis Graeculis cogitandum fuit. *Theopompum, nudum, expulsam à Tebonio, 7. confugere Alexandriam, neglectisti*. Magnum crimen senatus de Theopom-

po,

1. *A servis publicis*. Est ab emendatione Ferrar. licet occupet omnino novericorum libros, ob id edidit & scriptis, *servi publici*.
2. *Quaeque*. Pal. sec. *nisi vero*. Maur. in. *enr. unde* fingebat Gualdianus, *M. Senius*, nam ego *Insipiens*. Ferrar. enim *verr. Insipiens*, quomodo & Pal. *pr. terr. quart. nisi quod & eff. poverat N. seque*.
3. *Communit cum plarima d. similitudine*. Pighius in factis ad annum V. C.
4. *Cui conjuncti, plarima quo similitudine*.
5. *Nisi in crura fractum*. L. L. & Gembl. *nisi si & curas*, nohis tamen nihil discrepant.

5. *Itaque Caesaris munus*. & C. Maur. *Cassius numero se sit*. Unde fecit conjectura Gualdianus, *habet*, ob majores suos haerit in numero familiarium Caesaris, videatur libro II. Verosimilius cap. 71.
6. *Petrum & Menedemum*. Ita omnes libri in. & nohis, & aliorum olim vulgati *Petrum*, typotheze errore, qui omiserat Hirtiam, canidam, quod sequentes mutarunt tamen in *Petrum*, contra omnium rationem.
7. *Confugere Alexandriam neglectisti*. Maur. *neglectisti*, quod necipit voluit in contextum Gualdianus, quoniam Antonius dicitur Suetonio affectasse antiquitatem, videatur in lib. II. Veris, cap. 11.

3. Notu

po, summo homine, negleximus: qui ubi terrarum sit, quid agat, vivat denique an mortuus sit, quis aut scit. aut curat? Ser. Galbam eodem pugione succinatum in castris vidisti. Nihil tibi de Galba respondeo, fortissimo, & constantissimo cive coram aderit. praesens tibi & ipse, & ille, quem insensulas, pugio respondebit. milites aut mores, aut veteranos contraxisti, tamquam ad exitum eorum, qui Caesarem occiderant. Et eosdem nec opmantis ad quaestoris sui, aut Imperatoris commilitonum suorum pericula impulisti. Scilicet verba dedimus, decepimus: ignorabat legio Martia, quanta nec sciebant veterani quid ageretur. non illi natus auctoritatem, non libertatem populi Romani sequebantur: Caesaris mortem ulcisci volebant, quam omnes fatalem fuisse arbitrabantur: te videlicet salvum, beatum, florentem esse cupiebant. O miser cum re, tum hoc ipso, quod non sentis, quam miseris! Sed maximum crimen audite. denique qui de non aut proba visus aut fecisti? quid facias, si reviviscas? quis? credo enim, offerret aliquod scelerali hominis exemplum! Cn. Pompeius ipse? O nos turpeis, si quidem Cn. Pompejum imitaturi sumus. aut filius ejus, si domum possideret, mihi crede. nam paucis diebus & in domum, & in hortos paternos immigrabit. postremo negatus pacem posse fieri, nisi aut emiserit Brutum, aut frumento juvero. Alii ituc negant: ego vero, 2 ne si ista quidem feceris, umquam tecum pacem huic civitati futuram puto. quid hoc placeat veterani istis? quibus adhuc emma integra sunt. nihil vidi tam integrum, quam ut oppugnare imperatorem incipiant, quem tanto studio, consensuque offenderint. Quam vos assentationibus, & venenatis muneribus venisti. Depravati, an corrupti, sunt, quibus persuasum est, foedissimum hostem justissimo bello persequi? ac militibus inclisus opera ferri. 3 nihil moror eos salvos esse, & ire quo jubetur: si tamen patiuntur perire eum, qui meruit. Quam benigne! denique uti liberalitate Antonii milites imperatorem reliquerunt, & se ad hostem metu perterriti contulerunt: per quos si non recessisset, non Dolabella parentasset. concordia factam esse mentionem scribitis in senatu, & legatos esse consulares quinque. difficile est credere, 4 eos, qui me praecipitem egerint, aequissimas conditiones ferentem, & tamen ex his aliquid remittere cogitantem; putare aliquid moderate, aut humane esse facturos. vix etiam verisimile est, qui judicaverint hostem Dolabellam ob rectissimum facinus, eosdem nobis parcere posse, idem sententibus. 5 Parumne videtur, omnium facinorum sibi cum Dolabella societatem initam confiteri? nonne cernitis, ex uno fonte omnia scelera manare? Ipse denique fateatur, hoc quidem satis acute, non posse eos, qui hostem Dolabellam judicaverint ob rectissimum facinus, (ita enim videtur Antonio) sibi parcere, idem sentienti. Quid huic facias, qui hac litteris, memorisque mandarit, ita sibi convenisse cum Dolabella, ut ille Trebonium, & si posset, etiam Brutum, Cassium, discretos necaret, & eademque inhiberet supplicia nobis? conservandus civis cum tam pio, justoque foedere. Is etiam queritur conditiones suas repudiatas, a quas quidem, & verecundas, ut haberet Calliam ultimam, aptissimam ad bellum renovandum, instruendumque, provinciam: ut Alauda in tertia decuria judicaret, id est, ut per fugium scelerali esset cum turpissimis reipub. sordibus: ut acta sua rata essent, eu-

jus nullum remanet consulatus vestigium. cavebat etiam L. Antonio, qui fuerat aequissimus agri privati, & publici decempedor. Nacula, & Lentone collega. Quamobrem vos potius animadvertite utrum sit elegantius, & partivus utilius, Treboni mortem persequi, an Caesaris: & utrum sit aequius, concurrere nos, quo facilius reviviscat Pompejanorum causa, intus jugulata: an consentire, ne ludibrio simus inimicis. si esset jugulata, numquam exurgeret: quod tibi, tuisque contingat. 7 Utrum, inquit, elegantius. Atqui hoc bello de elegantia queritur. Es partibus utilis. Partes, furiose, dicuntur in foro, in curia, bellum contra patriam nefarium suscepisti: oppugnans Mutinam: circumfudes consullem deliquitum: bellum contra te duo consules gerunt, cumque his pro prat. Caesar: cuncta contra te Italia armata est. istas tu parreis potius, & quam a populo Rom. defectionem vocas? Peris Treboni mortem, quam Caesari persequamur? Trebonii satis persecuti sumus, hoste judicatio Dolabella: Caesaris mors facillime defenditur oblivione, & silentio. Sed videte, quid moliat. cum mortem Caesaris ulciscendam putat: non proponit non iis solum, qui illam rem gesserunt, sed iis etiam, si qui non moleste tolerant. Quibus utri nostrum ceciderint, lucro futurum est. quia spectaculum adhuc ipsa fortuna vitavit, ne videret unum capere duas accies, lanista Cicerone, dimicantem: qui usque eo felix est, ut istam ornamentis deceperit vos, quibus deceptum Caesarem gloriantur est. Pergit in mea maledicta, quasi vero ei pulcherrime priora processerint: quem ego iustum verissimum maledictorum novis tradam hominum memorix scripturae. Ego lanista? & quidem non insipientes. deterior enim jugulari capio, meliores vincere. Uti ceciderint, scribit lucro nobis futurum. O praeclearum lucrum! quo te victore, (quod dii omen avertant) beata mors eorum futura sit, qui e vita excesserint sine tormentis. A me deceptos ait eisdem ornamentis, Hirrium & Casarem. Quod, quaso, adhuc a me est tributum Hirrio ornamentum? nam Casari plura, & majora debentur. Deceptum autem patrem a me Casarem dicere audeas? Tu, tu, inquam, illum occidisti. Lupercalibus: cujus, homo ingrati sume, flammium cur reliquisti? Sed jam videte magni & clari viri admirabilem gravitatem, atque constantiam. Mihi quidem constat, nec meam contumeliam, nec meorum ferre: nec desistere patris, quam Pompejus odit, nec veteranos sedibus suis movere pati, nec singulos ad cruciatum trahi, nec fallere fidem, quam dedit Dolabella. Omitto alia: fidem Dolabella sanctissimi viri, desistere homo pius non potest. quam fidem? an optimi cuiusque cordis, urbis, & Italiae partitionis: suis dandam, diripiendamque provinciarum? nam quid erat aliud, quod inter Antonium, & Dolabellam, impurissimos partitidas, foedere, ac fide sanciretur? Nec Lepidi societatem violare, piissimi hominis. Tibi cum Lepido societas, aut cum ullo, non dicam bono civi, sicut ille est, sed homine sano. Id agis, ut Lepidum aut impium, aut insanum existima ti velis, nihil agis, quamquam AFFIRMARE de altero difficile est, de Lepido praeterim, quem ego metum numquam bene sperabo, dum licebit. Revocare te a furore Lepidus voluit, non adiutor esse dementis. tu porrone pius quidem sed piissimos quaeris: & quod verbum omnino nullum in lingua Latina est, id, propter tuam divinam pietatem, novum inducis. Nec Plancum prodece, particeps enim

1. Non libertatem populi sequebantur. Illud non est Pal. sec. prius cuius an lib. posterioribus aut.
 2. Ne sic ista quidem feceris. Pal. tert. quare. Mauric. itaq. quod melius putabat Guilielmus.
 3. Nihil moror an salvos esse & ire quo jubetur. Haud aliter Liliensis. recte. antequa enim formula sacramenti erat, Ite quo S. P. Q. R. iussis. prius edebatur. Iubet, sed invito etiam Pal. sec. in quo alterum praeterea quo, esse, & sic se ad hostem, & sic & Cre. quam clausulam, excutiant quaso Camdenus, Contarenus, alii.
 4. Eos qui me praecipitem egerint. Ili. & Gambi. Cos. sive Coss. & id potius duxerat Guilielmus. habet quidem etiam Pal. sec. conf. credere

qui me. sed adhaerent vulgato.
 5. Parumne videtur omnium facinorum. Abjici aperte, quod in mediis editionibus, sed non etiam piis, aut ulis denique mll.
 6. Eademque inhiberet supplicia nobis? Est ab ead. antiquis & mll. no. stris omnibus, item Ferracii, cuius Emendationes consulantur. vulgata, adhiere.
 7. Utrum inquit, elegantius. Tuetur istud contra Tullium P. Victorius, lib. XXI. Var. lect. cap. 8.
 8. Quam a populo Rom. defectionem. Est à hęc à Ferrario aucta, le. Cio, etiam in Pal. sec. & Mauric.
 1. 654

fflorum. Plancum participem? eujus memorabilis, ac divina virtus lucem affert reipublicæ. nisi forte eum subsidio tibi venire arbitraris cum fortissimis legionibus, magno equitatu, peditatu Gallorum: quippe, nisi ante ejus adventum reip. poenas dederis, ille hujus belli feret principatum. Quamquam enim **P. I. M. A.** præsidia utiliora reip. sunt, tamen extrema sunt gratiora. Sed jam se colligit, & ad extremum incipit philosophari. *Si me rectis sensibus civitatem dñi immortales, ut spero, adjuverint: vivam libenter. Sin autem aliud me fatum manet: præcipio gaudia suppliciorum vestrorum. Namque, si victi Pompejani iam insolentes sunt: victores qualis futuri sint, vos potius experiemini.* Præcipias licet gaudia: non enim tibi cum Pompejanis, sed cum universâ republica bellum est. omnes te dñi, homines, summi, mediis infimi; cives, peregrini; viri, mulieres; liberi, servi oderunt. sentimus hoc nuper falso nuntio: vero propediem sentiemus. quæ si tecum ipse recolis: æquiore animo, & majore consolatione moriere. Denique summa iudicii mei spectas huc, ut morum injurias ferre possim, si aut videri velint ipsi fecisse, aut ulcisci parati sint una nobiscum Cæsaris mortem. Hac Antonii sententia cognita, dubitaturusne A. Hirtium, C. Panfam, consules, dubitatis, quin ad Antonium transerant? Brutum obsideant? Mutinam expugnare cupiant? Quid de Panfa, & Hirtio loquar? Cæsar, singulari pietate adolescens, poteritne se tenere, quin D. Bruti sanguine poenas patrias persequatur? Itaq; fecerunt, uti his litteris lectis ad munitiones propius accederent. Quo major adolescens Cæsar, majoreque deorum immortalium beneficio reip. natus est; qui nulla specie paterni nominis, nec pietate, abductus umquam est. Intelligit, **MAXIMAM** pietatem conservatione patriæ contineri. Quod si partium certamen esset, quarum omnino nomen exstinctum est, Antoniusne potius, & Ventidius partes Cæsaris defenderent, quàm primum Cæsar, adolescens summa pietate, & memoria parentis sui? Deinde Panfa, & Hirtius, qui quasi cornua duo tenuerunt Cæsaris, tum, cum illæ vere partes vocabantur? Hæ verò quæ sunt partes cum alteris senatus auctoritas, populi Rom. libertas reip. salus propolita sit: alteris cædēs bonorum, urbis, Italique parti-

tio? Veniamus aliquando ad clausulam. *Legati venire non credo. Bene me novit. bellum quo veniat, proposito præfertim exemplo Dolabellæ. sanctiores erunt, eredo, iure legati, quàm duo consules, contra quos arma fert: quàm Cæsar, eujus patris flamen est: quàm eos designatus, quem oppugnat: quàm Mutina, quam obsidet: quàm patria, cui igni ferroque minatur.* *Cum venerint, que postulent, cognoscam.* Quin tu abis in malam pestem, malamque cruciatum? Ad te quisquam veniat, nisi Ventidii similis oriens incendium qui reslingerent, summos viros mistimus: repudiasti: nunc in tantam flammam, tamque inveteratam mittamus, cum locum tibi reliquum non modo ad pacem, sed ne ad deditioem quidem feceris? Hanc ego epistolam, P. C. non quò illum dignum putarem, recitavi, sed ut confessionibus ipsius omnia patefacta ejus patricidia videretis. Cum hoc pacem M. Lepidus, vir ornatissimus omnibus virtutis, & fortunæ bonis, si hæc videret, denique aut vellet, aut fieri posse arbitraretur? *„ Prius undas flammamque, ut ait pœta nescio quis, prius denique omnia, quàm aut cum Antonii resp. aut cum rep. Antonii redeant in gratiam. Monstra quædam sunt ista, & portenta, & prædigia reip. Moveri sedibus suis huic urbi melius est, atque alias, si fieri possit, terras demigrare, unde Antoniorum nec facta, nec nomen audiat, quàm illos Cæsaris virtute ejectos, Bruti retentos, intra hæc mœnia videre.* **OPTATISSIMUM** est vincere: secundum est, nullum casum pro dignitate, & libertate patriæ non ferendum putare, quod reliquum est, non est tertium, sed postremum omnium, maximam turpitudinem suscipere vitæ cupiditate. Quæ cum ita sint, de mandatis, litterisque M. Lepidi, viri clarissimi, Servillio assentior: & hoc amplius censeo, Magnum Pompejum, Cn. F. pro patris, majorumque suorum animo, studioque in temp. suaque pristina virtute, industria, voluntate, fecisse, quod sua, eorumque, quos secum haberet, operam senatus, populoque Rom. pollicitus esset, eamque rem S. P. Q. R. gratam, acceptamque esse, eique, honori, dignitati, que eam rem fore. Hoc vel conjungi cum hoc S. C. licet, vel se jungi potest, separatimque perhiberi, ut proprio S. C. Pompejus collaudatus esse videatur.

V V

M. TUL-

1. *Atque alius, si ferretur.* Vulgata quoque in aliis est, sed ita nullus Palatinorum, aut Mauritanorum.

M. TULLII CICERONIS

I N

M. ANTONIUM

PHILIPPICA DECIMA QUARTA.

ORATIO QUINQUAGESIMA SEXTA.

SYNOPSIS.

¶ Honores decernendos eis suadet, à quibus Antonius ad Mutinam victus esset: neque potenda saga nisi bello confecto: Antonium hostes, non simpliciter improbos & audaces, appellandos esse.

I. ut ex litteris, quæ recitatae sunt, P. C. sceleratissimorum hostium exercitum, casum, fulumque cognovisset; sic id, quod & omnes maxime optamus, & ex ea victoria, quæ parata est, consecutum arbitramur, D. Brutum egressum jam Mutina esse cognovissem: propter cuius periculum ad saga issemus, propter ejusdem salutem redeundum ad pristinum vestitum sine ulla dubitatione censebatur. Antè verò, quàm ea res, quam avidissime civitas expectat, allata sit, *serio* usus, satis est maxima, præclarissimaque pugna: reditum ad vestitum confecta victoriae reservate, confectio autem hujus belli est, D. Bruti salus. Quæ autem est ista sententia, ut in hodiernum diem vestitus mutetur, deinde cras sagati prodeamus? Nos verò cum semel ad eum, quem cupimus, optamusque vestireamus, nam hoc quidem cum turpe est, tum ne diis quidem immortalibus gratum, ab eorundem aris, ad quas togati adierimus, ad saga sumenda discedere. Atque animadverto, patres conscripti, quosdam huic favere sententiae: quorum ea mens, id consilium est, ut cum videant, gloriosissimum illum D. Bruto futurum diem, quo die, propter ejus salutem 1. redierimus ad vestitum, hunc ei fructum eripere cupiant, ne memoria, posteritatique prodatur, propter unius civis periculum populum Romanum ad saga isse, propter ejusdem salutem redisse ad togas, tollite hanc, nullam tam pravæ sententiae causam reperietis. Vos vero, patres conscripti, conservate auctoritatem vestram, manete in sententia, tenete vestra memoria, quod sæpe ostendistis, hujus totius belli in unius viri fortissimi, & maximi *vita* positum esse discrimen. Ad D. Brutum liberandum legati missi, principes civitatis, qui illi hosti, ac patricidæ denuntiarent, ut à Mutina discederet: ejusdem D. Bruti conservandi gratia 2. consul sortitum ad bellum profectus A. Hirtius; cujus imbecillitatem valitudinis, animi virtus, & spes victoriae confirmavit: Caesar, 3. cum exercitu per se comparato, à primis pestibus tempore liberasset, nequid postea sceleris oriretur, profectus est ad eundem Brutum liberandum, vicique dolorem aliquem *domestium* patriæ caritate. Quid C. Panfa egit aliud

delectibus habendis, pecuniis comparandis, senatusconsultis faciendis gravissimis in Antonium, nobis cohortandis, populo Romano ad causam libertatis vocando, nisi ut D. Brutus liberaretur? à quo populus Romanus frequenter salutem D. Bruti una voce deposcisset, ut eam non solum *commodis* suis, sed etiam necessitati victus anteferreret, quod sperare nos quidem debemus, P. C. aut inibi esse, aut jam esse confectum: sed spei fructum rei convenit, & eventui reservari, ne aut deorum immortalium beneficium festinatione præcipuisse, aut *vim fortuna* stultitia contempsisse videamur. Sed quoniam significatio vestra satis declarat, quid hac de re sentiat: ad litteras veniam, quæ sunt à consulibus, & à proptore missæ, si pauca ante, quæ ad ipsas litteras pertineant, dixerò. Imbuti sanguine gladii, patres conscripti, legionum, exercituumque nostrorum, vel maledacti potius duobus consulum, tertio Caesaris proelio. Si hostium fuit ille sanguis, summa militum pietas: nefarium scelus, si civium. Quousque igitur is, qui omnes hostes scelere superavit, nomine hostis carebit? nisi mucrones etiam nostrorum militum tremere vultis, & dubitare, utrum in cive, an in hoste figantur. Supplicationem decernitis: hostem non appellatis. Gratæ verò nostræ diis immortalibus gratulationes erunt, gratæ victimæ, cum interfecta sit civium multitudo. *De improbis*, inquit, & *audacibus* nam sic eos appellat clarissimus vir, quæ sunt urbanarum maledicta litium, non iniuste belli internecini nota, testamenta, credo, subjiciunt, aut ejiciunt vicinos; aut adolecentulos circumscribunt, his enim vitii affectos, & talibus, malos, & audacis appellare consuetudo solet. 4. Bellum inexpiabile infert quattuor Coss. unus omnium latronum tæterimus: gerit idem bellum cum senatu, populoque Romano, omnibus, (quamquam ruit ipse suis cladibus) pestem, vastitatem, cruciatum, tormenta denuntiat: Dolabellæ ferum, & immane facinus, quod nulla 5. barbaria possit agnoscere, id suo consilio factum esse testatur: quæque esset facturus in hac urbe, nisi eum hinc ipse Jupiter ab hoc templo, atque monibus repulisset, declaravit in Parmensium calamitate, quos, optimos viros, honestissimosque homines, maxime cum auctoritate hujus ordinis, populique Romani dignitate conjunctos, crudelissimis

1. Redierimus ad vestitum. Pal. sec. non habet illud, ad vestitum. Mauritanus ejus loco substituit, ad sagas, aliud quid videtur habuisse, an t. redierimus ad pr.

2. Consul sortitum ad bellum, &c. Ita omnes ferè Ferrariani, neque pal. sec. aut Maur. vulgata *Consules sortiti: ad bellum, &c.* quæ lectio etiam non mala, sortito, atque sortito, ut sortitum, & sortitum promiscue adhibentes.

3. Cum exercitu per se comp. à prim. &c. Sic Maur. & Pal. tert. quart.

4. Bellum inexpiabile infert. Liquido legit Mauric. *inexpiabile*, quod v. nimadvertendum, putabat Gualtelmius, at ego arbitror attendendum magis Palarino præc. sec. in quibus *inexpiabile*, neque aliter legebatur in iis membranis duobus aliis Philip. xtr. ubi hodie habemus *inexpiabile*.

5. Barbarie possit agnoscere. Ignoscere vulgo; sed contra, Pal. aliorum quæ scriptos.

missis exemplis interemit & proclodium illud, & portentum L. Antonius, insignis odium omnium hominum, vel si etiam dii oderint quos sperat, omnium deorum. Refugit animus, Patres conscripti, eaque dicere reformidat, quæ L. Antonius in Parmensium liberis, & conjugibus effecerit, quas enim turpitudines Antonii libenter subierunt, eadem per vim latantur aliis se intulisse. sed vis calamitosa est, quam illis intulerunt: libido flagitiosa, qua Antoniorum oblita est vita. Est igitur quisquam, qui hosteis appellare non audeat, quorum scelere crudelitatem Karthaginiensium victam esse fateatur? Quia enim in urbe tam immanis Hannibal capta, quam in Parma surrepta Antonius? nisi forte hujus colonia, & ceterarum, in quas eodem est animo, non est hostis Antonius putandus. Si verò colonia, & municipiorum sine ulla dubitatione hostis est, quid tandem hujus censetur urbis, quam ille 2. ad expiandas egestates latrocinii sui concepivit? 3. quam jam peritus metator, & callidus, decempeda sua Saxa diviserat? Recordamini, per deos immortales, P. C. quid hoc biduo timuerimus à domesticis hostibus, rumoribus improbi-
 missis dissipatis. Quis liberos, quis conjugem adspicere poterat sine fletu? quis domum? quis tecta? quis larem familiarem? Jam aut foedissimam mortem omnes, aut miserabilem fugam cogitabant. Hæc à quibus timebantur, eos hosteis appellare dubitamus? gravius si quis attulerit nomen, libenter assentiar: hoc vulgari contentus vix sum, leviori non utar. Itaque cum supplicationes justissimas ex iis litteris, quæ recitatae sunt, decernere debeamus, Serviliusque decreverit: augebo omnino numerum dierum praesertim cum non uni, sed tribus ductibus sint decernenda. Sed hoc primum faciam, ut imperatores appellem eos, quorum virtute, consilio, felicitate, maximis periculis servituti, atque interitus liberati sumus. Et enim cui viginti his annis supplicatio decreta est, ut non imperator appellaretur, aut minimis rebus gestis, aut plerumque nullis? Quamobrem aut supplicatio ab eo, qui anè dixit, decernenda non fuit: aut usuratus honos, pervulgatusque tribuendus iis, quibus etiam novi, & ingulares debentur. At si quis Hispanorum, aut Gallorum, aut Thracum mille, aut duo millia occidisset, non eum hac consuetudine, quæ incredibiliter, imperatorem appellaret Senatus? tot legionibus cæsis, tanta multitudo interfecta, hostium dico, ita, inquam, hostium, quamvis hoc isti hostes domestici nolint, clarissimis ductibus supplicationum honorem tribuamus, imperatorum nomen adimemus? Quanto enim honore, lætitia, gratulatione in hoc templum ingredi debent illi ipsi hujus urbis liberatores, cum hesterno die propter eorum res gestas me ovantem, & propè triumphantem populus Romanus in Capitolium domo tulerit, domum inde reduxerit? **IS ENIM** demum est, mea quidem sententia, justus triumphus, ac verus: cum bene de republica meritis testimonium à consensu civitatis datur. nam vive in communi gaudio populi Romani uni gratulabantur, magnum judicium: 4. si ve uni gratias agebant, eo majus: si ve utrumque, nihil magnificentius excogitari potest. Tu igitur

ipse dere? dixerit quisquam. Et quidem invitus: sed injuria dolor fecit me, præter consuetudinem, gloriosum, nonne satis est ab hominibus virtutis ignavis gratiam bene merentibus non referri? 5. etiam in eos, qui omnes suas curas in reipublica salute defigunt, in pejus, crimen invidiæ quæretur? Scitis enim per hos dies creberrimum fuisse sermonem, me per idus Quintileis, qui dies hodie est, cum fascibus descensurum. In aliquem credo hoc gladiatorem, aut latronem, aut Catilinam esse consultum, non in eum, qui, ne quid tale in republica fieri posset, accesserit, an ut ego, qui Catilinam hæc molientem sustulerim, everterim, afflixerim, ipse existerem repente Catilina? quibus auspiciis istos fascis augur acciperem? quatenus haberem? cui traderem? quemquamne fuisse tam sceleratum, qui hoc fingeret? tam furiosum, qui crederet? Unde igitur ista suspicio, 7. vel potius unde iste sermo? Cum, ut scitis, hoc triduo, vel quadriduo, tristis à Mutina fama manaret, inflati lætitia, atque insolentia impii cives, unum se in locum ad illam curiam, viribus potius suis, quam reipublica infelicem, congregabant. ibi cum consilium inirent de cæde nostra, partirenturque inter se, qui Capitolium, qui Rostra, qui urbis portas occuparent: ad me concursum futurum civitatis putabant, quod ut cum invidia mea fieret, & cum vitæ etiam periculo, famam istam fascium dissipaverunt: fascis ipsi ad me delaturi fuerunt, quod cum esset quasi mea voluntate factum, tum in me impetus conductorum hominum, quasi in tyrannum, parabatur: ex quo cædes esset vestram omnium consecuta. Quæ res patet, patres conscripti: sed suo tempore totius hujus sceleris fons aperietur. Itaque P. Apulejus, tribunus plebis, meorum omnium consulariorum, periculorumque jam inde à consulari meo testis, conscius, adiutor dolorem ferre non potuit, doloris mei concionem habuit maximam, populo Romano unum, atque idem sentiente. In qua concione cum me, pro summa nostra conjunctione, & familiaritate, liberare suspicione fascium vellet, una voce cuncta concio declaravit, nihil esse à me unquam de republica, nisi optime cogitatum. Post hanc habitam concionem, duabus tribuive horis, optatissimi nuntii, & litteræ venerunt: ut idem dies non modo me iniquissima invidia liberavit, sed etiam celeberrima populi Romani gratulatione auxerit. Hæc interposui, P. C. & non tam ut pro me dicerem (malè enim mecum ageretur, si parum vobis essem sine defensione purgatus) quam ut quosdam nimis jejuno animo, & angusto monerem, id quod semper ipse fecissem, ut excellentium civium virtutem imitatione dignam, non invidia putarent. **MAGNVS** est in republica campus, ut sapienter dicere Crassus solebat, multis a pertus curis ad laudem. Utinam quidem illi principes viverent, qui me post meum consularium, cum iis ipse cederem, principem non inviti videbant. hoc verò tempore in tanta inopia constantium & fortium consularium, quo me dolore affici creditis, cum alios malè sentire, alios nihil omnino curare videam, alios parum constanter in suscepta causa permanere, sententiamque suam non semper

V V 2 utilitate

1. Proclodium illud & portentum. Ita omnes libri mss. vel adeo proclodium. Ferrarius tamen proclodium magis venire in dicit; recepitque Lambinus, veniebat mihi sub calamum proclodium, proprius ad characteres alienius vocis.

2. Ad expiandas egestates. Tale quid supra etiam habuimus in orationibus ac Pal. pr. explicandas. sec. quart. explendas, quomodo edidit Manutius ac Lambinus. nescio quam bene.

3. Quam jam peritus metator. Lambiniani, jam pridem metator, contra veritatis cosos omneque nill nostris.

4. Sive non gratias agebat. Te uni ex mss. nostris reposui. prius omnium editionibus aberat.

5. Etiam in eos, qui se defigunt in pejus, crimen invidiæ quæretur? Ita hoc locum fractum luxuriamque redintegravi auctoritate Pal. fec. qui tamen habebat pro illo in pejus, verbum impetis, aberatque encliticæ per.

6. Siquidem me per idus, &c. descensurum. In aliquem credo hoc gladiatorem, &c. Eodem libro debetur periodi quoque istius periantho, misericordie hætenus distracta, distoræque ab medicis criticis, non modicis. Et sane qui sine subsidio membranarum aggreditur medicinam facere auctori alicui; nihil aliud debet doctis ac bonis quam ludibrium. in hac nostra emendatione, omnia liquent: solum illud consilium obcurius est. sed erat in omnibus Pall. & alim impressis; mutaruntque neotericis in consilium, ceterum imperatorem habitari, erimus? existat quidam in vet. edd. sed in nullo Palatiorum, itaque vel istius emendat. omni casu, non poterit me ærumnosi laboris, quem posui in comparando Cicerone cum mss.

7. Vel potius unde iste sermo? Voculam unde interfero, suavit. Pall. & Manut.

8. Non tam ut pro me dicerem. Antiquitas impressi & Pall. omnes dixerim. forte abijcenda ea dictio, & adhuc illud ut. nam dixerim est à conjectura Ferrarii.

utilitas republica, sed cum ipse, tam timore moderati? Quod si quis de contentione principatus laborat, qua nulla esse debet: stultissimè facit, si vitis cum virtute contendit. ut enim cursu cursus, sic in viris fortibus, virtus virtute superatur. Tu, si ego de republica optimè sentiam; ut me vincas, ipse pessimè senties? aut, si ad me bonorum concursus fieri videbis, ad te improbos invitabis? nollem, primum reipublice causa; deinde etiam dignitatis tuae. Sed, si principatus ageretur, quem numquam expetivi, quid tandem mihi esset optatus? ego enim malis sententiis vinci non possum, bonis forsitan possum, & libenter. Hac populam Romanam videre, animadvertere, iudicare, quidam molestè ferunt, poteratne fieri, ut non perinde homines quoque, ut quisque mereretur, iudicaret? ut enim de universo senatu populus Romanus verissimè iudicat, nullis reipublice temporibus hunc ordinem firmiorem, atque fortiorem fuisse; sic de unoquoque nostrum, & maximè qui hoc loco sententias dicimus, fuscitantur omnes, avent audire, quid quisque senserit. ita de unoquoque, ut quemque meritum arbitrantur, existimant. Memoria tenent, me ante diem xiiii. Kalendas Januarias principem revocandæ libertatis fuisse: me ex Kalendis Januariis ad hanc horam invigilasse reip. meam domum, meaque aureis, dies, nocteis, omnium præceptis, monitisque patiisse: meis litteris, meis nuntiis, meis cohortationibus omnes, qui ubique essent, ad patriæ præsidium excitatos: meis sententiis à Kalendis Jan. numquam legatos ad Antonium: semper illum hostem, semper hoc bellum: ut ego, qui omni tempore veræ pacis auctor fuissem, huic essem nomini pestiferæ pacis inimicus. Idem Venidium, cum alii tribunum plebis voluissent; non ego semper hostem? has in sententias meas si consules designati discessionem facere voluissent, omnibus istis latronibus auctoritate ipsa senatus jam pridem de manibus arma audivissent. Sed, quod tum non licuit, patres conscripti, id hoc tempore non solum licet, verum etiam necesse est, eos, qui re sunt hostes, verbis notari, sententiis nostris hostes iudicari. Antea cum hostem, aut bellum nominassem; semel, & sapius sententiam meam de numero sententiarum sustulerunt. quod in hac causa fieri non potest. ex litteris enim C. Pansa, A. Hirtii consulum, C. Cæsaris prætoris, de honore diis immortalibus habendo sententias diximus. Supplicationem modò qui decrevit, idem imprudens hostes iudicavit. numquam enim in civili bello supplicatio decreta est: decretam dico?ne victoris quidem litteris postulata est. Civile bellum consul Sulla gessit: legionibus in urbem adductis, quos voluit, expulit: quos poruit, occidit: supplicationis mentio nulla. Grave bellum Octavianum inlecutum est: supplicatio Cinnae nulla victoris. Cinnae victoriam imperator ultus est Sulla: nulla supplicatio decreta à senatu. Ad te ipsum, P. Servili, num misit ulla collega litteras de illa calamitosa pugna Pharsalica? num te de supplicatione voluit referre? profectò noluit. At misit postea de Alexandria, de Pharnace. Pharsalica verò pugnae triumphum quidem egit. eos enim civis pugna illa sustulerat, quibus & non modò victoribus, sed etiam *in viis*, & incolomis, & florens civitas esse posset. Quod idem contigerat superioribus bellis civilibus. Nam mihi consuli supplicatio, nullis armis sumis, non ob cædem hostium, sed ob conservationem civium, novo & inaudito genere, decreta est. Quamobrem aut supplicatio ob reipublicam pulcherrimè gestam postulantibus vestris imperatoribus neganda est, quod præter Gabinium contigit nemini: aut, supplicatione decernenda, hostes eos, de quibus decerni-

ris, iudicatis necesse est. Quod ergo ille re, id ego etiam verbo; cum imperatores eos appello. hoc ipso nomine eos, qui jam devicti sunt, & eos, qui superant, hostes iudico, cum victores appello imperatores. Quomodo enim potius Pansa appellem? etsi habet honoris amplissimi nomen. quo Hirtium? est ille quidem consul: sed alterum nomen, *beneficii* est populi Romani, alterum virtutis, atque victoriæ. Quid? Cæsarem, deorum beneficio reipublice procreatum, dubitemne appellare imperatorem? qui primus Antonii iramancem, & frædam crudelitatem, non solum à jugulis nostris, sed etiam à membris, & visceribus averit. Unius autem diei quot, & quantæ virtutes, dii immortales, fuerunt? Princeps enim omnium Pansa prolixi facienti, & cum Antonio confligendi fuit, dignus imperator legione Martia, digna legio imperatore. cuius si acerrimum impetum cohibere Pansa potuisset, uno prælio confecta res esset. Sed cum libertatis avida legio effrenatius inciem hostium irrupisset, ipseque in primis Pansa pugnaret, duobus periculosis vulneribus acceptis, sublatu è prælio, reipublice vitam servavit. Ego verò hunc non solum imperatorem, sed etiam clarissimum imperatorem iudico: qui cum aut morte, aut victoria se satis facturum reipublice spondidisset: alterum fecit, alterius dii immortales omen avertant. Quid dicam de Hirtio? qui, re audita, è castris duas legiones eduxit incredibili studio, atque virtute, quæ tam illam, quæ, relicto Antonio, se olim cum Martia legione conjunxit, & septimam, quæ constituta ex veteranis, docuit illo prælio, militibus iis, qui Cæsaris beneficia servassent senatus, populique Romani carum nomen esse. his viginti cohortibus, nullo equitatu, Hirtius ipse, aquilam quartæ legionis cum inferret, 3 quia nullius pulchriorem speciem imperatoris accepimus, cum tribus Antonii legionibus, equitatuque conflixit, hostesque nefarios, huic Jovi maximo, ceterisque deorum immortalium templis, urbis testis, libertati populi Romani, nostræ vitæ, sanguinique imminentes, prostravit, fudit, occidit; ut cum admodum paucis, nocte tectus, metu perterritus, princeps latronum, duxque fugerit. O solem ipsum beatissimum, qui antequam se abderet, stratis cada veribus paricidarum, cum paucis fugientem vidit Antonium! An verò quisquam dubitabit appellare Cæsarem imperatorem? etas eius certè ab hac sententia neminem deterrebit, quandoquidem *virtute superavit atatem*. Ac mihi semper eo maiora beneficia C. Cæsaris visa sunt, quò minus erant ab ætate illa postulanda. cui cum imperium dabamus, eodem tempore etiam spem nominis eius deferrebamus, quod, cum est secutus auctoritatem nostri decreti, rebus gestis suis comproba vit. Hic ergo adolescens maximi animi, ut verissimè scribit Hirtius, castra multarum legionum paucis cohortibus tutatus est, secundumque prælium fecit: ita trium imperatorum populi Rom. virtute, consilio, felicitate, uno die locis pluribus reipublica est conservata. Decerno igitur eorum trium nomine quinquaginta dierum supplicationem quas ut honorificentissimis verbis consequi poterò, complectar ipsa sententia. Est autem fidei, pietatisque nostræ, declarare fortissimis militibus, quàm memores simus, quamque grati. Quamobrem promissa nostræ, atque ea, quæ legionibus, bello confecto, tributuros nos spondidimus, hodie non senatusconsulto renovanda censeo. æquum est enim, militum, talium præsertim, honorem conjugi. Atque utinam, P. C. civibus omnibus solvere nobis præmia liceat. quamquam nos ea, quæ promisimus, studiosè cumulata reddemus. sed id quidem restat, ut sero victoribus, quibus senatus fides præstatur, quam quidem cum difficillimo reipublice

1. Numquid victoribus, sed etiam *in viis*. J. Maur. non modo *in viis*, sed etiam *in viis*, quomodo & Pal. sec. quod verissimum quidem putat Guelmuis. at ego non video, qua tunc ratione constet sententia.
2. Quia nullius pulchriorem, & a. J. Sic Maur. & Pall. omnes item restò

est. Ferrar. auctor fuit cur recentiores ead. receperint conjecturam ipsius, qua, minus rectè ideo invaluit, Aquilam ipse Hirtius, quod eo ipse Imp. fuit speciosissimus. Veritissima editio fiat pro nobis, sequentes habent, quam nullius pulchriorem speciem imperatoris accepimus? satis rotundè.

republica tempore secuti sunt, eos numquam oportebit
cessit illi sui poenitere. Sed facile est bene agere cum iis, à
quibus etiam tacentibus flagitari videmur. illud admirabi-
lius, & majus, maximeque proprium senatus sapientis est,
grata eorum virtutem *memoria prosequi*, qui pro patria vi-
tam profuderunt. Quorum de honore utinam mihi plura
in mentem venirent: duo certe non prateribo, quæ maxi-
mè occurrunt: quorum alterum pertinet ad virorum forti-
ssimorum gloriam sempiternam: alterum ad leniendum
mœrorem, & luctum proximorum. Placet igitur mihi, P. C.
legionis Martiæ militibus, & eis, qui unâ pugnantibus occi-
derunt, monumentum fieri quàm amplissimum. magna,
atque incredibilia sunt in republicam hujus merita legio-
nis. hæc se prima latrocinio abrupit Antonii: hæc tenuit
Albam; hæc se ad Casarem contulit: hæc imitata quarta
legio parem virtutis gloriam consecuta est. Quarta victrix
desiderat neminem: ex Martia nonnulli in ipsa victoria
concederunt, ó fortunata mors, quæ naturæ debita, *pro patria*
est potissimum reddita. Vos verò patriæ natos iudico, quo-
rum etiam nomen à Marte est: ut idem deus urbem hanc
gentibus, vos huic urbi genuisse videatur. In *EVGA* foeda
mors est: in victoria gloriosa. etenim Mars ipse ex acie for-
tissimam quemque *pugnari* solet. Illi igitur impii, quos ce-
cidistis, etiam ad inferos pænas patriæ iudicium luent: vos verò,
qui extremum spiritum in victoria effudistis, piorum estis
sedem, & locum consecuti. Brevis à natura nobis vita
data est: at memoria bene redditæ vitæ, sempiterna. quæ
si non esset longior, quàm hæc vita, quis esset tam amens, qui
maximis laboribus, & periculis ad summam laudem, glo-
riamque contenderet? Actum igitur præclare vobiscum,
fortissimi dum vixistis, nunc verò etiam sanctissimi mili-
tes, quòd vestra virtus nec oblivione eorum, qui nunc sunt,
& nec reticentia posterorum insepulta esse poterit, cum vo-
bis immortale monumentum suis præne manibus senatus,
populusque Romanus exstruxerit. Multi sæpe exercitus
Punicis, Gallicis, Italicis bellis, elati, & magni fuerunt: nec
tamen ullis *relo genus* honoris tributum est. Atque utinam
majora possimus, quando quidem à vobis maxima accepi-
mus! Vos ab urbe vestram Antonium avertistis: vos re-
dire molientem repulistis. Erit igitur exstructa moles ope-
re magnifico, in cæcis que litteræ, divinæ virtutis testes sem-
piternæ: numquam de vobis, eorum, qui aut videbunt ve-
strum monumentum, aut audient, gratissimus sermo conti-
descet. ita pro mortali conditione vitæ immortalitatem
estis consecuti. Sed quoniam, patres conscripti, gloriæ mu-
nus optinis, & fortissimis civibus monumenti honore per-
solvitur, consolemur eorum proximis, quibus optima est
hæc quidem consolatio: parentibus, quòd tanta reip. *pre-
stata* generantur: liberis, quòd habebunt domestica exempla
virtutis, conjugibus, quòd iis viris carebunt, quos laudare,
quàm lugere præstabit: fratribus, quòd in se, ut corporum,
sic virtutum similitudinem esse confident. Atque utinam
his omnibus abstergere fietum sententiis nostris, consulti-
que possemus, vel à liqua talis his adhiberi publice posset
oratio, qua deponerent mœrorem, atque luctum, gaude-
rentque potius, cum multa, & varia impenderent homini-
bus genera mortis, id genus, quòd esset pulcherrimum, suis
obtigisset, eosque nec inhumanos esse, nec desertos: (quod
tamen ipsum *pro patria* non miserandum putatur) nec di-

spertis bustis humili sepultura crematos, sed contextos pub-
licis operibus, atque muneribus, eaq; exstructione, quæ sit
ad memoriam æternitatis ara virtutis. Quamobrem maxi-
mam quidem solatium erit propinquorum, eodem monu-
mento declarari & virtutem suorum, & pietatem, & sena-
tus fidem, & crudelissimi memoriam belli: in quo, nisi
tanta militum virtus exstitisset, patricio M. Antonii no-
men populi Rom. occidisset. Atque etiam censeo, P. C. quæ
præmia militibus promissimus nos, rep. recuperata, tribu-
turos, ea vivis, victoribusque cumulate, cum tempus vene-
rit, persolvenda: qui autem ex iis, quibus illa promissa
sunt, pro patria occiderunt, eorum *parentibus*, liberis, con-
jugibus, fratribus, eadem tribuenda censeo. Sed, ut ali-
quando sententia complectar, ita censeo: CVM C. Panfa,
cos. imper. initium cum hostibus configendi fecerit, quo
prelio legio Martia admirabili, incredibilique virtute, li-
bertatem populi Rom. defenderit, quod idem legiones ti-
ronum fecerint: ipsoque C. Panfa, cos. imper. cum inter
media hostium tela versaretur, vulnera accepit: cumque
A. Hirtius, cos. imper. prelio audito, & cognito, fortissi-
mo, præstantissimoque animo exercitum castris eduxerit,
impetumque in M. Antonium, exercitumque hostium fe-
cerit, eisque copias occisione occiderit, suo exercitu, ita in-
columi, ut ne *unum* quidem militem desideraverit: cumque
C. Caesar, imper. consilia, diligentiaque sua castra feliciter
defenderit, copiasque hostium, quæ ad castra accesserant,
profligarit, occiderit: ob eas res senatum existimare, & ju-
dicare, eorum trium imperatorum virtute, imperio, consi-
lio, gravitate, constantia, magnitudine animi, felicitate,
populum Rom. sædissima, crudelissimaque servitute libe-
ratum, cumque temp. urbem, templa deorum immortalium,
bona, fortunaque omnium, liberisque conservant
dimicatione, & periculo vitæ suæ, uti ob eas res bene, fortiter,
feliciterque gestas, C. Panfa, A. Hirtius, imperatores,
alter, ambove; 3 aut si aberunt, M. Cornutus, prætor urba-
nus, supplicationes per dies quinquaginta ad omnia pulvi-
naria constituit: cumque virtus legionum digna clarissi-
mis imperatoribus existerit, senatum, quæ sit antea polli-
citus legionibus, exercitibusque nostris, ea summo studio,
4 rep. recuperata, *persolventur*: cumque legio Martia prin-
ceps cum hostibus conflixerit, atque ita cum majore nu-
mero hostium contenderit, ut plurimos cæderent, caperent
nonnullos: cumque sine ulla retractione pro patria vi-
tam profuderint: cumque simili virtute reliquarum legio-
num milites pro salute & libertate populi Rom. mortem
oppetiverint: senatui placere, ut C. Panfa, A. Hirtius, con-
sules, imperatores, alter ambove, si his videatur, iis,
qui sanguinem pro vita, libertate, fortunisque populi
Rom. pro urbe, templisque deorum immortalium profu-
dissent, *monumentum* quàm amplissimum locandum, 5 fa-
ciendum curent: quæ stiores urb. ad eam rem pecuniam
6 dare, attribuire solvere jubeant, ut exister ad memo-
riam posteritatis sempiternam, ad scelus crudelissimorum
hostium, militumque divinam virtutem: utque, quæ
premia senatus militibus antè constituit, ea solvantur eo-
rum, qui hoc bello pro patria occiderunt, parentibus, libe-
ris, conjugibus, fratribus. 7 eaque fratribus tribuantur, quæ
militibus ipsis tribui oporteret, si illi vixissent, qui morte
vicerunt.

TV 3

C. CRISPE

1. *Evga à natura vobis.* Sic Pal. sec. habetque illud *vobis* etiam tert.
2. *Nec relictis illa posterorum insepulta esse poterit.* Sic Pal. sec. *sepulta* quod
& in uno Ferrarini, qui cur id rejiciat, petatur ex notis ipsius. nam ab eo
revelat in suspitionibus meis arbitratu insepultum ventu ab insepultum
4. *Republ. recuperata.* Postiores edd. *liberata*, sed alterum restat in

missi nostris, servatque Victoriana.

5. *Facinororum erant: quæstiones urbi. ad eam.* Est à certissima conjectura
Ferrari. prius extensi & mss. *facinororum* qui. *vixit ad tam.*

6. *Dare attribuitur.* Sic quoque Pal. & Ferrarini: non *contribuit.*

7. *Republ. recuperata.* Sic quoque Pal. & Ferrarini: non *contribuit.*
8. *Republ. recuperata.* Sic quoque Pal. & Ferrarini: non *contribuit.*
9. *Republ. recuperata.* Sic quoque Pal. & Ferrarini: non *contribuit.*